

ଅଲ୍‌ପ୍‌ନାମ୍‌ ଅଲ୍‌ପ୍‌

ଅଲ୍‌ପ୍‌ନାମ୍‌ ଅଲ୍‌ପ୍‌

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૦૮-૧ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ઠાપણા પત્રીય

વિષય રૂઝડ઼ુ઼઼઼઼઼઼઼

બાપના શ્રાપ.

(યુરોપ્યન સંસારની એક વાર્તા.)

અંગ્રેજ ઉપરથી બનાવનાર
અરદેશર અરશેદજી દેશાઈ

તે

“નવરંગ” ના માલિક અને અધિપતિ;

“બાપનો ભોગ,” “જીગર કે દીગર?” “અબગાનો ક્રીનો,”

“શેરદિલ શુરવીર,” “તુમાખી તેહેમી,” “મદિરાની

મોહકાણુ!” “બદોના બસમાં,” “મોતનો

ડાઘ,” “કરણીનો ફેજ” ઇત્યાદી

વાર્તાઓના કર્તા.

અરદેશર અરશેદજી દેશાઈએ
“નવરંગ” પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,

૨૩૭, બઝારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ,
મુંબઈમાં છાપ્યું અને પ્રગટ કર્યું.

આવૃત્તી પેહેલી.

ઈ. સ. ૧૯૨૨.

કીંમત રૂ. ૨૫.

પ્રજ્ઞાત
સામાજિક
સુજ્ઞાતી કોષીસાઈટ-સંગ્રહ

૧૦૦૮૧
૪૨૨૧:૩

મીં અરદેશર ખરશેદજી દેશાઈ કૃત

જીગર કે દીગર ?

(પારસી સંસારની વાર્તા) રૂ. ૨-૦-૦

કરણીનો ફેજ.

(પારસી સંસારની વાર્તા) રૂ. ૧-૮-૦

અખજાનો કીનો !

(અંગ્રેજી સંસારની વાર્તા) રૂ. ૧-૮-૦

ખાપના શ્રાપ.

(યુરોપીયન સંસારની વાર્તા) રૂ. ૨-૮-૦

મળવાનું ઠેકાણું:-

નવરંગ પ્રેસ,

૨૩૭, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ.

મુખ્ય નં ૧.

પ્રસ્તાવના.

અમારે હસ્તક પ્રકટ થતાં માસિક ‘નવરંગ’માં આ વારતા ગત માસમાંજ સમાપ્ત થઈ હતી અને તે એટલી જલદી એક ચોપડી રૂપે બહાર પાડવાનું અમને શુભાશ્ચે નસીબ થયું છે તે માટે અમે તે કરીએ કારસાજના શુક્ર શુક્રાર છીએ. આ વારતા ‘નવરંગ’માં જ્યારે કટકે કટકે પ્રકટ થઈ હતી ત્યારે, અમે બાણીને નિહાયત ખુશી છઈએ, અમારી આગળી વારતાઓની મુઆફેકજ ઉલટ અને હોંશ સમેત વંચાઈ હાઈ; અને અમારા એ કદરદાન વાંચકોનો તે ઉમંગજ અમને એ પુસ્તક રૂપે એટલી જલદી પ્રવરતાવવા પ્રેરી શક્યો છે.

આ સુંદર વારતાની ચોપડીને અમેએ અમારા માનવંત કુઆળ, નવસારીની અનબુમનના બીજા અકાબર સહેબ અને અમારા પુરાણા પ્રખ્યાત દેશાઈ ખાનદાનનાં વડા, દેશાઈજ સાહેબ કાવસજ મંચેરજ દેશાઈને દીલોબનીયા અર્પણ કરી છે. એ ભલા અકાબર, આખુ નવસારી એક અવાજે કબુલ રાખે છે કે આજના જમાનામાં લાખમાં પણ એક ન જડે એવા નેક અને પરહેજગાર નર છે, અને એવા એક સર્વમાન્ય નેક બુલેગ નરને ચરણે અમારી આ અદના કોશીશ ધરતાં અમને સ્વાભાવીક આનંદજ થાય છે.

‘નવરંગ’ માં સહજ ઈશારો થતાંની સાથ આ ચોપડીના આહકો તરીકે જે મહેરબાનોએ નામો નોંધાવવાની મહેરબાની કરી છે તેઓનો ખાસ આભાર માનવાની જરૂર છે કેમકે તેમની તે કૃપાદષ્ટિ વિના આ વારતા એટલી જલદી પુસ્તક આકારે લાગ્યેજ બહાર પડત.

નવરંગ પ્રેસ.

૧૭-૮-૨૨.

અરદેશર ખરશેદજ દેશાઈ.

નવસારીના પારસી ટોળાના બીજા અકાબર,
નવસારીની અનનુભવના સાચા સેવક,
તેમજ દેશાઈ ખાતદાનના અધ્યક્ષ
દેશાઈજી સાહેબ કાવસજી મંચેરજી દેશાઈ,
તે

અમારા

માનવંત કુઆજી,
જેઓએ તનથી-મનથી-ધનથી
તેમજ અંતઃકરણથી નવસારીના પારસી
ટોળાની સેવા બજાવી છે,
તેમને આ પુસ્તક માનપુર્વક
અર્પણ કરવાની રજા
લેવું છું.

કર્તા.

નવસારીના પારસી ટોળાના બીજા અકાબર.

દેશાબજી સાહેબ કાવસજી મંચરજી દેશાબ.

બાપના શ્રાપ.

(યુરોપિયન સંસારની એક વારતા.)

પ્રકરણ ૧ છું.

—:૦:—

“લીનની લલના કહેવાયો છો તે આપજ કે?” તેણે હસીને પ્રશ્ન કર્યો, “મેં” અત્રે આવ્યા પછી એ સિવાય બીજું કાંઈ ગોયા સમજ્યુંજ નથી. પેલી બુની નિશાળના બધા શિક્ષકો અને તેના અર્ધો અર્ધ શિષ્યો પણ એમજ કહે છે.”

“તેઓ ઘણા મહેરબાન છે,” તેણીએ લજવાઈને જવાબ કર્યો, “જોકે હું તેઓમાંના કેાઈને પણ ઓળખતી નથી કે તેઓ માફરે માટે શું વિચાર ધરાવે છે યા મોલે છે તે જાણતી નથી.”

“તેઓ તમને લીનની લલના કહી ઓળખાવે છે,” તેણે કહ્યું, “એક ગામડેની લલના તરીકે ઓળખાવામાં તમે મોજ માનો છો કે?”

“લીન કાંઈ ગામડું નથી,” તેણીએ ગંભીરાધથી ઉત્તર કર્યો.

“ત્યારે શું છે?”

“લીન એક પ્રાન્તનું શહેર છે, બહુજ પુરાણું, યાદગાર અને ઐતિહાસિક સ્મરણીયી ભરેલું. એક ગામડાં કરતાં ઘણી અગત્યતા ધરાવતું મથક છે!”

“ત્યારે તમે લીનની લલના તરીકે સંતોષો છો!” તે બોલ્યો.

“હા! હું સંતોષી છું. હું કશાથી બી સંતોષ પામું એવી છું! આ સુંદર દુનિયામાં હમ ભરવાનુંજ હું સૌથી વધુ સુખી સમજું છું!” તેણીએ હસીને કહ્યું,

તેણે પોતાની આબુઆબુ બોધું,—લીલાં ઝાડો, સુંદર ચળકતાં પાણી, અને સ્વચ્છ આકાશ એ સર્વ ઉપર તેણે પોતાની ચશ્મો દોડાવી અને મનથી

વમાર્યું કે તેની સામે કબેલી લીનની લલનાનો મોહક મુખડો તે સર્વ કરતાં જાસ્તી આકર્ષક અને મોહ પમાડનારો હતો.

“મેં નહીં ધાર્યું” તું. હું જ્યારે કસોવર ફાર્મમાં આવી વસ્તો ત્યારે મેં સ્વપ્ને પણ ન ધાર્યું હતું કે તમારી એટલી નજીક રહેવાનું સુભાગ્ય મને પ્રાપ્ત થશે! એ માહરે મન અતિ નસીબવાંત છે. તમે એમ ધારતાં હશે કે હું અનિયોજિત કરનો હોદ્દાશ, પણ તેમ નથી. ખાત્રીથી માનજો કે માહરી નજર જેવી તમારા સુન્દર આકાર ઉપર પડે છે કે તત્કાળ મને અખિલ અવની સૌંદર્યથી ભરેલી ભાસે છે! તમારા મ્હેરા ઉપર માહરી નજર પડે છે ત્યારે મને સ્વપ્ને પ્રકાશ, તારાઓનું તેજ, પક્ષિઓનું મધુર કંથોલ અને સુન્દર પુષ્પોના મધુરા સુવાસનો ખ્યાલ આવે છે!”

તેણી હસી. તેણીની નજર નીચે નમી પડી.

“ત્યારે માહરો મ્હેરો કદાપિ અજગ્ય જેવો વિચિત્ર હશે કે તમને એ સર્વનો ખ્યાલ આવે છે.”

જો કે તેણી હસી તોપણ તે જોઇ શક્યો કે તેના શમ્પદોથી તેણી રાજી થઇ હતી, અને તેણીની મોહક ચક્ષ્મો જે તેણીએ નીચે નમાવી દીધી હતી તે ખુશાલીથી ચમકતી હતી.

“તમે ફાર્મમાં રહેવાં કાં આવ્યા?” તેણીએ પૂછ્યું. તેનો જવાબ દેવા અગાઉ તેણે એક નિશ્વાસ નાખ્યો.

“નિશાળમાં બધું ગમધોર અને અણુગમનું હતું,” તેણે કહ્યું, “તેની ઇમારત બહુ પુરાણી કાળની અને આબુબાબુથી હંચા ઝાડોથી તમામ ઘેરાયેલી છે—એટલી બધી કે કોઇ કોઈ ઓરડામાં તે બાંચી કે લખી શકાય એટલો પ્રકાશ પણ પ્રગટી શકતો નથી, અને મને તડકું, ઉમ્મસ અને ચોખ્ખી હવા બહુ પસંદ છે. મેં ત્યાં રહેવાની તજવીઝ તો કીધી પણ મને મુદ્દલ ગમ્યું નહીં.”

તેણીએ તેના મ્હેરામા અજગ્યથી જોયું.

“તમે અજેજ નથી?”

“નહીં! હું અજેજ નથી. હું દુનિયાના સર્વથી ખુશસૂરત, લીલી અને વાયોલેટના મુલક ફાંસનો વાળી છું.”

“તમે ફ્રેંચમેન જેવાં દિરતા નથી,” તેણીએ કહ્યું અને પોતાની ચશ્મો નીચે કરી દીધી—એવા ડરથી કે તેણીએ તેની મુખમુદ્રાનું આરીકાથી નિરીક્ષણ કર્યું હતું એમ રમે તે તેમાં વાંચી લે. “તમે દેખાવડા, ઉંચા ને કદાવર છો !” તેણીએ જારી રાખ્યું. “તમારી આંખો ભૂરી છે. તમે એક ફ્રેંચમેન કરતાં એક સંક્ષેપ જોવા જ્યાદા લાગે છે.”

“હું કેવોં લાગું છું તેની મને દરકાર નથી. દરકાર મને એટલીજ છે કે હું તમને પસંદ છું ના નહીં.” તેણે ઝડપમાં કહ્યું, અને ખચ્ચીત તે તેને પસંદ હતો; પણ કેટલો અધો તે તેણી તેને કહેવા માંગતી ન હતી.

“મેં તમારું નામ સમજ્યું છે,” તેણી બોલી, “માહરાં ફાર્મ ઉપરનાં માણસો તે બોલતા હતાં, જોકે તે તેઓ શુદ્ધ ઉચ્ચારે બોલી શકતાં નહીં.”

“માહરું નામ લીઝાં ડ સાહડાના છે,” તેણે નમીને કહ્યું.

“અને તમે——” તેણી અટકી ગઈ, પણ તે અધુરો વાક્ય તે ફ્રેંચમેનને પુરો કર્યો.

“હું માહરાં દેશથી ન્હારી છુટેલો છું ! ફ્રાંસનાં જીનામાં જીનાં કુટુંબનો હું નમીરો છું. માહરાં બાપદાદાઓ મોટી મિલ્કતોના ધણીઓ હતા. હું ગરીબ, મિત્રો અને ધરખાર વિનાનો છું. હું માહરું ઉદરપોષણ માહરી માતૃબાપા ભણાવીને કરું છું.”

“તમારો ખેતાય શું છે ?”

“કોંટ ડ સોહડાના માહરો ધંધાયા છે !” તેણે કહ્યું.

“નિશાળમાં તે જાહેર છે કે ?”

“ફક્ત વડા શિક્ષક જાણે છે. છોકરાઓ તે જાણે તો તો માહરી કમખખીજ ! તો તો તેઓ મને રમ રમ પોકરાવે. ફક્ત વડા શિક્ષક જાણે છે, અને બીજાં તમે !” તેણે પોતાનો અવાજ નરમ કરતાં કહ્યું. “હું એ બજાં વિસરી જવા યત્ન કરું છું. માહરી સ્વદેશ ભૂમિ અને એ માનવંત ધંધાયા. માત્ર હું એટલુંજ યાદ રાખવા માગું છું કે હું લીઝાં ડ સોહડાના સેંટ એડવર્ડ આમર સ્કુલનો ફ્રેંચનો શિક્ષક છું.”

“હું ધચ્છું છું કે હું તમારે માટે કાંઈ કરી શકું,” તેણી બોલી.

“તમે કરી શકશો ?” તે આતુરતાથી બોલ્યો, “તમે માહરી છંદગી અંતઃકાળ સુધી સુખી ને ખુશાલ કરી શકશો. તમે મને બેટતાં રહેશો;

માહરી સાથ બોલતાં રહેશે તો મને અતિ આનંદ થશે. આપણે પાડો-શીઓ થઈને રહીશું. તમને મલવાનો-તમારી સાથ બે વાત કરવાનો સમય મને પ્રાપ્ત થશે તો મને ઘણું સુખ થશે, કેમકે માહરી અઘાપિ પર્યન્તની છાંદગી એક પણ મિત્ર વિનાની અને રસ વગરની છે. તમારું નામ શું છે ? લીનની લલના ઉપ્રાંત તમારું નામ તો ડાંઘ હોવું જોઈએ ?”

“માહરું નામ લીમા ડરવન્ટ છે.”

“લીમા !” તે બોલ્યો, “એ તો સ્પેનીશ શબ્દ છે !”

“નહી, એ નામ મને શા માટે આપવામાં આવ્યું છે તે વિષેની સત્ય ઘટના કદાપિ તમે કદાપી શકશો નહી. તમે કોઈ દિવસ એવી ઓરતને મળ્યા છો કે જેઓ દેખાવમાં તમામ શાન્ત પ્રકૃતિની અને મોઢાંજાં જેવી લાગે છે પણ તેઓના આચાર વિચારો અણુદિઠ અને કવિતાઈ તત્ત્વોથી ભરેલા રહે છે. માહરાં માતાજી તેવી ઓરતો માહરંજાં છે. તેણીને પોતાને તે વિષે ખબર નથી; તેણીએ કવિતાઓ વાંચી નથી; તેણીને ખરાખર કેળવણી પણ મળી નથી છતાં બી તેણી એમ હમેશાં કહે છે કે પક્ષિઓની વાતચીત તે સમજી શકે છે, દરિયાપારથી આવતો પવન પોતા સાથે શું સન્દેશો લાવ્યો છે તે તે જાણે છે. તેણી દરેક ડુંદો અને ઝાંડોના બેદબરમ પારખી શકે છે. પક્ષિઓએ કયાં માલો આંધવો તે તે કદાપી શકે છે; અને તમે શું ધારો છો ? તેણીને સૌથી વધુ પસંદ શું છે ?”

“હું કદાપી શકતો નથી;” તેણીના રતાશ પકટેલા મોહક મુખડા બણી વખાણથી જોતાં તે બોલ્યો.

“લાઇમનાં ઝાંડો,” તેણી બોલી “પેલા ન્યુયસુરત, ચક્રકતાં, સોનેરી પીળાશ ધરાવતાં લાઇમના ઝાંડો કે જે એલન વૉટરની અત્રાફમાં વિપૂલ પ્રમાણમાં છે. માહરાં માતૃશ્રીને તે બહુ પસંદ છે. માહરા પપા ડીવર તો કહે છે કે તે તેણીને ધર્મ જોડલાં બહાલાં છે. તેવણ તેણીને એલન વૉટરમાં લાવ્યા હતા ત્યારથી તે કલાકોના કલાકો એ લાઇમના ઝાંડોની ઘટાઓમાં નિત્ય રુજારે છે. માહરું નામ એ તેણીની માનીતી પસંદગી ઉપરથીજ આપેલું છે. ખરેખર તો હું લાઇમ્સની લીમા છું, અને તમે જાણો છો માહરા મમા શું કહે છે તે ?” તે મીઠી મધુરીએ પોતાનો પટપટારો જરી રાખ્યો, “તેણી કહે છે કે માહરા જન્મ પછીને

આ લાઘમ્સમાં ઝડોની ઘરાઓમાં જે પવન ફૂટે છે તે અપશુકનના પડલા પાડે છે! તે કહે છે કે માદરે માટેની બાવિ ધાસ્તીની એ નિશાની છે. હું તે માનતી નથી!—તમે માની શકો છો?” તેણીએ પોતાનો કીરમછ ચયલો મુખડો તેના બાણી કિહારી પુછ્યું.

“હું તમારે માટે અપશુકન માનું?—નહી, તે ખતવા જોગજ નથી! તમારો સ્હેરો જેટલો સુંદર છે તેટલુંજ સુંદર તમારું બવિષ્ય હશે, મિસ ડરવન્ટ!”

“માદરા પપા હંમેશ તેને કપડો આપે છે!” તેણીએ ગંભીરાધથી કહ્યું, “પણ તે સવળું છતાં બી જ્યારે પણ અમે તે ઘરાઓમાં એકલાં ફરતાં હોઈએ છીએ ત્યારે જો પવનનો સુસ્વાનો જોરમાં આવે છે તો તેણી મને સમ્મોધીને કહે છે; સંભાળજે, લીમા! ઘણું સંભાળજે. પવનનો પડલો તાદરે માટે લંકડનો સંદેશો આપે છે!”

“તમે તેથી બીહો છો?” લીઓએ પુછ્યું.

“નહી! જરા બી નહી. આ સુખી દુનિયામાં દુઃખનું નામ વરીક માદરે માટે છે એમ હું માનતી નથી!” તેણી બોલી.

“હું મચ્છું છું કે તમારી જાદગી આ ખુશનુમાં એલન વોટરના જેવી આનન્દી ને સુખી બન્ય!” તેણે એટલું બોલી આજુબાજુ જોયું. તે કવિ કે ચિતારો ન હતાં છતાં ત્યાંની ફરતના અલૅકિક દેખાવથી તે હચરત રહ્યો.

આખા ઇંગ્લંડમાં એલન વોટર સર્વથી સુંદર જગ્યા તરીકે મશહૂર છે. કવિઓએ તેની ખુબસુરતીનાં વખાણ ગાયા છે, અને ચિતારાઓએ પોતાની પીછીઓથી તે કેન્વાસ ઉપર કિતાર્યાં છે! કાંઈપણ ઋતુમાં વખાણવા જોગ ખુબસુરતીનો આવનો તે જીતારની નજર સમક્ષ રજુ કરે છે. એલન વોટરના કંડા, પહોળા અને લાંબા ખુબસુરત ઝરાની એક કોરે લીનનું પુરાણું શહેર અને જંગલ આવ્યું છે; બીજી કોરે વરસેથી એલન વોટર મીલ નામે ઓળખાતી એક અનાજ દળાની ગીરણી આવેલી છે કે જે તે ઝરાનાં ઝડપી વહેતાં પાણીનાં બળથી ચાલે છે; એ સુંદર ઝરાના કિનારાની એક દિશાએ મોટાં સુશોભિત લાઘમનાં ઝાડો હારેકટાર આવેલાં છે, અને પાણીને ચુમતા દરિયાઈ વેળાઓ તથા લીલાં ઘાસોની વચ્ચે

ઉગી નીકળેલાં ‘ફર્જેટ-મી-નોટ’ના કુલો કાંઠ અજગ્ય મનહર દેખાવ જોનારની નજર આગળ ઉભો કરે છે !

તે એક સહવાર હતી. આજથી અર્ધી સદી અગાઉની મે મહિનાની એક સહવારે તે મીલરની ખરીસુરત છોકરી ફરતી ફરતી એકલ વોટર ઉપર એક જગ્યાએ નાખવામાં આવેલા એક જૂની ઢાંચના પૂલ ઉપર તે ખીગાનાને મળી હતી કે જે ખીગાનાને તે ઘણી વાર તે તરફ ફરતો જોતો હતો, પણ તેની સાથે આજ અગાઉ તેણીને કદી ખી વાતચીત થઈ ન હતી. લીંમો ડરવન્ટનો ફેક ત્યાં પડેલા કાંટાઓની વાડમાં ભરાઈ ગયો અને તે તેણી છુટો કરી ન શકી તેટલાં તે ખીગાનાએ આવીને મદદ આપી તેણીનો ફેસ છુટો કર્યો અને ત્યાર કેટો અમેએ ઉપર વર્ણવેલી વાતચીત તેઓ વચ્ચે થઈ કે જે પાછળથી ઘણાં મહત્વનાં પરિણામો નિપજાવનાર હતી.

પ્રકરણ ૨ જી.

—:—

એકલ વોટરના પૂલ ઉપર ખુશ ગોફતગોમાં ઉભેલી તે એક વિચિત્ર જોડી હતી કે જે ઉપર વર્ણવેલી ગોફતગો પછી થોડાજ વારમાં કમને છુટી પડી. એક વિચિત્ર જોડી, કારણ તેણી પોતાની અનુપમ ખુશસૂરતી, નાજુકતા અને ખુલ્લપણસમ સરોદ છતાં એક સાધારણ દળાણ દળનારની પુત્રી હતી કે જ્યારે તે ઘરબાર કે મિત્રો વિનાનો લગભગ ભિક્ષુકની અવસ્થાનો પણ ફાંસના આલી ખાન્દાનનો એક નખીરો હતો !

એક વિચિત્ર જોડી—કિન્તુ તેઓ એકમેક તરફ પૂરતાં આકર્ષણાં હતાં. લીંમો ડ સાદગાના તેણીથી છુટો પડી પાછો ફરતાં વારંવાર પીઠ ફેરવીને તેણીનો જોતો આકાર કાંઠ અજગ્ય લાગણીથી જોતો હતો, અને લીંમો ડરવન્ટના વિચારો પણ તેનેજ લગતા હતા.

એક દસણું દળનારની દીકરી છતાં આજ સહવારે તેણીના સાદા બહુ ફેસમાં તે સજ્જ થયેલી સુંદરીને કોઈ જોય તો કોઈ તેણીને એક શાહમંદીજ માને. તેણીનો બાપ એક વગવાળો આસામી હતો, તેણે પોતાની દીકરીને પોતાની પદ્ધિ કે હાજોત કરતાં ઘણા ઉંચા દરજ્જાની કેળવણી આપી

હતી. તે મોટી મીઠકત તેના આપદાદૈથી તેનાં કુટુંબની માલિકાની હતી અને તે માટે ડરવન્ટ ફ્રેમીલી ધણી મગર હતી. તે મીઠ સાથ તેની આશુ-આશુની વિશાળ જમીનો પણ તેઓનીજ હતી. તેનો હાલનો માલિક જૉન ડરવન્ટ બહુ ન્હાની ઉમરે તે સર્વનો ધણી થયો હતો અને તે તે વખતની સર્વથી ખૂબસુરત સુંદરીને વર્યો હતો. તેણી નરમ દીલની, માયાળુ, ઉદ્યોગી અને હલવિનાની ખૂબસુરત હતી, પણ તેણીની ખાસ્થત તે મીઠર સમજી શકતો ન હતો. તે તે માટે તેણીને એવડો ચાહતો હતો. તેણીમાં કાંઈ વિચિત્ર પ્રકારની કવિતાઈ અને અણુદિઠ વિચારશક્તિ હતી. તેણી હવામાં સંગીતના સરોદો સમજી શકતી હતી કે જે કાંઈ બીજું સાંભળવા સમર્થ ન હતું! ધણી યુવવણુ ભરી પાપનો જે બીજાઓ ઉઠેલી કે કળી શકતાં ન હતાં તે તે સહજમાં ઉઠેલતી હતી. તેણી કુદ્રતી ખૂબસુરતીઓની મોટી વખાણુનાર હતી, અને તેઓના આદેશો સમજવાનો તે દાંત્ર કરતી હતી. તે મીઠર પોતાની રૂપસુંદર પરણેતરની તે શક્તિ જોઈ આશ્ચર્યચકિત થતો હતો. તેઓનાં એક થવા પછી ઘણે વરસે તેણીએ પોતાના ભરથારને એક દીકરીથી નવાજ્યો. તે દીકરી પાછળથી તે ઘરનો સૂર્યજ થઈ પડી. તે જન્મથીજ એટલી ખુબસુરત, એટલી નાનુક અને એટલી ચાલાક હતી કે જૉન ડરવન્ટ તેણીને દિવાના પ્યારથી ચાહતો હતો. તેણે તેણીને ધણી જતન અને લાડથી ઉધારી હતી: તેણીની કેળવણી પાછળ પણ તેટલોજ શ્રમ ખેંચ્યો હતો. તે તેણીને એક લેડી બનાવવા માગતો હતો અને તેથી તેવીજ ઉંચી કેળવણી તેણીને અપાવી હતી. તેણીને અચપણથીજ તેવીજ રીતે તેણે ફેરવી હતી: કાંઈ જેવું તેવું વસ્ત્ર તે પાપે કદિ તે દીકરીને પહેરાવ્યું ન હતું. ખોરાક અને બીજી જણસો પણ સર્વોત્તમ પ્રકારની ખાસ કાળજીથી તે પ્યારઘેલા પિતાએ કરાવી હતી. લીનની સર્વથી ફેશનેબલ સ્કુલ કે જ્યાં મોટા મોટી આરાઓની દીકરીઓ કેળવણી લેતી હતી ત્યાં તેણીને શિક્ષણ સાથે મોકલાવવામાં આવી હતી. મિસિસ સુન્ડરલેન્ડની તે નિશાળ ફક્ત ગૃહસ્થો ને ઉમરાવોનીજ દીકરીઓને કેળવણી આપવા માટે લીનમાં મશહૂર હતી, અને જ્યારે જૉન ડરવન્ટ પોતાની બેટીને ત્યાં શીખવા દેવાની માગણી કરતો મિસિસ સુન્ડરલેન્ડ આગળ ગયો ત્યારે પ્રથમમાં તો તેણીએ સાફ ના પાડી. “એક મીઠરની દીકરી માહરે ત્યાં ન ચાલે!” તેણીએ જુમાપથી કહ્યું, અને ત્યારે જૉન ડરવન્ટે સૌથી

રામચાણુ મંજાજ અજમાવ્યો. તે ન્હાની લીમાને તેણી આગળ લઇ ગયો અને તેણીને જોતાંજ મિસિસ સન્ડરસેન્ડે કહ્યું કે:—“ઓહ! એ તો એક ન્હાની લેડી છે!” અને તેણીને દાખલ કરી.

એક લેડીને છાજતીજ કેળવણી તેણીને મિસિસ સન્ડરસેન્ડની સ્કુલમાં મળી. લીમા ડરવન્ટ જ્યારે ત્યાંથી પૂરતી તાલિમ પામી પાછી ફરી ત્યારે તે કેળવણીથી ધુગરાઇ કે મતરાઇ ગઈ ન હતી. પોતાનાં અભણ માથાપો તરફ નજરત કે બેદરકારી બતાવતી ન હતી. તેણી જેટલી ખુશસુરત હતી તેટલીજ સાદી ને સમજૂ હતી.

હવે કેળવણી પછી તેણીને પરણાવવાનો સવાલ ઊભો થયો. એક લેડીને છાજતી કેળવણી સંપાદન કરેલી હોવાથી તેણીએ એક ગૃહસ્થનેજ પરણવું જોઈએ એમ જોન ડરવન્ટે મનથી નક્કી કર્યું. લીનના કોઇ આડોશી પાડોશીઓમાંથી આવે એમ ન હતું. જોન ડરવન્ટ એ બાબતમાં યુચવાતો હતો.

“પણ ઉતાવળ શું છે? લીમા કંઈ મોટી નથી થઇ ગઇ; હજી તો એને સત્તર વર્ષ છે!” મિસિસ ડરવન્ટ કહેતી.

“ખચ્ચીતજ, પણ જ્યારે બી હોય ત્યારે તેણીએ એક ગૃહસ્થનેજ પરણવું જોઈશે!” જોન કહેતો.

“જોન! તમે જુલી જતા જાણુવો છો કે લગ્નનું જોડાણ તે દાદારને હાથ છે! લીમા માટે ધણી શોધવાનું આપણું કાર્ય નથી. તેણી પોતાના પ્યાર અને યુદ્ધિબળની મદદથી તે મેળવી લેશે!”

“છટ! પ્યાર ને યુદ્ધિબળ સત્તામત ભોમ્યા છે એમ હું સ્વીકારતો નથી!” તે કહેતો અને પછી તે ઉપર ધણે ધણા વિચાર કરતો અને પોતાનાં મનને કહેતો કે યુદ્ધિબળ અને પ્યાર કરતાં હડાપણની વિશેષ જરૂર છે.

જોન ડરવન્ટનું એ ધારવું ખરું છે, પણ અફસોસ! હડાપણ બાજુ સુધીમાં ફાવ્યું નથી અને કદિ ફાવનાર પણ નથી! એ રીતે લીમા ડરવન્ટની જીંદગી ૧૭ વર્ષો સુધી જીતમામ સુખ ને શાન્તિમાંજ પસાર થઇ પણ અદારમે વર્ષે તેમાં ખસક પડી અને તે પછી તે શાંતિ ને સુખ કદિ પાછું તેણીની બાકીની જીંદગીમાં તેણીએ અનુભવ્યુંજ નહી.

પ્રકરણ ૩ બું.

સેંટ એડવર્ડ આમર સ્કુલે લીન શહેરને પ્રખ્યાત ક્યું છે. સેંકડો ઈર્ષની વાત ઉપર એ નામના એક રાજ્યએ તે સ્થાળી હતી અને તેના બેભાવને સાર એક ધરખમા રકમ અસાહેલી કાઢી હતી. વર્ષો વહી ગયાં ત્યાં; દેશમાં અનેક ઉડલપાડલો થઇ ગઇ હતી પણ તે નિશાળ આજ સુધી ધણુ રહી હતી, અને વર્ષોના વહેવા સાથે તેની કીર્તિમાં તેના કરતા રવતાઓની અથાગ ઝેલમતને પ્રતાપે વધારો થતો રહ્યો હતો. જુદી જુદી ભાષાઓ શીખવવા માટે તે ભાષાના ધણુ અનુભવીઓને મોટા ખર્ચે ધકરાઓને શીખવવા રાખ્યા હતા. ફ્રેંચને વાર્તે એક ફ્રેંચ શિક્ષક; જર્મનને માટે જર્મન એવી વિશાળ પદ્ધતિથી ત્યાં કામ લેવાતું હતું, અને પરિણામમાં શિક્ષણ બહુ ચોક્કસ અને ઉંચા પ્રકારનું શિખ્યોને મળતું હતું. તે ફ્રેંચ શિક્ષક તરીકે કામ કરવાને લીઝોં ડ સોલડાના ત્યાં જોડાયો હતો.

તેની અગાકિનો શિક્ષક એકાચક બિમાર પડી મૃત્યુવશ થયો અને ક્ષણના કરતાકરવતાઓને નવા શિક્ષક સાર જાહેરાત આપવી પડી. તે જાહેર ધર સોલડાનાના નામીયાં ફ્રેંચ ખાનદાનના છેલ્લા નખીરા લીઝોંના જોવામાં આવી અને તે તુરત તે માટે આવ્યો. તેણે પોતાની સર્વ વિટક વાત તે ભીચી નિશાળના વિદ્વાન વડા શિક્ષકને કહી સંભળાવી. તે એક પણ ત્ર કે પેની વિનાનો છતાં કાંસનાં એક મોઅતેયર ખાનદાનના નખીરા તો. તે વડા શિક્ષકે તે કાંદાંણી સાંભળી. તેથી તેની ઉપર કાંધક અસર થઈ.

“કુટુંબનો અહીં સવાલ નથી!” તેણે તે જુવાનના આતુર મુખડા ણી જોઇ કહ્યું. “તમે શીખવી શકશો કે એજ માત્ર માહરે જોવાનું છે.”

• “મને અજમાવી જૂવો,” તે જુવાને આતુરતાથી કહ્યું, અને તેની તે ગણી કચુલ રહી.

“તમે ખાનદાન કે ખેતાખ માટે કંઇ બોલના,” તે વડા શિક્ષકે તે જવાન કાઉન્ટને કહ્યું. “માહરા છોકરાઓ તમામ રગેરગ બ્રિટિશ છે: તેઓ કે ફ્રેંચમેનોને પોતાના દેશદુશ્મન ગણે છે અને તેઓ એક પેની વિનાના

ફેંચ કાઢિન્ટે માટે શું કહેશે તે હું કંઈ કહી શકતો નથી ! તમે એ અપાડાજ કરજો.”

અને તે મુળ્ય તે વિષે એક શબ્દ પણ કાઢવામાં આવ્યો નહી. કોંટ ડ સોદાના એકં આહોશ જીવાન શિક્ષક ઝડપથી પૂરવર થયો. તે શરીરે કદાવર હતો તેથી છોકરાઓ તેની ધાકમાં રહેતા હતા.

પણ તે કામ તેને અણગમતું હતું. તેની ટગોમાં તેના આપદાદાઓના વખતનું લડાયક ખમીરથી બરેલું લોહી વહેતું હતું એટલે તે શાન્ત જીંદગીએ જીવવાનું તેને માટે કડ્ય હતું. તે નિશાળના એકાન્ત, અર્ધા અધારા ઓરડાઓ તેને કરડવા આવતા હતા. તેણે તેથી નિશાળ બહાર રહેવાની પરવાનગી માગી, અને તે કેટલીક મહેરબાનીથી તેને બહવામાં આવી. તેનું નસીબ, પછી તેને તેનું નસીબ કહો, કુદરત કહો કે તેના દલાડાની ચાલ કહો: જે કહો તે—તેની બરકતથી એલન વોટર મીલની નજદીકનાં કલોવર ફાર્મમાં તે જઈ રહ્યો. તેણે લીનની લલના માટે બીજાઓ માફક સમજ્યું હતું: તેની ખુબસૂરતીનાં જાન-બ-જાન વખાણ થતા તેણે દરેકને મોંઢે સાંભળ્યા હતા: દરેક જણ લીમા ડરવન્ટના પરિસરત ચહેરા માટે બોલતું હતું, પણ તે પૂરતાં માન અને અંદાજાથીજ બોલતું હતું એમ લીમોને લાગ્યું હતું. અનેક જીવાન્યાઓ તેને મળવા, તેની સાથ સમ્યન્ધ રાખવા આતુર હતા, પણ તેણી તેઓથી દૂરને દૂર રહેતી હતી, અને તેથી તેઓ તે મધુરીને જ્યાદા ચાહતા હતા. દરેક શહેરમાં એવી લલનાઓ હોય છે, લીમો પોતાનાં મનને કહેતો હતો. તેના જેવા એક નાશ પામેલાં ખાન્દાનના નખીરાને તેવી કોઈ ખુબસૂરતી સાથ કામ શું હતું ?

પણ એક દિવસ તેણે લીમાને જોઈ અને બસ તે તે ઘડીથી તેણી તરફ બેદરકાર રહી શક્યો નહી. તે તેણીને કંઈ અજબ ખુશહાલીની લાગણીથી જોઈ રહ્યો. તેણે પોતાની જીંદગી દરમ્યાનમાં એવો મોહક મુખડો નિહાળ્યો ન હતો. તે એક આકાશી દૂરીજ હતી, એમ તેને લાગ્યું, અને તેનું જીવાન હૃદય પ્રેમ જાગાણાનું બૂડકું લઈ ઉઠ્યું. સોદાનાનું મશહૂર ખાન્દાન પોતાની ખુબસૂરતી અને પ્યારને માટે વર્ષોથી વિખ્યાત હતું અને તે કુટુંબી ગુણ આ જીવાન ફેંચ શિક્ષકમાં તેના તનની ખુબસૂરતી ઉપાંત આંધળા જોશથી ચાહવાનો મૌજુદ હતો.

તે તેણીને એકાએક મળવા ને ચોંકાવા માગતો ન હતો. તે કંઈ તરફીયથી તેણી સાથે સમ્બન્ધ સાંધવાનો ધીરજથી લાગ નેવા લાગ્યો.

તે ઘરે પાછો ફર્યો ત્યારે કામદેવે તેનાં હૃદયનો કમળને લીધો હતો અને તેની જવાબાઓ પૂર વેગમાં સ્ફુરી નીકળી હતી. તેની જીંદગી એકાન્ત અને સુખ વિનાની અધાષિ પર્યન્ત હતી. તેના બપોવાને કયા રાજદારી સમયસર ફ્રાંસથી દેશવટો લેવો પડ્યો હતો તેની સાથે આ કથાને કાંઈ સમ્બન્ધ નથી. પણ એટલું કહેવું ચાલશે કે કંઈ રાજ્યસંબંધી ખટપટને લીધે તેની માલમિલકત, ખેતાઆદિ જપ્ત કરી લેવામાં આવ્યા અને પોતાની જીંદગી બચાવવા તે સ્વદેશભૂમિ ત્યાગી નાશી છૂટ્યો અને ઇંગ્લંડમાં આવી વસ્યો. તે ને વેળા જીવવાન હતો. તે પોતાની પરજીતર અને દીકરા સાથે ઇંગ્લંડમાં આવ્યો હતો અને ત્યાં તેણે પોતાનો નિર્વાહ કેવી સખ્તીથી કર્યો તે જો માત્ર કે તેનો પરમેશ્વર જાણ્યો હતો. કોઈવાર તેના જીન મિત્રો કે જોઓ પણ તેની મુલાકાત દેશવટો ભોગવતા હતા તેઓ મારફતે જીવવી મદદ મેળવતો હતો. તેણે પોતાના છૂટકારા માટે જીંદગી સૂધી અરજીઓપર અરજીઓ પોતાના રાખને લખી હતી કે જે તેના તરફથી કદિ વાંચવામાં પણ આવી ન હતી.

તે મૃત્યુવશ થયો અને તેને પુત્ર તેની કંગાલ્યતનો વારસ થયો. તેણે પણ પુષ્કળ આજીવનકાળે અરજીઓ કરી અને પોતાની માફક દેશવટો ભોગવતા એક બીજા દેશવતનીની છોકરી સાથે ને પરણ્યો. પરણ્યા પછી તે માત્ર પાંચજ વર્ષ જીવ્યો. ભૂખમરા અને દેશવટાનાં દુઃખથી પિડાઈ તે મરણ પામ્યો.

કોટ ૩ સોલ્ડાના નોર્મન્ડીમાંની મોટી મિલકતોનો ધણી, ફ્રાંસ દેશનો એક મોટો સત્તાધારી ઉમરાવ પોતા પાછળ એક બાચડી અને છોકરાને તમામ નિરાધાર આ બેકદર દુનિયા ઉપર છોડી સ્વર્ગે સિધાર્યો !

• તેના કૈલાસવાસ બાદ વરસો સુધી માડામ ૩ સોલ્ડાનાએ ધીકે પાપે પોતાનું ગુજરાન ચલાવ્યું. ફ્રેંચ અને મ્યુઝીક શીખવી તેણી પોતાનો અને પોતાના બાળક બેટાનો નિર્વાહ મુશ્કેલીથી કરતી હતી પણ છેવટે તેણીની તખ્તીઅત અને હિંમત લાઠી ગઈ. તે વેળા એક દેશવટો ભોગવતો પુરાણો મિત્ર તેણીની બહારે ધાયો. તેણે લીએને શીખવવાનું માથે લીધું અને માડામ ૩ સોલ્ડાનાને ફ્રાંસ પાછી મોકલવાની સગવડ કરી

આપી કે જ્યાં એક કંગાળ મુસારા ઉપર તેણી વર્ષો સુધી રહી. તે યધો સમય દરમ્યાન તે માન્દીકરાનો મેળાપ થયો નહીં જે કે તેઓ વચ્ચે પત્ર વ્યવહાર ચાલુજ હતો અને એકમેક તરફ ધણી લાગણી ધરાવતાં હતાં. માડામ ડ સોલ્ડાના અતિ ગરીબ સ્થિતિ છતાં અતિ મગરૂર હતી. પાસે ખાવાનો રોટલીનો ટુકડો ન હોય તે વેળા પણ તેણી પોતાનો ટેક કે તુમાખ છોડતી ન હતી. તેણી પોતાના બેટાને માટે વાળખી રીતે મગરૂર હતી કેમકે છોકરાઓને શીખવી તે જે ટુંક કમાઈ કરતો હતો તેમાંનો પણ એક સારો જેવો ભાગ પોતાની માતા ઉપર તે કાળજીથી મોકલતો હતો.

તે દેશવટો સહેવતો ઉંમરાવ ખાનદાનનો છેલ્લો નખીરો બહુ કંગાળ અને અસુખી જીંદગી એ રીતે ગાળતો હતો, પણ હવે તેમાં સહેજ જાગૃતી આવી. લીનની લલના લીમા ડરવન્ટને જોવા પછી તેની જીંદગીમાં સુખનું કિરણ બાહ્યું ચમકતું થવા લાગ્યું. ધરે પાછા ફરતાં તે એજ વિચારો વારંવાર કરતો હતો. તે જીવવાન હતો અને તેની હમણાં વેરની આખી જીંદગી ગરીબાઈ અને દરિદ્રતા સામે લડવામાંજ પસાર થઈ હતી. દેશવટાનું દુઃખ તેને હજી સુધી લાગ્યું ન હતું.

જોકે તે સોલ્ડાનાનો લોડ હતો: પોતાનાં આપીકાં બંધ મકાન અને મિલકતોનો માલેક હતો કે જે કદિ જોવાની વકકી પણ ધરાવતો ન હતો છતાં તેણે હાલમાં એમ વિચાર્યું કે આવી લાવણ્યમય લલના જીતવા સારૂ તે જો તેનું અત્યારે હતે તો કદાપિ નસીબદાર નિવડયો હતો. લોડ ઓફ સોલ્ડાના—તેનાં હૃદયમાં કંઈ વિચિત્ર પ્રકારની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ કે જેવી લાગણી તેના આપદાદાઓએ લડાઈમાં નિમંત્રણ કરતું “યુગલ કુકાંતાં અનુભવી હતી. લોડ ઓફ સોલ્ડાના! ઢગના ઢગ પૈસાનો ધણી, સેંકડો માણસો પર સત્તા ચલાવતો ઉપરી અને એક જાગરદસ્ત મિલકતનો માલેક—તે વિચારે તે એક દયાજનક હસતું હરથો. લોડ ઓફ સોલ્ડાના! જ્યારે તેના અને જૂખમરા વચ્ચે થોડી ગણતરીની શિલિંગો ખાકી હતી!

“ફાંસની સુદ્ધ લીલીઓ સદા સલામત રહો!” તેમુકાર્યો. “માહરા આપદાદાઓએ દેશનાં બધાં અર્થે કંઈ ક્યું હશે તેથીજ તેઓને ત્યાંથી હાંકી મેલવામાં આવ્યા છે. એ તો એક કાવદો છે કે જે માણસ પોતાના દેશનો દુશ્મન હોય છે તે મોજ મારે છે, અને તેનું બધું ઇચ્છનારાઓ દેશદોહીમાં ખપે છે.”

તેટલા લીનનાં મોટાં ઘડયાળમાં ટકારા પડ્યા અને તે પોતાના વિચારોમાંથી ચમકી ઉઠ્યો. તેણે હવે પોતાને કામે જવું જોઈએ. સોશ્યાનાનું ઉમરાવપદ, ‘ફાંસનાં સુફેદ લીલી,’ હમણાં તેનાથી છુટી પડેલી છોકરીનો મધુર મુખડો-એ ‘બધું’ હાલ તો તેણે વિમરી જવું જોઈએ અને સ્કુલમાં જઈ છોકરાઓને તેની માતૃભાષાનું શિક્ષણ આપવું જોઈએ.

સદવારનાં ખુશનુમી તડકાંમાં એકલન વોટરના ઝરામાંનું પાણી ચમકી રહ્યું હતું. લીમા ડરવન્ટ પોતાનાં ઘરની બારીએ ઉભી રહી તે કુદતનો નજારામણો દેખાવ વિચાર્યસ્ત સ્થિતિએ જોતી ઉભી હતી. તેણીના બાપ જોન ડરવન્ટનાં ફાંટાથી તે રૂમ તેણીના વપડાશ સાથે ખાસ એવી રીતે ખંધવામાં આવ્યો હતો કે તેની બારી બરાબર ઝરાનાં પાણી ઉપર ઉઘડતી હતી અને તે ઝરામાંથી બોટમાં પસાર થવું કેાઠખી તે રૂમની બારીએ ઉમેલાં સાથ સહેલાઈથી વાત કરી શકે એમ હતું.

તેણી તે બારીએ ઉભી રહી પોતાના પગ આગળથી નિયાણુમાંથી દોડી જતા ચળકતાં આગને જોતી ઉભી હતી. તેણી વિચાર કરતી હતી કે તેણીએ તે જુવાન ખુબસુરત ફ્રેંચમેનને માટે પ્રથમમાં ક્યારે તે ક્યાં સાંભળ્યું હતું? થોડા દિવસની વાત ઉપર તેણીના પિતાને તેના મિત્રો મળવા આવ્યા હતા અને તેઓએ વાત છેડી હતી કે સેન્ટ એડવડ ગ્રામર સ્કુલમાં નવો ફ્રેંચ શિક્ષક આવ્યો હતો અને તે ઘણો સ્વરૂપવાન હતો. તે મીલર-લીમાનો બાપ-ને સમગ્ર ઘણા ગુસ્સા અને ચિકકારથી બખાળી ઉઠ્યો હતો કે તે (શિક્ષક) જો એડોનિસ જેટલો પણ ખુબસુરત હોય તો તેની તેને ભલ પડવા હતી!

બીજી વેળા ક્ષેત્રોવર ફાર્મની મિસિસ એ તેણીની માતાને મળવા આવી હતી અને તે શિક્ષકને પોતાને ત્યાં ભાડે રાખવો કે નહી તેની સલાહ તેને પૂછી હતી ત્યારે હતું.

“ખરું કહું તો, મિસિસ ડરવન્ટ,” ક્ષેત્રોવર ફાર્મની તે માથેકે કહ્યું, “માહરે ત્યાં જો જુવાન દેખાવડી છોકરીઓ હોય તો હું એને કદિ ન રાખું! એ અતિ ખુબસુરત ને માયાળુ પ્રકૃતિનો શુદ્ધ સ્વ છે. એ એની જોડી આજસુધીમાં જોઈ નથી. એની રીતભાતમાં એ એક

શાહનદા જેવો છે! એમ ના સમજતાં કે મેં એક શાહનદાને કદિ જોયો નથી તેથી એકાદી હોવશ, પણ શાહનદાઓ એવાજ હશે એમ હું માનું છું!”—અને લીમાએ તે શબ્દો ઉપર લાખવાર વિચાર કર્યો હતો અને હાલમાં પણ તેજ શબ્દો ઉપર પુનઃ ગૌર કરતી હતી.

પ્રકરણ ૪ થું.

એ મહિનાની તે એક ચાંદરણી રાત હતી. ચંદ્રમા ખુશસુરત લીન ગામ ઉપર પોતાનો શાન્ત પ્રકાશ પાંચરી રહ્યો હતો અને તે રહ્યામણા ગામડાનો દેખાવ તે શિતળ પ્રકાશમાં અજ્ઞાન મનહર દીરનો હતો. એકલ વોટરનાં પૂલ ઉપર તે નૈસર્ગિક દેખાવોનું અવલોકન કરતો લીચો ડ સોહડાના ઉભો હતો. તેની નજર તે પૂલ ઉપરથી સ્પષ્ટ દેખાતી લીમાનાં ઘરની બારી ઉપર હતી. તે જાણતો હતો કે તેણી તે રૂમમાંજ પોઢતી હતી. તેઓની પહેલી મુલાકાત પછીની આ દશમી રાત હતી. એ અંધ દિવસો દરમ્યાન તે બંને જવાન જીવો રોજ મળ્યા હતા. કલાકો ખુશ ગોકતેગુમાં યુગ્મવાં હતા. અજ્ઞાન જેવું હતું—તેઓ ઘણાં અજ્ઞાન થતાં હતાં કે તેઓની વાત-ચીત દરમ્યાન વખત કેમ ગયડી—હડી જતો હતો. લીમા—ખુશસુરત લીમા—દિન ઉગતે લીચોની નજરમાં વધતી ખુશસુરત લાગતી હતી; તેણીની વખાણમાં તે પુષ્કળ ભોક્ષનો હતો; તેણીને લગતી દરેક ચીજ તેને અતિ સુંદર ને પસંદ પડતી લાગતી હતી.

“હું ઇચ્છું છું કે ગામની દરેક બાનુઓ તમારો “કોસ્મેટીક” વાપરે!” તેણે એક સમયે હસીને લીમાને કહ્યું હતું, અને લીમાએ તેનો બેદર-કારીથી ઉત્તર દીધો કે, “તેમ દરેક બાનુ કરી શકે.”

લીમાની મા અતિ અજ્ઞાન થતી હતી. પોતાની બેટીમાં કાંઈ અલૌકિક ફેરફાર થતો તેણીએ જાણ્યો હતો. તેણી વધારે ખુશહાલ, આનંદી ને વાતોડી બની હતી તે સાચી—એ માટે તેણી અચરત થતી હતી.

ત્યાર પછી તે ચાંદરણી રાત આવી કે જે રાત વિષે અમોએ આ પ્રકરણને મથાળે ઘણારો કર્યો છે. લીચોને લીમાના વિચારોથી તેનું મન

ભરાયલું હોવાથી ઉંધ ન આવી. તે ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો અને એકાદ વોટરના પુલ ઉપર આવી ઉભો રહી તે ઘરની ઉપર પોતાની દૃષ્ટિ ફેરવી કે જેમાં તેનાં જીગરનું રત્ન સમાયલું હતું. તેણીના રૂમની બારી ખુલ્લી હતી અને અંદરથી લાઇટનો ઉગ્મસ બહાર આવતો હતો. એકાએક તેને તેણીની વધારે નજદીક જવાની મજબુત લાલસા થઇ આવી. એક હોડી નજદીકમાંજ એક ઝાડને બાંધેલી ત્યાં મૈથુન હતી. તેણે તે છુટી કરી અંદર સ્વાર થયો. અને હલેમ્માં ઉડાવી તેણે તે બારી નજદીક હેંચું લીધું. હલેમ્માંઓનો ઉપયોગ કરી જાણતો હતો—એ લીઓ ડ સોલ્ડાના કે જેના વડવાઓ અગાઉ કુરેડો (ધાર્મિક યુધ્ધો)માં અસંખ્યવાર લડ્યા હતા. તે સપાટામાં બારી નીચે જઈ લાગ્યો, પોતાની હોડી ચોભાવી અને અંદરથી આવતો સંગીતનો સરોહ ધ્યાનથી સાંભળવા લાગ્યો. તેણી ગાતી હતી અને તેને માટે તે સંગીત કદિ ન સમજ્યું હોય એવું મંદુર હતું. બારીએ પડદો હતો છતાં સંગીતનાં પ્રત્યક્ષ શબ્દો તે નીચે હોડીમાં બેઠો બેઠો સ્પષ્ટ સાંભળી શકતો હતો. તે એક બહુ પુરાણું મેન્ડો હતું કે જે વરસો થયાં તેની પ્રશંસા જેવી ને તેવી અખંડ ધરાવતું હતું.

વસન્તના મોજા આવેજી ધસી,
સુશોભિત એકનના કિનારા પર,
માહાતાયં સમ મુખડાની મોહક પરી,
મિલરની પુત્રી જ્યાં વસેજી સુન્દર.

તે નરમ મધુરો અવાજ પવનની લેહકી સાથે ઘસડાઈ બારી તેના કણોને ખુશાલ કરી પુનઃ જનમેગો થઈ જતો હતો. તે તેથી રહેજ અચરત થયો. એ કોણ મિલરની રૂપસુંદર છોકરી હતી? તેણે હસાવ કર્યો કે બીજો દિવસે લીમાને મલતાં તે તે વિષે તેને પૂછશે અને ખુલાસો મેળવશે તેટલાં પાછો સંગીતનો સરોહ આવ્યો:—

સુશોભિત એકનના કિનારા પર,
આવીને ગુજરી તે મીલરું સુન્દર!

તેણે મોટી ગંભીરપણે તે શબ્દોનું શ્રવણ કર્યું. પાણીનો ધીમે ખળ-ખળાત અને પવનની લેહકીનો નાદ પણ તેને તે સમજતાં ન બલક કરે એમ તેણે ઇચ્છ્યું. તેણે ઇચ્છ્યું કે આવું શોકાતુર સંગીત તેણીએ ગાયું

ન જોઈએ: તેણી જેવી અપાર સુંદરતા ધરાવતી મધુરીએ તો હરદમ પ્યાર, આશા અને સુખનાં જ ગીતો લલકારવાં જોઈએ.

તેણે બીજે દિવસે પોતાના તે વિચારો તેણીને જણાવવાનો કર્મ કર્યો. તેણીના મધુરા હોઠોમાંથી શોકાતુર શબ્દોનો પ્રવાહ બીંદુકલ્પ વહેતો જ ન જોઈએ. તેટલાં બીજાં ગાયણ શુરૂ થયું, અને તે દમ ગોયા થોભાવીને જ તે સાંભળવા લાગ્યો. તે અધું ભૂલી ગયો: પોતાનો દેશવટો, જંગલ, મુસિ-અતો સર્વ તે તે ધડીએ ભૂલી ગયો. તે ગીત તેની ઇચ્છાને પેશ પડતું જ હતું: પ્યાર અને આશા કદિ મરતી નથી, યા મરવી ન જોઈએ, એવો તેો ભાવાર્થ હતો, અને તેણે તેનું ઘણી ગંભીરપદ્ધતિ જ શ્રવણ કર્યું. તે ગીતનાં પૂર્ણ થવાની સાથે રૂમમાં ઝળાતી અત્તી ગુલ થઈ ગઈ. જરા વારમાં બારીએ તેણી આવી પડહો ખસાડી ઉભી. તેણી ચંદની ધોરવા આવી ઉભી હશે એમ હરખથી ધન્યકતા હૃદયે લીઝાંએ ખ્યાલ કર્યો; દિવાલ તરફ તે સંકોચાઈને બેઠો; અને નજરે પડવા ચાહતો ન હતો. બારી થોડા વખતમાં અંધ થઈ અને ત્યાં ચુપકરીતી ફેલાઈ. તે પણ હવે પાછો કર્યો અને પોતાને ઘરે જઈ તેણીના જ વિચારો કરતો બિછાતે ગયો.

બીજે દિને છેક સાંજે તેઓનો બેટો થયો. તે તેણીને મળવા કલાકોનો ખોટી થતો હતો. અને છેક સૂર્યાસ્તને સમયે તેણે તે બહાને આકાર દુરથી આવતો નિહાળ્યો. તે હરખ ભેર તેને મળવા સાંભો ધસ્યો.

“મેં તમને ગઈ રાત્રે ગાતાં સમજ્યાં હતાં,” તેણે તુરત શુરૂ કર્યું, “તમારું એલન વોટરનું શોકાતુર એલેડ મેં સમજ્યું હતું! શું તે આજ એલન વોટર માટે છે?”

“નહી!” તેણી બોલી; “તે એલેડનું નામ ‘એલન ધ એન્ડ્રસ એન્ડ એલન વોટર’ છે અને તે બહુ જ પુરાણું છે. આ ખુબસુરત ઝરાનું નામ તો સેકંડો વર્ષો પર અત્રે વસી ગયલા એલન ફેમીલીનાં એલન્ડો પરથી આપવામાં આવ્યું છે. મને એ ધણું પસંદ છે, કારણ—” તેણી ચહેરામાં લાલ થતાં બોલી, “કારણ તેમાં એક મીલરની ખુબસુરત દિકરીનું ચારિત્ર્ય આલેખાયલું છે!”

“પણ એ ધણું શોકાતુર છે,” તેણે કહ્યું: “તમે એ આવ તે હું પસંદ કરતો નથી.”

“તે કલ્પિત નહીં પણ ખરેખરી હસ્તી ભોગવતી હોવાતીનું હોય એમ બાસે છે.” તેણી બોલી, “પ્રથમમાં તે ઘણી ખુબસુરત અને ઘણી સુખી હતી; પછી તેણી પ્યારમાં પડી. તેણીને આશક બેવડા નિવડ્યો અને તેથી તેણી મરણ પામી!”

“તમે એમ તો નથી ધારતાંની કે પ્યારનો છેડો મોહતમાં આવે છે?” તેણે આતુરતાથી પૂછ્યું.

“મોહત સર્વ ચીઝની આખેરી છે!” તેણી બોલી: “એજ બેલેડની એક લાઘવમાં કહ્યું છે તેમ મોહત જન્મ અને મૃત્યુનીઓમાંથી મુક્તિ આપે છે. શું દરેક ચીઝનો અંત મોહત નથી?”

“નહીં!—એક હજારવાર નહીં! એમ કોણ માને કે તમે આટલાં ખુબસુરત—આટલાં જુવાન—આટલાં ખુશાળ આવા શોયનિય વિચારો ધરાવતાં હશે! અંગ્રેજ પ્રજાનાં હૃદયમાં શોકની એટલી સિમા પર્યન્ત હોય છે એ જાણે ઘણું અચરત કરે છે!” તે એટલું તો જુસ્સાથી બોલતો હતો કે તેનો ખરો ઉદ્દેશ તેણી કલ્પી શકી નહીં.

“હું શોકસ્ત નથી!” તેણીએ પોતાની મનદર અમો ઉઠાવી કહ્યું. “પણ સચ્ચાઈ સામે હું આંખવિચામણું કરી શકતી નથી. એકલ વાટરની ઉપર પેલાં બેલેડમાંજ કહ્યું છે તેમ માહરા જેવું કાંઈ ખુશાળ નથી.”

“મને એ બેલેડ ગમે છે અને નથી પણ ગમતું. મને એક રીતે તેના ઉપર ચિહ્નર છુટે છે! માહરી આગળ ફરીથી ગાશે?” તેણે અર્જ કરી.

તેણીએ ગાયું. ફરી એકવાર હવામાં તે પુરણાં પણ પ્યારાં બેલેડનાં શબ્દો ગણગણી રહ્યાં.

“મને કંઈ વિચિત્ર પ્રકારની લાગણી એ સમજીને થાય છે,” તે બોલ્યો. “લીમા! મને એ નામે તમને બોલાવવાની છુટ છે!—તમે એવાં દીલગીરી દર્શાવતાં બેલેડો ના ગાવો. તમારું કિસ્મત ઝલકતું છે: તમારો પ્યાર, દોલત અને જીંદગી એ બધુંજ ખુશાલીથી ભરપૂર છે; હવેથી શોક કે મોહતનાં ગીતો તમો ગાશો મા. એ બેલેડમાં જણાવેલા જેવો કાંઈ જુડો આશક, માત્ર તરછોડી દેવાને માટે, તમારું જીવન જીતનાર નથી.”

તે તેણીને એટલા તો ખરા પ્યારના જોશ ને ફિદાગીરીથી આહતાં

શીખ્યો હતો કે તેણી શાક્યસ્ત રહે. યા મોહતનો ખ્યાલ વટીક કરે એ તેને માટે ન સહેવાય એવું હતું. તેણીનાં પ્યારે તેને વશ કર્યો હતો; તેણીના પ્યારે તે દેશવટો ભોગવતો હતો તે દેશને સ્વર્ગમાં ફેરવ્યો હતો; તેણીના પ્યારે તેને માનતાં શીખવ્યો કે ગરીબાઇ જન્મળ દેશવટો. આદિ તેણી ખાતર મહાન દૌલત, પદ્મી, ઇત્યાદિ કરતાં લાખો ધણીં સારાં હતાં. તે પોતાનાં મનને કહેતો હતો કે જો હમણાં તે પોતાના ગાપદાના ઇલ્કાખો અને મિલકતોનો ધણી હતો તો તે બધું તેણીના પગ આગળ મુકી દેતે.—પણ તે ગરીબ અને દેશવટો ભોગવતો હતો: શું તે જીવાન ખુશ્સરત નિર્દોષ છોકરીના હાથ માટે માગણી કરવી તેને માટે ઉચિત હતી?—અને જો કરે તો તેણી શું હા કહેશે? શું તે તેણીને જીતે? તે ઇંગલીશ છોકરીને—કે જેણે તેની દુનિયા ખુશાલ ને આનંદી બનાવી હતી!

પ્રકરણ ૫ મું.

પ્યારનાં સ્વપ્નના મિહાશ જેવો મિહાશ જીંદગીની બીજ કોઇ પણ ચીજમાં અસ્તિત્વ ધરાવતો નથી. પૈસો કે પદ્મિ, મનની અભિલાષાઓનું પૂર્ણ સંપાદન કે દુનિયા ભરનું માન તે લહેજત આગળ કુચ્છ વિસાત ધરાવતું નથી. જ્યારે નભોમંડળમાં સૂર્યનો પ્રકાશ પુર તેજમાં ઝમકી રહે છે, જ્યારે પક્ષિઓ પોતાનાં મધુર કલોલથી આપણને આનંદી કરે છે, જ્યારે ધ્રુવો ખુશનુમા ખીલી નીકળી આપણને સુખનો ભાસ આપે છે ત્યારે તે મહોત્સવના મહિમાનો સમય હોય છે. પ્યાર તે સ્વર્ગ છે અને સ્વર્ગ તે પ્યાર એમ તે વેળા લાગે છે. તેવી વેળા જીંદગીમાં એકજવાર આવે છે: એકજ વેળા તે સુખ—તે આનંદ—તે વૈભવનો દલાવો મનુષ્યને પ્રાપ્ત થાય છે.

જીલાઇ માસ શુરૂ થયો હતો. લીઓંડ સોહડાના થોડાંક અઢવાડયાંની વાતપર લીમાને મદ્યો હતો ત્યારથી તે દુનિયાંજ છુલી ખેઠો હતો. તેનું ચિત્ત તે ચાતુરી ચોરી ગઇ હતી: કશા જીંપર તેનું ધ્યાન સ્થિર થતું ન હતું. તે ગોયા તેણીને રોજ મળવાજ જીવતો હતો. પ્રાતઃકાળમાં અને સૂર્યાસ્ત સમયે તેણીને મળવામાંજ તે પોતાની જીંદગીનું સાર્થક ને

અહોભાગ્ય સમજતો હતો. તેણીની ‘પુત્રસુરત મુખમુદ્રાનું’ સ્વસ્ત્ર રીતે અવલોકન કરવું, તેણીનો રૂપેરી ઘટ જોવો મીઠો અવાજ એકાગ્ર ચિન્તે સાંભળવો, તેણીના મરોડદાર સુદૃઢ કરો ચુમીઓથી ભરી મૂકવા—એ બસ તેની સર્વોત્તમ મેળ હતી. તે માનતો નહીં હતો કે ધર્ત્તાનાં તળ ઉપર કોઈ પણ મદદે એવા દિવાના પ્યારથી કોઈ અવગાને ચાલી હતી. તેને એક વેળા દેશવટો કંઈ દેતો હતો એ વિચારે તે હમણા હસ્તો હતો. દેશવટાએજ તેણીની મુક્તાકાન*કરાની જ્ઞાતિ: ગરીબાઈએજ તેણી આગળ આપ્યો હતો: એટલે તે હવે તે બંનેને અભિનંદન આપતો હતો. તે પોતાનો બેઠ થોડો સમય છુપાવવા ઇચ્છતો હતો, પણ તેટલાં એક દિવસે તેનો સ્ફોટ તેનાથી થઈ ગયો.

તે એક ખુશનુમાં દિવસ હતો. તેણી એલનમીલને લગતા ફલફલાદિથી લયી રહેલા બાગમાં લીલીઝો અને ગુલાબો વીણતી ફરતી હતી. થોડાક સુંદર લીલીઝો અને ગુલાબો તોડ્યા પછી લીમા ઝરા તરફ ધીમે કદમે ચાલી અને ત્યાં લીઓ તેને આવી મળ્યો. તેઓ હંમેશાં એમ મલતાં હતાં અને તેઓ અકસ્માતથીજ એમ ભેટતાં હતાં એવું ખતાવવાના તરેહવાર ટોંગ લીઓ આદરતો હતો.

“જુદા જુદા દેશોની દુલોની નિશાનીઓ છે,” તેણીના હાથમાંનાં લીલીઝ અને ગુલાબો જોઈ તેણે કહ્યું: “ફાંસનાં લીલીઝ, ઇંગ્લંડના ગુલાબો, આયર્લેન્ડનાં શેમરોક, સ્કોટલેન્ડનાં થીસ્લ:-પણ એ બધાંમાં મને લીલીઝથી જાસ્તી કોઈ ગમતું નથી,” તેણે એમ કહી તેણીના હાથમાંથી એક શીલી લીધું. “ફાંસનાં લીલીઝ અને ઇંગ્લંડના ગુલાબો, તમને શું પસંદ છે, લીમા?”

“એહુ,” તેણીએ ઉત્તર દીધો.

• “એહુ?” તે બંને દુલોને એક કરી તે ધીમેથી બોલ્યો: “તમે જાણો છો કે તેનો અર્થ શું થાય છે?”

“નહી!” તેણી મહેરામી રક્તવર્ણની થતાં બેઠી, “મને ખબર નથી!”

“લીલી પુત્રસુરત છે,” તે બોલ્યો, “જો કે તેનાં મધુર સુવાસ દેતાં પાંદડાંઓ નબળાં છે, પણ લીલી અને ગુલાબ બંને સાથે કંઈ અજબ જોશથી સુવાસ આપે છે! લીમા, માહરી તરફ નજર કર; એલન વોટર

ઉપરથી નગર કાઢી નાખ. શું તું આપણા વચ્ચે એ સરખામણી વાળખી વિચારતી નથી ?”

તેણીની ના કહેવાની હિંમત ચાલી નહીં.

“માહરી જ્ઞાલી! હું તને ચાહું છું,” તે બોલ્યો; “મેં તને પહેલી જોઈ ત્યારનો હું તને ચાહું છું! લીમા, માહરો પ્યાર કેટલો બધો છે તે હું તને માહરી ઘણી બી મરજી છતાં સમજાવી શકતો નથી. આ સર્વ ઝાઝો ઉપરનું એકેએક પાંડું કે આ ચોપાસ ઉગી રહેલાં ધાસનું પ્રત્યક્ષ તણખણું યા અંલન વોટરનાં વહેતાં પાણીનું છડું છડું એક ટીપું વરીક જે બોલવાની વાચા ધારાવતુ હોય તો તે બી લીમા! તે બધું બી-માહરો પ્યાર કેવો ને કેટલો જોરાવર ને અગાધ છે તે તને સમજાવી શકશે નહીં! હું તને ચાહું છું, અને માહરા પ્યાર! તને માહરી પરણેતર કરવા ઇતેન્નર છું!”

“તમારી પરણેતર ?” તેણી બબડી, “મેં તે વિષે કદિ ખ્યાલ કર્યો નથી !”

“લગ્ન દરેક સાચા પ્યારનું છેવટ છે; અને તું, જ્ઞાલી લીમા, જે સ્ત્રીઓની ચશ્મોમાં સચાઈ ખરીજ વાંચો શકાતી હોય તો મને ચાહે છે!”

તે ખુબસુરત ચશ્મો નમી પડી. તે મોહક મુંખડો તેની નગર આગળથી ફરી ગયો.

“માહરી દરેક રંજને ને ગરદીશો છતાં હું મને પોતાને નસીબદાર માનું છું. એક તાજ યા રાજ બોલવાની ખોટનો અવેજ બી તાહરી સંગતમાં ને તાહરા પ્યારમાં હું મળેલો સમજું છું! કહે, તું માહરી પરણેતર થશે ?”

પણ તે મીઠા હોઠો માંહેથી એક શબ્દ પણ નીકળ્યો નહીં. તેણી લજ્જાથી બેવાચા બની.

“લીમા! એક બોલ કહે!” તેણે પુનઃ અર્જ કરી, પણ લીમા ખાસ કોઈ શબ્દ હતો નહીં. તેણે તે બંને કુલો લીલી અને ચુલાખ તેણીના હાથોમાં મૂક્યાં.

“લીમા! બોલી દે—માહરં કિસ્મત નકલી કરી નાખ! એકેક

ક્ષણેના વિલમ્બ માફરાથી સહેવાતો નથી. મને એકેક કલાક જેટલો દુઃખદ્દ બાસે છે! જો મને તું ચાહતી હોય—મને પરણવા માગતી હોય તો મને ગુલામ આપ અને ફ્રેંચ લીલી તાહરી પાસે રાખ! ને જો—પણ તે શબ્દો હું બોલવા માગતો નથી; મને તાહરામાં વિશ્વાસ છે: તું મને ચાહી શકશે?” અને થોડીક પળોમાં ઇંગ્લીશ ગુલામ—તાજે ખીલતો ઇંગ્લીશ ગુલામ તેના હાથમાં મુકવામાં આવ્યો.

તેણે તે પછી તેણીને ચૂમીઓથી કેવા જોશથી ભરી નાખી, ઉપકારના કેવા સાચા હેતુના શબ્દો અને આશીશો બોલ્યો તે વર્ણવી શકાય એમ નથી. તે એક જીવાનીના સમયની ટુંકી, મીડી પ્યારની શ્લેષ્ઠા હતી—એક સમય કે જે તે એમાંનું કોઈપણ કદિ વિસરનાર ન હતું. કદાપિ તેઓની આખી જીંદગીમાં સર્વથી સંપૂર્ણ સુખનો તે સમય હતો. લીમા ડરવન્ટે પોતાના મૃત્યુ તુલીક તે લીલી કરમાઈને મરી ગયું તો ખી પોતા પાસ જળવી રાખ્યું હતું.

“હું માનીજ નહી શકતો કે એટલો બધો હું નસીબદાર હોઈશ!” તે બોલ્યો,—“એક દેશવટો સહેવતો, રખડો, મિત્ર વિનાનો તને જીને?—તને કે જે એક રાણી થવાને દરેક રીતે લાયક છે!”

“મને નહીં લાગતું કે રાજાઓ માફરી માગણી કરતા આવશે!” તેણી હસીને બોલી. પણ તે અધિરતાથી પૂકાર્યો: “તું કુદ્રતની રાણી છે! લીમા, તે મને પસંદ કર્યો છે ને મને પરણવા કમ્બલ થઈ છે તો બોલ કે આપણે કયારે પરણશું?”

લીમા ખીહી ગઈ. તે જો ડગલાં ધાસ્તીથી પાછી હતી.

“એક લાંબો વખત સુધી તે બનશે નહીં!” તેણી બોલી.

• “હું! લીમા, આપણે એકમેકને ચાહીએ છીએ તો આપણે જીંદગીનો સૌથી સરસ ને સુખી સમય વિયોગમાં કાં કાઢયે? અને મેં સમજ્યું છે કે જીવાનીનાં લખ સુખી નીવડે છે મને તાહરાં માતપિતા આંગણ જઈ એ માટે બાહાલી મેલવવા દે!”

તે ખુબસુરત ચહેરા તે સમજી જતી ખીહી ગયો અને શીકકો પડ્યો.

“ઓ લીમા!” તે બોલી, “હું બૂલી ગઈ—”

“શું ભૂલી ગઈ, માહરી ડારલીંગ ?”

“તેઓ કદિ મને તને આપનાર નથી ! માહરા આપની માહરે માટે જૂદીજ મરજી છે. તેને ફ્રેંચમેનો પસંદ નથી—” અને એટલું કહી તેણી આંખમાં આંસુઓ સાથે તેને વળગી પડી.

“ઓહ ! કંઈ ફિકર નહી ! તાહરાં માઆપને હું ઝટ જીતી લેવશ ; તાહરે કાજે કાંઈ પણ હું કરશ.”

“તેઓ તને પસંદ કરે એવું તાહરે કંઈ કરવું જોઈશે !”

“હું તેમ કરશ—હું ધીરજથી તે માટે પ્રયત્ન કરશ !” સોદડાનાનો તે છેલ્લો વારસ કે જેને મનથી ધીરજ એક નહી જણાયેલો સદગુણ હતો તે બોલ્યો : “તેઓની પસંદગી પાત્ર થવા હું બધું કરશ ! આજેજ સાંજે કંઈ બહારે હું જવશ—કંઈ સીન ચિતારવાને કે એવા કાંઈ બહારે ! તે માટે તો મને પરવાનગી મળશે કેની ?”

“હા !” લીમા બોલી. “તે તાહરી તરફ અતિ માયાથી વર્તશે જ્યાં સુધી તે જાણશે કે તું મને માગે છે ત્યાં સુધી !—પછી કાંઈ જૂદીજ રીતે વર્તશે !”

“પણ કાંય જુદી રીતે, લીમા ? માહરાં જીગરના સઘળા જોશ અને જુસ્સાથી હું તને ચાહું છું ! હું તાહરે માટે મહેનત કરશ—તનેસુખી કરશ !”

• “તેમ નથી !” તે બોલી “માહરા પપાએ માહરો પતિ કેવો હોવો જોઈએ તે માટે નિશ્ચય કરી રાખ્યો છે. તે કહે છે તેમ માહરે એક ગૃહસ્થ ખેડુત સાથે પરણવાનું છે અને તેના તે વિચારમાંથી તેને મુક્ત કરવા સારૂ ઘણો વખત જોઈશે !”

“ત્યારે લીમા, હું તને સર્વથી ડહાપણુબર્યો માર્ગ સૂચવું છું,” તેણીના જુવાન આશકે કહ્યું.—“આપણે તાહરાં મમા પપા મને પસંદ કરતાં થાય ત્યાંસુધી આપણો બેઠ છુપાવશું.”

તેને તે વિષે શંકાજ ન હતી. તે કાંય નહી ગમે ? તે વિષે તેને કંઈ ખ્યાલજ ન હતો. ફાંસનાં પૂરાણાં આવી શુરવિર આન્દાનનો છેલ્લો નખીરો હંમેશ પોતાનોજ વિચાર કરતો હતો. તે એક પેની વિનાનો ફ્રેંચમેન હતો તેથી તે કન્યા અણુગમતો હોય એમ પણ તે માનતો કે વિચારતો ન હતો. લીમાનાં માઆપ વાંધો લેશે એમ તો તેને એક ઘડી બર પણ લાગ્યુંજ નહી.

કિંતુ તેથી ઉશ્કું તેણે તો એમ વમાસણ કર્યું કે તે ગામડેની છોકરી માટે તે ઘણું સારું સાડું હતું. આખર કરેને તે કોંટ ડ સોહજાના હતો! તે મીઠ્ઠર—લીમાનો આપ—તેનાં ખાન્દાન, ખેતાખ અને જાત માટે ચિકકાર દર્શાવે એ વિચારજ તે હસી કાઢતો હતો.

તેઓ છુટાં પડ્યાં તે અગાઉ તેઓ વચ્ચે અધી ગોઠવણ નકરી થઈ. લીઓને કંઈ બદાણે લીમાનાં માથાપ સાથ પીછાણ પાડવાની હતી અને ત્યારે કેડે નિત્ય ત્યાં કંઈ કંઈ બદાણે આવવાનું હતું, અને તેઓ વચ્ચે ત્યાં પગોટાય કે તેણે વાત છેડવાની હતી.

“એ બધો વખત હું કેમ જીવી શકશ?” તે બોલ્યો: “લીમા, સોગંદ આ કે એ બધો વખત તું મને બદાદુરીથી વળગી રહેશે. માહરાથી બદલાઈ જશે નહી, મને ત્યાગી દેશે નહી, મને બદાદુરીથી અને સાચવતથી ચાહવાનું વચન આપ!—મને કહે કે તું મને અને મને એકલાનેજ આપણે જીવે ત્યાં સુધી ચાહશે?”

અને તેણીએ આપ્યું. તેણીએ તે વચન પોતે કેટલું નિભાવ્યું તે આ વાર્તાના પાછલા સફાઓમાં અતિ કર્ણારસિક કિસ્સે વર્ણવાયતું મેહરબાન વાંચકા જોશે.

“યાદ રાખજે?” તે બોલ્યો, “કે વહેતાં પાણી કપર લીધેલા સોગંદ અમણા બંધનકર્તા અને ગંભીર છે!”

“હું યાદ રાખશ!” તેણી બોલી, અને તેણીએ પોતાની જાંઘી સુધી તે પુરું યાદ રાખ્યું.

પ્રકરણ ૬ હું.

—:૦:—

“હું સમજી નથી શકતો કે કાંઈ, પણ હું દરેક કેંચમેનને માહરાં ખરાં અંતઃકરણથી ચિકકાડું છું!” જોન ડરવન્ટ—લીમાનો આપ—અખાલ્યો. “જો વોટરલુની લડાઈ રોજ બી થતી હોય તો તેનો મને ડર કે ગમ નથી.”

“પરંતુ તમારે એટલું તો કયુલ કરવું જોઈએ કે ફાંસમાં પણ દેશેર અને ઉમદા હૃદયનાં મનુષ્યો અસ્તિત્વ ધરાવે છે!” તેની પરજોતરે કહ્યું.

“હું કાંઈ કયુલ કરવા આહતો નથી,” તે બોલ્યો. “તું કહે છે કે નેપોલ્યોને આપણને ‘દુકાનદારોની પ્રજા’ કહી હતી તો હું એ ફ્રેંચોને ડાન્સીંગ માસ્ટરોની પ્રજા તરીકે સંબોધું છું!”

“એ કંઈ વાજબી નથી,” તેની બાબડીએ કહ્યું. “તેઓ પણ સિપાહ બચ્ચાઓના જેવીજ એક પ્રજા છે.”

તે મીલર તે સમજી મોટેથી ખુશમિઝાજનું હત્યો.

“આપણે તે કાંઈ ટો ન કરીશું તો કીક,” તે બોલ્યો. “ફ્રેંચ પ્રજા જોઈએ તેમ રહે અને જોઈએ તો જોહનમમાં જઈને પડે! મને મુંઝવણ થાય છે તે એ કે પેક્ષો જવાન ફ્રેંચ શિક્ષક કેમ અહીં રોજના ધકેલા ખાય છે? તે કંઈને કંઈ બેટો લેતો આવે છે, તે દિવસે એક મઝાનો સેંટ બર્નાર્ડ કુતરો લાવ્યો—મને કુતરાનું શું કામ? ત્યાર પછી એક સુન્દર કેનેરી લાવ્યો, ને ગમ કાલે પુલોનો સુશોભિત ઝુમખો લાવ્યો હતો, એ કહેવા તો બી શું માગતો હશે?” પણ બહી મિસિસ ડરવન્ટે તેનો કશો ઉત્તર કર્યો નહી. તે શું કહેવા માગતો હતો તે વિષે તેણીને શક હતો. તે અતિ ખુબસુરત, નમાનો, બસો, ફ્રેંચ યુવાન તેણીને ગમતો હતો અને તે શું સખાસર તે બધી ધરફરીઓ કરતો હતો તે વિષે તેણીનો શક હતો.

આ કથાના પ્રારંભના એક પ્રકરણમાં આપણે વાંચી આવ્યા હતા તેમ કંઈને કંઈ બહાણે સ્ત્રીઓ તે મીલરના મકાનમાં આવતો જતો થયો હતો. તે મીલરને ફ્રેંચ લોકો સાથે અણહદ તિરસ્કાર હતો છતાં પોતાના અતિ માયાળુ ને દિલજીત સ્વભાવ અને મીઠી ઝંખાનથી સ્ત્રીઓં નેને જીતી લેતો હતો અને અવારનવાર તે મીલર તે ફ્રેંચ યુવાનને પોતામાં ત્યાં નાસ્તો લેવા નોતરતો હતો કે જે તે જવાનને માટે અતિ સુખદાયક હતું.

જોન ડરવન્ટ પોતાના મનથી ખીજવાતો અને ફરીથી તે ફ્રેંચ યુવાનને પોતાને ત્યાં નિમંત્રણ ન કરવાનો નિશ્ચય કરતો, તથાપિ તે જવાન સાથે તેનો બેટો થતાં તેની આનંદ અન મોજ આપનારી વાતો સમજતાં તેનો નિશ્ચય અસોપ થઈ જતો અને પુનઃ તે તેને પોતાને ત્યાં તેડી જતો. તેની સાથે ઝાઝી વાત ન કરવાનો પણ તે કર્દ કરતો પણ તેમાં પણ તેને

નિશ્ચયજ્ઞતા મળતી. લીઝોં ડ સોલડાના તે મીલરને સહજ વેળામાં એવે તો પોતાની તરફ પતાવી લેતો કે તે બધું વિસરી જતો.

થોાં અઠવાડયાંઓ એમ ગળડી ગયાં, અને તે અરસામાં તે પ્યારમાં પડેલાં જવાનો સાવધાન રહ્યાં હતાં. લીમાના પિતા કરતાં તેણીની મા વધારે જોતી અને સમજી શકતી હતી. પોતાની તૂટે નઝરનો ચહેરો ફિરમજી થતો અને ફિક્કો પડતો તેણી પકડતી હતી. તેણીના ધૂજતા કરો, નમ્ર ધૂજતો સાદ—એ બધું તેણી સ્મજી ગઈ હતી કે જે જોવાને જોન ડરવન્ટને સ્વભાવિક આપ્યો ન હતી.

“હું એમ પૂછું કે આય જવાન થું પડ્યો પાંથર્યો અહીંજ મરી રહેશે કે?” એક રવિવારે બપોરે મિસીસ ડરવન્ટ પાસેથી ચાહ માટે થોભવાનું નિમત્રણ કલવસે લીઝોંએ મેળવી લેવાથી તે બખાલ્યો.

“હું નહીં ધારતી,” તેની મહોરદારે હસીને જવાબ કીધો. પણ તેણીનાં હૃદયમાં એક મજબુત ડર પેડો હતો. તે ખુબસુરત જવાનનું ખરેખર ત્યાં કામ થું હતું? તેણી તે જાણતી હતી, પણ તે સચાઈ કયુલવા જેટલી હિમ્મત તેણીનું જીગર કરતું ન હતું.

તે એક દિલચસ્પ પ્યારની કથા હતી. પ્યારની કથાઓ બાવા આદમના વખતથી જમજ છે તેવી, કિંતુ તેમાં વિચિત્રતા અને નૈસર્ગિકતા હતી. તે કથાની વસ્તુ અલૌકિક અને કવિત્વ ધરાવતી હતી. તે આશક અતિ ખુબ સુરત ને ઉમદા હેતુનો હતો. તે જે છોકરીને ચાહતો હતો તે અતિ સ્વરૂપવાન ને નાજુક હતી; તેઓ વચ્ચેનો પ્રેમ આજુહદ ધાડો, ઉડો અને પવિત્ર દ્વિદાગીરીથી ઉરપુર ભરેલો હતો.

“હું હવે વાત છેડું?” લીઝોં અવારનવાર લીમાને પુછતો: “ઓ લીમા! હું થોભતાં કંટાળી ગયો છું. તાહરી માતાની પસન્દગી હું મેળવી ચુકો છું એમ મને લાગે છે, અને તાહરા પપા ડીઅર પણ વખતના વહેવા સાથ મને પસન્દ કરતા થશે. લીમા, મને તેની ખાતરી છે! મને હવે વાત છેડવા દે. મને કેટલું દુઃખ વિચોમથી થાય છે તે તું સમજી શકે એમ નથી. આપણે એક રૂમમાં હોઇએ ને હું તમરી નઝદીક આવી ન શકું, તાહરો મધુર મુખડો તાહરી સમિપ હોય અને તે હું ચુમી ન શકું: ઓહ!

એ બધું મને ધણું કરી લાગે છે. તું ક્યાંથી જાણશે કે તું મધુરીને માહરા હયાં સરસી ચાપવા માટે માહરા હાયો હું કેટલી વાર પહોલા કરું છું કે ને ખાલી હવાનેજ બેટીને નામુરાદ થાય છે. ઓ લીમા ! મને કહેવા દે.”

પણ તેણી હંમેશા એકજ જવાબ દેતી હતી.

“હમણાં નહી, લીઆ, હમણાં નહી ! માહરા ખાવાને તાહરા પરિચય વધુ પડવા દે !”

“પણ તે તુરત ખોલી જઈતો: “જે તાહરા પપાને આપણે કહીશું નહી તો તે ઓચિતો આપણો બરમ પકડી પાડશે. કદાચ તે મને પુછશે કે હું મીઠા ઉપર જ્યાર ત્યાર કાંચ ધકેલા ખાતું છું ! હું જે તેનો જવાબ સાચો ન દેવશ તો કોઈ ખીજે દેશે.”

“ખીજે ? ખીજે કાણ ?” તેણીએ પુછ્યું.

તે મગરૂરી અને સુખનું એક મીઠું હાસ્ય હસ્યો.

“માહરી બહાલી લીમા !” તે બોલ્યો, “લીનની લક્ષ્મીને હું કેટલો ચાહું છું તેથી અંજાણ બહુજ થોડા જણ છે. હું તે માટે બહુ મગરૂર છું ! મને કહેવા દે લીમા, મને તારા પપા ના ન કહેશે ! મને કહે—તું એટલી કાંડે છે ?”

“હું તે તને કહેવા ઇચ્છતી નથી !” તે બોલી “તેથી તાહર મન દુઃખાશે.”

“નહી, તેમ ન થશે ! લીમા: મને કહે !”

“માહરા પપાને ફેંચમેનો સામે ખોટા ધિક્કાર છે. તેજ ખાતર તે આપણા લક્ષ્મીની મનુરી આપશે નહી !

“લીમા ! માહરી મધુરી ! તાહરી તરફના માહરા પ્યારમાં તો હું અંગ્રેજ મિસાલ છું !” તે બોલ્યો. “એ તેનો ખોટો ભ્રમ છે ! અને તેનું નિવારણ હું કરી શકશ !” તેણે પોતાનું સર દમામથી ઉઘાડી કહ્યું. તે દળણું દળનાર અંગ્રેજના ખોટા ભ્રમ માટે સાક્ષ્યાનાના તે છેલ્લા ઉમરાવ નખીરાને શું દર કાર હતી ? જે તે પોતાના દેશમાં—પોતાની બહોળી મિલ્કતના અખત્યારમાં હતા તો તે મીઠર તેની સરખામણીમાં એટલી નીચી પદ્ધિના હતા કે તેઓ વચ્ચે વહેવાર જેવું પણ અશક્યજ હતું.

“આપણે જેમ છીએ તેમ ધણાં સુખી છીએ. ઉન્હાળાનો આ દિલખુશ દેખાવ પચુ આપણા પ્યારનો ભાગીદાર છે? નહી, લીઓ. આપણે શું કામ તેમાં ફેરફાર ચાહયે?”

“કારણ કે ફેરફાર આપણે માગ્યે કે ન માગ્યે છતાં અતે થવોજ જોઇએ. અને તે માટે તૈયારી કરવા દે!”

“થોડા દિવસ!” તેણી કહેતી “લીઓ ખીજ થોડા દિવસ સમુર કરા!”

“—અને તું કયુદ્ધ થશે, લીમા? પછી તો તું વાંધા ન કાઢશેની?”

“નહી!” તેણી નરમીથી જવાબ કરતી, “પણ લીઓ, અને ધણી ફિકર છે—”

“તું કાંઈ ફિકર ના કર. તુને જીતવા માટે હું શું શું કરવા ઇતેજાર છું તે જો તું બધું જાણે તો જરૂર તું ફિકર ન કરે. હું એક મહાસાગર તે માટે તરવા તૈયાર છું;—તે માટે દુનિયાને એક છેડેથી ખીજે છેડે ચાલી જવા તરપર છું! તને ફિકર કરવાની શું અગત છે?” તેણે એમ કહીને તે મધૂરીને જુસ્સાથી પોતાનાં પાસામાં ખેંચી અને તેણીનો મધૂર સ્હેરો જે ઉપર આવતાં દુઃખના ચિન્હો ફેલાયલાં હતાં તે ગરમ બધી ઓથી ભરી મૂક્યો.

“અને કહેં ડીઅર, તું એટલી બધી કાં ડરેછે? અને તો સહજ પણ ચિંતા નથી!”

“આપણે હમણા ધણા સુખી છીએ,” તેણી બબડી, “અને પપાની મંજુરી ન મળશે તો પછી શું થશે?”

“ને તેમ કરી ન શકશે! તેમ કરવાનો તેને સબખ શું છે?—શું હું ફેચમેન છું તે? લીમા, તુ ધાસ્તી ના રાખ; ફિકરની જરૂર નથી.”

“જરૂર છે, અને તેથીજ હું બીહું છું! આપણે હમણાં ધણાં સુખી છીએ. લીઓ, આપણે રોજ મધ્યે છીએ: કાંઈ કાંઈવાર એકઠ્યા વધુ વેળા દિવસમાં ભેટયે છીએ તે ઉપર હાલમાં આપણને સંતોષ પકડવો જોઇએ.”

“પણ માહરી વ્હાલી!” તે જુસ્સાથી બોલ્યો: “એમ કંઈ હંમેશ ચાલે? તે માટે કંઈ હું તને ચાહતો નથી. હું તને માહરી અર્ધાંગના કરવા માગુ છું: હું તને માહરી પોતીકી બનાવવા માંગુ છું: શું તું તે સમજી શકતી નથી?”

“હા! હું તે સમજું છું,” તે બોલી.

“સર્વ પ્યારનો આખેરી અંગમ લગ્ન છે,” તેણે જરી રાખ્યું, “હું તને માફરે ત્યાં લઇ જવા માગું છું! હું તાહરા વગર જીવી શકું એમ નથી!”

“આપણે આટલાં બધાં સાથે તો છીએ, લીઓ,” તે બોલી.

“પણ તે કંઈ હું માગું છું તેમ નથી. જેમ પક્ષીઓ ઝાડમાં માલો બાંધી વસે છે તેમ આપણે ઝાડોની ગીચ ધટાઓ વચ્ચે આપણું ઘર કરીશું—એક ઘર કે જેની તું શેઠાણી અને રાજકર્તા રાણી થશે અને હું તાહરા મોટા પ્યારનો પરસ્તાર થવશ.” તેને તે સંબંધીનાં સાધનો કે સમવડોનો તો વિચાર માત્ર પણ ન હતો. તેણીને પણ તે વિષે કલ્પના ન હતી. બસ, પ્યાર અને પ્યારે તેઓને બરમાલ્યાં હતાં. “હું તાહરા હંમેશાં દિલબર રહેવશ. લીમા, હું તને હમણું ચાહું છું તેમજ જીવંતી સુધી ચાહવશ—વરસોના વહેવા સાથે જતી, પણ કમતી તો કદિ નહીં!”

તેણીએ તેના મ્હેરામાં જોયું: તેણીની મુદર ચશ્મોમાં આંશુઓ ધાધ આલ્યાં.

“હું તે સુખની કલ્પનાથી પણ સુખી છું, લીઓ! પણ જો પપા ના પાડશે તો આપણે શું કરીશું?”

“પણ તે ના પાડશેજ નહીં, માહરી બહાલી!”

પણ તેણીએ જાહે કરી.—“જો તે નાજ કહે તો?”

“તેવો વખત આવવે આપણે તે વિષે વિચાર કરીશું,” તેણે જવાબ દીધો. “મને પૂછી જોવા દે; મને તદન ખાતરી છે કે બધું સમાધાન ઉતરશે.”

“અને મને તદન ખાતરી છે કે તે જરૂર ના કહેશે!” તેણીએ દિલગીરીથી કહ્યું; “મને એવો વહેમ છે!”

“મને એ વહેમનું નિવારણ કરવા દે!” તેણે કહ્યું, અને તેણીને ખુબસુરત મુખડો ઠીસીઓ અને પ્યારના મીઠા શબ્દોથી ભરી મૂક્યો. “બેમને ટાળવાની આ એક એજમતી દવા છે!” તેણે તે મધુરીના મ્હેરા પર હાથ પ્રકટી રહેલું જોઈ પ્યારથી કહ્યું: “ખીજો કંઈ વહેમ છે? એવી દવા કરવાનું મને ખબર પસંદ છે.”

તેણી ખુશમિઝાઝનું હતી.

“પણ લીઝો,” તેણી બોલી, “જો માહરા પપા ના પાડશે તો આપણે એકમેકને મળી શકીશું નહીં!”

“માહરી મધુરી! જો બળતા પહાડોની એક હાર ખી આપણી વચ્ચે આવશે તો તે હું કુદાવી આવશ! કોઈ ચીજ મને તાહરાથી દુર કરી શકશે કે રાખશે નહીં. તને તે લાખનો યાદ છે કે જે તેં તે રાત્રે પેલાં પૂરાણાં બેલેડમાં ગાઈ હતી અને મેં એલનવાટરનાં આખ ઉપરથી સાંભળી હતી!”

“મને યાદ નથી!” તે બોલી.

“મને યાદ છે, અને જો તું ધારે છે તેવું પરિણામ આવે તો તે લીટીઓ આપણને કેવી આગાહ લાગુ પડે એમ ધારી મેં ગોખી રાખી છે.

મુજ પિતાએ કીધી છે ઓરડામાં કેદ,

ને આવી છે તેની મુજ માતા સમિપ,

પણ તાળાં ને દિવાલ ન રાખશે કંઈ બેદ,

સાચા મુજ પ્યારાથી છુટી હરગીઝ!

માટે મને બોલવા દે—ફિકર નિવારે દે! આ આખી અવનીમાં એવી કોઈ જગ્યા નથી કે જ્યાં તને સાંતશે તો હું તે ન શોધી કાઢી શકીશ, યા એવી કોઈ શક્તિ નથી કે જે મને તું બહાલીને મળતાં અટકાવી શકશે!”

• પ્રકરણ ૭.

• કદિ એટલુ બધું ધાસ ઉઝ્યું ન હશે: કદિ અનાજના છોડો એટલા ઉંચા, સીંચા અને મળકતા થવા પામ્યા ન હશે: કદિ બાજરી તડકાનાં તેજસ્વિ પ્રકાશમાં એટલી હસી રહી ન હશે. તે દળણુ દળનાર પોતાની આંખુઆંખુની કુદ્રતની એ બધી રજ્યામણી હરિયાળી જાંઘ પોતાનાં મન સાથે અણહદ રાજ થતો હશે. બધું તેની મરજ મુજબ હતું; પાક પુષ્કળ ઉત્પન્ન થતો હતો એટલે કમાણી વધી હતી. તેનાં એકઠાં થતાં

દ્રવ્યમાં નવો ઉમેરો કર- નાર હતી. તે દોલત કે જે તે પોતાની એક પુત્રી પુત્રી કે જે તેની જીંદગીની મગરૂરી હતી તેને માટે એકઠી થતી હતી.

તે મીઠા સંતોષી હતો: અધુ તેની મરજી મુજબ થતું હતું. તે વાઇનનું ગ્લાસ ‘સીપ’ કરતો પોતાના ઘરના બગીચામાં નિરાંત કરતો બેઠો હતો. તે પોતાને નસીબદાર સમજતો હતો કેમકે તેની પ્રિય પુત્રીને રીતમાં આપવાની દોલત કેટલી બધી રોજ-બ-રોજ વધતી જતી હતી! તે દરેક રીતે સંતોષી હતો. તે પુત્રી બી ખુશસુરતીને એક નકશ હતી. તેણે તેણીને એક લેડીને લાયકની વિદ્યા ભણાવી હતી અને વળી ભવિષ્યમાં તેણી માટે એક મોટી દોલત તે મૂકી જનાર હતો. તે તેણીને એક અગ્રેજ ગૃહસ્થ સાથે વરાવા ચાહતો હતો. તેની જીંદગીની એ એક સર્વોત્તમ ઉમેદ હતી. ગદ્ય કાલેજ માર્કડયુક ગ્રેન્જનો ધનાઢ્ય સ્કવાયર બેસ્લી તેને મળ્યો હતો અને તેણે લીમાની ખુશસુરતીની તારીખ પર તારીખ કરતાં કહ્યું હતું કે આખાં ઇંગ્લંડમાં તેના જેવી મ્હેરનમુન છોકરી બીજી જવલેજ હશે.

“એવેજ કોઇ ધનાઢ્ય અગ્રેજ ગૃહસ્થ એને જેશે-એની સાથે ખારમાં પડશે અને એને જીતશે. કદાચ સ્કવાયર બેસ્લીજ એના હાથનો ઉમેદવાર થશે અને ખચ્ચીત તે માહરી જાલી દીકરી માટે એક અહોભાગ્યબધુ સાડું ગણાશે. સ્કવાયર જેવા એક મહોટા માણસની મહો-રદાર બનવું અને ગ્રેનજના આલિશાન મહેલમાં રાજ કરતી રાણી થવું એ કંઈ જેવાં તેવાં સુભાગ્યનાં ચિન્હો નથી. અને માહરી લાડકી બી કયાં કોઇને ત્યાં ખાત્રી હાથે જનાર છે?”

તેના વિચારોમાં ખલલ પડી. લીઓ ડ સોલ્ડાના ત્યાં આવી લાગ્યો.

“મીઠો ડરવન્ટ, હું તમારી સાથે એક અગત્યની ગુફતેગો કરવા આવ્યો છું!” તેણે સલામ કર્યા બાદ કહ્યું. જોન ડરવન્ટના કપાલ ઉપર કચવાટ અને ગુસ્સાનો ચીકો ચઢી આવ્યો. તેને તેના ખુશ ખ્યાલોમાં ખલલ થતાં કચવાટ ઉપજ્યો. તે તેની સાથે વાત કરવાને ના પાડવા જતો હતો પણ તેના નરમાશર્મી મુખડા ઉપર નજર કરતાંજ તેના તે નિશ્ચય અલોપ થઇ ગયો.

“તમે અને કંઈ કહેવા માગો છો, કહેા?” તેણે કંઈક કડક સાદે કહ્યું.

લીઝોં તે પરવાનગી સાંભળી શું બોલવું તેનાં વમાસણમાં પડ્યો. તે વાંત કરવા તો ચાલી ચલાવીને આવ્યો હતો પણ હવે તે કરડા દેખાવનાં અંગ્રેજની સન્મુખ આવ્યા પછી કેમ વાત છેલ્લી તે તેને સમજ પડ્યું નહીં. નહીં કે તે બીધો: તે બ્યારે આવ્યો ત્યારે એવા ખ્યાલથી અચકાયો હતો કે મહાન સોદડાનાના ખાન્દાનના તેના આગલા ન્યાગાનો કદિ બી એવી રીતે પોતાની ટોપી ઉતારી પોતાની માથુકના હાથની આજીજીથી માગણી કરતા ને માથુકનાં પિતા આગળ ગયા ન હશે.—અને તે કેમ જાય? પણ પછી લીમા અને તેના પ્યાર માટે કંઈ પણ કરવાના તેના નિશ્ચયે તેને અત્રે આવ્યો, અને હવે તે ચુચવાયો. તે કેમ તે પિતાને કહે-કેવી રીતે તેને સમજાવે કે તે તેની પરિસુરત પુત્રીને તમામ જનો-જીગરથી ચાહતો હતો, બદકે પુજતો હતો. તે હિચકારો ન હતો. જે હાથમાં નાગી તલવારે સાથ તેની સામે દુશ્મનના સૈનીકો ધક્કા આપ્યા હતા તો વગર હથ્યારે પણ તે તેઓની સામે બહાદુરીથી થતો, પણ આ કડક દેખાવના બ્રિટિશ મીલર આગળ તે ચુપ બેઠો. કેમ વાત શરૂ કરવી તે તેને સમજાયું નહીં.

“તમે કંઈ મને કહેવા માગો છો?” તે મીલરે પુછ્યું.

“હા, પણ માહરી જીંદગીમાં આ પહેલીજવાર હું હિચકારો હોવું એમ મને બાસ થાય છે!” લીઝોંએ કહ્યું.

જેન ડરવન્ટ તે સાંભળી તેની તરફ અજાણ્યથી જોઈ રહ્યો.

“હું એમ સમજ દિલગીર છું: તમે જે કહેવા આવ્યા છો તે માટે એ સારું સુચવતું નથી. હૃદયની લાગણીઓ આપણુ સર્વને હિચકારા બનાવે છે.”

“માહરા બાબમાં હૃદયની લાગણી નથી પણ પ્યાર છે!” તેણે કહ્યું: “હું તમને થોડાજ શબ્દોમાં કહીશ. હું તમારી દિકરીને ચાહું છું: માહરા જીગરના સધળા જોશથી, હું તેને ચાહું છું અને તેને માહરી પરણે તર થવીની રજા બદવાની તમારી બહાલી મેળવવા હું અત્રે આવ્યો છું.”

જાલીર ચુપકીદી ત્યાં બાપી બેઠો: તે શબ્દો હવામાં આપર થઈ ગયા: ફરક ફરક તે મીલરનાં મુખમુદ્રા ઉપર થયો: તેનો કરડો રતાશવાળો મુખકો ફિક્કો ઝનુની થયો.

“હું તેણીને ચાહું છું!” તેણે જાલી રાખ્યું: “કદિકોઈ ચાહી શકે નહીં એવા પ્રબળ પ્યારથી હું તેને ચાહું છું: તેણી માહરે મનશે સ્વર્ગની

અપ્પસરા સમાન છે !” અણ્ણહદ ગુસ્સાની એક ધુનરી તે મીલરના અંગમાંથી પસાર થઈ ગઈ તે જો લીઓએ જોઈ હતો તો તે કદાપિ સમજી જતો— અચકી જતો. પણ તે તેણે જોઈ નહીં. તે પોતાના દીલનો ઉભરો ખાલી કરવામાં એટલો મશગુલ હતો કે તે મિલરમાં થતો ફેરફાર તે જોઈ શક્યો નહીં.

“તેણીને મને સોંપો !” તેણે આજીજી કરી, “અને હું તેને જીંદગીવેર આહવશ ને સાચવશઃ હું તેણી માટે મહેનત કરશ અને તેણીને સૃષ્ટિમાં સર્વેથી સુખી પરણેતર બનાવશ.”

ફરી ચુપકાદી ફેલાઈ. તે મીલરનો ગુસ્સો બેઅંદાઝ વધ્યો જતો હતો.

“હું જાણું છું કે હું જોઈએ તે કરનાં જાસ્તી માણું છુંઃ હું તમારા દુઃખની સર્વથી મોટા અને પ્યારા ખઝાનાની વાચના કરું છું !”

તે એક શુરવીર જવાન હતો છતાં જ્યારે તે મીલરનો અતિ-ગુસ્સાભર્યો મ્હેરો તેની બણી ઉંચકાયો અને તેનો કરડો અવાજ ગગડાટ પેરે બહાર પડ્યો ત્યારે તે ચોંકીને પાછળ હટ્યો.

“હસા ! જો તમને તમારી જીંદગીની કદર હોય તો એક બોલ બી વધુ ન બોલશો ! અણ્ણહદ ગુસ્સા વખતે-હું માહરી ઉપરનો કાપુ સાચવી શકતો નથી. હું ખુન બી કદાચ કરી દેવું !”

“ખુન ! !” તે હરણુકાડ થયેલો આશક પોકાર્યો. —“અચ્ચીત ! તમે સમજેલા લાગતા નથી !”

“હું બધું સમજી ચુકો છું !” તેણે પાછી જારાડ મારી “તમે માહરી દીકરીના હાથની માગણી કરવાની હામ બીડો છો ?”

“તેણી તરફના માહરા બળવાન પ્યારની રૂપે હિમ્મત કરું છું ! હું તેણીને ચાહું છું ; માહરો પ્યાર માહરું—જો તમને બહાણીની ગરજ હોય તો—માહરું બહાણું છે !”

તે માહરના મ્હેરો અને તેના ટાઈટ મુઠી વાળેલા હાથો ઉપરની નસો પુલી આવી.

“હું માહરી ઉપર ઘણી મુસિબતથી કાપુ રાખી રહ્યો છું !” તેણે બાંમ મારી, “પણ મને ફિકર છે કે—”

“માહરી સાથ ઇન્સાફથી તર્તો !” લીઝાએ કહ્યું; “મેં તમારે કાંઈ ઉક્તિના કયું નથી; તમને કાંઈ ઇન્કાર કરી નથી; મેં તમારી સુદર દીકરીના પગ આગળ માહર પ્રમાણિક અને તેણી માટેના મોટા પ્યારથી પ્રજ્ઞાનું છગર મેળ્યું છે તે કંઈ ખોટું નથી !”

“નહી તે ખોટું નથી !” તેણે ગુસ્સાથી ધુજતાં કહ્યું: “તે ખોટું તે નથી, પણ તમારે તેણી તરફ નજર ઉઠાવી જોવું બી જોડતું ન હતું, તે બી તમો કહો છો તે મને મંજુર છે કે તે ખોટું નથી. હું ધીરજ ધરીશ, જ્ઞાન ચઢશ; તમે માહરી છોકરીના હાથની માગણી કરો છો? માહરો જવાબ ના’ માં છે! એક વેળા નહી, એક હજાર વેળા ‘ના’ માં છે! માહરી દેકરી કદિ તમારી પરણેતર, થઇ શકશે નહી. માહરો આ વિચાર રહજ પણ ફરનાર નથી! ‘ના’ સિવાય માહરી કને બીજો જવાબ નથી! તમને જવાબ મળી ચુકો છે— હવે જવો!”

“મને જાસ્તી કહેવાનો હક છે,” તેણે કરગરીને કહ્યું; “તમે મને કાં નિરાશ પાછો ફરવો છો? તમારી નાપસન્દગીનો સખ્ય સમજાવશો? તમારી દીકરીને હું ચાહું છું અને તે મને ચાહે છે—પછી તમને વાંધા હો છે?”

“તે—શું હો?” તે મીઠરે ખુરાડ મારી.

“તે મને ચાહે છે!” લીઝાએ બોલ્યો. “તેથી કારણ જાણવાનો મને હક છે! તમારી દીકરી હું જોઈતી તેણીને ચાહું છું તેટલોજ મને તે ચાહે છે!”

“માહરી દીકરી તમને ચાહે છે?” તેણે બાંગ મારી,—“હું તે માનવા ના પાડું છું? તે બનવાકાળ બીલકુલ નથી!”

“તે તમામ સાચું છે!—હું તેણીને ચાહું છું અને તેણી મને ચાહે ! તમને તેણીને મને સોંપવામાં હરકત શું છે?”

• “તેણીને એક પેંની વિનાના રખડતા ફેંચમેંનને સોંપું?—નહી; મેં તે એક લેડને હાંજતી તાલીમ આપી ફેજ માટે અપાવી નથી! હું તેણીને ચાહું છું— બી માહરી જીંદગીની હિંમત છે, મણે તેણી તમને—એક ચેમ્પેનને રણે તે કરતાં હું તેણીને મૂવેલી જોવા—આ એલનવોટરમાં બી જાન મની જતી જોવા બી તૈયાર છું!”

“—પણ કાંય ?” લીઝોએ પુછ્યું: “કંઈ કારણ ?”

“પહેલું કારણ એ કે તમે ફ્રેંચમેન છો અને માહરી લાડકી દીકરી કરો એક ડેનસીંગ માસ્તર—એક વિદેશી સાથ પરણશે નહીં ! જ્યારે પણ તે, વરસે ત્યારે તેણીને બરથાર એક શુધ્ધા અંગ્રેજ હોવો જોઈશે !”

“હું એક ઇંગ્લીશમેન જટલોજ જોરાવર ને મદગુણ સંપૂર્ણ છું !” લીઝો ડ સોહડાનાએ કહ્યું.

“તેનું કંઈ કામ નથી; માહરી દીકરી એક પ્રમાણિક અંગ્રેજ અગ્નિનેજ પરણશે—એક ફ્રેંચમેનને કદિ ખી નહીં ! પછી બસે તે એક રાજો ખી કાંય નહીં હોય !”

“હું એક રાજો તો નથી,” લીઝોએ કહ્યું, “પણ તાજદારોનાં જોવાંજ આલી ખાનદાનનો હું એક નર્ખારો છું.”

“શું ?” જોન ડરવન્ટે તે સમજી છેડાળને કહ્યું.

“એ ખરું છે ! માહરું કુટુમ્બ ફ્રાંસમાં બહુ જીવું છે: માહરા વડવાઓ પામિક યુધ્ધોમાં બહુ શુરાતનથી લડેલા છે ! હું ગરીબ છું તેથી તમે અને ધિકકારો છો, પણ ગમે એવો મુકલેસ છતાં તમારી દીકરીના હાથનો ઉમેદવાર હું—કાંટ ડ સોહડાના છું !”

“એક પેની વગરનો કાઉન્ટ ?” તે મીલર અખાળ્યો: “તમારે માટેનાં માહરાં તમામ માનનો નાશ એ તમારા છેલ્લા ખુલાસાથી થઈ ગયો છે ! હું દરેક વિદેશીઓને ધિકકારું છું—હું ખેતાખવાળાઓને શત્રુ છું !—ખેતાખતુ પૂછડુ ધરાવતો શખ્સ માહરે મનથી જ્યાદા તિરસ્કારને પાત્ર છે: એ માહરું મત્ત ધણુંજ દૃઢ છે ! શું તમે એમ વિચારો છો કે તમારાં ખાલી ખેતાખનાં જીવં ખોખાંથી હું અંગવશ—ખુશી થવશ ? કાઉન્ટ કે નહીં કાઉન્ટ—તમે ફ્રેંચમેન છો એજ માહરી ‘ના’નો સખળ સખળ છે ! હું માહરી દીકરીનો હાથ તમારા કરતાં માહરે ત્યાં નીચમાં નીચ કામ કરતા એક નજવા ઇંગ્લીશ નોકરને આપવા ખુશી છું ! અને સમજી લેવ—તમે ગરીબ છો અને માહરી ખુબસુરત ક્ષીમા નથી: શું તમે એમ સમજો છો કે ગરીબાઇના ખુરા હાદેસા ઉઠાવવા મેં તેણીને એવી ઉંચી ડેજવણી આપી છે ? તેણીના જીવાન નાજુક કરો કદિ સખ્ત કામ

કરવા સરખાવવા નથી; તેણી એક તવંગર ગૃહસ્થનેજ પરણશે ! મેં તેણી માટે એક દોષત એકઠી કરી છે: તેણી તમારે માટે નથી: જાવ !”
પણ ક્ષીઓંડ સોલકાના પથર થઇને ઉભા. તે શબ્દોનો ધોધ સમી જવા છતાં તે ત્યાંજ ઉભા;

પ્રકરણ ૮.

પોતાના બોલવાની કદ પણ અસર તે જવાંત ફેંચમેન ઉપર ન થયતી જ્યેષ્ઠ તે મીલરે તે શબ્દો તેને પુનઃ કહી સંભળાવ્યા, પણ તે તો સ્તંભ થઇને ત્યાંજ ઉભો રહ્યો.

“તમે ઇન્સાફ કરો: વહેમને શું કામ વાજળી વિચારો છો ? મને ઇન્સાફ આપો.”

“હું ઇન્સાફી કરતાં જાસ્તી સારી રીતે વર્તું છું !” તે મીલર બોલ્યો “મેં માહરી છોકરીને ઉંચી કેળવણી આપી—તેણી માટે સખ્ત મહેનત કરી એક મોટી દોષત ભેગી કરી તે કંઈ તમારા જેવા પેની વિનાના, ધરખારના આધાર વગરના, કે ભવિષ્યની કોઇપણ આશાથી મુક્ત એવા વિદેશી સાથ તેને પરણાવવા નથી !”

“હું ધર માંડીશ: મને ભવિષ્યમાં વધવાની આશા છે !” તેણે ગભીરાઈથી કહ્યું: “મને એક થોડીક પણ ધીરજથી સમજો. તમે મને તેણીને સોંપશો તો હું એક મજાનું ઘેર તેણી માટે માંડશ ! લીનની નજદીક એક મજાનું ન્હાનું કોટેજ છે—તેણીને પસંદ પડે તેવું—ઝાડોની ઘટાઓમાં આવેલું—તે હું લેવશ, તેને આરાસ્તા કરશ. હું મહેનત કરશ—એવી મહેનત કે જેવી કોઇ મર્દે કદિ કાપી ન હશે ! ફક્ત મને સોંજે, અને હમે તવંગર થઇશું કેમકે અમે સુખી રહીશું !”

તે મીલરના મ્હેરા ઉપરની ચિકકારની લાગણી વધતી કહણ થઇ.

“નહી !” તે બોલ્યો; “તે બનશે નહી. તમારી કોઇપણ આજીજ કાવશે નહી; માહરી પુત્રી તમારી પરણતર કદિ થશે નહી: મને એ વિષે ફરી કહેતા બી ના—એ બનશેજ નહી !”

તે જુવાન આશકે ગુમાનીથી પોતાનું સર ફડકાવીને ઉંચું કયું.

“હું નથી સમજી શકતો કે તમારા એવા એક વાહિઆત ધખારાને લીધે તમે તમારી છોકરીની જીંદગી દુઃખી કાં કરો છો? તમને તેમ કરવાનો હક શું છે?—પછી તે તમારી છોકરી હોય તો શું થયું?”

“માહરી કાંઈપણ ચીઝ માટે અને ગમે તે કરવાનો સંપુણ અપ્પત્યાર છો” તેણે જીદથી બની કહ્યું.

“નહી! તમારું હોય તેથી કંઈ તમે તેને દુઃખી ન કરી શકો; તમને તેમ કરવાનો કોઈજ અધિકાર નથી!”

“બસ ખામુશ! હવે મેં ઘણું સમજ્યું: આ પળથીજ તમે માહરી દીકરીનો ખ્યાલ છોડી દેજો ને માહરાં ઘર નજદીક આવશે મા! હવે જવું, તમારો સુરત હું ફરીથી જોવા આવતો નથી!”

“તમારી આ વર્તણૂકથી તમારી દીકરીને કેવું દુઃખ થશે તેનો તમને કંઈ ખ્યાલ હોય એમ લાગતું નથી!” લીઓએ કડવાસથી કહ્યું.

“હું ધાર છું તેવી સ્થનશિળતાવાળી જો તે હશે તો તેણીને કંઈ દુઃખ ન થશે! તમે અને એ મૂર્ખાઈભરી માગણી કરવા આવ્યા છો તે તેણી છે કે?”

“હા!” તેણે ટુંકમાં કહ્યું.

“હું માનતો નથી!” જૉન ડરવન્ટ ઝનુનથી બખાલ્યો. “તેણી મને ખરાબર પીછાણે છે. માહરા વિચારો ને મનોથી તેણી સારી રવેશી વાકેફ છે: તેણી એ તો જાણતીજ હશે કે ખાલી ખેતાખનું ખોખું ધરાવનારા એક પેની વિનાના વિદેશીને હું તેણી સાથે કદિ પ્રેરણવા ન દેવશ! હવે ખુદાને ખાતર તમે જવ—જઈને પોર્બી શીખવો—પ્યારફયારનાં થેલાં ચેડાંથી હાથ ઉઠાવો! જો તમે જવા નથી માગતા તો હું જવું છું: માહરી પાછળ આવવાની હિંમત કરતા ના— શુઝ નાઇટ!”

એક શબ્દ વધુ જોલવા વગર તે મીઝર ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. લીઓ નિરાશા, ખીજવાટ અને દુઃખથી ઉછળતી છાતી સાથે ત્યાંજ ઉભો. તેનું જીભર તેની ‘ના’થી સંપત ધવાયું હતું. તે હદ વિનાનો કેધે ભરાયો હતો. આ ઇંગ્લીશ ફળણું ફળનારે તેની જાતિને, તેના ખેતાખને, તેના ખાન્દાનને તુચ્છકારથી હસી કાઢ્યું હતું અને પોતાની પુત્રીને તેની સાથે વરાવા સહ

ના પાડી હતી ! એ અચ્ચીતજ તેના નેઆમનોને એવી છક્કડ—એવી હડધુત કદિ મળી ન હશે ! સાદાનાના આગેના નખીરાઓ પોતાની માથુકના હાથની માગણી કરતા જ્યારે પણ ગયા હશે ત્યારે તે માન સાથજ મંજુર થઈ હશે.

“હું તેણીને મેળવશ !” તે બચડયો. “તેણી મને ચાહે છે અને હું તેણીને મેળવશ ! કંઈ બી કરીને—ગમે એ છતાં મેળવશ !” અને તેણે પેલાં બેલેડની નીચલી લીટીઓ લલકારી :

મુજ પિતાએ કીધી છે ઓરડામાં કેદ,
તે ચાવી છે તેની મુજ માતા સમિપ;
પણ તાળાં ને દિવાલ ન રાખશે કંઈ બેદ,
સાચા મુજ પ્યારથી છુટી હરગીઝ !

કામ ચીઝ મને અટકાવી શકશે નહી—દરેક મુસિબતો છતાં હું તેણીને જીતશઃ વચમાં આડા પહાડો કાં ન પડે—બલે ! ગમે તે કાં ન વચમાં આવે તો તેની સાથ બી ટકકર ઝીલી હું તેને મેળવશ.”

તે તે સાંજે લીમાને મળવાની ઉમિદમાં ફાકટમાંજ એલનવોટરના કિનારા ઉપર ફર્યા કર્યો પણ તેણી આવી નહી. અને રાત પડી. ચોપાસ અંધકાર ફેલાઈ ગયો અને તેણે એક ઓટમાં સવાર થઈ પેલી માનીતી બારી તરફ ઝાંકાવ્યું. ત્યાં પણ તેને નિરાશીજ મળી : બારી અંધ હતી, અંદર બત્તીએ ન હતી કે ન હતો સંભળાતો સંગીતનો સરોહ; સઘળું ચુપચાપ ગમધોર શાન્ત હતું !

એન ડરવન્ટનાં ન્હાના કુટુંબમાં આ પહેલીજવાર મિનાકેશી થયો. તે અપાર ગુસ્સે થયેલો અને અસતોષી અનેલો ઘરમાં ગયો. તેને માટે તે આતિ પળવનાર અને દુઃખદ હતું. અગર તેનો એકાદ નફર લીમાને ચાહતાં શીખ્યો હતો અને તેણીના હાથની યાચના કરતો. તેની પાસ આજ્યો હતો તો તેથી તે હમણા કરતાં અર્ધો બી ગુસ્સે બાગ્યેજ થયો હતો. એક પેની વિહાનો ફેંચમેન—એક નિશાળનો શિક્ષક—એક પેનીની પણ કિંમત ન આંકી શકાય એવો કુટુંબી એલ્ફ્રીઝ ધરાવતો મરદ—ઓ ! એ કરતાં બીજું ખરાબ તે મિલરને મનસે કંઈએ ન હતું. અને વળી તે એમ કહે કે ખુબસુરત લીમા તેને ચાહતી હતી ? ઓ એ તો હવની બી હદ થઈ : તે ખ્યાલથી તે જાસ્તી ને જાસ્તી કેધે ભરાયો. જો સ્કવાયર

એસ્કી એ વાત જાણે તો શું વિચારે—શું કહે ? લીનની લલના એક પેની વિનાના ધરનાર વગરના રખડતા નિશાળના શિક્ષકને પરણે કે જોણીને એક લેડીને બરની કેળવણી તેણે કંઈએક કળે. ખેંચી અપાવી હતી અને પેટે પાટો બાંધી રાતદિસ વર્ષો સુધી સખત મજુરો કરી તેણીનાં લગ્નની રીત સાફ એક દોલત એકડી કરી હતી.

જેન ડરવન્ટ પોતાના કપાળ ઉપર ગુસ્સાના ભારી ચીલ્લા સાથે તે પહેલીજ વાર તે ન્હાના રૂમમાં ગયો. તેની મહોરદાર અને બેટી ત્યાં બેઠાં હતાં. તે રૂમની બારી બહાર બાગમાં ઉઘડતી હતી અને લીમા તે બારી બહાર આતુરતાથી ડોકાવતી હતી. વ્હાલો લીમાએ હમેશ મુનબ આજે નજરે કેમ ન આવ્યો હતો તે માટે તે અદેશમાં હતી.

“હેલન!” તે મિલરે જતાં સાથ કરડા અવાજે પોકાર્યું: “હું તાહરી સાથે વાત કરવા માગું છું!” તેના કરડા સાથે લીમા ચમકી. હેલન ઉડીને તેની આગળ બેઠી.

“હું તમને બેહુને કંઈ કહેવા માગું છું!” તેણે કહ્યું: “હું ખીજવાપલો ને ગુસ્સે છું પણ તમારી સાથે વાત કરતાં હું શાંતિ જાળવશ. હેલન, લીમા માહરી વ્હાલી, પેલો અહીં ધકેલા. ખાય છે તે ફેંચમેને તાહરા હાથની લગ્ન સાફ માગણી કરવાની ગુર્ખાઈ કરી છે!”

“ઓ પપા!” લીમાએ પોતાનો રતાશપર ચઢેલો મુખડો એ હાથે ઢાંકી દઈ ચીસ પાડી.

“તું માની શકે છે?” તેણે ગુસ્સાથી ધુજતા સાદે કહ્યું: “એક શિક્ષક—એક ફેંચમેન—એક પેની વિનાનો મુબિબારડો ને એક ખાલી ખેતાખનો દંભ ધરાવનારો ટેંગી—ઓ મારી વ્હાલી લીમા!”—તેણે એકાએક પોતાનો સાદ નત્ર કરી લીમાને ગોદમાં ખેંચી જોશથી દાખતું કહ્યું: “મેં તને એક લેડીને જાણતી કેળવણી એ માટે અપાવી નથી! મેં તેને ના પાડી દીધી છે ને અત્રે ફરી ન આવવા ફરમાવ્યું છે.”

તે સમજ એક ધીમી દુઃખી યુમ લીમાના હોઠો વાટેથી બહાર આવી, પણ જેન ડરવન્ટ પોતાના વિચારોના ઉત્કેરાતમાં તે સમજ શક્યો નહી.

“એ વાહીઆત વાત કદિ બનશે નહીં! મેં તેને મોટી હડધુત સાથે હરકાટી કાઢ્યો છે!”

તમામ ફિકકે ચહેરે ને દયાતા સાદે લીમા બોલી: “પપા! એમ ન કહો! એમ કરી તમે મને જીવતી મારો નાખશો કેમકે હું તેને ચાહું છું!”

તેણે ઝનુનથી તેણીને પોતાની છાતી સસ્તી જોશમાં ચાંપી.

“નહી! માહર પ્રાણુ તું મરી જશે નહી પણુ તેને જલ્દીજ ભુલી જશે. તેને તો તાહરે માટે સ્હેજ પણુ લાગણી નથી. લીમા! તાહરે માટે કોઇ ઇંગ્લીશ વર હું શોધશ.’

તેણી ધુનતી—ફિકકી પડતી તેની બોર્ડમાંથી પાછી હતી.

“મને બીજો કોઇ જોઇતો નથી! પપા, તમે સમજી શકતા નથી? હું તેને ચાહું છું. તે પેની વિનાનો ને મિત્રો વગરનો તેમજ આવારાવતન છે તેથી હું તેને ઝીઆદા ચાહું છું!”

“તે દેશવટો સહેવે છે તેજ દેખાડે છે કે એની માતૃભૂમિ એને માટે કેવું યુરં મત ધરાવે છે!”

“નહી પપા! તમારં એ અનુમાન વાજબી નથી: તેની ગરીબાઇ અને દેશવટો તેની કમનસીબીનાં દૃષ્ટાંતો છે: તેના દુર્ગુણોનાં નથી!”

“તે જો હોય તે, ડીઅર!” તે મીલરે ચુકવ્યું: “આપણને તેનું કામ નથી. એનું પોતાનું બી આપણને કામ નથી!”

“પપા!” તેણી વચ્ચે બોલી, “તમે માહરી જીંદગીના ભાવિ પ્રકાશનો એમ નાશ ન કરશો. હું નહી ધારતી કે માહરી જીંદગીને અધિકારમય બનાવવાનો તમારો નિશ્ચય હોય. તમે માહરી તરફ અતિ માયાળુ હંમેશના છો. એક બાપ એક બેટી તરફ રહે કે થાય તે કરતાં હઠારગણા ઝયાદા હેતવંતા તમે હતા. પપા! તમે માહરં જીગર તોડી નાખશો કે માહરી જીંદગી દુઃખી કરશો નહી! તમને યાદ છે કે બ્યારે હું ન્હાની હતી અને મને કોઇ ચીઝ જોઇતી હતી ત્યારે તમે હંમેશ તમારી આગળ આવવા મને હરમાવ્યું હતું. તમે મને કોઇ બી ચીઝની ના પાડતા ન હતા. માહરી જીંદગી દર્મ્યાન કદિ તમે જસ્ટી ખફા કે માયા રૂહીત બન્યા ન હતા, અને ખચ્ચીત આજે બી થશોજ નહી!”

“માહરી પ્યારો પુત્રી! માહરી તુરે નઝર, તાહરાં લાડકાં માંથાના એક પ્યારા બાલને બી ઇન્જ આવવા દેવા હું નારાઝ છું!” તે મીલરે કહ્યું; “તું ન્હાની છે—નાકાન છે—દુનિયાના વહેવારથી અજ્ઞાન છે: હું તાહરં બહુજ

વાંચું છું. એક ખુબસુરત દેખાવ સિવાય કશી ખી લાયકાત ન ધરાવતા એક વિદેશી જવાનનાં ફરેખી ફંદામાં તને હું ફસી જવા દઈ શકતો નથી. તાહરે એમ કરવું ન જોઈએ. તુને એક લેડી માફક ઉધારવામાં આવી છે; તાહરી રીત માટે એક મોટી દોલત મેં એથુમાર રંજ ખેંચી ભેગી કરી છે; તાહરે એક અઝેજ ગૃહસ્થને પરણીને સુખી થવાનું છે!”

“પપા!” તે મધુરીએ આંખમાં આંસુઓ સહિત વિનવ્યું. “માહરે જીગર ના તોડો! હું ચાહું છું તેજ મર્દને મને પરણવા દ્યો!”

“તું થોડાક સમયમાં સમજી શકશે. તાહરે જીગર કંઈ તુટવાનું નથી!” તેણે કડક માયાથી મમળવ્યું. “તું તાહરી મા સાથ જોઈએ તો ‘એન્જ’ પર જ—તેથી તને ફાયદો થશે! તાહરા સુન્દર એહરા ઉપર અશ્રુઓ જોઈ મને તે કંગાળ ઉપર ચિકાર છુટે છે!” તેણે થોડાક ગર્મ થઈ જઈ કહ્યું.

તેણી વધતી દુઃખી અને ફિક્કરી પડેલી તેનાથી દુર હતી.

“ઓ! ખુદા ખાતર એવા નાકદર અને બચંકર શબ્દોથી તેને ના સમજાશે!” તેણી રડતાં બોલી. પણ તે મીઝરનો નિશ્ચય દૃઢ હતો.

“એન્જ અન્ત આવી જવોજ જોઈએ, લીમા! તાહરી જીંદગીને સુખમય બનાવવા તું કહેશે તે કરશે! માત્ર એટલુંજ નહીં—મને સમજી લે! એ લગન માટે હું કદિ કપુલ થનાર નથી અને મેં તે જવાનને અત્રે આવવા સાફ મના ફરમાવી છે!—ખુબ સંભાળજો હેલન, માહરી વ્હાલી મહોરદાર ને લીમા માહરી પ્યારી પુત્રી! કે એ અત્રે ન આવે!”

“ઓ પપા! દયા કરો—માહરી પર દયા કરો!” તેણી રડતાં બોલી.

“હું એ ખમી શકશ નહીં!”

“લીમા! માહરી વ્હાલી બેટી! તાહરે એની ને માહરી વચ્ચે પસંદગી કરવાની છે!” તે મિલરે ઉશકેરાતા સાહે કહ્યું—“એની ને માહરી વચ્ચે! માહરી લાડકી દીકરી!—હું તાહરો બાપ છું જે તને જનો જીગરથી ચાહે છે, જેણે તને પાળી પોપી લાડમાં ઉધારી મોટી કરી છે—જેણે તાહરે માટે અથાક ઝેલમત ખેંચી તાહરે બિવિખ્યતું સુખ સાચવવા પોતાને પેટે પાટો વટીક બાંધ્યો હતો! મેં તાહરેજ ખાતર એ શ્રમ ઉઠાવ્યો હતો અને તને માહરાં પ્રાણથી પણ પ્યારી કરી મેલી હતી! આ જવાન કે જેને તું થોડાંજ અઠવાડયાં થયાં પિછાણતી થઈ છે તેને ખાતર શું તું મને છોડી જવા તૈયાર છે?”

“નહી !” તે તેને રડતી વહાલથી વળગી પડી બોલી: “ઓ નહી ! પપા, હું તમને કેમ છોડી જાવું?”

“પણ માહરી વહાલી, જો તું જી કરે તો એજ એકલો રસ્તો છે. તાહરા આશકને ખાતર જોઈએ તો તાહરા બાપને તું તરછોડી દે !”

“ઓ પપા ડીઅર ! હું માહરં જગર કેમ માહરે હાથેજ ચીરી મુકું?”

“એક જીલ કરી જીંદગીભર તેનો પસ્તાવો કરી રડવા કરતાં હમણાં થોડુંક રડી દીધેલું સારું છે !” તે મીઠરે કહ્યું; “અહીં આવ હેલન ! એને દિલાસો દે--એને પટાવીને સમજાવ, પણ યાદ રાખજે કે માહરી ગેરહાજરી દરમ્યાનમાં તે જવાન અત્રે પાછો કદિ ન આવે !”

તે મધુરી મહિલા એઅખત્યાર રડતી પોતાની માવિતરની જોદમાં તુટી પડી! એક શબ્દ પણ વધુ બોલ્યા વિના તે મીઠર તે રૂમ છોડી ગયે !

પ્રકરણ ૯.

પોતાની પુત્રી સાથે એકલી પડતી થોડીક પગો સુધી તે માતા કંઈ બોલી શકી નહી. તેણીએ તેનું સોનેરી વાળોવાળું માથું ખાસથી પસવાયાં કર્યું અને ત્યારબાદ તેણીનાં આંસુઓથી ભરાયેલું મુખ ચુમ્યું.

“એટલી કલ ખાઈને ના રડ, લીમા ! મને બધું કહે: હું ઇચ્છું છું કે હું જાણવા પામી હોતે, તો હું તને અટકાવતે, જો કે મને ડર તો હતોજ. શું તું તેને એટલો બધો ચાહે છે, માહરી દુખ્તર ?”

“મમા ! માહરાં જગરનાં દરેક જોશથી હું તેને ચાહું છું !” લીમાએ રડતાં ને હાથ ખેંચતાં જવાબ વાળ્યો.

“પણ માહરી વહાલી ! તું એને એટલો થોડો ઝાળમે છે કે એ ખરેખર તો તાહરે માટે અનુસ્યો જવો છે !”

“નહી, મને એ અનુસ્યા જવો કદી ક્ષાગો નથી. મમા ! તમને સાચું કહું, તો તમે માહરી સાથે રાજ કરશો નહીની ?”

“નહી ! હું એ માટે તાહરીપર ખદા થઇ શકીશ નહીં !” તે માયાજી
ગાવિતરે નરમીથી કહ્યું. તેણીને તે વેળા પોતાના બચપણની યાદ તાજી થ
આવી કે બ્યારે તે મીઠરે તેને ચાહી હતી અને તે વેળાએ તેણી પોતાના
હુનિયામાં સર્વથી સુખી છોડી ધારતી હતી.

“મમા ! તમને યાદ છે કે એક બપોરે મિસિસ એ આપણે ત
આવ્યાં હતાં અને એને વિષે પહેલી વાત કહી હતી. મેં તેને તે અગા
જેયોએ ન હતો, પણ મેં મિસિસ એના કહેવઃ ઉપર ધણો ધણો દર્યાદ
કર્ચા કીધો. તે કેટલો ખુબસુરત, માયાજી ને શુરવીર હતો એ અધું ન
ત્યાર પછી સમજ્યાજી ક્યું. મને લાગ્યું કે તે સાધારણ મહોંથી કે
જુદીજ પ્રકૃતિનો હોવો જોઈએ. જો કે મેં તેને જોયો ન હતો છતાં
તેનો ખ્યાલ તો કર્યા ને કર્યાજી કરતી હતી !” તે ખુબસુરત મુખડો ઉપર
કહેતાં બધો કીરમજી થઇ આવ્યો અને તે પ્યાર માથું ઓશકથી જુ
પડ્યું. “હું જાણતી હતી કે એ માહરે માટે શરમાવા જેવું હતું,” તેણ
એલી, “પણ હું કંઈ બી કડી તેનો ખ્યાલ કરવાથી બાજ આવી શકી નહ
પછી મેં તેને જોયો, તેની સાથ વાત કરી અને ત્યાર કડે મેં તેના શિવા
બીજે કશો ખ્યાલજી ગોયા કર્યો નથી ! હું તેને એટલો બધો ચાહું છું
મને અજાણ્યી ઉત્પન્ન થાય છે કે માહરા જેવી હાલત બીજી છોકરીઓ
થતી હશે કે ?—હમે મધ્યાં અને ત્યાર પછી તો હું તેને વીસરી શકતી
નથી ! એ માહરી જીંદગીનો એક અંગ ભાગ હોય એવુંજ મને લા
છે—કાંય, તે હું કહી શકતી નથી: દરેક દિશાએ—દરેક જગોએ હું તે
ચહેરો નિરખતી થઇ છું. પછી હું સુતી હોવું, ફરતી હોવું, વિચાર કર
હોવું કે સ્વપ્નું જોતી હોવું ! હું તમને સવિસ્તાર કહી શકતી નથી, પ
તેના પ્યારે મને દિવાની કરી મેળી છે ! તેનો પ્યાર માહરી રંગેરગમાં ઉત
ગયો છે: માહરી ચોપાસની દરેક ચીજમાં—ખુશનોમા તડકામાં, ખીલતાં
પમરતાં ફુલોમાં, એલન વોટરના અનકમાં સ્વચ્છ આખમાં વડીક ફેલ
રહેલો અને નજરે આવે છે ! જૂતકાળની માહરી જીંદગી મને કશા કામ
નહી વીટી હોય એમ લાગે છે. હું જાણું છું કે તે ખોટું—અજાણ્યું
પણ અને એમજ લાગ્યા કરે છે કે તેને જેવા પછીથીજ માહરી ખ
જીંદગી શરૂ થઇ છે ! મમા, હું તેને કેમ છોડી દેવું ? તે માહરાં જીમ
એ હુંકડામાં ચીરી નાખવા બરાબર છે ! એ માહરાથી નહીં બનશે !”

“માહરી સ્થાણી દીકરી ! તાહરા પપાની મરજીને તાહરે શરણુ થવું જ પડશે !”

“નહી...નહી ! તેને ખ્યાત્ર માહરાં હૈયામાં જીવતો રાખીને હું જીવી શકીશ નહી કે તેને તરછોડીને માહરાં અંતરથી દુર પથ્થ કરી શકીશ નહી: હું તેને મારી નાખી શકવાની નથી ! મમા, હું તમને કહેવાનીજ હતી પથ્થ હું બહીતી હતી; મેં વિચાર્યું કે તમે તેને જાસ્તી પિછાણતાં થાવ ત્યાં સુધી હું ખામોશી અખત્યાર કરશુ તો તે ઠીક થઇ પડશે. તમારી સાથ જાસ્તી પરિચય પાડવા-તમારી નઝરમાં પોતાની લાયકાતનો સારો છાપ બેસાડવા-તો અત્રે તે એટલો બધો આવતો હતો. મમા, તમે તો તેને પસંદ કરતાંજ હતાં. કોઇ બી જોય તો તેને ઝટ ગમી જાય એવો એ માહરો વહાલો લીઓ છે !”

“માહરી બહાલી લીમા ! ત્યારે તો તાહરા પપાને પથ્થ એ ગમવો જોઇતો હતો.” તે માયાળુ માવિતરે કહ્યું.

“માહરી જીંદગીમાં એ કોઇથી દુર કરી શકાશે નહી !” તેણીએ જુસ્સાથી જારી રાખ્યું. “જો તે જાસ્તી કલાકો ગેરહાજર રહે છે તો મને સુર્યનો પ્રકાશ મંદ પડેલો લાગે છે—મિનિટો હું આંગળીઓ ઉપર ગણું છું: અને મમા ડીઅર, હું કેમ તેનો વિયોગ સહન કરી શકશ ? હું જરૂર મરી જવશ !”

“તાહરે તેને એટલો બેઅંદાજ રહાવો જોઇતો ન હતો.”

“એમાં માહરો કસુર શું છે ? પ્યાર નહી બોલાવેલો અને માહરાથી તમામ અંગણુ માહરામાં મજબુતાઇથી પેદો પડ્યો: એનું નામ જાણ્યું કે એને માટે કંઇ વધુ વિગતોથી હું માહર થઇ તે અગાઉ તો હું એને ચહાતાં શીખી હતી અને માહરા અંતઃકાળ ટક હું એને ચાહતી રહીશ ! મમા, તમે સમજી તો શકતાં હશે કેમકે તમે પપાને ચાહેલા હશે અને ચહાતાં હશે, તેનું જ્ઞાન સમજી માહર હૃદય ઉછળે છે-તે માહરી સાથ જાત. કરે છે ત્યારે માહરા હાથો ધૂળે છે-માહર મુખ બળે છે, અને મમા—” આંસુઓના નીકળી પડતા એક ધોધ સાથ તે બોલી !—“તમે શું જોઇ શકતાં નથી કે માહર જીગર માહર રહ્યું નથી: તે માહરાંમાંથી નીકળી જઈ તેને વળગી બેઠું છે. તે હું પાછું લઇ શકું એમ નથી ! મોહત માત્ર એકજ માર્ગ માહરી નિરાશાના બાજમાં છે ! માહરે ખાતર પપાને કહો-સમજાવો !”

પણ હેલન ડરવન્ટ પોતાના પતિને લીમા કરતાં જાસ્તી અચ્છી કિસમે ઝોળખતી હતી. તેણી જાણતી હતી કે જોન ડરવન્ટ એક વિચાર દૃઢ કરી બેસે તો તે કશાથી બી ફરે એમ હતું જ નહીં. તે તે ઘટનામાં પત્થર જેવો સંગઘ્નિ અને સંગીન થઇ બેસતો હતો અને તેણી એ બી ખાતરીથી જાણતી હતી કે તે કદી બી પોતાની પુત્રીને એક ફ્રેંચમેન સાથે વરવા દેનાર નથીજ. જો કે લીમા તેને જાનથી પણ અધિક પ્યારી હતી, પણ તે છતાં બી એક વિદેશીની મહોરદાર બનવા દેવા કરતાં તો તેને મૂવેલી જોવા રાજ થાય એવો જોન ડરવન્ટ હતો. તે તે માતા સારી રવેશે જાણતી હતી. તેણી પોતાની જીવાન રૂપસુંદર બેટી જે પોતાના તમામ જનોજગરથી પેલા ફ્રેંચ જીવાન ઉપર કુરબાન થઇ હતી તેને શું કહે—કેમ દિલાસો દે—કેમ સમજાવે?”

“માહરી તરફથી પપાને સમજાવો!” તેણી પાછું કરગરી બોલી. “હું જાણું છું કે હું ન્હાની છું—નાદાન છું પણ તમે એમ ધારવામાં તો ગંભીર બૂલજ કરો છો કે હું તેને વિસરી જઇ શકશ. હું કોઇ બીજાને કદિ ચાહી શકશ નહિ! તે માહરો પહેલો, છેલ્લો તેમજ માત્ર એકલો બહોલો છે ! આ મમા ! પપાને એમ સમજાવો—માહરી હાલતથી તેને વાકેફ કરો !”

“હું માહરી બનતી કોશિશ કરશ !” તે માએ કહ્યું. “હવે તું જરૂર આસાપણ લે !”

“તમે મને દિલાસો દેતાં નથી, મમા ! શું સધારાના શબ્દો તમારી કને માહરે માટે ફાળજ નથી ? આ હું શું કરશ ?—તે મને કાલે આવી ન મળશે તો હું શું કરશ ?—કેમ જીવશ ?”

“ધીરજ ધર, માહરી મધુરી ! સખુરી દરેક ચીજને પોતાની ગુલામ બનાવે છે.”

“પણ ધીરજ જો પપા બજાદ બન્યા તો માહરા પ્યારાને તો મેળવી આપશે નહીંની ?” તેણી બોલી, “આ મમા !” હું આખી રાત એક જ રા પણ ઉઘી શકશ નહીં—હું જાગતી અને રડતી આખી રાત કાઢશ ! ગઇ રાત મેં તેવી કાઢી ન હતી—કાલે તો હું મુખના સ્વપ્ના બેતી હતી; જાણે તેની પાસેજ હતી એમ માની મલકાતી હતી ! મમા, એ અધા અધારા કલાકો કેમ ગુજરશે ?—અને આવતી કાલે તે ન આવે તો ?—હું નહીં જાણતી હતી કે પપા, એટલા રાક્ષસી હૃદયના થશે !”

“તે તાહરું બહુનું વિચારીને આમ કરે છે.” તે આતુર માતાએ સમજાવ્યું.

“માહરું દિલ તોડી નાખવામાં શું બહુનું એવણું વિચારતા હશે? પપા પૈસાની કિમત તેની કિમત કરતાં પણ દશગણી વધારે આંકે છે. માહરા હાથનો ઉમેદવાર એક ગ્રહસ્થ—એક ઉમરાવ છે—પણ તેની પાસે પૈસા નથી તેથી પપા તેને તુચ્છકારે છે! શું તેવણું સમજતા નથી કે પૈસા સુખ કે પ્યાર ખરીદી શકવાની શક્તિ ધરાવતા નથી!”

“પૈસાનોજ કંઈ ખાલી પ્રશ્ન નથી!” મિસિસ ડરવન્ટે વચમાં પડી કહ્યું. “તું જાણે છે તો ખરી કે પપાને વિદેશીઓ માટે ચિકિત્સક છે અને ખાસ કરી ફ્રેંચમેનો માટે! લીમા, તાહરા પપાએ તાહરે ખાતર કેવાં કષ્ટો વેઠ્યાં છે તે તો તને ખબર છે. પોતાની મોજશોખ બાળી મુકી તેવણે તાહરી રીતને સારું એક દોષત એકડી કરી છે—ફક્ત એવાજ એક પૂરા ખ્યાલથી કે તું કોઈ એવાજ પૈસાપાત્ર બાંધેજ ગૃહસ્થનેજ પરણે અને સુખી થાય! તેવણની એ વરસોની મોટી ને માનીતી ઉમિદ ઉપર તાહરા આ નવા નીકળી આવેલા ફ્રેંચ ઉમેદવારથી કેવો કાતિલ અને ન તામોશ થઈ શકે એવો ફટકો પડ્યો છે તે શું તું કદિપ શકતી નથી?”

“પણ મમા, માહરી નિરાશી—માહરી નાઉમેદી તો તેથી બી જલેમ છે? પપા પોતાનો ગમ—નિરાશા વિસરી જઈ શકશે—મને સુખી જોઈ પોતે સુખી થશે, કે જ્યારે હું તો—ઓ તેવણું એટલા બધા કર્પિણ કેમ થઈ શકતા હશે?” તે પોતાની માતાના પગ આગળ પડી રડવા લાગી. તેણીનું અસહ્ય દુઃખ જોઈ તે બહી માતાને પણ અતિ લાગી આવ્યું.

“શાન્ત થા, માહરી બહાલી!” તેણી પટાવતાં બોલી.

“ઓ મમા!” તે પ્યાર ઘેલી છોડી પોકારી. “તમે શું તડકાં વગર કુલો ખીલેલાં જોવાની આશા રાખો છો? માહરો હાલ તેવાજ છે!”

લીમા તે રાતે બીલકુલ ઉઘી નહી. આખી રાત મન મગજની બારે તારવીસ ને કલાપિતમાંજ તેણીએ ગુજરી. તેણીના રડવાનાં ડચકાંઓ ખીજ રમમાં સ્તેલાં તેનાં માતપિતાને કાને પણ આવી અડકતાં હતાં. તે સાંભળી તે બહી માતાનું જીગર જળી જતું હતું. એક વેળા તેના અવાજથી તે મીલર પણ જાગી ઉઠ્યો અને જ્યારે તેની પરણેતર તરફથી તેણે જાણ્યું કે તે અવાજ તેની મેટીના રડવાનો હતો ત્યારે તે ચાત તેણે હસી કાઢી.

“એ તો અવનનો સરવાટો હશે!” તેણે કહ્યું.

હજારે પોતાની એકપૂરી અને નાનૂક બેટી સાથે અતિ દૂર ન થવા તેને ખુબ આનંદથી વિનવ્યું પણ જવાબમાં તે આપે કહોર હસીને કહ્યું કે તેણીને માટે સાફ શું હતું તે તે બરાબર સમજતો હતો. તેની પરિસ્થિતિ પુત્રીને કદિ એક ફ્રેન્ચમેન સાથે વરાવનાર ન હતો. તે આખી ફ્રેન્ચ પ્રજાને રાતા સમુદ્રમાં ડૂબી મરેલી જેવા રાછ હતો. તેની ખુબસુરત લીલા એક અંગ્રેજ ભરથારજ મેળવશે.—થોડાંક આંસુઓથી તે કંઈ મરી ન જશે. એજ તેનાં બોલવાનું તાત્પર્ય હતું.

—:—

પ્રકરણ ૧૦.

—:—

એકવારના જૉન ડરવન્ટના સંગીત, ખુશાળી અને હસવાના મિઠા મધુર અવાજોથી ગાજી રહેલા ઘેર ઉપર ચુપકીદી, નિરાશી અને ગંભીરતાનો પડદો પડ્યો. લીલા કાંઈ બોલી નહીં; ઘણી રીકકી, કાહેલી અને નાઉમેદ થઈ ગઈ. દિવસો જતાં તેણી પાછું પોતાના પિતાના પત્રો લખવાનું કાર્ય કરવા લાગી, પોતાની માતાને ઘરના કામકાજમાં ધારૂ મૂળ્ય મદદ આપવા લાગી અને અવારનવાર સંગીતના સરોદથી પોતાને રીઝવવા પણ લાગી. પણ કદિ બી તેણીએ પેલું એલન વોટરવાળું પુરાણું એલડ ગાયું નહીં. તેણી એ બધું કરતી હતી પણ તે માત્ર મન મનાવવાનું હતું; જીરસા કે પસંદગી જેવું તે કાર્યોમાં ન હતું. તેણી બાગમાં કે એલન વોટરને કિનારે હવે કરવા જતી ન હતી. તેણી એમ ધારતી હતી કે જો તે બહાર ફરવા જાય અને એમિલિ લીઓ મળી જાય તો તે તેના પગ આગળજ મુડકું થઈ તુટી પડે! એકવારનું ખુશનુંમાં તડકું, એલનવોટરનું ચળકતું આખ, પક્ષિઓનું મધુર કલોલ, અને લીલીજ અને શુભાખેનો મધુર મિઠો પમરાટ હવે તેને આકર્ષી શક્યાં નહીં. તે રૂમમાં બરાઈ બેસતી અને પેદરના હુકમને માથે ઉઠાવવાનો પ્રયત્ન કરતી. તેણી લીઓને જુલો જવાની કોશિષ કરતી હતી. મરીબ બાપડી! દરિયાના ઘસી આવતાં મોજાઓ એ હાથો વટી અટકાવવાનું જેટલું કઠણ છે તેટલું કઠણ તે હતું તેનું તેણીને ક્યાં બાન હતું? તેણી જમ

જેમ તેને ભુજવાનો યત્ન કરતી હતી તેમ તેને માટેનો પ્યાર તેણીના હૃદયમાં જસતી ઉભરાતો જતો હતો. રોજબરોજ તેણી વધતી દુઃખી બનતી હતી: તેણીના સુંદર ચહેરાનો રંગ ઉડી જતો હતો અને તેણીની આંખો ચલકાટ રહિત બનતી જતી હતી. તેણી માટે મિસિસ ડરવન્ટ ફિક્કરથી જળી જતી હતી. તે હેતવંતી માતાને ધડી ચેન પડતું ન હતું. તેણીમાં થતા જતા ફેરફાર માટે તેણીએ અનેક મરતમે પોતાના બરથારનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું.

“એ પેલા નાપાક ફ્રેન્ચમેનને પરણે ને કરતાં મરી જાય તો બહેતર છે!” તે કહેતો હતો, ‘પણ હલન, ના બીહ! એ મરી જવાની નથી. એક ક્ષવિએ કહ્યું છે તેમ માણસો મરે છે ને કીડાઓ તેના બદલે ખાય છે— પણ તે પ્યારને ખાતર તો નહીજ! એ મરવાની નથીજ: એનો ઉડી ગયલો ચહેરાનો રતાશ અને આંખનો ચલકાટ પાછો પધારશે. બલિષ્ઠમાં જસતી દુઃખી થાય તે કરતાં હાલમાંજ એ જરા સોપી લે એ સારું છે!”

પણ દિવસો ગયડતાં તે બાપને પણ ચિંતા થઇ. ત્રણ આડવાડયાં વહી ગયાં અને, તે અરસામાં તો લીના લેવાઈને એવી દિસવા લાગી કે તે નહીં ને તેનું ખાલી હાડ ને ચામનું ખોખુંજ હોયની! તેણીનાં હૃદયમાં જાગી રહેલું તોફાન ભાગ્યેજ કાંઈ બીજી છોકરીએ અનુભવ્યું હશે. તે પોતાના પિતાને ચાહતી હતી, તેને નાફરમાન થવા સખ્ત નારાજ હતી! તેણી તેની અતિ ઉપકારી હતી અને તેને રીજી રાખવા બહુ તલબગાર હતી. તેણી તેને દુઃખી કે ગુસ્સે કરવા બીલકુલ ન ચાહતી હતી. તેણી તેના ચહેરા ઉપર ગુસ્સા કે કચવાટનો ચીકલો ચઢેલો જોવા પણ આજીવન ન હતી. બીજા હાથ ઉપર તેણી લીઝા પર પણ પોતાના તમામ દીલથી કુરબાન હતી. તેણીનું જીવન જોયા છીનવાઈને તેનું થઇ ગયું હતું. તેની સાથ જીવવાનું સુભાગ્ય પ્રાપ્ત ન થાય તો તે જીવવા બીંધાઈ જતી ન હતી. તેણી જાણતી હતી કે તેની ઉપર તે એક કાગલ લખશે યા એક વેળા વાત કરવાની ટક મળશે કે મળવાનો મોકો હાથ આવશે તો તેણી પોતા ઉપરનો કાપુ ખોલી ખેસશે. ફક્ત તેનાથી દુરજ રહીને પોતાના પિતાની આજ્ઞાને આધિન રહી શકશે અને તેથી તેણીનાં નાજુક જીવન અંદર વ્યૂંધાઈ રહેલું જંગ ધણું ઝખરઘસત હતું. એક વેળા ફરજ તેણી પર જીત મેળવતી હતી—તેણી પોતાના પ્યારની કથાને વિસરી જતી હતી—પોતાના પિતાને આત હેતથી ભેટતી હતી, પ્રભુને દ્વાર પોતાના પ્યારને વિસરી જવાની તાકાત બક્ષવાની શક્તિ મામતી

હતી ત્યારે તેનો બાપ રાજ થતો હતો. પોતે ફરેલી આગાહી ખરી પડતી હતી એમ માની મલકાતો હતો. પણ પૂનઃ થોડાજ સમયમાં પ્યાર ફરજ ઉપર સરસાહ ભોગવતો હતો. તેણી આંખો દિવસ રડીને કાઢતી, નિસાસાઓ ફેંકતી, રાત્રે કોરા ઉગ્ગરાની પસાર કરતી, કલાકો તેણીને જમાના જેવા લાગતા, અંધું તેણીને અકારું ઝેર લાગતું, અને તેણી ખરાં દીલથી મોહતની તમન્ના કરતી.

પ્યાર એક બહુ જોરાવર ને અદ્વિતિય શક્તિ છે કે જે મનુષ્યના આત્માનો કબજો લે છે. તે અતિ બળવાન અને ડરામણી છે છતાં તેના પરસ્તાર બનવાનું મનુષ્ય પસંદ કરે છે અને એ દૈવી શક્તિએ લીમા ડરવડના જીવાન જીગરનો સંપુર્ણ કબજો મેળવ્યો હતો.

કિન્તુ તેણીએ હિમ્મતથી પોતાના જીગર સાથની ઝુમ્મેશ જારી રાખી. એક આંદરણી રાત્રે તેણી વિચારગ્રસ્ત પોતાની શય્યામાં પડી હતી તેટલાં એલન વોટરમાં હલેસાં મારવાનો અવાજ આવ્યો અને તેણી તુરત ચેતી ગઈ કે તેણીનો વ્હાલો લીઆ તેણીને મલવાની ઉમીદમાં બારી બહાર આવ્યો હતો કે જેમ તે ઘણી વેળાએ આવ્યો હતો અને પોતાની પ્યારીને ન નિરખી નિરાશ બની દુઃખી જીગરે પાછો ગયો હતો. પડદો ખસાડી બારી ઉઘાડી નાખવાની ખોટી, તેણીની પ્યારની માનીતી શિક્ષક નિરખવાને, માત્ર હતી. ક્રોધ તેણીને તેમ કરતાં રોકી શકે તેમ ન હતું. પોતાના પ્યારને જોવાનું, મળવાનું, મોઢું સુખ તેણીના હાથમાં હતું, પણ તેણીની ફેજ—તેણીના અંતઃકરણના આવાજે—તેણીને તેમ કરતાં રોકી.

બારી ઉઘાડી પોતાના પ્યારના બારીપર આતુરતાથી ટીકાયલા ખુબસુરત મહેરાનું નિરિક્ષણ કરવાને તેણીનું અંતઃકરણ તેણીને મના ફર-માવતું હતું: પ્યાર તે ટકનો લાભ—પોતાના વ્હાલાને એ પણ જોઈ સ્વર્ગિય આનંદ—મેળવી સેવા તેણીને લલચાવતો હતો; પણ આયંદા અંતઃકરણના અવાજની કૃતેહ થઈ; તેણીના બાપે તેને મળવાની મના કરી હતી અને બાપની મરજીની ઉપરવારી થવા તે સમ્પત્ત નારાજ હતી!

અંતઃકરણના આવાજની કામચાખી થઈ પણ કેવી ને કેટલી કિમતે? તે આખી રાત તેણીએ નિસાસા અને કોરા ઉગ્ગરાની રડી રડીને પસાર કરી અને તે પછીનો દિવસ પણ અતિ ખેચેન ગયો. બીજી સવારે ઉઠતાંની સાથ તેણે એલન વોટરના આખ ઉપર નજર કરી તો તેનો

આશક વોટરલીલીના કુસોનોં એક હમ તેણીની બારી હેઠળ તે આવ્યો હતો તેની ધધાણી દાખલ ગાઇ રાત્રે મુકી ગયો હતો. તે જોઇ તેણીને અતિથય દિલગીરી લાગી. તેણી રાત્રે બારી ઉઘાડી તેને ન મળવામાં કેટલી ઘાટકી બની હતી ? તેણીનાં અંતરના ઉંડાણમાંથી દિલગીરીનો નિશ્વાસ બહાર આવ્યો. ખચ્ચીતજ એવાં જીવતરે જીવવું દુશ્વર હતું.

તેજ સહારે તેણીએ પોતાના પિતાને ફરી એકવાર કરગરીને જીવસાથી આજીજ કરી જોઈ પણ તે મક્કમ નિશ્ચય કરી એટલા બાપે તેનું કંઈ સમજવા ના પાડી.

“એક જરા જસ્ટી ધીરજ ધર,” તે બોલ્યો, “અને તું તેને સમુજગી વિસરી જશે ! એક દિવસે માહરા કહેવાની સચાઇ તું જોઈ શકશે. જો આજે હું તને એની સાથે પરણવાની બહાલી આપું તો થોડાજ મહિનામાં તું તેમ કરવા માટે ખરાં દીવથી પસ્તાશે. તું ઉમરમાં અને સમજમાં વધતી આવશે ત્યારે સમજી શકશે કે કોઇપણ અંગ્રેજ બાપ પોતાની બેટીને એક ફ્રેંચ ઉમરાવ જો તે તેમ હોય તો-કે જે વિષે મને તો શક છે-સાથે પરણાવવા રાજી ન થશે. માહરા શબ્દોની સચાઇ તને પાછળથી માલૂમ પડશે.”

તેણીની ગમે તેવી આજીજ, કકલાટ, દુઃખ કે શરીરનો થનો જતો નાશ વટિક તેના મનને ફેરવી શક્યો નહી. તેણીની બધી સમજવનો વ્યર્થ પૂરવાર થઈ તેણીને પોતાના બ્યારા વગરજ જીવવાનું હતું. અંતે તેણીએ તેને સમજવવાનું પણ છોડી દીધું ! તેણીએ જોઈ લીધું કે ગમે તે થાય પણ તેણીનો ફેરાવન પિતા એકનો બે કદિ થનાર ન હતો,

ગરીબ બાપડી ! તે પોતાના મન સાથે અચરત થતી હતી કે તેણીની જીંદગીમાં એવો મોટો ફેરફાર કેમ થઇ ગયો હતો ? તેણીની ખુશાલી, આનંદ અને મોજ એમ એક સપાટે કાં નાશ પામ્યાં હતાં ? ખુબસુરતી અને મિઠાશનો તે સ્વર્ગિય સ્વપ્નો એમ આવતાં સાથજ અલ્પ સમયમાં કાં ગુમ થઈ ગયો હતો ? તેણીની અગાઉ અને પછી સેંકડો છોકરીઓએ પોતાના જીવરો સાથે ફરજ અને બ્યાર-બાપ અને આશક-વચ્ચેની એવીજ જુમ્બેશ વેડી હશે, પણ કોઇ છોકરીએ લીમા ડરવન્ડ કરતાં જસ્ટી સોંપ્યું કે અનુભવ્યું નજ હશે.

લીમાના ખ્યારની કહાણીની વાતો લીનનાં ગામડાંમાં જાહેર થઇ ગઇ હતી: ધરેધર તે વિષે મુઝાહેમતો થઈ હતી. જીવાનો લીમા અને તેના આશક પ્રત્યે દિલસોઝી ધરાવતા હતાં જ્યારે વૃદ્ધો તે મીઠર ભણી સહાનુભૂતિ દર્શાવતાં હતાં. દિવસો એમ ગળડતા થયા; એક રવિવારે સહવારે ઝંતુ અતિ ખુશનુમા હતી. લીનના દેવળમાંથી ઘંટના અવાજો નીકળતા હતા. જોન ડરવન્ટ તે આતુર્તાથી સમજતો હતો.

“આજે ઝંતુ અતિ સુંદર હોવી જોઇએ નહીં નો દેવળનાં ઘંટના અવાજો એટલા પ્રત્યક્ષ આપણને નહીં સમજાય!” તે બોલ્યો.

તે તે ઘંટના હુકમોને માન આપીને પોતે દેવલમાં ગયો હતો. પથ્થ ગઇ કાલનું મીઠનાં સાંચાકામમાં કંઇ કામ નીકળેલું હોવાથી તે તે છોડીને જવાનો જોખમ ખેડવા ચાહતો ન હતો. મિસિસ ડરવન્ટની તબીબત જરા નરમ હતી એટલે લીમા સિવાય બીજા કોઇ તે ઘંટના જવાબમાં જવાને તે નહાતા ધરમાં ન હતું.

“તુંજ દેવળમાં જા, લીમા!” જોન ડરવન્ટે પોતાની પુત્રીના ફિક્કા મ્હેરાપર જોઈ કહ્યું: “તને ખેતરપરની વોકથી ફાયદો થશે.”

“હું જાવું છું, પપા!” તેણીએ તાબેદારીથી કહ્યું, અને તેણી તૈયાર થઇ બહાર પડી.

તે દિલખુશ સહવારે તે લીનની લલના પોતાના સાદા પેપાકમાં મ્હેરા ઉપરના ગમે તેવા ફિકાશ છતાં અતિ દિલજીત દોસ્તી હતી. તે ધીમે ધીમે ચાલતી દેવળ તરફ જતી હતી તેટલાં એક ખેતરનાં વલાણુ આગળ તેણીનાં સુખનાં સુર્યનો પ્રકાશ એકાએક ઝગમગી રહ્યો. તેણીનો માનીતો મ્હેરા તેણીની સામે આવી ખડો થયો.

—:o:—

પ્રકરણ ૧૧.

—:o:—

ખરાં ખોટાંનો કે વિચાર કે નિર્ણય કરવાનો તેણીને વખતજ મળ્યો નહિ. તેણીની ફરજ કે અંતઃકરણના અવાજને સાંભળવાનો અવકાશ તેણીને

દાણે આવ્યોજ નહી. તે કાણે આખી સૃષ્ટિમાં ફક્ત એકજ ખુશસુરત હસતો રહેશે તેણીની નજર આગળ રમી રહ્યો. તે તેનો પ્રાણથી પણ પ્યારો તેણી આગળ ખુશ કરતો રહેશે આવી ઉભો હતો, અને તેણીના હાથો પોતાના જોરાવર હાથોમાં મોહનથી ચાંપીને ધર્યા હતા, ખસ એજ સુખી અને આનંદી ખ્યાલ તે વખતે તેણીનાં અંતરમાં રમી રહ્યો.

“માહરી વ્હાલી!” તેણે આનંદથી પ્રવૃત્તિત અનેકા અવાજે કહ્યું. “તાહરો મધુરો મુખડો જોશી ધિના માહરી આંખો પોતાની રોશની ખોલી ખેડી હતી. હવે તું મને મંગા! હું તને જવા દેનાર નથી! કહે-ફક્ત એટલુંજ કહે કે તું મને જોઈને ખુશી છે!”

પણ શખ્સોની જરૂરત ન હતી. તેણે તેણીના આનંદથી ઉભરાતા રહેરા ઉપરથીજ તે કળી લીધું અને ખુશાળીનો પ્રથમ ઉમરો સમી જવા પછી તેણીના બદલાયલા અવતાર ઉપર તેની નેગાહ પ્હોંચી.

“લીમા, ડાર્લીંગ!” તે બોલ્યો: “તું કેટલી ખીમાર દિસે છે?—તું કેટલી પાનથી ને શીકરી પડી છે? તાહરા રોખસારો ઉપરના યુવાનો કાણ ચેરી ગયું? તાહરી આંખો માહેની રોશની કયાં અણપ થઈ ગઈ?”

તેણે તેણીનો ફિકકો રહેરા ચુમીઓથી ભરી મૂક્યો. તેણીના ભેટવાથી તેને ઉપજેલો આનંદ નાથો સમાયો જતો નહતો. લીમા તો ચુપ-ફિકી પડેલી ઉભી હતી.

“હું કેટલો ખુશી થયો!” તે બોલ્યો: “હું તો ધારતો હતો કે તું મને હવે કદિ મળશેજ નહી—હું તને જોવા તલ્લી રહેલો હતો. તાહરા પપા કરતાં, લીમા, ખુદ ખુદા કે ફિરમત આપણી તરફ માયાળુ અનેકાં દિસે છે! તેઓએ આપણી દયા ખાધી છે. ઓ લીમા! હવે મને ના તજ જતી!”

લીમાના મનોહર મુખડા ઉપર સૂખી પાછી આવવા લાગી. આનંદ અને ચારની રોશની તેણીની ચશ્મોમાં પુનઃ સજીવન થઈ. સંતોષના એક અતિ સુખમય નિસાસા સાથે તેણીને માણૂમ પડ્યું. કે તેણીનો વ્હાલો તેણીની નજીકમાં હતો. અર્ધો પ્યાર અને અર્ધો હુખની એક ધીમી ચીસ સાથે તે મધુરી તેને કંઈ વળગી પડી.

“ઓ લીમા! હું આ પગે ને અત્રેજ મરી જવા ખુશી છું!” તે ધીમેથી બોલી. “એક નહી—જે એક હાર મોહને ખી મરવાતું હોય તો તે

સર્વ મોહતે અત્રે ને અત્યારે તાહરા વિનાની ભયંકર જીંદગીએ જીવ્યા કરતાં મરવા રાજી છું. મેં સામા થવાનો યત્ન કર્યો નથી—પપા સામે અવાજ ઉઠાવ્યો નથી, પણ માહર જીગર તો તૂટી ગયું છે!”

“તું પાછી જાજ ના!” તે બોલ્યો: “આપણે કાંય એટલાં દુઃખી થઈએ? હું એ ઉપર વિચાર કર્યા કરું છું: મને એ વાજખી લાગતું નથી: તાહરા પપા ફેચમોનોને ધિક્કારે તે સમયસર આપણે કાં દુઃખી ને હયરાન થઈએ? એ મૂર્ખાઈ ભર્યું છે! તું મને આહે છે—હું તને માહરી પરણેતર બનાવવા તલબગાર છું. તું તે માટે તદ્દન રાજી છે તો પછી આપણી જીંદગીને દુઃખી કરવાનો સમય શું છે?”

“માહરા પપા આપણા લગન અટકાવી શકે?”

“નહીં; માઆપોને ચોક્કસ હક્ક રહે છે; જે ગમે તે કરવાનો હક્ક નથી. કોઈપણ બાપને એવો હક્ક નથી કે તે પોતાની દીકરીને કહે કે તું પેલાને પરણ અને એલાને નહીં!”

“અચ્ચીતજ એક બાપને તેવો હક્ક છે!” લીમા વચમાં પડી.

“હું માનતો નથી! એ ચાહતાં જવાનોને એક બનતાં અટકાવવાનો કોઇને અધિકાર નથી!” તેણે તે શબ્દો સ્પષ્ટ અને ભાર મેલીને ઉચાર્યા. પાછલી જીંદગીમાં તે શબ્દો લીઓં ૩ સોહડાનાને તલવારના કારી જીખોની પેઠે લાગ્યા.

“એ માહર મત છે. બાળક હોય ત્યાં સુધી માઆપની દરેક ઇચ્છાને આધિન રહેવાનો ખુદ ખુદાને ધરને તેમજ સૃષ્ટિનાં સંસારનો કાયદો છે! પણ બાળક મોટું થાય—ઉમરમાં આવે અને પોતાની પસંદગીપાત્ર મર્દ કે ઓરતને પ્રણયવાની આજ્ઞા કરે ત્યારે મા બાપે વચ્ચે આવવું ન જોઈએ એમ માહર માનવું છે!”

“હું તેમ ધારતી નથી. લીઓં! માહરા પપાની મરજી વગર હું તો નહીં પરણું! મને એમ માહરા માઆપની ઊંપરવારી થવા ન ગમે. હું એમ માનું છું કે એવાં લગન સુખી ન નિવડે!”

દેવળનાં ધંદનો ધીમે નાદ લીમાને આ વેળા સમજાયો, અને તેણી બોલી, “લીઓં! માહરે જવું જોઈએ: પપાએ મને દેવળમાં જવા મોકલી છે; ધંદ વાગતા હમણાં બધું થશે—માહરે જવું જોઈએ!”

પણ તેણે તેણીને પોતા નજદીક ખેંચી.

“નહી—માહરાં જીગર ! તે આપણી ખુશહાલીનેા અન્ત લાવશે : આપણા પ્રારબ્ધની સામે થવા જેવું કૃર થશે ! જે ઋતુ કેટલી ખુશનુમાં છે ! આપણે ધણે દિવસે—એ બધા દિવસો અસહ્ય સંતાપ ને વેદનાનાં ગુઝારી મળ્યાં છીએ—અને તું જવા માગે છે ? ભલે ઘટો વાગતા બન્ધ થાય પણ તું અત્રેજ રહે ! માહરા હાથોતું કેદખાતું બનાવી તને હું અંદર પકડી રાખીશ !”

“પણ—” તેણી અતિ દુઃખથી બોલી : “એ વાજખી નથી. માહરાં મમા પપાએ તો મને દેવળમાં જવા કહ્યું છે અને માહરે જવુંજ જોઇએ ! તાહરી સાથે હું અહીં સહવાર ગુઝારવા આવી નથી !”

“કમ્બલ કીધું કે એ ગેરવાજખી છે, પણ આપણને કેવી મોજ મળશે, લીમા ? સમજ : તેં તાહરા પપાની મરજી રાખવા ધણા દિવસો માહરા વિના વિટાડ્યા છે ને માહરે માટે એક કલાક માટે તાહરે ના પાડવી ન જોઇએ ! આપણે આપણી માનીતી જગ્યાએ જઈ ખેર્યે ને બે ઘડી એ વખત આનંદી વાતમાં નિર્ગમન કર્યે ! માહરી વ્હાલી ! એ અપૂર્વ આનંદનો લ્હાવો આપણને લઈ લેવા દે !”

“બહેશતનો નાદર બંગીઓ કેવો હશે તે હું અટકળી શકું છું, એ લીમા ! મને તું છોડી ના જતી, આજે હું મુવેલો જીવતો થયો હોતું એમ મને લાગે છે ! આપણને છુટાં પાડવાની કોઈને તાકાત નથી !—કોઈની ખી નહી કેમકે પ્યારનો હકક સર્વથી સર્વોપરિ અને બળવાન છે ! માહરી જનથી ખી જ્યાદા ! સજ્જન, મને ધ્યાનથી સમજ ! આપણે શું કામ દુઃખી થઇએ ? માહરા દિવસો તાહરી તમન્નામાં અતિ કષ્ટ ભર્યાં વિટે છે અને તાહરા દિવસો પણ તેમ ગખડે છે, એમ કાંય થવું જોઇએ ?”

એક ઘાસની મસમોટી ગંજમાં માત્ર ચિંગારી પડવાથી તે ભડકી ઉડી બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે તેમજ ફરજ અને રાસ્તીના રાહમાં સહજ થાપ ખાઇ ભુલેલું ઇન્સાન અણહદ વિપત્તિઓ પોતાને શિર વ્હોરી લે છે. લીમા ડરવન્ટે જો પોતાના અંતઃકરણના અવાજને માન આપ્યું હતે—તે દેવળના ઘંટના ‘આવા’ના પોકારને નમી ગઇ હતે તો તેણીની જીંદગીમાં બનનાર મોટી ટ્રેજીડી કદાચ ન બની હતે. તેણી કદાચ પોતાની જીવાનીના

આ મોટા પ્યારને ભૂલી ગઇ હતો; પણ ફરજના તે સાંદો સાંભળવા તેણીના કાનો ખેરો ધઈ ગયા હતા, તેણી ફક્ત એકજ અવાજ પોતાના પ્યારનો સમજી રહી હતી.

“લીમા!” તેણે ધણા પટામણા સાદે કહ્યું. “લીમા! આપણી જીંદગી, આપણા પ્યાર અને સુખનો ભોગ આપણે શા માટે આપ્યે? જીંદગી આપણને એક વેળા ભોગવવાની છે નો નેનો આનંદ આપણે લેવોજ નોંધ્યો. છુટાં રહી તે મોજ આપણે મેળવી શક્યે એમ નથી. તું માહરી એકદમ પરણેતર ખન: તું તાહરા પપાની મરજી માટે થોભશે તો આપણા વાળો સફેદ થઇ જશે તો પણ આપણી સ્થિતિ આજના જેવીજ રહેશે. માહરી મહોરદાર થા! હું તને ખોટું પગતુ ભરવા સમજાવતો નથી, પણ આપણે શું કામ દુ:ખી થવું નોંધ્યો? આપણે સુખી થઈ શક્યે એમ છે તો પછી સંકટ ઉઠાવવાની શી જરૂર છે? આ પક્ષિઓ ને! તેઓ કેવાં સુખી છે!—આ કુશોપર નઝર કર! તેઓ ખી કેવાં આનંદી છે! આ સુંદર આનંદ, સુખ ને પ્યારથી ભરેલી સૃષ્ટિમાં માત્ર આપણે એજ કાં વિખુટાં રહી દુ:ખ સેહેવ્યે?”

“લીઓ! ને હું અહીં રહેવશ—દેવળમાં ન જવશ—તો માહર જીંદગીમાં પહેલીજવાર હું જાણી નોંધને ખોટું પગતું ભરશા!”

“એ તે કમુલ્યુંની કે સહજ ખોટું પણ કેટલું આનંદ આપનાર?” તે ભોલ્યો: “આપણે એ ઉપર મુઝાહેમત ન કરીશું—હાથ આવેલા આનંદી અવસરનો લ્હાવો આપણે લેવોજ નોંધ્યો! હું તાહરી સાથ વાત કરવા માગુ છું;”

એક ઔરત ને ધયુપયુ ખને છે તો પોતાને ખોલી દે છે. લીમા તેમજ ધયુપયુ ખની. દેવળના ઘંટનો નાદ “આવ!” કહેતો હતો: પક્ષિઓનો કલોલ “થોભ!” કહી સુચવતું હતું: ફરજ “જવા” ફરમાવતી હતી: પ્યાર “ના” પાડતો હતો—પણ લીઓના કહેવાથી તે આખતનો નિશુંચ આવી ગયો.

“તું ને ઘાટકી થશે—મને છોડી જશે—તો માહરે માટે એકજ ઇલજ રહેશે—અને તે એ કે હું તાહરી સાથ આવશા! તે ઠીક થઇ ન પડશે. આવ, ડાલીંગ! કુદ્રતે ઘણી મહેરબાનીની રાહો બક્ષેલા આ કલાકની મોજ પેટ પૂરતી ચાખી લે.”

લીમા તેની સાથ ચાલી, તે બધે પોતાની માનીતી જગોએ આવી પહોંચ્યાં.

તેણી તે બધું સમજતી બેઠી—ત્રીચી નજરે તેણી તેની સમજવ-તોને શ્રવણ કરતી ડામાડોળ બેસી રહી. તેની દલીલો વાસ્તવીક હતી એમ તેણીને ધીમે ધીમે લાગવા માંડ્યું.

“માહરી બહાલી!” તેણે પાશુ સમજવ્યુ: “મને તને સમજવવા તાહરી પોતાનીજ ગાયલી લીટીઓ વાપરવા દે.

મુજ પિતાએ કીચી છે ઓરડામાં કેદ,
ને ચાવી છે તેની મુજ માતા સમિપ,
પણ તાળાં ને દિવાલ ન રાખશે કંઈ બેદ,
સાચા મુજ પ્યારથી છુટી હરગીઝ!

ઓ માહરી સાચી બહાલી! તું મને માત્ર સમજ—મોહત સિવાય કોઈને પણ આપણને છુટાં કરવા ન દે—અને ખુદા મોહતને આપણાથી દુર રાખે! કહે કે તું માહરી મંગેતર થશે?”

ધીમા સાહે તે આજીજનો જવાબ અપાયો અને તે સાથ તે જાંદ-ગીની મોટી ટ્રેજીડી શરૂ થયું.

પ્રકરણ ૧૨.

એક વાગી ગયો અને લીમા પાછી ન આવી. આજ્ઞાની તૈયારી થઇ ચુકી હતી. જૉન ડરવન્ટ આ રૂમમાંથી પેલા રૂમમાં ફંફડાટથી ફરતો હતો. હવેનું પોતાની દીકરીની આતુરતાથી રાહ જોતી બારી નજીક તેણીનાં આગમણના વાટ તરફ નિગાહ રાખી બેઠી હતી. મધ્યાહ્ન થઇ ગઇ પણ લીમા દેવળમાં ગયલી પાછી ન ફરી. લીમાની મા ફિક્કરમંદ બની. તેણી ક્યાં હતી? તેણીને શું થયું હતું? શું તેણી એકાએક બિમાર પડી ગઇ હતી? કે તેણીને કંઈ અકસ્માત નડ્યો હતો? શું તે તેણીને શોધવા નીકળે?

પણ તેટલાં આતુરતાથી આકુળઆકુળ થઇ ગયલી તે હેતવંતી માતાને લીમા દુરથી આવતી દેખાઇ. છુટકારાનો દમ તેણીએ તે જોઇ ભર્યો. તેણી

તેને લેવા—તે કાં મોડી આવી હતી તે પૂછવા બાગમાં દોડી, પણ તેણી ઉપર નજીકથી નજર પડતાંજ તેણીએ શું નિહાળ્યું? લીમા તમામ ફેરવાઇ ગઇ હતી. થોડા કલાકની આગળ ગયલી તે ઓકરી હાલમાં કંઇ નવાજ રૂપમાં પાછી ફરી હતી. તેણીની આંખો આનંદ અને પ્યારના ઉમળકાથી ઝગમગી રહી હતી. તેણીના રૂપસારાઓ ગુલાબી થઇ આવ્યા હતા અને હોઠોએ વટિક રતાશ પકડ્યો હતો, તેણી બદલાઇજ ગઇ હતી. તે મા અસાધારણ ઉત્સાહ ને અન્યથાથી પોતાની રૂપસુંદર બેરીને જોઇ રહી.

“મમા!” તેણીએ પૂછ્યું. તે અવાજ પણ ફેરવાઈ ગયલો હતો—શોકા-તુર બદલ ખુશાલ ને મધુર હતો. “શું હું મોડી આવી?”

“ઘણીજ મોડી, માહરી બહારી! અમે ક્યારના ઘણી આતુરતાથી તાહરી રાહ જોઇએ છીએ—તું ક્યાં હતી?”

એક પળકારામાં તે ક્યાં હતી તેનો ખ્યાલ તેણીને થઇ આવ્યો. તેના નાનુક હાથો હજી તેના આશકના સ્પર્શથી ગરમ અને લાલ હતા. તેણીનું હૃદય તેણીના પ્યારના મિઠા શબ્દોની ઉત્કેરણથી જોશમાં ધડકી રહ્યું હતું, તેણીની છાતી તેની હાજરીની ખુશાલીના વિચારથી જોશમાં ધડકતી હતી. એ બધું તે માએ હવે જોયું અને તેણીને તુરત લાગ્યું કે તે—લીમા પોતાના મના કરેલા આશકને મળી આવી હોવી જોઇએ. તેટલાં ત્યાં મીઠર આવી લાગ્યો.

તે એક વિચિત્ર ત્રગડી હતી. તે બાપ કરડો અને દૃઢ નિશ્ચયનો હતો; તે માતા ગબરાયલી અને હવે શું થશેના વિચારોથી ડરેલી હતી. તે ઓકરી ચુગલી કરતા ગુલાબી રૂપસારોથી પોતાના વાંકનો ગવાહ આપતી બીધેલી છતાં પોતાના પ્યારા અને પ્યારને મક્કમતાથી વળગી રહેવાના ખ્યાલથી ભરેલી હતી.

“તું મોડી આવી લીમા?” તેણીના પિતાએ કહ્યું.

તેણીની ગમે એટલી તઝવીજ છતાં તેણી લીઆને મળવાની, તેની સાથ વાત કરવાની—તેની પરજીતર થવાની, તેની કરગરતી આજીજીઓ સમજવાની ખુશહાલીનાં પોતામાં પેલાં પડેલાં ચિન્હો છુપાવી શકી નહી. તે તેણીના મ્હેરા કે જે એક થોડા કલાક અગાઉ ફિક્કો અને કાઢેલી હતો તે ઉપર ખુલ્લું વંચાતું હતું.

તે બાપ અને બેટી સામસામા ઉભાં હતી. તે બાપ કે જેણે પોતાની બેટીને અતિ લાડથી ઉધારી હતી અને તે બેટી કે જેણે અત્યારસુધી પોતાના પિતાની દરેક મરજી સાચવી હતી.

“તું બેટી આવી ને દેવળમાં બી તું ન ગઇ હતી!” તે બાપે તેણી તરફ નજર કરી કહ્યું: “મિસિસ ઝે એક કલાક અમાઉની ધર ગઇ તે કહેની. ગઇ કે દેવળમાં તું નજરે આવી ન હતી. તું ત્યારે ક્યાં ગઇ હતી?” તેની ગુસ્સાથી અમકારા મારતી આંખો લીમાનું જાણે જીગર વાંચી શેતી હતી. “તું ધરથી ગઇ ત્યારે ફિક્કડી, ઉદાસ ને બેચેન હતી. મેં તે હાલતમાં તને ખેતરમાંથી ચાલી જતી નજરે નિહાલી હતી. તું પાછી ખુશહાલ, આનંદી મેં ઉમંગી કરી છે. એ ફરફારોનો સખખ શું છે? તું ક્યાં હતી?”

તેણીએ સાચું કયુલવું જોઇએ વા તો એક હજીરતું જુઝાણું અડાવડું જોઇએ અને તે બાળક જેવી નિર્દોષ મહિલા આજ તક જુહું બોલી ન હતી તેથી તે તેમ કરવાથી ડરી ગઇ. જુહું બોલી તે પોતાને બચાવી લઇ શકતે, પણ તેણીનું પ્રવિત્ર હૃદય તે બેટી કિસમે પોતાને બચાવી લેવા લક્ષ્યાયું નહીં. તે જુહું બોલી શકી નહીં.

“તું ક્યાં હતી?” તે મિલરે ગુસ્સાથી ગગડાટ કર્યો અને હવે તેણીની સાધારણ હિમ્મત તેણીમાં પાછી આવી.

“મને ના પૂછો, પપા!” તેણી બોલી. “હું તમને કહેવા માંગતી નથી. તમે તે જાણી ગુસ્સે થશો—કોષે બરાશો!”

“હું જાણવાન માગું છું! એકદમ મને કહે તું ક્યાં હતી—કોણ સાથ હતી?”

“હું અલ્લનવૉટરને કિનારે હતી,” તેણી ધીમેથી બોલી.

• “કોણ સાથ?” તેણે અણહદ ગુસ્સાથી પૂછાયું.

“લીઆં સાથ, પપા!” તેણી બોલી, અને ત્યાં ગંભીર ચૂપકાદી તે પછી ફેલાઈ રહી.

હવેન બાપડી થરથરી અઃ તે અને બાપ ફિક્કરીને સામસામે વિચારવામાં જોઇ તે કુજી ગઇ.

“અને તું મને તે કહેવાની સરકુશી કરે છે?” તે બિલ્લર પૂકાર્યો. “મેં તે ચાંડાળને ફરી ન મળવાની તને શું મના ન કરી હતી?—તેની સાથે વાત કરવાની બધી ન ફરમાવી હતી? મેં તને નહોતું કહ્યું કે તે આ ધરમાં કદિ ઝીલવા બી ન પામે અને તે આપ્પા એ ક્ષણે તેની સંગતમાં શુઝાર્યા? કે જ્યારે તાહરે માહરા હુકમ મુજબ તો દેવળમાં જવું જોઈતું હતું! તું એ માટે શું કહેવા માગે છે?”

“પપા! હું મને પોતાને રોકી શકી નહીં હું એને મળવા માંગતી કે ગઈ ન હતી. એ એતેફાક મને મળી ગયો. પપા, ગુસ્સો ન કરો! એને જોતાંજ મને એવું લાગ્યું કે માહરે માટે જાણે બહેસ્તના બાગેના દરયાકા ખુલી ગયા. તેણે મને ઍલનવોટરના કિનારાપર ફરવા આવવાની માગણી કરી—હું બધું વિસરી ગયું: તેના સિવાય મને કશાનો ખ્યાલ રહ્યો નહીં!”

“લીલા તેને અતિ ચાહે છે, જનના!” હંલને પોતાની બેઠીના બચાવમાં ધીમેધી પોતાના શાહરને કહ્યું. પણ તે ગુસ્સાથી તેની તરફ ફર્યો.

“માહરી વચમાં ન બેલ!” તેણે કહ્યું. “માહરાં બચ્ચાંએ માહર કહેવું માનવું જોઈએ.”

“બચ્ચીતજ! હું તમારૂં દરેક કહેવું તાબેદારી અને પ્યારથી માનવા તૈયાર છું: ફક્ત આજ બાબતમાં મને માફ કરો! પપા, માહરી ને માહરા જનથી બી જ્યાદાની જાંદગીના મુખના પ્રકાશની વચ્ચે ન આવે! પપા,—” તેણી આંસુઓના દર્પાવ વચ્ચે, તૂટી જતાં જગરે બોલી: “મને જોઈએ તો મારી નાખો પણ એને મળવાથી ન રોકો!”

“તાહરે પસન્દગી એની ને માહરી વચ્ચે કરવાની છે,” તે બીલરે કહ્યું. “તાહરા બાપને તરછોડી દે: યા તાહરા પ્યારને:—બીજે કોઈ ધલાજન નથી!”

“ઓ! હું એ કેમ કરું?” તે બોલી. “હું બન્નેને ચાહું છું. ઓ મમો! માહરી તરફથી બોલો—પપાને સમજાવો!”

“હંલના! તું વચમાં ના પૂડતી!” તેણે ગુસ્સાથી કહ્યું. “હું એને ફરમો માહરી રીત મુજબજ કરવાનો છું; હું ફરીથી કહું છું કે એ નાપાક ફેચમનને લીલા કદી પરણી શકશે નહીં!” તે અવગણી પોતાની બેઠી તરફ ફર્યો. “તું મને નાહરમાન થઈ છે?—માહરી ઉપરવારી થઈ છે!

ફરીથી તને ઘર બહાર મોકલવામાં આવશે નહીં-આ ધરનો ઉંમર ઓળંગવાને પણ તને હું મના ફરમાવું છું! જે તાલસમાં વિધાસ મુકવામાં જુલું કરી છે!”

તેણી રડતી પોતાના ઓરડામાં ચાલી ગઈ. તે રડવું ખરેખર હૃદય બેદક હતું. તે દિવસે કોઈએ આંધું પણ નહો. બધાં ઉદાસ થઈ ગયાં: શાન્તિ અને સુખનો લોપ થઈ ગયો. તે મીઠર અતિ ગુસ્સે થયો હતો. તે ઘરમાં રહ્યો નહી. આખો દિવસ તે નાપાક ફેંચાઈને ગાજો બાંડે. તે ખેતરોમાં બેચેન ફર્યા કરીયો.

તે પછીના થોડા દિવસો કેમ ગયા તે કહેવાઈ શકે એમ નથી. તે મીઠર અને તેની પત્નિ સખત વૈનઈ કરીને પોતાનો ગમ બૂઝાવવાની તઝીજ કરતાં હતાં જ્યારે લીલા આપડી રડી રડીને દિવસો ગુઝારતી હતી. પ્યાર, નિરાશા, દુઃખનાં આંસુઓ તે બેઅંદાજ ખેરવતી હતી.

તેણી હવે સમજી શકી કે તેના પ્યાર અને બીજાઓના પ્યાર વચ્ચે સરખામણી થઈ શકે એમ ન હતું. ખુદ તેણીનાં મામાપતું બહાલ પણ તે મ્હોટાં બહાલ આગળ તુચ્છ હતું, અને ત્યારે તેની સાથે તે દુનિયાને ત્યાગી દેવાને તૈયાર થઈ.

એક અડવાડયું પસાર થઈ ગયું. તેણીએ બહાર જવાની ઇચ્છા એ અરસા દરમ્યાન દાખરી ન હતી. તેનો પિતા પણ પોતાના હુકમની સખતા-મથી બાજ આપ્યો ન હતો. અને ફરી એકવાર એક ચાંદરણી રાત્રે તેણીનાં રૂમની બારી બહાર અંતરવોજરનાં આત્મ ઉપરથી હલેસાનો અવાજ આવ્યો. તેણીએ જાણ્યું કે તેણીનો બહાલો લીધો તેણીને મળવાની ઉમીદમાં ત્યાં આવ્યો હતો. હવે તેણીનાં અંતરમાં પ્યાર અને ફરજ વિરૂધ્ધ કોઈ જંગ જમ્યું નહી. પ્યાર હવે સર્વોપરિ પૂરવાર થઈ ચૂક્યો હતો. તેણી ઉડી; બારી નજીક ગઈ અને તે ખોલી. બરાબર બારીની નીચે તેનો માનીતો મ્હોટો બોટમાં બેઠેલો તેણીની નજરે પડ્યો. તેણીએ તેને સમજ્યું કહ્યું ને તે સમજ્યું તે પોતાનો: “એ એક જુવન છે—ઝાંઝરદારી છે—બેન્યાય છે। તું માહરી છે; લીલા દુનિયામાં કોઈ બી શક્તિ આપણને છૂટાં કરી શકે એમ નથી। જે તાલસે આમ આપણાં લગ્નની મંજુરી નહીં આપશે તો આપણે તે વચરે ખરણીશું!”

તેણી તે માટે કયુલ થઇ ત્યાં ટક તે જવાને તેણીને મનાવી-સમ-
જાવી. તે તરત બની શકે એમ ન હતું. રેણુરૂપની ઔશીસમાંથી પરવા-
નગી મેળવવાની જરૂર હતી.-પણ તે બધું જો તેણી 'હા' બણે તો થઇ શકે
એમ હતું.

તેણીએ 'ના' ન પાડી: તેણીએ સ્પષ્ટપણે કહી દીધું કે તેની (લીઓની)
અને તેના બાપની વચ્ચેની પસન્દગીમાં તે તેણીને વધારે પ્યારો હતો, અને
ચન્દ્રમાના પવિત્ર ઉગ્મશમાં અને તેની નીચે સમકારા મારતાં અનકતા
આખ ઉપરથી બોલતીવલા તેણીના તે શબ્દો તેને માટે અતિ પવિત્ર હતા.

“તે ક્યારે પાછો આવશે?” તે તરતજેણા કહી શક્યો નહી. તેઓનાં
લગ્ન માટેની કાયદાની બારીકાઓની ગોઠવણ કરવાની હતી અને તે પૂરી
થતાં તે તુરતજ આવશે એમ તે હેતથી સમજાવતો હતો.

“હું એક સ્ત્રીવારે તું બહાલીને લેવા આવશ!” તે બોલ્યો. “આજ
બારીની નીચે-પ્રભાતની પથ અગાઉ હું તાહરી કપર બારીમાંથી ચુલ્લાબનો
એક ખૂમખો ફેકશ તે પરથી તું જાણી જશે કે આપણા સ્વર્ગિય સુખનો
સંભવ આવી પહોંચ્યો છે! તું તે વેળા માહરી આગળ આવજો— હું તને
અંબલનવાંટરમાંથી હંકારી જઇશ. હેસ્લીગડનની રંજીતી ઔશીસમાં જઇશ
અને કદિ છુટા ન પડવાના સંસારના પવિત્ર ગાંઠથી એક થઇ આ દુનિઆને
સ્વર્ગિય સ્થિતિમાં નિરખીશું! પછી આપણને મોહત સિવાય કોઇ છૂટાં
પાડી શકશે નહીં!”

ઓ! તે મીઠા મગરૂરીના કાલી શબ્દો!

પ્રકરણ ૧૩.

ચોડા દિવસો ગમડી ગયા અને એક બડી ફળજરે લીમાને હસેસાને
પાછો નાહ સંભળાયો. તે ઝટ હતી, બારી આગળ જઇ તે બોલી નાખી
કે તેવેજ મધમધત ગુલાબોમાં એક મોટા બંચ અંદર આવી પડ્યો.
તેણીએ બહાર ડોકાવ્યું: તેનો બહારો હર્ષિત હૃદયે બેઠાં હતો.

“જલ્દી કર, માહરી ડાહીમી!” તેણે કહ્યું: “તાહરા વિનાની દરેક મિનિટ અને કલાક જેટલી ભારી ને લાંબી લાગે છે!”

તેણીએ ક્યાં કાગળો લખી રાખ્યાં ન હતાં કે જેમ દરેક આશક સાથે ન્હાસી જતી છોકરીઓ હંમેશા લખે છે. કેવળની સલામતો પેગામ વટીક તેણીએ લખ્યો ન હતો. તે ફાકટ હતો એમ તે માનતી હતી છતાં અંતઃકરણના ભારી દુઃખ સાથેજ તે તે પ્યાર પનોતું ધર છોડી જવા તૈયાર થઇ. તેણીને અતિ લાગી-આવ્યું, પણ જવાનીનો પ્યાર બહુ જોશપર ચડેલો રહે છે—તે કાચુમાં આવી શકતો નથી. તેણી પોતાના માતાના ઔરડાની બહાર થોડીક ક્ષણે ખંચાઇને ઉભી. તેણીનું જીગર તે પોતે જતી હતી એમ તેણીને કહેવા—જુમ પાડવા ધ્રુજતું હતું, પણ તેણીએ પોતાને રોકી. શું તેઓ તેને ભુલી જશે? પોતાના નેક આશિર્વાદો તેણીપર વરસાવશે? તેણી જતી હતી—પોતાના નવા પ્યાર સાથે અર્ધ સુખી અને આનંદી જીંદગી બસર કરવા જતી હતી એ વિચાર વિજળી વેગે પાછો તેણીનાં મનમાં ધાઇ આવ્યો. શું તે વાતથી ને તેની માને વાકેફ ન કરે?

તેનું કશું બી પરિણામ આવનાર ન હતું, અને તેનો બાપ તે જાણે તો જરૂર તેણીને કંદ કરે અને તેણીના આશકને નિરાશ થઇ પાછું જવું પડે. તેણીએ પોતાની માતાવાળા ઔરડાનું બારણું બહારથી ચુમ્યું અને ત્યાંથી નીકળી. તે માનીતા ધરનો ઉંબર ઓળંગતાં તેના પગો ધ્રુજ રહ્યા—તે ધર કે જ્યાં તેણી જન્મી, લાડમાં ઉધરી અને મોટી થઇ હતી, તે છૂપાછૂપ છોડી જતાં તેના જીગરમાં અસહ્ય વેદના થઇ આવી.

તેણી તે ધરમાંથી બહાર પડી—તે ધર કે જે તેનું સલામત મઠક અને બચાવ હતો. તેણે તે ત્યજતી વેળા તેણી પ્રત્યેની બલાઇ, માયા, મમતા આદિ માટે તેના રહિશોનો ઉપકાર પોતાનાં ખરા અંતઃકરણથી માન્યો.

“તેઓ અને માફ કરશે: અને પરણ્યા પછી પાછાં ધર આવીશું ત્યારે તેઓ અમને દરચુકર કરશે: તેઓ મારી બક્ષવા ના પાડશેજ નહીં!”

તેણી લીઝાની બોટબધી દોડી. તેણે તેણીને હાથ આપી અંદર લીધી અને અલ્લનવાટરને સામે કિનારે બોટ હંકારી.

“હંમેશા માટે માહરી!” તે ગંભીરાઈથી બોલ્યો, “હવે આપણને કોઇ જુદાં કરી શકશે નહીં!”

“ઓ લીઆં! હું કેટલી બીહું છું—” તે બોલી: તેણીને મ્હેરો શીકકો પડ્યો હતો.

“હિમ્મત પકડ! માહરી મધુરી!—માહરી મનોહર મૂંજેતર! હિમ્મત પકડ! એ તો પહેલે જરા એમજ લાગે. તું કેટલી બધી કે આવી: આજનો દિવસ બી કેવો પુશનુમા છે!”

પણ તેણી ધુજતી હતી. “ઓ લીઆં! પવન કેટલો ઠંડો છે! ને પાણી બી કેટલાં ઠંડાં છે! અને ડર લાગે છે.”

“બીહવાનું કંઈ નથી,” તે બોલ્યો, “જો, એક હંસ તરતું હોય એટલી બધી નાચુકાઈથી હું બોલને હંકારું છું!”

“હું પાણીથી બીહતી નથી. ઓ લીઆં-લીઆં! મેં ભુલ કરી છે: મેં બોલું પગલું બધું છે: માહરે અહીં આવતું જોઈતું ન હતું—માહરે ઘેર ત્યજવું ન હતું:

“એ ઘણું મોડું થયું!” તે બોલ્યો: “તને હવે પાછી લઇ જવા વારતે ઘણું મોડું થયું છે: આનંદી બન, લીમા! આજે આપણો લગ્નનો દિવસ છે: ધુજ ના-રડ ના! તાહરી હવે પછીની જાંદગી આ ચળકતાં આખ ને આકાશ જેવી સુંદર છે! તું કાં બીહે છે? હું તાહરી મોહબતનો ગુલામ તાહરી બાણુમાં છું!” તેણે તે ધુજતા હોઠો ચૂમ્યા અને તેના બરફ જેવા કરો હિમ્મત આપતી કિસમે દાખ્યા. તેણે તેને ધીરજના અને હવે પછીના આવતા મોટા આનંદના મિઠું શબ્દોથી સમજાવ્યા અને તેણી તેથી થોડા સમયમાં પાછી હસ્તી થઇ.

“મને તેઓને છોડતાં સ્વભાવિક લાગ્યું. તેઓ માહરા પ્રત્યે હંમેશ બહુ માયાળું હતાં. તેઓ મને ચાહતાં હતાં; મને કોઇ બી ચીઝની મના ન હતી.”

“હું બી તાહરી તરફ માયાળુ રહેવશ—તને ચાહવશ—તને કોઇ બી ચીઝની ના નહીં પાડશ.”

“છેલ્લી સલામ માહરાં બહાલાં ધર!” લીમા પોતાના મકાન તરફ નજર કરી બોલી.

“તાહરે બીજું ધર તને એથી વધારે પ્યારું લાગશે!” તેના આશકે કહ્યું, તે પોતાના ધર તરફ એટલો ચાહ બતાવતી હતી તે માટે તે જરા

અદેખો પડ્યો હતો. “જો, જોઈ લે તાહશં ધરને! આપણે હમણું વળાણુ લઇશું એટલે તે દેખાતું બંધ થશે.”

તેણી એકી તગરે તે માનીતાં મકાનને જોઈ રહી. પછી તેણીએ પોતાના હાથો તેની બણી લાંબા કર્યા. “લીઝો! મને માહરા જુનાં ધરનીજ સામે વચન આપ કે તું મને સદા સાચો અને વફાદાર રહેશે! એ ધર માહરે મન પ્રવિત્ર છે એટલે તે સામે લેવાયલું વચન પણ હું તેટલુંજ પ્રવિત્ર લેખીશ.”

“હું વચન આપું છું; હું કદીખી ખેવફા કે જુઠો નિવડીશ નહીં!”

“મને વચન આપ કે જમ તું મને હમણા આઢે છે તેમ સદા આહરો-મને એકલીને, સર્વથી વધારે આહરો! વચન આપ કે તું સદા સાચો, સખ્ય, માયાળુ ને મમતાળુ રહેશે!”

“હું વચન આપું છું!” તે જવાને કહ્યું અને તેજ વખતે તે બોટે વળાણુ લીધી અને તે પ્યારૂં ધર દેખાતું બંધ થયું.

*

*

*

તે મિલર તે સહવારે સફાળેથી ઉઠ્યો હતો કેમકે તેને ધણું અગતતું કામ આટોપવાનું હતું. તે નાસ્તા માટે બે કલાક રહી પાછો ફરશે એવી વરદી આપી ધરમાંથી બહાર પડ્યો. એલનવૉટરના કિનારેથી પસાર થતાં તેણે ત્યાં હંમેશ મુજબ પડી રહેતી બોટ જોઈ નહી. તે જરા અજબ થયો અને તે ક્યાં હતી તે માટે નજર તાણવા લાગ્યો, તો તેને જણાયું કે તે સામે કિનારે લાંગરેલી હતી. તે ત્યાં કેમ જવા પામી હશે તે માટે તે સહજ અચરત થયો પણ તે વિષે કશો વધુ બુરો શક તો તેને આવ્યોજ નહી.

તે ધરમાંથી બહાર પડ્યો ત્યારે તેને પોતાની પરણેતર સાથ લીમા વિષે વાતચીત થઈ હતી. તેણે કહ્યું કે લીમા તંદુરસ્તી મેળવતી જતી હતી, જ્યારે તેની પરણેતરે તેથી ઉછટોજ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો.

“મને થોડા દિવસ થયા એ બાબે ધણો ખરાબ ખટકો થયા કરે છે!” મીસીસ ડરવન્ટ પોતાના શૌહર આગળ બોલી: “હું કેવું ઇચ્છું છું કે જો કેએમેન કદિ અહીં આવ્યોજ ન હોતે અથવા તો તમે તમારો વિચાર ફેરવી શકો!”

તે સાંભળી જોન ડરવન્ટ ગુસ્સે થયેલો પોતાની પત્નિ તરફ ફર્યો.

“શું તું એમ કહે છે કે તે તને ગમે છે?”

“લીમા જેને ચાહે તેને ચાહવા હું ખુશી છું.”

“પણ જરૂરી વખતે તે તને ગમનાર નથી!” તે મીલર બોલ્યો: “એમ તું માહરી આગળ બોલી તો બોલી પણ લીમા આગળ ના બોલતી નહીં તો તે કારણે કે તું તેણીની તરફેણમાં છે અને એમ જો તેણી જાણશે તો તેના હકમાં ફાયદો કરતાં નુકસાન જરૂરીજ થશે. તે માહરાથી ફટકાઈ થશે!”

“જોન! તમને ન ગમે એવું કંઈ હું તેને કહેવશ નહીં તેની ખાત્રી રાખજો!” મીસીસ ડરવન્ટે કહ્યું, જો કે તેણીનું હૃદય તો પોતાની બેટીની તમામ તરફેણમાં હતું. તે મીલર પોતાને કામે રાખે. તે પોતાના દિલને પથ્થર કરી લીમા વાસ્તે કરડો અતો હતો છતાં તેને તે માટે મનમાં ફક્ત તો ઉપજતું હતું.

હવેન ડરવન્ટ પણ પોતાને કામે વળગી. કામથી પરવારી તેણીએ ચાહ તૈયાર કરી અને એક હેતુવંતી માવતરના અથાગ હેતુથી એક કપ ખાસ તજ્જેભલથી તૈયાર કરી તે લીમાને પીવાડવા તેના રૂમમાં લઈ ગઈ.

“લીમા! ગુડ મોર્નિંગ! હે આ ગરમગરમ ચાહ પી કે હૃસ્વારી આવે!” તેણી તે રૂમમાં દાખલ થતાં બોલી—પણ જવાબ ન મળ્યો. તે અંદર ગઇ પણ લીમા ત્યાં ન હતી. પહેલે તો તેણીને કંઈ બેચેની લાગી નહીં કે કશો શક આવ્યો નહીં. તેણી નીચે ગઇ હશે એવા ખ્યાલે તે ચાહનું કપ લઇ પાછી નીચે ગઇ. ત્યાં પણ લીમા ન હતી. હવે તે જરા બીહીષી અને તેણીની શોધમાં નીકળી. ઘરમાં—ખાગમાં, અંધન-વોટરના કિનારા ઉપર સર્વે સ્થળે તે બીહતી ધુનતી જમ આવી પણ લીમાનો પતો ન મળ્યો. અને જ્યારે મીલર બે કલાક પછી નાસ્તા સાર આવ્યો ત્યારે તેની મહોરદાર ધુનતી લખલખતી ફિક્કે મ્હેરે તેને ખારણા ઉપર મળી.

“જોન!” તે બોલી. “લીમા જતી રહી છે!”

“જતી રહી?” તેણે પુકાપુક; “જતી રહી? ક્યાં?”

તે કંઈ સમજી શક્યો નહીં.

“એ નથી મળતી! તેણીના રૂમ ખાલી છે ને તેણી કો બી નથી જડતી.” હવેને ધુનતા સાટે કહ્યું.

તે મીલર મોહત જોયો ફિક્કો પડ્યો.

“તું શું એમ કહે છે—” તે બોલ્યો, “કે તે ન્હાસી ગઇ છે?”

“હું નથી જાણતી!” તે દુઃખી ભાવતરે કહ્યું, “ખુદાને ખબર! એ મને મળતી નથી. ઓ જોન! હું બીહું છું કે તમે એની ઉપર અતિ સખ્ત થયા તેથી તે કેઈ ચાલી ગઇ છે!”

“જો તે ચાલી ગઇ હશે,” જોને કહ્યું, “તો હું એને શોધશ-માફ કરશ ને પાછી લાવશ. પણ જો એ પેલા ચંડાળ સાથે ગઇ હશે તો માબાપોને નાકરમાન થન.રાઓ ઉપર ઉતરતા ગઝબ ખુરા શ્રાપો એ કમખખત ઉપર ઉતરે અને તેઓ તેણીને જાંદગી સુધી જળાવતા સતાવતા રહે!”

પોતાની પરણેતરના મુખમાંથી નીકળેલી દુઃખની કારમી ચીસ તે મીલરે સમજી નહી, કેમકે તે ઉપર બહુ ઝનુનથી બોલી લીમાને શોધવા ત્યાંથી ચાલી ગયો.

પ્રકરણ ૧૪.

બપોરના છેક મોડેથી તે મીલર ઘરે પાછો ફર્યો. તે તમામ ફેરવાઈ ગયો હતો. સહવારના તે ચો ત્યારથી ૨૦ લીંબા વર્ષો તેની ઉમ્મરમાં એકાએક વધી ગયાં હોય એટલો અદભુત ફેરફાર તેનામાં થયો હતો. તેનો ચહેરા શીકકા અને કાઢેલી હતો: તેનાં કપાળ ઉપર કરચળીઓ વળી હતી કે જે ત્યાં ગઇ કાલે ન હતી. તેનો રતાશવાળો મુખડો ઉસ્ફરત અને દુઃખથી જઈ મારી ગયો હતો.

તે પોતાની બાપડી રાંધણીમાં કામ કરતી હતી ત્યાં ગયો. તેનો ભખ રાયશે અવતાર જોઇ તે બાપડી ડહાઇ ગઇ.

“હૂશન!” તે ધીમેથી બોલ્યો, “જા! જઈને આઈજલ લાવ!”

તે બીહીધેલી ભારણ કંઈ પણ પ્રશ્ન પુછવાની હિમ્મત આદર્શ વગર ગુપચુપ તેના હુકમને તાબે થઈ. તે જાહેને બાઈબલ લઈ આવી. તેણે તેના પાનાં પછી પાનાઓ ફેરવ્યાં કે જે ઉપર તેનાં કુટુંબના ન્યાયાનોની જન્મ મરણની નોંધો હતી. તેણીએ તેને પોતાનું નામ બબડતો સાંભળ્યો, ‘જોન ડરવન્ટનાં લગ્ન હેલન એ સાથે’ ત્યાર કેડે થોડીક પગો તે ચુપ થયો. તેના મ્હેરા ઉપરથી તેનાં બાનેનમાં ઉપજતું અગાધ દુઃખ કંઈકે કળી શકાતું હતું.

“સમજ!” તે બોલ્યો, “લીમા ડરવન્ટ ઉપલાઓની છોકરી જન્મ મે, ૧૮———તું સમજે છે કે, માહરી મ્હોરદાર?”

“હા!” હેલને કહ્યું.

“મને ખડયો કલમ આપ!” તેણે કહ્યું. તેણીએ તે લાવી આપ્યો.

“પાછું સમજા” તે બોલ્યો: “લીમા ડરવન્ટ; જન્મ મે, ૧૮———, મરણ ઓગસ્ટ, ૨૨; તું સમજ?”

“ઓ ખુદા!” તે કમ્પ્યુત માતા પુકારી. “શું લીમા મરી ગઈ? માહરી ખુબસુરત લીમા સ્વર્ગવાસી થઈ? ઓ નહીં: ખચ્ચીતજ એમ ન હશે!”

“મને તે મરેલી કરતાં બી જાસ્તી છે!” તે મીલર બોલ્યો. “જો મેં ખરેખર તેને મુલેલીજ જોઈ હતે તો તેને માટે ઠીકજ હતે! તે મરી ગયાથી બી બદતર છે: જે માણસને ન જોવાની——ન મળવાની મેં આજ્ઞા કરી હતી તે માણસને પરણવાને આપણને તે છોડી ગઈ છે!”

“પરણવા!” તે માતા કંઈકે ખુશાલીથી બોલી. “શું લીમા પરણી ગઈ?”

“હા, પરણી ગઈ અને આપણે મનસે મુઠા! તેણીને આપણી અને તેની વચ્ચે પસંદગી કરવાની હતી અને તેણીએ પસંદગી કરી લીધી છે! આપણે તેને પાળી ઉધારી મોટી કરી, તેને માટે બેશુમાર રંજે ખેંચી અને તેણી જતી રહી——આપણને મુઠી એક છેવટની સલામના પણ તાઝીમ તવાઝા વગર તે જતી રહી છે! તું વિચાર કર હેલન કે આપણી મોટી રંજોનો આ કેવો ફેઝ? તે જતી રહી: માહરા

આશિર્વાદ વગર કે તાહરી એક મીડી દુઆ વગર! તું ના રડ, માહરી વ્હાલી હૈલના તું એટલી ના રડ! તે રડવાને હાથક નથી.”

“ઓ માહરં એક પૂરં બચ્યું!” તે કંગાળ માતા રડતાં બોલીઃ
“માહરં એક પૂરં વ્હાલું બચ્યું! હું એ ખમી શકતી નથી!”

“તાહરે ખમતું જ જોમશે!” તેણે ઠરાવથી કહ્યું: “તેણીએ તાહરા પ્રત્યે પસંદગી બતાવી નથી: તેણી આજે સહવારે આપણે સતાં હતો ત્યારે આપણને તરછોડી ગઇ છે! જોન ડેન્ટને તેને પેલા ચંડાળ સાથે હાથ રોડ ઉપર જોઇ. હેસ્લીંગડનની પોસ્ટ મિસ્ત્રેસ મિસિસ રૉબર્ટ્સે તેઓને પરણતાં જોયાં:—એમાં કંઈ ભૂલ કે ચુક નથી. જો-જો એ આપણી પ્યારી પુત્રી જોને આપણે જનથીબી જ્યાદા ચાહી તે કેવી નીવડી? એક ખુબસુરત દેખાવના ને ચાપચુસીખોર જવાનને ખાતર આપણો વર્ષોનો પ્યાર ને ભોગ તે વિસરી ગઇ—આપણને તરછોડી ગઇ! તું ના રડ—આપણને એ એટલી બધી વિસરી ગઇ છે તેથી તું ના રડ!”

“ઓ જોન! તમે તેણી તર્ફ સખ્ત બન્યા!”

“સખ્ત!” તે કડવાસથી બોલ્યો: “તું સખ્ત કહે છે? મેં માહરાં જીગરનાં લોહીતું છેલ્લું ટીપું પણ તેને સુખી કરવા આપી દીધું હતે; પણ હવે તે માહરી છોકરી રહી નથી!”

“જોન! તેને માફ કરો,” તે માર્થે વિનવ્યું.

“માફ કરે?” તે ગુસ્સે થઇ બોલ્યો; “હું માફ કરે? નહી, કદી નહી! જ્યાં સુધી સૂર્ય ને ચંદ્ર ઝગમગે છે ત્યાં સુધી માહરાં હૃદયથી તે સદા અગ્રગૃહ રહશે, અને તું બી સમજ; માહરો વિચાર ફરતાર નથી, તાહરે બી તાહરાં જીગરમાંથી એને દુર કરી મેળવાની છે! એને મળવાની—એની સાથે વાત કરવાની માહરી તને સખ્ત મના છે! તેણીની નજીક જવાની પણ હું તને બધી ફરમાવું છું! જો તે રસ્તે મજે તો તાહરં મોંઠ નફરતથી ફેરવી નાખજો!—તે જો ખુબ પીડે તો બહેરી થઇ જશે! તેનો અવાજ વટિક સાંભળવા થોમતી ના!”

“ઓ માહરં એક પૂરં બચ્યું!” તે અભાગણી માતા બોલી. “હું તેમ કેમ કરી શકશ?”

“કેમ કરવાનો સવાલ નથી !” તે બોલ્યો; “તાહરે કરવુંજ પ. આપણે ૨૦ વર્ષથી વધુ થયાં પરણેલાં છીએ, આપણા વચ્ચે કદિ કં થયો નથી. સહજ પણ ગુસ્સા બધાં શબ્દોની આપ લે આપણા વચ્ચે નથી. સચ્ચાઈ જેટલાંજ આપણે એકમેક તરફ સાચાં છીએ ! તાહરા અને સચાઈને નામે હું તને માહરં કહેવું માનવા ફરમાવું છું !”

“—પણ માહરં એક પૂરં બચ્યું !” તે કુગળી : “જોના ! કે બધા સખ્ત માહરી ઉપર ન થાવ !”
તે ગુસ્સે થયો.

“મેં તને એક બી કડવો શબ્દ આજ સુધી કહ્યો નથી : તે વાની ફરજ મને ના પાડ ! તાહરે માહરા હુકમને તાબે થવુંજ એ મેં માહરી દિકરીને માહરી અને તેના આશક વચ્ચે પસંદગી કરવા હતી અને તે પસંદગી કરી ચૂકી છે ! હવે હું તને—માહરી મહોર માહરાં અને તાહરાં બચ્યાંને કે જે આપણને નાફરમાન થઈ ત્યજ ગયું છે વચ્ચે પસંદગી કરવા ફરમાવું છું !”

“તમેજ, જોના ! તમેજ માહરી પસંદગી આખી દુનિયામાં છે, માહરં જીગર તેથી તુટી જશે !”

“ત્યારે તું મને તાબે થવા વચન આપે છે ?” તે બોલ્યો : “તું નહી મળશે ?—તેની સાથ નહી બોલશે ?”

“તમારી મરજી વિરુદ્ધ તો નહીજ !” તેણી બોલી, “પણ હું લેવું છું—હું ખુદા પાસે દુઆ ધરું છું કે તમારા દિલમાં તે દયા

“માહરી એકની એક દિકરી એક બેગાના ખાતર મને છોડી ગ તેણે અતિ દુઃખ પામી કહ્યું—“આપણે બચ્યાં વગરનાં બન્યાં, હ આપણે છોડે બચ્યાં વગરનાં બન્યાં !” અને તે મજબુત મ એક બ્રજાક માફક રડી પડ્યો !

તેણે તે પછી પોતાની બાયડીને બધી વિગતો સવિસ્તાર કહી. પાસથી કેમ જાણ્યું કે તેઓ પરસ્પર હતાં તે બધું તેણે દુઃખથી ! સાદે પોતાની રડતી પરજોતરને કહી સમજાવ્યું.

તે સારો દિવસ મહા દુઃખનો તેઓ માટે વિટયો. તે મીલર કામ કરી શક્યો નહી—હૈલન રડ્યા ને રડ્યાજ કરી. લીમા મરી

તેનાં કરતાં જરતી દુઃખ તેઓને ઉપજ્યું. હલન લીમાના રૂમમાં રડતી દોડતી ફરી. તે હેતવંતી મા પોતાની દિકરીની દરેક જણસો પોતાની છાતીમાં પ્યારથી દાખી તે પર હેતથી બોકી ભરી રડતી હતી. તેણીનું જીગર ખરેજ તુટી ગયું હતું.

નિસાસાની એક રાત તેઓએ કાઢી. બીજી સહવારે એક કાગળ આવ્યું. લીમાના હાથે તે લખાયેલું હતું. તે કેટલો વખત સુધી અડક્યા વગર જોન ડરવન્ટે પડી રહેવા દીધું. તેને જોતાંજ તે મીલર એટલો તો ક્રોધે ભરાયો હતો કે તે વિષે બોલતાં હલન બીહી ગઈ હતી. એવિંતુ તેણે તે ઉપાડ્યું, બોલ્યું અને વાંચ્યું. તે એક ધણું દિલ ઉચ્કેરનારું, કરગરીને લખાયેલું પત્ર હતું. પણ તેની કશી અસર તે મીલર ઉપર ન થઈ. તેણીએ લખ્યું હતું કે તેણીએ પ્યાર અને ફરજ વચ્ચે અસહ્ય સંતાપ સહેવ્યો હતો: તેઓને છોડી જવાને બહુ નારાજ હતી—તેઓને તે અતિ ચાહતી હતી, પણ તેના પતિ માટેનો તેનો પ્યાર તે બધાં કરતાં સર્વોપરિ હતો. તેને ખાતર તેણે બધું છોડી દીધું હતું, પણ તેમ કરવાથી તેણીને અણહદ ખુશાલી પેદા થવા છતાં તેઓને ત્યજ જતાં તેણીનું હૃદય ભાંગી ગયું હતું. તેણી પોતાના આશક વિના જીવી શકે એમ ન હોવાથી તેમ તેણીએ નાઆવીથી કર્યું હતું. તેણી પરણી હતી—તેણીને પતિ ધણો હેતવંતો હતો—તેણી અતિ સુખી બની હતી, પણ તે સુખમાં માત્ર એકજ નિરાશાનો એવો હતો અને તે તેઓને તે ત્યજ ગઈ તે હતો. જો તેઓ તેણીને માફ કરે—તેણીને અને તેણીના ખાલા ભરથારને આવકાર આપે—આવકારના બે માયાળુ શબ્દો તેઓ પર લખે—તો તેણી અણહદ સુખી બને.

તે મીલર તે બધું વાંચતાં જરતી ક્રોધે ભરાયો.

• તેઓ ધણું સુખી હતાં. લીઆંએ ત્રણ દિવસની રજા નિશાળમાંથી લીધી હતી. લીન મધેના એક અતિ સુંદર કોટેજમાં તેઓ રહેતાં હતાં. જે સુંદર ફરનીચરથી આરાસ્તા કરેલું હતું—જે બધું સુખ તેઓ માફી બક્ષે તો આર ન્યાઈ થનાઈ હતું.

તે એક જોરાવર લાગણી ભરી અપીલ હતી, પણ તે મીલર તે વાંચી જરતી ગુસ્સે થયો.

“માહરી જવાબ શું છે તે તેણી જાણે!” તે બોલ્યો. “મેં તે માહરી ને તેની વચ્ચે પસંદગી કરવા કહી હતી: તેણીએ તેને પસંદ કરે છે, હવે તેણીએ માહરા વગર ચલાવી લેવું જોઈએ.”

તે તે સહવારે તેઓ રહેતાં હતાં તે ઝુપડું જોવા ગયો અને તે જ આવી લીમાને લગતી દરેક ચીજો—ચોપડીઓ, ફાઈંગનો સામાન, પ્યાન ઝવેરાતો અને તેણીનાં કપડાં વટીક બધું—એકઠું કર્યું. તેણીનાં અચપણ રમનનાં રમકડાંઓ પણ તેણે કઢાવ્યાં અને તે બધું બાંધી રૂઢીને તે રહેતાં હતાં તે કોટેજમાં મોકલી આપ્યું.

“એને લગતું કંઈ બી હું રાખવા રાજી નથી!” તે ગુસ્સાથી બોલ્યું. પણ તે રડતી માતાએ એક ચીજ તેના ગુસ્સા ને ઉતાવળાપણાં લાભ લઈ બડી મુશ્કેલીથી સંતાડી રાખી. તે તેણીનો એક નહા ફોટોગ્રાફ હતો. તે હેતવંતી માવિતરે તે ખુબ સંભાળથી છુપાવી રાખે.

તે ન્હાનો સુંદર રમ તમામ ખાલી થઈ ગયો. એટલું કરી ગુસ્સાથી ઘેરો બનેલો બાપ કંઈ ધરાયો નહી. તે જ ઓરડામાં વા હતી તે તેણે સદાનો બંધ કરી દીધો. ત્યાં કોઈ જાન-વસે તે બી તે રચ્યું નહી. તેણે તે રમને તાળું માર્યું અને તેની ચાવી ઓલન-ચોટર આપને સ્વાધીન કરી.

લીમાને લગતા તે સઘળા સામાનની સાથે નીચલી ચીડી જે કામળની કાપડી ઉપર તેણે ધુજતા હાથોએ ચીત્રી મોકલી.

“તે તાહરી પસંદગી કરી છે—હવે તેને વળગી રહે! માઆપોને ન રમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગજબ પુરા શ્રાપો તું કમબખ્ત બિ ઉતરો અને તેઓ તને જીંદગી સુધી જળાવતા-સતાવતા રહો!”

—:૦:—

પ્રકરણ ૧૫.

શિઆબો શરૂ થઈ ચુક્યો હતો. બહુ અને કરાંઓતું રાજ્ય બનાવે રહ્યું હતું. ઉન્હાળાની બલિહારી ભૂતકાળની ગતિમાં ફેરવાઈ ગઈ હતી.

પ્રુલો કરમાઈ ચૂકાં હતાં. પક્ષિઓ ખુશનોમાં તડકાંતી શોધમાં અન્ય સ્થળે વાસો ઉઠાવી ગયાં હતાં. પવન ઠડો પુકતો હતો—ખેતરો ઉજ્જડ અને જીવનિનાનાં જણાતાં હતાં.

તે ન્હાની મીલમાં ઉદાશી અતિ તિવ્ર પ્રમાણમાં ફેલાઈ રહેલી હતી. તે ન્હાનાં ધરતો સૂર્ય ગળે પાછો તલ્લુ થનારજ ન હોય તેમ અસ્ત પામી ગયો હતો, અને હજું બી તેમજ. લીમા તે માખાપને મનશે તેઓના ધરતો સૂર્યજ હતો. તે ન્હાનું ધર કે જે એક વેળા આખા ઇંગ્લંડમાં સુખી ને ખુશાલ ધર હતું તે તમામ ફેરવાઈ ગયું હતું: ખુશાલી ને આનંદની જગા દલગીરી ને નિરાશીએ લીધી હતી.

માસો કંઈ ઘણા વિત્યા ન હતા પણ તે મીલરમાં ગજબ ફેર પડી ગયો હતો. તેના વાજો સફેદ થઈ ગયા હતા. તેના ભવાં ઉપર દુઃખની કરચલીઓના ઢગલા વળી ગયા હતા. ને તમામ ફેરવાઈ ગયો હતો. નિયમસર તે પોતાના કામ ઉપર જતો હતો ખરો પણ આનંદી અને ઉલટબર નહી પણ ઉદાશ અને બેચેન જેવો જતો હતો. તેને હરતો કે ગાતો કોઇ હવે જોતું ન હતું. તેના ખુશ ટાહુકાટુચકાઓ ને હરવાના ભાવટાઓ તમામ આખર થઈ ગયા હતા. તેનું જીગર તૂટી ગયું હતું. તેણે પોતાની જીંદગીથી અધિક વ્હાણું માનેણું ને ગળેણું રત્ન ખોયું હતું—પાછું કદિ ન મેળવવા ગુમાવ્યું હતું. તેના આડોશીપાડોશીઓ તેને મળતાં તેને દિલાસાના ને સધિયારાના બે સખુનો કહેતાં અને પોતાની પુત્રીના લગ્ન માટે એટલો બધો ગમ કરવો તેને શોભતો ન હતો એમ દયાથી કહેતાં પણ તે તેઓનું સમજવા ચ્હાતો ન હતો. તે પોતાનો હાથ તેઓને ચુપ થઈ જવા ઉંચકતો અને તેઓ કંઈજ વધુ બોલી શકતાં ન હતા. તેઓનાં પિછાણવાળાઓ તે બાપબેટીને એક કરી આજવાના નેક હેતુથી તેની દીકરીની પરણી જીંદગીના મોટાં સુખ વિષે—તે સુખી સ્થિતિમાં તે કેટલી ખુબસુરત દીરતી તે વિષે—તેની સાથ વાત કરી જોતાં પણ બીજી મર્તેએ તેમ કરવાની હિંમત તેઓ આદરતાં ન હતાં.

તેણીને લગતો સર્વ સામાન બાંધીફાંધીને તેણી ઉપર મોકલાવી દઈ તેણીના રૂમને પણ બંધ કરી તાગુ મારી તેની આવી અંલનવોટરનાં પેટાંમાં દુઆવી દીધા પછી તે મીલર એ પોતાની એકવારની અતિ લાડકી પુત્રીનું નામ વટીક હોઠ ઉપર લાવતો ન હતો, પણ તેણીની જીદાઈથી તેને

ઉપજતું અગાધ દુઃખ અને ગમ તે છુપાવી ન શકતો હતો. તે તેના મહેરા ઉપર થયેલો મોટો ફેરફાર સ્પષ્ટ દેખાડતું હતું. તે પોતાના કામમાં હવે ઉલટ કે મળાહ લેતો ન હતો. પોતાના એતરમાં ઉતરતા સુંદર, કુલદુષ પાક વાસ્તે હવે તેને દરકાર રહી ન હોતી. તેની ઍકમાં વધતી જતી પૂરાંતનો હવે તેને મોહ રહ્યો ન હતો. તેણે પોતાની પુત્રીને ખાતર જીંદગી ભર મહેનત મજુરી કરી હતી પણ હવે તેમ તે કરી શકનાર ન હતો. તેણે જમા કરેલી દોલત-તેમાંની એક પેની બી પેલા ચંડાળ ફ્રેંચમેનને તવંગર કરવા જાય એ તેને ગમતું ન હતું. તે તેને પોતાની પ્યારી પુત્રી ચોરી જવા વાસ્તે અતિ ધીકકારતો હતો. એક વખત એવો હતો કે તે મીલર એક અતિ રમૂજ, ખુશ ને બટકમોલા સ્વભાવના માણસ તરીકે ઓળખાતો હતો પણ હવે તેમાંનું કશું નજરે આવતું ન હતું. લોકો તેનાથી હવે ડરીને દૂર ન્હાસ્તાં હતાં.

તેના મિત્રો અને પાડોશીઓ તેને સંગદીલ માનતાં હતાં સખખ કે તે એક પ્યારનાં લગ્ન નિવડ્યાં હતાં અને તેથી ઘણાંઓની તે જવાન જોડાં બણી સહાનુભૂતિ હતી. તે મીલરની પરીસુરત પુત્રીને દઢ નિશ્ચય કરી જતી જવાની મર્દાનગી બતાવવાના સખખસર તે જવાન ફ્રેંચમેનને ઘણું જણ્યું ન્હાતાં ને વખાણતાં હતાં. તે ન્હાની મધુરી મહેરાદારને પણ પોતાના પ્યારા ખાતર બધું છોડી દેવાની હામ બિડવા માટે સૌ કોઈ માનની નઝરથી જોતું હતું. અને દરેકને આશા હતી કે વખતના વહેવા સાથે તે આપદીકરી વચ્ચેનો મિનાકેશો ટળી જશે. વખત તે મીલરના ગુસ્સાને ઠંડો કરી મેલશે. તે દરમ્યાન લોકોની દયા તો તે જવાન જોડાં જારફજ વધુ પ્રમાણમાં ખેંચાયલી હતી. લીઝાની રકુલનો વડો શિક્ષક પ્રથમ તે લગ્નની ખબર સમજી ગુસ્સે થયો હતો. તેણે લીઝાને બીજાં કેટ નોકરી શોધી લેવાની અધકચરી નોટીસ વટિક મોઢેથી આપી હતી અને તે વિષે તેને વધુ અખડાવવા તેનાં કોટેજમાં ગયો. ત્યાં તેનો લીમા સાથે બેઠો થયો. તેણીનો મધુરો મીઠો મૂખડો નિહાળતાંજ લીઝાને પાણીયું પકડાવવાનો તેનો ઠરાવ અલોપ થઇ ગયો !

“તમે ઘણું ખોટું કીધું !” તેણે લીમાને ઠપકાથી કહ્યું. “એટલું જલદી પરણી જવાની જૂલ કરી તમે તમારા ઘણીની કાફિદાને ઘણી હાનિ કરી છે !”

“તેની સાથે ગુસ્સે ના થતા !” તેણી વિનંતી બોલી. “અંબો એક મેકને અતિ ઘણું ચાહતાં હતાં!” અને તે વડો શિક્ષક દિવસે અતિ ઘણો દયાળું હોવાથી ગુસ્સે ન થયો. તેણે જવાન કાઉન્ટના પગારમાં સહજ પધારો કરી આપ્યો અને વળી થોડાક છોકરાઓને તેની પાસથી ખાનગી શિક્ષણ લેવા બલામણુ કરી.

એ રીતે તે પહેલું વર્ષ તો ગરીબાઇના કશા પણ ડંખ વિના તે ન્હાનાં સુંદર કોટેજમાં પસાર થયું. તેઓનાં પ્યારનાં વાતાવરણમાં ખલલ પડે એવું કશું જ બનવા ન પામ્યું.

તેઓએ લીધું હતું તે કોટેજ અતિ મનહર હતું. તે માટે તેઓ મગફર હતાં. તેઓને હાલમાં જોઇતું દરેક પ્રકારનું સુંખ ત્યાં મોજુદ હતું: ફક્ત લીમા માટે એક દિલગીરી હતી અને તે તેણી પોતાનાં હૃતવંતા માળ્યાપથી છુટી થઈ હતી તે હતી. તે મનમનાવી લેતી હતી કે તેઓ વચ્ચેનો વિયોગ કંઈ સહનો ન હતો: વપ્ત જતાં પપા સમજી જશે-મને તેડશે- માશી બક્ષશે અને મળતા બેટતા થશે.

તેણી પોતાના બાપે લખી મોકલેલી ચીઠ્ઠી વાંચી અતિ બીહી ગઇ હતી. તે ઘાટકી શબ્દો તેણીનાં હૃદયનાં ઉંડાણમાં ચરચરાત કરતા ઉતરી ગયા હતા.

“માળ્યાપોને નફારમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગજબ યુરા ઓપો-!”

અને તેણીના અતિ મોટા ખેદ વચ્ચે લીચાંએ તે શબ્દો હસી કાઢ્યા. તેણે કહ્યું કે તેના બાપે નાટકી ભાષા વાપરી હતી અને તે એવીજ રમુજ બીજી કરવા ગયો પણ નોટલાં તેની પરણેતરને તેથી ઉપજતાં દુઃખ ઉપર તેની નેગાહ ખેંચાતાં તે ચુપ થયો.

“તમારીજ ભાષામાં એક મસલ મશહુર છે કે ઓપો વરસતા ઘણીઓ કરતાં વરસાવનારાંઓ ઉપરજ બાઝે વપ્ત વરસે છે!” જવાબ કાઉન્ટે સમજાવ્યું. લીમાએ તેની બહુ અર્ધા બીહીધેલી અજબબીથી જોયું. બાપના આપને એટલા હસી કાઢના જોગ શું ફેંચમેનો લેખતા હશે? શું તેઓ એટલા ખેદમકર એવી મંબીર ચીઠ્ઠી પ્રત્યે પણ હશે? તેણીને મનશે તો તે આંધાંડ તુટી પડવા જેવું હતું.

“તેમ હોય તો તે માદરી પરજ તુડી પડે એવું હું સદર્થમથી ઇચ્છું છું !” તેણી બોલી.

“ધણું ખરું તો એ ખ્યાલી વ્યર્થજ પૂરવાર થાય છે !” લીઝાએ હસીને કહ્યું. પણ તેણી પોતાના પિતાના તે શબ્દો બૂલી શકી નહીં ! તે તેણીના હૃદયમાં થરથરાત અને કાનોમાં ગભુગભુટ ઉપજાવતાજ રહ્યા, અને તેણી એકલી પડી ત્યારે તે કેવી રીતે ખરા પડશેના ગમનાક વિચારે હવેરીઆવરી બની ગઇ.

માઆપને નાકરમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગઝય ખુરા શ્રાપો ! તેણી ઉપર શું ગઝય ઉતરશે ? શ્રાપ કંઈ આફત લાવનારી ચીજ છે એ ન તે સમજતી હતી પણ જ્યાંસુધી પોતાના પતિના પ્યારમાં સુખી હતી ત્યાંસુધી તેણીને કંઈ થનાર ન હતું, એમ તે મન મનાવતી હતી. મરીઆઇના હાંદેસાઓ એશક ખમવા મુસ્કેલ હતા, પણ જો લીઝાં બહાસો તેની બાંદુમાં હોય તો તે ગઝય પણ તેણી માટે અસહ્ય ન હતો. બિમારી ખરાય હતી પણ જો લીઝાં નજદીકમાં તેને દિસાસો દેવા ને તેની ખાતરદારી કરવા હાજર હોય તો તેને મનશે તુચ્છ હતી ! તેણી પોતાનાં પતિનાં પ્યારમાં સુખી હોય ત્યાં ટક કશી બી ખરાબી નીરખી શકી નહી, અને તેણીના પતિનો પ્યાર તો તમામ અખંડ સલામત હતો. તેણી તે માટે ખાત્રીપૂર્વક હતી. જેમ દિવસ પછી રાત મુકરર છે—સુર્યનું ઉગવું આઠમવું નિયમિત છે—તેમજ—તેટલીજ તે પોતાના પતિના પ્યારને કાજે નીરાંત હતી. તે અખંડ હતો—તે તુટે એવો ન હતો—કોઇથી ફેરવાય એવો ન હતો—કોઇના બી આપથી બદલાય કે પલટાય એવો ન હતો એવી તેણીની પકડી ખાત્રી હતી ને પછી તે દુનિયાની છીછ કોઇથી ખરાબીને મચક આપે એ માનવા જોગ ન હતું. તેણીનું સુખ—તેણીનો પ્યાર—તેણીની ખુશસુરતી ! દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધ પામતી ગઇ. તેણીનો ભરથાર જનોણમરથી તેનીપર કુર્માન હતો. કદિ કોઇએ પોતાની મહોરદારને ચાહી ન હોય એવા બળવાન પ્રાઇ પ્યારથી તેને ચાંહતો હતો. ફક્ત તેણીનાં સુખના સ્વચ્છ આકાશમાં એકજ નીરાશીની ન્હાની વાદળી હતી—તે તેણીનાં માતાપિતાની જુદાઇ હતી. તેણીએ તેઓ ઉપર ઘણી વેળા ધણું કરમરીને લખ્યું હતું પણ તે બધાં પત્રો ઉખેડયા વનાજ તેની ઉપર પાછાં વાળવામાં આવ્યાં હતાં. એક વેળા તે પોતાનો ગમ ને દુઃખ ઘણી મુસ્કેલીથી સહન કરી શકી. તે લીનના

રસ્તાઓ પરથી ચાલી જતી હતી તેટલાં તેણીએ દુરથી પોતાનાં પિતાને ચાલતો જોયો. તે માનીતો આકાર નિહાળી તેણીનું હૃદય જોશથી ઘડકવા લાગ્યું ! તેણીએ જોયું કે તે વ્હાલો વ્હોરો ધણી હદ સુખીનો ફેરવાઈ ગયો હતો : તેણી તેની બાણી ધસી જવા ગઈ પણ તે તુચ્છકારથી ફરી ગયો. તેને મળવા — જોવા તે સખ્ત નારાજ હતો. બીજા મર્ત્યે એકલવૃંદ નરંદીક તેણીએ પોતાની માતાને નિરખી. તેણીએ દુઃખની ગુંગળાયલી એક યુગ્મ મારી તેણીને બોલાવી પણ તેણીની માતા તેને માટે થોખી નહી. કદાપિ તે મીલર ત્યાં નરંદીકમાં જ હોય ! યા તો તેની કરડી ધમકીઓની અસર તેની ઉપર અતિ ધણી થઈ હોય તેથી તેણી થોખી નહી ! પોતાની પુત્રીને મળવાની સ્વભાવિક તલ્લ્ય બડી મુશ્કેલીથીજ સમાવી તે ત્યાંથી ચાલતી થઈ.

એક વર્ષ વહી ગયું. લીઓનું માડું ઠીક ગયડતું હતું. તેઓનાં સારાં નસીબે લીનના ગામડાંના રહીશોને પોતાનાં અચ્ચાંઓને ફ્રેંચ બાપાથી માહેર કરવાનું ગોયા ઘેરું લાગ્યું હતું. જવાન કાઉન્ટને જોઈએ તે કરતાં વધુ ટ્યુશનો મલ્યાં હતાં જેની અરકતથી તે સુખી હતો.

“સાદડાનાના કાઈપણ નખીરા કરતાં હું જરતી સુખી છું !” તે કહેતો હતો, “અને વળી નસીબવંત બી. જો કે હું માદરા પૂજ્ય ન્યાગાનોની માફક ખેતાખતો માલેક નથી કે તેઓની આદશાહી મિલકતો મેં નજરે જોઈ વટિક નથી, છતાં તું વ્હાલી મહાપુત્રની સ્વર્ગના પ્યારમાં હું અણહદ સુખી ને સતોષી છું !”

તેણીએ બેહદ ખુશાલીથી તેનાં પ્યારા મુખડા ગમ જોયું. “તે બધી તમારી ખોટાની પુરવણી હું કરી શકું છું ?”

“ખુશીનજ !” તે ગંભીરાઈથી બોલ્યો. “ફ્રાંસનો શહેનશાહ કે દુનિયાનો સર્વથી માતખર પુરૂષ બનવા બદલ તને માહરી મહોરદાર તરીકે ધરાવી આ છંદગીએ જીવવા ને મરવા હું હઝારોવાર રાજી છું !”

“શું એ ખરું છે, લીઓ ?” તેણી અપાર આનંદથી ઉમરાતાં પ્રેમાળ હૃદયે બોલી.

“હા ! તલન ખરું !” તે બાર મેલા બોલ્યો. “અગર હું ~~સુખી~~ કુટુંબની જમીરોનો માલેક બી હતો તો તું વ્હાલીને વરવા કાજે તે ત્યાગી દેતો !”

તે શબ્દો તે સ્પષ્ટ સમજાય એવા સાદે બાર નાખીને બોલ્યો અને તેણીએ તેનું તેવીજ, ગંભીરાધથી અવધી કયું અને એક વખત પાછળથી એવો આલ્પો કે જ્યારે તેજ શબ્દો ખતેએ અતિ કડવાસ ને દુઃખ સમેટજ યાદ કર્યા !

પ્રકરણ ૧૬.

ખરા ખ્યારનો રોહ કદિ સીધો વહેતો નથી એમ કવિઓ ગાઇ ગયા છે પણ તે ન્હાના કોટેજમાં વસ્તાં જોડાંને માટે તે કંઠન ખોટું પુરવાર થયું હતું.

“મને હજી ઉમીદ છે, લીઆ ડીઅર,” તે મધુરી મહારદાર હસીને આશાવંત જીગરે બોલતી—“કે એક દિવસ માહરા પપા ડીઅર માહરો વિયોગ ન સહન કરી શકી અને બોલાવતા ને પોતાના નેક આશીરવાદ વરસાવતા આવશે. ત્યારે હું આ પૃથ્વિ ઉપરની સર્વથી સુખી સ્ત્રીમાં અને પોતાને ગણાવશ—ખરેની લીઆ?”

“હા!” લીઆએ હુંકારે પૂર્યો: તેને તે બાબતની ઝાઝી દરકાર કે કનવાર ન હતી. તે મીલર અવ્વલથી આખેર તુલીક તેની સાથે તુંદાઇ અને ખિન દયાએ થું વતર્યો ન હતો? થું તેણે તે તેની બેઠીને ઝહાતો હતો તે બાજુતાંજ તેને અણુહદ ધિક્કારથી તુચ્છકાર્યો ન હતો? તે મીલર આવે યા ન આવે તેની તેને બીલકુલ પરવાહ ન હતી. તે અજબ થતો હશે કે તેની મહારદાર કાંપ એટલી તે માટે ટગર ને અટવટ કરતી હતી? જે ખરેજ કહ્યે તો તે મીલર કદી પોતાની પુત્રીને બોલાવતો નજ આવે તે તેણે પત્રાંદ હતું. મધુરી લીઆ સાચ કકટ તેની એકલાનીજ હતી, અને જે તેણીને તેની અને તેણીનાં માતાપિતાની વચ્ચે પોતાનો વખત કે હેત બહેનવું પડે તો તે માટે તે અદ્યેષ્ટ હતો.

ધણીજ થોડી ઘટનાઓમાં તુરતનાં પરણેલાં જોડાંઓનું પ્રથમ સાલ અતિ સુખમાં નિર્ગમન થાય છે. લીઆ તેવા ભાગ્યશાળીઓ માંહેલી એક

હતી અને ત્યાર કંડેના વર્ષો દરમિયાન તે સુખ, તે આનંદ અને તે મોજ તે કદિ છુલ્લી શકી હતી નહીં.

તે પોતાનાં વતન અને કુટુંબની તવારીખ તેની આગળ રસ લખને અવાર નવાર કહેતો હતો. તેના આપદાઓ કેવી જાહે જલાલી ભોગવી ગયા હતા—મોટાં ધાર્મિક યુધ્ધોમાં કેવી દેશાવર બહાદુરીથી મરણ્યા થઇ લડયા અને મર્યા હતા—પોતાના રાજા અને દેશને ખાતર કેવા ઉમદા જતી ભોગો આપ્યા હતા—નેઓના તાબા તળેની પ્રજા તેઓ તરફ કેવાં મ્હોટાં માન ને ઇજાતથી જોતી હતી—બલકે તેઓને પોતાનાં પાલનહાર તરીકે પુજતી હતી—તેઓનાં શેરદિલ કાર્યોનાં કારણે અખિલ ફ્રાંસ તેઓ માટે કેતું મગરૂર હતું, ઇ. ૧૦, તે પોતાની ઇંગ્લીશ પરણેતરને બહુ વિસ્તારથી અને સહરાધાતથી સમજાવતો હતો.

“અને હવે હું માહરાં વ્હાલા ફ્રાંસ દેશનાં એક વેળાના અતિ નામાંકિત ને માનવંત કુટુંબનો છેલ્લો નર્બીરો છું. માહરાં મૃત્યુ સાથ સોંડાનાનાં માન પામેલાં કીર્તિવંત ખાનદાનનો સૂર્ય અસ્ત પામશે. કદાપિ હમારા પૂજ્ય કુટુંબની તવારીખ લખાશે તો હું આવારાવતન કેવી જાહેગીએ જીવ્યો અને અતે મૂવો તે બધું લખાશે.”

“પણ તમે એ જાહેગીમાં તો સુખી છો કેમકે હું તમારી કરીય છું !” તેણીએ પોતાના નાઝુક કરો તેની ગરદન આસપાસ ખ્યારથી વિટાળી કહ્યું.

“તે ખરૂં જ છે, લીમા !” તેણે કમુલ્યું. “તમામ ફ્રાંસ દેશ કરતાં તને માહરી કરીય રાખવાનું હું જાસ્તી પસંદ કરું છું !”

“લીઆં ડીઅર ! શું તું પાછો ફ્રાંસ કદિ ન જશે ?”

“હું કદિ ત્યાં ગયો નથી !” તેણે નિશ્વાસ નાખતાં કહ્યું. “માહરો જન્મ આ દેશમાં જ થયો હતો ! નહીં—મને ફ્રાંસ જવાની મૂતલક આશા નથી !”

“પણ તું છુપા વેશમાં તો જઇ શકે બી ને તેટલાં પકડાઇ જાય તો શું થાય ?”

“મને પાછો મોકલી દે વા કંઈ કરે !” તે હસીને બોલ્યો. “શું કરે તે હું કહી શકતો નથી ? મારા મમા ફ્રાંસમાં એક નહિ જણાયલી તેવી એકાંત જગાએ રહે છે. માહરી ગરીબ પણ મગરૂર મા ! તેણીનું જીવન મને મળવા ભેટવા માટે અતિ તલપી રહ્યું છે !—પણ તેમ થઈ

શકતું નથી: હું ફાંસ જઈ શકતો નથી કે તે ત્યાંથી આવી શકતી નથી !”

“તાહરાં મમા મગરર છે?” તેણીએ અન્યખીથી પ્રશ્ન કર્યો.

“આખી સદિ ઉપરની સર્વથી ગરીબ પણ સર્વથી મગરર સ્ત્રી - માહરી આ છે! તેણી મને તો એક હમ્મ-હુઆગસો, ન્હાનો શાહમદોળ મણે છે અને પોતાને પદમ્મટ કરેલી રાણીન માને છે!! એક માણસની જ્ઞાતામાં જ્ઞાતી ચીઝ એકાએક ગુમાધ જાય તો તેની મગરરીને કેવો ઘાટકી—જખુન ગઝમ ફટકો લાગે? માહરી માતાને તેમજ થયું છે: એક ઉમરાવઝાદી તે હોવી જોઈએ તે બદલ એક ફકીર જેવી રખડે છે! ખચી-તજ જો એ ગમ તેણીને ન હોય તો તેણી સોસાપટીની એક અતિ કિમતી આણુપણુ થઈ પડે!”

“શું ત્યારે હમણાં તેઓ તેવાં નથી?”

“નહી! તેઓ અતિ મગરર, અતિ કરડાં અને અતિ ગુમાખી છે!” તે બોલ્યો. ને તેના આ શબ્દોનો ખરો ખ્યાલ તેણીને વર્ષો પાદ આબો અને ત્યારે તે અજગ થઈ કે તેણીએ તે વિષે અત્યાર ટક વિચાર કાં ન કર્યો હતો?

એક સાંકળાની અંદર જેમ કડીઓ રહે છે અને એક કડી સાથે બીજી કડી અગત્યનો સંબંધ ધરાવે છે તેમ તેણીએ એ બધી કડીઓ એકેક પછી બંધબેસતી પાછળથી જોઈ કે જે અંતે એક બદખખત સાંકળાજ તેણી માટે પૂરવાર થઈ !

તે એક દિવસે મધ્યાહને સમયે પોતાના પતિના રૂમમાં ગઈ. તે હાથમાં કામના ચિત્ર સાથે બેઠો હતો. તે તેને બારીકાથી જોતો હતો અને તે ઉપર ગૌર કરતો હતો. તે એટલો તો મશગુલ હતો કે તેણી તેની નજદીક આવી હતી તે પણ તે જોઈ શક્યો નહીં! આમ આ પ્રથમજ વેળા ખન્યું હતું, નહીં તો તે બ્યારેખી દુશ્મી આવતી દેખાતી કે તે હેતથી હસતો ને તેને મીઠા શબ્દોથી આવકાર દેતો હતો.

“એ શું છે, લીઓ!” તેણીએ પુછ્યું.

તેણે તે ફાટો તેનાં હાથમાં મુક્યો.

“એ કાણુ છે તે તું જાણે છે?” તેણે સવાલ કર્યો.

“શહેનશાહ કુધ નેપોલ્યન !” તેણી બોલી. “એને નિર્જનિ તું શું કરે છે ?”

“હું એના ચહેરાનું ખારીકીથી અવલોકન કરું છું. લીમા !”

“કારણ ?”

“હું શોધી કાઢવા માગું છું કે એ કેવી પ્રકૃતિનો ધસમ છે ? એનામાં શું સદ્યુણ છે ! તું મને એ કામમાં મદદ કરી શકશે ?”

તેણીએ તે જાણી ધારી ધારીને જોય. “એ એક અમીરી. મુંખડો છે.” તેણી બોલી, “પણ વધારે કંઈ કળી શકાતું નથી ! એ કેવો ગંભીર ને ઉદાસ દેખાય છે ?”

“હા !” તેણે પોતાની મહારદારને પોતાની આંખમાં બેસાડી તે જાણીનું ભરતી અવલોકન કરતાં કહ્યું. “એની આંખો—એના હોઠો બધો ઉદાસીનોજ બાસ આપે છે ! મને લાગે છે, લીમા, કે વિશ્વાસ મુકી શકાય એવો એ ચહેરો છે ! તે માયાળુ છે ?” તેણે દમ રૂધીને ઉપસો પ્રશ્ન કર્યો હોય એવી લીમાને બ્રાંતિ થઈ.

“હા હું એમ ધારું છું !” તેણે કહ્યું. “મને તો એ મુંખડો ઘણો માયાળુ લાગે છે !”

થોડીક મિનિટ ચુપકાદી ફેલાઈ.

“લીમા !” તેણે આચિંત કહ્યું, “એના ચહેરા ઉપરથી તું એમ ધારી શકે છે કે એ કંઈ બધું કે ઉદાર કાર્ય કરી શકશે ?” લીમાએ પોતાના પતિના મુંખડા ગમ જોયું. આ વેળા તેણીની ખાત્રી થઈ કે પ્રથમવાર તેણીને થયેલી બ્રાંતિ બ્રાંતિ નહીં પણ સત્ય વાત હતી. કારણકે આ વાર પણ તે અતિ ઘણી આતુરતાથી બોલ્યો અને તેણીના પ્રત્યુત્તરની કાગને ડોળે રહ જોવા પડ્યો.

“હા !” તે બોલી, “એનો ચહેરો જોઈ હું કહી શકું છું કે તે ધણું ઉદાર હૃદયનો છે, પણ એ સવાલનું કારણ ? એ વળી શું ધખારો તાહરાં ભેળમાં ભરાયો, લીમા !”

“ધખારો બાજે વખત માણસ વશ કરી શકતું નથી !” તે બોલ્યો અને તે ચિત્ર તેણે એક કાગળમાં દોરેલું.

“એ ચિત્ર તું ક્યાંથી લાવ્યો ?”

“અમારા વડા શિક્ષકનાં રૂમમાં હતું ત્યાંથી માગી લાગ્યો.” તેણે કહ્યું અને તે જવાબ સમજી લીધા વધતી અજબ થઇ.

“શું એના મહેરાનુ અવલોકન કરવાના એકલાજ હેતુથી એ તું માગીને અત્રે લાગ્યો, લીધો?”

“હા!” તેણે કહ્યું. અને પછી તેણે વાત ફેરવી નાખી.

ખીજ કડી બી તેણીની ખાનાખરાખીની સંકળમાં પુનઃ પરોવાઇ. તે એક બપોર હતી કે જ્યારે તેના ભરથારે તેણીને બહાર જવા ફરમાવી. તે તે દિવસે નિશાળેથી ધારા કરતાં બહેનો પાછો આવ્યો હતો અને તેણીને એક એવી ચીજ લાવવાનો હુકમ કર્યો કે જે ગામડાંમાં જવા સિવાય લવાય એમ ન હતું. લીધા તે લાંબો ટપ્પો ચાલવા રાજી ન હતી એટલે તેણીએ એક નોકરને રવાના કર્યો અને તેણી પોતાના પતિ પાસે ગઇ. પણ તેણીને લાગ્યું કે તે તેણીને જોઇ નારાજ થયો હતો.

“મેં તો ધાર્યું કે તુંજ જરો!” તેણે ધીમેથી કહ્યું.

“મને ચાલવાનો કંટાળો લાગ્યો.” તેણીએ જવાબ દીધો. ત્યારે તેણે કંઈ ખીજું લાવવા જણાવ્યું કે જે લાવતાં પણ થોડાંક વખત નીકળી જાય એવું હતું. તેણીએ અચરતીથી તેના બહુ જોયું. એમ તે એક ક્ષણ તેણીને બીલી મુકતો ન હતો. તે એરડામાંથી બહાર જતી તો ક્યાં જતી હતી એમ કાળજીથી પૂછતો અને ઘણા ભાગ તેણીનું કામ પોતેજ ઉંચકી લઈ જતા-વતો અને આજે તે એકલો પડવા કાં માંગતો હતો? તેણી દિલ્લગીર જેવી હતી, તેની ઇચ્છાને માન આપી તે રૂમમાંથી બહાર પડી અને પછી બહાર જ બેસી રહી. તેણીએ મનમનાવ્યું કે વખત ઘણો જલ્દી તે તેણીને બોલાવશે-પણ તેમ બન્યું નહીં; તે શું કરતો હશે? શું આસાપસ સેતો હશે? નહીં: તે કદિ તેણી વિના નિરાંતે બેસતો ન હતો! તેણી વિચારોથી મેચેન બની બાગમાં ફરવા ગઇ તથા કેટલો વખત તોડી પાડ્યો અને તેના બોલાવવાની કાગળે ડોળે રાહ જોવા પડી. પણ તેના અવાજ સંભળાયો નહીં—અતે તેણીજ તે રૂમ તરફ ગઇ—બારણું ધીમેથી ઉઘાડી અંદર ડોકાવ્યું: તે લખવામાં ખુબ તરેહથી મશગુલ હતો: તેના મહેરા રતાશવાળો અને આંખો ચળકતી હતી: તે એટલો તો ચક્રચુર હતો કે બારણું ઉઘડવાનો સંસારો કે અવાજ વટીક સમજ્યો ન હતો. તેની ટેબલપર તેણે ચીત્રી કાઢેલાં કાગળોના

શિલ્સો વેરવિખેર પડેલાં હતાં. તેણીએ આરણ્ય પુનઃ અંત્ર કરી દીધું. થોડો વખત તેણીને દુન્યા સુની ને ખાલી લાગી. આ પહેલીજવાર તેણીને આમ તે ભૂલી ગયો હતો !

પ્રકરણ ૧૭.

એક ખીજ કડી તે અદ્યપ્તીની મોટી સાંકળમાં તે પછી પ્રગેવામ તે ધણી નિજી વ પ્રકારની હતી કિંતુ પાછલી જીંદગીમાં વહી ગયલાં વર્ષોનાં શાંતિથી વિચાર કરતાં તે તેણીને વધારે મહત્વની દીસી. તેઓ પરણ્યાં તેના પહેલવહેલાં વર્ષ દરમ્યાન તેણીના કે તેણીના પતિને નામનાં પત્રો ટપાલમાં જવલ્લેજ આવતાં હતાં. ટપાલચી તેઓના કોટેજ આગળથી દુરથીજ હસીને ટપલી ઝડતો નિત્ય પસાર થતો હતો, પણ હવે પત્રો ઝાઝાં આવવા લાગ્યાં અને અનન્ય જેવું કે તે અંધાં મોટો ભાગ ફ્રાંસથી આવતાં હતાં. કેટલાંક મ્હોટાં અને ભારી, કેટલાંક લાંબા જુદા પરખીડાંમાં સીલસાખ થયલાં તે વળી કેટલાંક ન્હાનાં નાનુક પરખીડાંમાં આવતાં હતાં.

એક ખુશનુમા સહવારે-સપ્ટેમ્બરની તે શરૂઆત હોવાથી બાગમાં ડુલો અતિ ખુશખબરમાં ખીલી રહ્યાં હતાં. લીમા તે હરખથી તોડતી અને વિચુતી હતી તેટલાં પોસ્ટમૅન કોટેજના દારપર આવ્યો અને તેણીના હાથમાં આ પત્રો મેલ્યાં-મે મોહટાં ને ભારી હતાં જ્યારે ખીજાં જે સામાન્ય હતાં. તેણીએ ને ડુલો સમેત પોતાના ધણીના રૂમમાં લઈ જઈ તેને આપ્યાં. તેણે તે અતિ આતુરતાથી લીધાં અને તે કરતાં વધું ઠંડી છાસાથી તે અંધાં એકેક પછી વાંચ્યાં.

“તાહરાં અંધાં પત્રો ફ્રેંચમાં આવે છે, લીઓં?” લીમાએ પૂછ્યું.

“હા ! અને અંધાં ફ્રાંસથીજ આવે છે,” તે ઝોલ્યો. “તે તને પસંદ આવશે નહીં કેમકે તે સર્વ એકજ અગત્યનાં કાર્યને લગતાં છે !”

“હું તો ખારતી હતી કે તમને હવે ફ્રાંસ સાથે કશો સંબંધજ ન હશે !” તેણીએ કહ્યું. તે શબ્દો અનાયસેજ તેણીનાં મુખમાંથી ધસી પડ્યાં.

“મને એમ લાગે છે ડીઅર કે તું માદરાં ખુબસુરત ફ્રાંસની અદેખી બનેલી છે!” તે બોલ્યો.

“તાદરાં એક બી વિચાર માદરાથી દુર એવી કોઇ બાબતમાં પરાવા-યલો રહે તો તે માટે હું અદેખી પડું!” તેણી બોલી. “અને મને લાગે છે કે આજ કાલ ફ્રાંસ તાદરાં ઘણા ખ્યાલો આકર્ષી બેઠું છે!”

“એક પણ એવો નહીં કે જે તાદરાં જેટલું આકર્ષણ ધરાવતો હોય!” તેણે કહ્યું. પણ તેણી તે દિવસે જાત્રી છતાં તેણીએ તેથી વિલટુન બેસ્યું. હવે તે ફરવા પણ એકલો જ વિચારોમાં જ નિમગ્ન બનેલો નીકળી પડતો હતો. તેણી સાથે ફરવા જવાને વખતે જ પોતાના ઓરડામાં બરાબ બેસી લખાવ્યું કર્યા કરતો હતો. જો કે તે આમ કરતો હતો છતાં તેણી તરફ તો અસહ્ય જેટલો જ અતિ માયાળુ અને પ્રેમાલ હતો. તેણી ગુન્ચવાતી હતી—તેણીને લાગતું હતું કે તેની અને તેણી વચ્ચે એક અલગિદ્ગ પણ મજબુત પ્રકારનો પડછાયો ઉતરતો હતો—કાંચ, તે તેણી કડી કે કદખી શકે એમ ન હતું? તેણીને લાગતું હતું કે અનેના વિચારોના રોહ ભિન્ન ભિન્ન દિશાએ વહન લેતા હતા—તેમ કાં થયું જોઈએ તે તેણીની સમજમાં ઉતરતું ન હતું. તે હવે હંમશાં ખ્યાલોમાં મશગુલ માલૂમ પડતો હતો. તે કે જે એક વખત સ્કુલેથી આવતાં અતિ ઝડપથી બાગમાંથી ચાલી આવી તેણીને બચડી કચડીને ક્રીસી કોટી કરી વ્હાલ કરતો હતો તે હવે ધીમે કદમે આવતો હતો, અને તેણીની હાઝરી કે ગેરહાઝરીની કનવાર કે પૂછપરછ કર્યા વગર પોતાના રૂમમાં જઈ બેસતો ને લખવા મંડી જતો. તેણીએ તેને હરકત નહીં કરવામાં—તેના ખ્યાલોમાં હરકત ન પહોંચાડવામાં ડહાપણ માન્યું—અને તે મુજબ તેણી વર્તી. તેણી એમ પોતાના મનને મનાવતી હતી કે તેને ન છુટકે એમ ગૈર કરવો ને લખવું પડતું હશે. તેના ધણે તેને તેવી ફર્જ પાડતો હશે અને એક બધી ધણાણી તરીકે તેણીની ફર્જ હતી કે તેને તેની પવિત્ર ફર્જની બાંધવણી-માંથી રોકવો નહીં.

એમ શિઓળો આંખો અને જો કે તેણીની સ્હેરો અસહ્ય જેટલો તેજ ન મારતો હતો. છતાં તેણી સુખી તો હતીજ. ઠંડા પવન સુસ્વાદા-બર પૂંકો રહેતો હતો—જ્યાં ત્યાં અર્ધ બધાં જતું હતું અને દેખાવ ઉંઢાળાની તાઝગી જેટલો તો નહીંજ તો બી મઝાનો ઠંડો ખુશનુમાં

દિસ્તો હતો. શિઆળા સાથે નાનાજના તહેવારો ધમધમ કરતા આવી લાગ્યા અને તે વખતે લીઆં ૩ સોદાગાને છૂટી મળી.

“લીઆ!” તેણે એક સદવારે પૂછ્યું, “આ રમના દિવસો ગુમરવા તું કોઈ અન્ય સ્થળે જવા માગે છે?”

“નહી! મને ઘર જેટલી ખીજ કોઈ જગ્યા પ્યારી નથી!”

“તને ચેન્નપર જવા નથી ગમતું?” તે બોલ્યો, “મને તો અતિ ગમે છે!”

“ચેન્ન માહરી અને તમારીથી!” તેણી બોલી: “લીઆં! તું મગ્નક કરે છે!”

તે અર્ધા બેદરકારી અને અર્ધા બેચેનીથી હસ્યો.

“હું મગ્નક નથી કરતો! મને તો ચેન્ન પસંદ છે!”

તેણી આતુરતાથી વચ્ચે પડી. “ઝેમ ના કહે! મને ચેન્ન પસંદ નથી! જુવો અંત્રનવોટર અત્યારે કેવું ખુશનુમાં છે!”

“તો ખી મને ચેન્ન પસંદ છે! જગા ને હવાનો, ફેરફાર મનુષ્યની તંદોરસ્તી માટે જરૂરી છે!” લીઆંએ કહ્યું.

“તે હશે-પણ ક્રીસ્ટમસ ઉપરજ કાંય? નાનાલ ધરના તહેવારો ગણાય છે ત્યારેજ કાંય આપણે ધરથી બહાર નીકળ્યે?”

“—કેમકે મને એક આખા માસની રજા છે!” તેણે કહ્યું.

પણ તેણીનું મન મજબૂત નહી. તે શકીલી બની હતી: તેનો ભરથાર તેણીને કંઈ કહેતાં અચકાતો, ડરતો કે છુપાવતો હતો એવો તેણીને મનોગત બધ હતો. એક દિવસે તે ધણી ધણીયાણી વાતો કરતાં બેઠાં હતાં તૈટલાં લીઆંએ એકાએક પૂછ્યું: “લીઆ! આ દુનિયામાં સર્વથી મોટું દુઃખ તું શું ધારે છે?”

“સર્વથી મોટું અને જાહેર?” તેણીએ પૂછ્યું.

“હા—અજુબ દુઃખ દેનારું!”

“આપણે જે માણસને આહતાં હોઈએ તે માણસ આપણા પ્યાર માટે નાલાયક નિવડે તે!” તેણીએ કહ્યું.

“તું કહે છે તે ખરું છે !” તે બોલ્યો “પણ તું શું એમ પારે છે કે લોકો જોને આહે છે તે લાયક વા નાલાયક છે તે શોધી કાઢી શકે છે ! પ્યાર આપી છે અને તેથી જોમાં તેનું મન પરોવાયકું હોય છે તેની આમીઓ તે કેમે કરી જોઈ શકતો નથી !”

“નહી ! વાસ્તવિક તેમ નથી ! પ્યાર દરેક આમી પ્રગટ જોઈ શકે છે !” તેણીએ ધીમેથી કહ્યું “પણ છતાં બી ને પ્યાર જરીજ રહે છે ! લીઓ, હું તાહરામાં એકથી અનેક દુર્ગુણો જોવું તો બી ને બધા દુર્ગુણો છતાં બી તને આહું છું તેમજ આહતી રહું !”

તેણે હસીને પોતાની રૂપસુંદર મોહરદારના મુખડા ગમ જોયું.

“તું માહરો એક અપ્રાધ તો બી ન માફ કરે એમ હું માનું છું ?”

“તે શું ?”

“હું તાહરાં કરતાં વધારે ખુશસુરત કોઈ પ્રેમદા સાથ પ્યારમાં પડું તે ?”

“અચીતજ ! રે ને હું કદિ કદિ સાંખી કે માફ કરી ન શકું !” તેણીએ જવાબ દીધો. “પણ તેમ તું કદિ કરશે નહી, લીઓ !”

“અચીતજ નહી, માહરી મધુરી !” તેણે તેણીનો ચહેરો દરખથી ચુમતાં કહ્યું “લીમા ! ને બનવા કાળ નથી : બનશેજ નહી. પણ તકરારને ખાતર સમજ કે હું તાહરી તરફ બેદરકાર બનું—કાંઈ અન્યમાં માફક ચિત્ત ચોરાય તો તે ઘટનામાં તું શું કરે ?”

“તો તો હું મરીજ જાવું, લીઓ !” તેણીએ ગંભીરપથી કહ્યું

“પણ માગ્યું મોહત કંઈ આવતું નથી !”

“મોહનના પધારવાની રાહ જોવાની જરૂરજ શું છે ? હું તો તે માટે તે ઘટનામાં ખોટી થઈ શકુંજ નહી ! હું પોતેજ તેને મળવા ધસી જાવું ! પણ એવું કદિ બનશેજ નહી, ખરૂંની, લીઓ !”

“હા—માહરી મધુરી !” તે બોલ્યો અને તે દરેક શબ્દો તે એવાં કે એ હિસમનાં બોલતો હતો તેનું શ્રવણ ને અતિ સંભાળથી કરતી હતી અને તે એના તેણીનાં હૃદયમાં કોતરીનેજ સમાવી રાખતી હતી તેણીને તે બધો સમય દરમ્યાને એમ ખ્યાલ કુદતી થતો કે તે કંઈ કહેવા માંગતો

હોયો પણ ડરનો કે અચકાનો હતો. એક એ વેળા ‘લીમા’ માત્ર એટલોજ શબ્દ બોલી તે ચુપ થઇ જતો—વિચારમાં નિમગ્ન બની જતો અને તેણી સાંપીને પૂછતી તો કંઈ ઉઘાવનારી વાતો કરવા પડી જતો. અને તેણીથી તે સાંપી શકાયું નહીં.

“લીઓ! મને લાગે છે કે તું કંઈ કહેવા માગે છે! અને તુંને તે કહેવા ગમતું નથી કે તે કહેતાં તું ડરે છે?” લીમા બોલી. તે સમજતાં તે ચોકચો.

“લીમા! તું જાદુગરણી છે! તેં તે કેમ જાણ્યું?” તે બોલ્યો, અને પછી ભાન ધારી બેઠો.

“મેં કેમ જાણ્યું? એમાં અજાણ્યની જેવું કંઈ નથી! મને કહે-તું મને શું કહેતાં એટલો અચકાય છે?”

“મને તે કહેવા ગમતું નથી! દિવસો થયાં આજે કહું-કાલે કહું એમ હું કર્યા કરું છું. તે જાણી તને દુઃખ થશે!”

“તે શું છે?” લીમાએ પુછતા સાદે કહ્યું. “મને એ સમજી વધતો ડર લાગે છે.”

“બીહીવ તું કંઈ નથી. માહરી, બહાલી! આપણે લગન પછી છુટા પડ્યાં નથી, સમય એવો આવ્યો છે કે આપણને કદાપિ તેમ કરવું પડશે! ફરજ તેમ કરવાની ફરજ ઉભી કરે છે: લીમા, મને નાતાલ ટાંકણે ફાંસ જવાનું થશે!”

“ફાંસ!” તેણી રીકી ફચ મારો મઠ. “પણ તું મને સાથે લઇ જશેની? તું એકલો તો નહીં જશેની?”

“કમનસીમે બીજો ઇલાજ નથી!” તે બોલ્યો. “હું તને સાથે લઇ જવા અતિ આતુર છું પણ તેમ બની શકે નહીં. મને પણ ખુશ્કા વેશમાં જવું પડશે તેથી હું તને લઇ જઇ શકું એમ નથી!”

“પણ તું કાં જાય છે?” તેણી દુઃખ ને બીહીકથી બીહીધેલી બોલી. “તું શું કામ જાય છે?”

“મને ત્યાં ચેક્સ મહત્વનું કામ બજાવવાનું છે કે જે હું હાલને તમકકે ખુશાસાવાર કહી શકતો નથી! તે પુણ્ય થયા પછી હું તને તે વિશે કહીશ. અત્યારે તું તે સમજી શકશે નહીં.”

તેણી તેની નઝદીક ચુકણે પડી. તેને ન જવા વિનવવા પડી. તેને નિશ્ચય જાણનાંજ તે કામળાંગી દુઃખથી થરથરી ગઈ.

“માહરા વહાલા!” તેણી આંખમાં આંસુઓ સાથે મક્કા ખેંચી બોલી. “મને એવી બ્રાંતિ થાય છે કે એ મુસાફરી આપણે વાસ્તે અતિ આશ્ચર્ય નિવડશે, માટે તું ન જા!”

“માહરે જવુંજ ખેંચએ!” તે મક્કમતાથી બોલ્યો. “ખીજો કાઠજ આરો નથી.”

પ્રકરણ ૧૮.

—:૦:—

વીસમી ડીસેમ્બર આવી પુગી—ને દિવસ જે લીમાની જાંઘીમાં હંમેશ માટે યાદગાર રહી જનાર હતો—ને દિવસ કે જ્યારે એ વર્ષની પરણી જાંઘી પછી પ્રથમ વેળાજ તે ધણી ધણીઆણી વચ્ચે વિયોગ થનાર હતો. તેણે ફાંસ જવાનો પોતાનો મનસુખો જાહેર કર્યો હતો ત્યારથી લીમા ખેંચેન બની ગઈ હતી. તેણીનું હૃદય ધવાયું હતું: તેણીને કુદ્રતી ક્રૂરકો એકો હતો. તે ગયા પછી તે શું કરશેનો વિચાર તેણીને બેઝાકળી કરી મેલતો હતો. તેણી શું કરશે? તેણીનું શું થશે? તેણી કલાકો કેમ વિટાડશે? તેણી કે જે તેને માટેજ જીવી હતી તે તેના વિના કેમ વખત બશર કરશે:—બસ એ અને એવાજ ગમના ખ્યાલો તેના જવાનો “દિન આવ્યો ત્યાં ટક તે કરતી રહી.

તે એક કૂટો ખુશનુંમાં દિવસ હતો. બર્ફ સખત બંધાઇ ગયું હતું. ઍલનવૉટર પણ બર્ફથી બંધાઇ ગઇ હતી! સર્વત્ર બર્ફ નઝરે આવતું હતું. તે દેખાવ પણ એક રીતે અઘૃણિક તે આનંદી હતો! પણ તે જવાન પરણેતરના જીવનમાં તેની કશી અસર થતી ન હતી. તેણીએ તેને તરછોડી ન જવા ધણી કાલાવાલા કર્યા હતા પણ તે સર્વ વ્યર્થ પુરવાર થયા.

“હું તો તમને તજ કદિ ન જાવું—પછી ભલે મને કાઠ રૂપેનની રાણી બી બનાવવા માગે!” તેણીએ તેને વિનવ્યો.

“મને કામ ફાંસનો શહેનશાહ કરનાર નથી, શીમા!” તે હસીને બોલ્યો. “અનિ જરૂરી કામ વગર હું કદિ નજ બનું.”

“શા માટે તમે સિધારો છો તે બીજે તમે મને કહો તો મને કેટલી નીરાંત મળે!”

“હું પાછો આવ્યા પછી તે બધું તને જરૂર કહીશ વ્હાલી!” તે બોલ્યો. તે સમજી શક્યો નહીં કે તેની પરણેનરને તે જતો હતો. તે માટે એટલું બધું દુઃખ કાં થતું હતું? “હું જલ્દી પાછો ફરીશાં થોડાંજ અઠવાડ્યાંમાં હું આવીશ.”

તેણીએ તેની આગ્રાથી તેના સામાનની ટ્રંક ભરી. તેણે લખતાં જોયું કે તેના સામાન ગોઠવતાં તે નવધાર રહી હતી. તેની દરેક ચીજોને અતિ પ્રેમથી ચુંચન લઈ તે ટ્રંકમાં સીંચતી હતી અને ત્યારે તે ભરથારને તેની પરણેનર તેના ઉપર કેવા ઉંડા પ્યારથી દૂરવાન હતી તેનું કંઈ ભાન આવ્યું!

તેના જતી વખતે એકથી અનેક વખત તે જુવાન માહત્યુએ તેને કહે વળગી તેને ચુમીઓથી ભરી મેલ્યો અને હજી બી ન જવા તેને વિનવ્યો. તે બધું તે ભરથારની સ્મરણશક્તિમાં સાચુત નોંધાઈ ગયું. તેણીએ તે સહવારે કંઈ ખાધું પણ નહીં—દીણી તજ્જુમલથી તેણીએ કોશી અને ટોસ્ટ તૈયાર કર્યો પણ તે એક કગરસ ખાઈ કે એક છુટડો કોશીનો પી શકી નહીં.

“લીઝો! હું તારી સાથે સ્ટેશન સુધી આવું?” તેણીએ પૂછ્યું.

“ઓ ખચીત!” તે બોલ્યો. “તને ગમે તો જરૂર આવ!”

“મને ગમે છે! હું અહીં તને ‘ગુડબાય’ ઇચ્છી શકતી નથી કેમકે અત્રે આપણે અતિ આનંદમાં રહ્યાં છીએ. હું ‘ફેર-વેલ’ અત્રે નહીં પણ કોઈ અન્ય સ્થળે તેને ઇચ્છવા ઇચ્છું છું! તારા ગયા પછી મને આ જગ્યા હંમેશ ન સતાવે કે આ જગ્યા-આ રૂમમાં તે મને ફેર-વેલ કરી હતી. છેલ્લી કીસ અને સલામ ભરી લીધી હતી! હું તને સ્ટેશન ઉપર ગુડબાય ઇચ્છીશ, અને તે તું પાછો આવશે ત્યાં ટક કદિ પાછું ન જોવશ! તું જ્યારે જશે ત્યારે તું હમણાં બેઠો છે તે ખુરસી ઉપર હું અવારનવાર નજર નાખશ ને માહરા અનશે બધું હમણાં આપણું વચ્ચે થયલું હું

માદ કરી લેવશ!" તેણી આંખમાં આંસુ સહિત બોલી. "મને અત્રેજ કીસી કરને મહારે માટે એક સુખી સ્મરણું સિદ્ધ થશે. હું મનથી સધ્યારે લેવશ કે તેં મને કૌમ કરી સદા મને ચાહવાનું પ્યાડું વચન આપ્યું હતું!"

"અચીતજ માહરી બહાલી!" તે બોલ્યો અને તેણે તેણીને પ્રેમથી એક બકી કરી, પણ તે બકી કરતાં પણ તેણે ધડપળ ઉપર નમ્ર કરી કે રખે તે ટાઈમ ચુકે.

"ઓ લીઓં! મરતું પણ એ કરતાં બદતર ન હશે!" તેણી તેની સાથ જવા ઉઠતાં બોલી "હું અહીં પાછી એકલી આવશ—આ એકલાં ઘેરમાં એકલી રહેવશ—ઓ! મને તે વેળા શું લાગણી થશે તે તું ક્યાંથી કાઢી શકશે?"

"ને થોડા સમયને માટેજ છે, માહરી બહાલી!" તેણે કહ્યું. તેણીને પસવારતાં ને સમજાવતાં તેનો હાથ અને સાદ—તેનું કલ્યાણ જોઈ ધુજતો હતો.

તેણી પોતાનાં પતિને સ્ટેશન ઉપરથી વળાવી જ્યારે પાછી ફરી ત્યારે તેણીનો અવતારજ ગોચા ફેરવાઈ ગયો હતો. તેણીને ઝાળખવાનું કાર્ય પણ તેણીથી પરિચય માણસોને પણ કહણ પડે એટલો બધો ફર્ક તેણીમાં થઈ ગયો. તે સારો દિવસ તેણીએ રડીનેજ પસાર કર્યો. તેણીએ અનનો એક દાંણો વટિક મોંઢ પર મુક્યો નહીં કે પાણીનો એક ધુટડો વડીક પીધો નહી. બધું તેણીને અકાફે ઝેર જેવું કારી થઈ પડ્યું. અરે! આ ઘડીએ જ તેની બહાલી માતા તેણીની બોદુમાં હતે તો તેણીની દયા અને દિવસોની તેણી કેવી ને કેટલી મેળવતે? તે બહાલી છાતી ઉપર દુઃખથી જુમી પડતું પોતાનું સર નાખી પોતાનાં દીક્રોનો ગમ તેણી કેટલી હદે કમ કરી શકતે! પણ તેમ ક્યાં હતું? આ સારી દુન્યામાં તેના ધણી સિવાય તેનું દાદબાદ બીજું કાણ હતું? અને તે એકનો એક ગમ ગોસાર ગયો હતો એટલે તેણીને જસ્તીજ સંતાપ ને ગમ ઉપજ્યો. તેણી તે પ્રથમ દિવસ કદિ કદિ જુલી નહી.

"જો બધા આવાજ દિવસો તેની ગેરહાજરી દરમ્યાનના જશે તો તે આવશે ત્યાં ટક હું જીવતી રહેવાની નથી!" તેણી તે રાતે બીજાણે જતી વેળા દુઃખથી રડી દેતાં બચડી.

લીઘાં ૩ સોલડાનાના ફાંસ બણીના પ્રયાણની ખચર લીમાની માને તુરત મળી ગઇ. તેણીએ તે ખચર પોતાના પતિને તે અપોરે જમવા પાછો આવ્યો ત્યારે કહેવાની કોશિશ કરી.

“તમે આજે કંઈ નવી ખચર સમજી કે ?” તેણીએ પુછ્યું.

“નહી !” તે બોલ્યો.

“મેં સમજી છે !” તે ધુજતાં બોલી, પણ તે શું હતી તે જાણવાની જરાસા જોન ડરવન્ટે બતાવી નહી. “મેં એક ખચર સમજી છે, જોન,” તેણીએ જાસ્તી ધુજી જતાં જગરે કહ્યું. તે સમજવા ચાહતો ન હતો મગર તે ખચર તો તેણી તેને કહેવા માગતી હતી ? “તે સમજીને હું ખીહી મઘ છું !”

તો ખી તે કંઈ બોલ્યો નહી ! તે બાચત શું હતી તે જાણવાની આતુરતા તેણે મુનલક બતાવી નહી પણ પોતાની બાપડીના અસાધારણ ગભરાત ઉપરથી તે કંઈ બય જેવું કળી ગયો.

“હું સવારે ગામમાં મઘ હતી !” તેણીએ ધુજતે સાદે કહ્યું. “સમજીને માહરી ઉપર ચુસ્સે ન થતા ! હું શા માટે તે કહેતાં એકલી ખીહું છું તે હું સમજી શકતી નથી. તે હું તમને કહેવાજ માગું છું. પછી તે સમજી તમે મને મારી પણ કાં ન નાખો ?”

“તને કોઈ મારી નાખતું નથી !” તે બોલ્યો.

“મેં સમજ્યું કે પેલો જવાન કેંચમેન ગયો છે—ફાંસ ગયો છે અને તેણી——” લીમાનું નામ તેણી ઈશકી નહી “—એકલી પડી છે—તમામ એકલી, બહાલા જોન !” તેણીએ પોતાના ધુજતા કરો તેનાં ખભાં પર મુકી કહ્યું “અને તે સમજી માહરું જગર સખ્ત ધવાયું છે ! તેણીને મળવા મને અસહ્ય તલ્લ્ય થાય છે—જાણે કોઈ માહરું હૃદયને તાણી જતું હોય તો તે તણાઈ જાય છે જોન ! બહાલા જોન ! મને જવા દેવ ! માહરી જગરની જોતને મળવા દેવ ! લોક કહે છે કે તે તહેવાર ચુઝાસ્વા ગયો છે ! ફીસ્ટમસ પછી તે પાછો આવનાર છે—પણ મને ચેન પડતું નથી ! એક જણે તેણીને રસ્તામાં જોઈ તે કહે છે કે તેણીને મહેરો અંતિ ઉદાસ ને રડમસ હતો ! મને જવાની રજા આપો, જોન ! હું તમને

ગુસ્સે કરવા કે પગવવા ચાહતી નથી, પણ તે આખર કરેને માહરૂં બચ્યું છે—મને તેનું લાગે છે!”

“હું તાહરી સાથે ગુસ્સે નથી! તું ઓરત જાત છે અને તેથી સ્વભાવિક નરમલાગણીવાળી છે—એક મિનિટ થોભ!” તે એટલું બોલી ઉઠ્યો અને પેલી મોટી બાઇબલ અમગાઇ ઉપરથી લઈ આવી તે બોલી તેની સન્મુખ ધરી—“આ વાંચ!”

તેણીએ વાંચ્યું.

“લીમા ડરવન્ટ: જનમ મે, ૧૮: મરણ આગસ્ટ, ૨૨!”

“તે મરણ શબ્દ જોયો?” તે બોલ્યો. “મરેલાને આપણ કેમ મળી શકયે? એ માહરો જવાબ છે!”

તેણી ધસાંધસ રડી પડી અને તેને ખુબ આજીજીઓથી વિનંત્યો.

“માહરો જવાબ તને મળી ચુકો છે!” તે કરડાઇથી બોલ્યો. “અને તેની ઉપરવારી થઇ તું જવા માંગતી હોય તો જા! પણ ફરી માહરાં મક્કા નમાં પગ મેલતી ના!”

“ઓ ખુદા! તમે એટલા પત્થરનાં હૈડાનાં કેમ બની ગયા?” તે ભારે કલાપિત કરતી બોલી, પણ તેણીની જરતી મિનતઝારી સમજવા તે ત્યાં થોભ્યો નહીં!

—:():—

પ્રકરણ ૧૯.

વરસાયલના બાદશાહી મહેલના એક ઉત્તમ કિસમથી આરાસ્તા કાપેલાં એક આલીશાન અયવાનમાં તે ઝમાનાની સર્વથી ખુબસુરત અને સર્વથી બહોળો વગપસિલો અને લાગવગ ધરાવનારી નામાંકિત બાનુ એકલી બેઠી હતી કે જેણીની જીંદગી જો કે તે એક તાજદાર હોવા છતાં દુઃખ અને હાદેસાઓમાંથી કોઇ પણ રીતે બાકાત કમનસીબે વિટી નહોતી, ધણીજ દલગીરી ભર્યા બનાવો તેણીની જીંદગીના બાબમાં બનેલા હતા.

તેણીના ગમ અને દુઃખમાં તેણીથી પરિચિત દરેક જણની ખરાં અંતઃકરણની દિશ્વસોઝી હતી. તેણી ફાંસ દેશની શહેનશાહ્યાનુ યુજની હતી.

તેણીની ખુબસુરતી જે વેળાએ આપણે તેણીના બાદશાહી અયવાનમાં ડાકાબે છીએ ત્યારે પુર બહારમાં ખીલી નીકળેલી હતી અને તેણી એક એવા નામાંકિત ધણીની મહેરદાર હતી કે જેની સમક્ષ આખું યુરપ સર નભાવતું હતું! ફાંસ દેશની ખુશાલ પણ બહાદુર પ્રજાની શહેનશાહ્યાનુની માનવંત પદ્ધિ તે ધરાવતી હતી અને દરેક જણ તેણીને ઝોળખતું હોય યા ન હોય તે પણ તેણી માટે માન ધરાવતું અને મગરર હતું.

તેણીનો ખુબસુરત મહેરો શોકમ્મશત હતો ! તેણીની આંખોમાં ગમી જોઈ લેવાતી હતી. શું તેણીને આવતાં દુઃખોની એ કંઈ ગેખી બશારત થતી હતી ? આ બાદશાહી ભુવન છોડી દેશવટો અને દળિદ્વતા સહેવવાની તેણીની બાવિ સરતજતનો શું એ છુપો એશારો હતો ? તેણીના બાદશાહી પતિના હાથમાંથી રાજવંડ છિણ્વી લઇ તેના પદબ્રષ્ટ થવાની બવિખ્યની સરજતનો અને તેણીના બહાદુર ખેટાની પ્રદેશ મધ્યેની કલ્લનો તેણીને અર્થસુચક પૈગામ તો મળતો ન હતા ? તેણીની બાવિ આપત્તિઓનાં કશાં ચિન્હો હાલ નમરે આવતાં ન હતાં. તેણીના સુખનું આકાશ હાલને તબક્કે તો શ્વચ્છ હતું. અમોએ ઉપર કહ્યું તેમ તેણી એકલી હતી તેટલાં એક દાસી તે રૂમમાં દાખલ થઇ અને તેણીને ખબર આપી કે જે ઔરતની મૂલાકાત લેવાની તેણીએ કયુલાત આપી હતી તે તેણીની હુજુરમાં આવવા બહાર ખોટી થતી હતી. તેણીએ તેને અંદર લાવવાનો હુકમ કર્યો અને થોડા સમયમાં એક ઉંચી તૌરવંત દેખાવની, શોકના સિઆહ વસ્ત્રોમાં સજ્જ થયેલી, મગરર પણ આકર્ષણ ધરાવનાર મુખડાવાળી એક બાઇ ત્યાં દાખલ થઇ. તેણી તે ખુબસુરત શહેનશાહ્યાનુને અતિ માનથી નમી ઉભી.

“તમે માડામ ડ સાહડાના છો?” તેણીએ નમ્ર આવાજે પૂછ્યું.

“હા નામદાર! હુંજ તે અતિ દુઃખી-અતિ હૈરાન થયેલી-અતિ કમનસીબ ઔરત છું!” માડામે જવાબ કર્યો.

“તમે એમ ધારો છો કે હું તમને કશી મદદ કરી શકીશ?”
યુજીનીએ પૂછ્યું: “તે કેમ-કેવી રીતે? મને કહેશો?”

“તમે નામવર શહેન્શાહયાનુ મને ધણી પ્રકારની સાહચર્યા આપી શકો એમ છો?” તેણીએ કરગરતા આવાજે કહ્યું. “તમે નામવરની રજાથી તે કેમ અને તે હું તમને સમજાવીશ.”

યુજીનીએ ડોકાંના લહેકાથી તેનાં બોલવાનો સ્વિકાર કર્યો.

“તમે જે કહેવા માંગો છો તે સમજવા હું ખુશી છું!” તેણી માયાથી બોલી.

માડામ ડ સૉલ્ડાનાએ પોતાની કહાણી વિસ્તારથી તેણીને રડમસ સાદે કહી સમજાવી. પ્રથમમાં તેણીના કુટુંબ સાથે શહેન્શાહ તરફથી ચલાવવામાં આવેલી ગેરવર્તુલ્યકનું રમરણ થતાં તેણી ઉસ્કેરાયલા સાદે બોલી. પણ પછી ધીમે ધીમે તે સાદ ધણો કશ્ચોત્પાદક બનતો રહ્યો. ધણા બુરસાદાર અને દિલ ઉસ્કેરનારા શખ્તોમા તેણીએ પોતાની કથા તેણીને કહી સમજાવી. સૉલ્ડાનાના વારસો કેવા હતા-કેવાં મહાન કામો તેઓ દેશ ને રાજ ખાતર અંગત ભારી ભોગે બજાવી ગયા હતા-તેઓની હિમ્મત-જહાદુરી-મજાજત કેવી મ્હોટી હતી: તેઓની દૈનિક-માસમિલકત કેટલી ખીસ્યાર ને જબરી હતી: અને તે બધું છોડાવી દઇ તેઓની આગળી મહેનત-રંજ-ભોગ-દેશ સેવા બધું બેપરવાઇ અને નયુણપણાથી વિસારી દઇને તેઓને આવારાવતન કરી દેવામાં આવ્યા હતા: ક્રાંસમાં વ્યાપી રહેલી અધાધુંધીમાં સેકડો અમીર કુટુંબોને દેશવટો આપવામાં આવ્યો હતો.-કાંય? તેને આ વાર્તા સાથે કંઈ સંબંધ ન હોવાથી તે બધું અત્રે ઉતારી લેવાની ઝર અમે જ્ઞેતા નથી-તેઓમાં સૉલ્ડાનાનું કુટુંબ પણ હતું. તેઓને તિસ્કારપૂર્વક દેશમાંથી હાંકી ચૂકવામાં આવ્યા હતા. તેઓની માલમિલકતો, ખેતાબ, ઝખ્ત કરી લેવામાં આવ્યાં અને તેઓ પરાયા મુલકમાં અમીરના ફકીર થઇને રવંડાં થયાં. માડામ ડ સૉલ્ડાનાએ તે બધું વિસ્તારથી અને અસર કરે એવી રીતે યુજીનીને કહી સમજાવ્યું. તેઓએ ઇંગ્લંડમાં કેવી દબિદ્રતામાં ઝીંદગી બસંર કીધી હતી તેનું ધણું દિલ ઉસ્કેરનાઈ બ્યાન તેણીએ ક્યું અને પછી પોતે પોતા સામે બંધી હોવા છતાં તે ખુશા વેશમાં પોતાના બહાલાં વતનમાં આવી ત્યાંજ તે મરવા માંગતી હતી: તેણીને

બેટા-એક ઉમરાવનો ખરેખર તે નખીરો ઇંગ્લાંડમાં એક શિક્ષક તરીકે નોકરી કરી પોતાનું ઉદરપોષણ કરતો હતો કે જે ખુબસુરત, ચાલાક અને બહાદુર હતો-પોતાના રામ અને દેશ માટે માન અને મગરૂરી ધરાવતો હતો-પોતાના દેશની સેવામાં કમર કસવા ખડે પગે તૈયાર હતો-જે બધું તે માતાએ બહુજ ચાલાકીથી તે શહેન્શાહઆનુને કહી સમજાવ્યું. છેવટે કહેવું પુરું થતાં તે અગાધ ગમથી રડી પડી. આંસુઓનો ધોધ બેઘટકાવ તેણીની ચશ્મોમાંથી નીકળી પડ્યો !

“હું તમારે માટે શું કરી શકું એમ છે, માડામ ડ સોલ્ડાના?” યુજનીએ નરમાશથી પ્રશ્ન કર્યો.

“તમે ઘણું કરી શકશો-બધું કરી શકશો!” તેણીએ જવાબમાં કાલા-વાલાથી કહ્યું. “એ એક જાહેર વાત છે કે માહરા લીઓના બપાવાને જ્યારે અત્રેથી ફાંટી મેળવામાં આવ્યા હતા ત્યારે તેણે કંઈ પણ રાજ કોહ કર્યો ન હતો: તેઓ તમામ નિર્દોષ હતા પણ તેઓના શત્રુઓએ તેઓનાં સુખનો સંહાર કર્યો. તેઓ સામેનો એ સખ્ત અને ગેરવાજબી હુકમ રદ કરવાની એક અરજી તેઓના મિત્રોએ શહેનશાહ લૂઈ ફિલિપને કરી હતી પણ તેણે તે કોઈક રીતે વસાત યા પોતાનાં સલાહકારોની ભેરવ-ણીથી નામંજૂર કરી હતી ‘ફરી એક વખત.’” તે ઓરતે મિન્ટઝારીથી બોલ્યું જરી રાખ્યું: “માહરા કુટુંબના મિત્રોએ અમારો પ્રશ્ન ઉપાડી લીધો છે: તેઓ નામદાર શહેનશાહને સોલ્ડાનાનાં પુરાણાં કુટુંબની જગીરો, મિલ્કતો ને ખેતાબ તેઓને પાછો સ્વાધિન કરવાની મહેરબાની ફરમાવવા અરજી કરનાર છે!”

“હું એ સમજી ઘણી ખુશી છું!” યુજનીએ કહ્યું.

“તમે નામદારની તે માટે મહેરબાની માગવા હું અત્રે આવી છું!”

• “માહરી મહેરબાની એમાં કેવા પ્રકારની જોડાણ છે?” તેણીએ કહ્યું: “માહરાથી બની શકતી મદદ હું જરૂર કરવા ખુશી થઈશ!”

માડામ ડ સોલ્ડાનાની કાળી મગરૂર ચશ્મો સણી ભણી અતિ ઓઝર ખાલી અને આતુરતાથી ટીકાયલી હતી.

“એ સમજ્યું છે અને અત્રે બધાંઓ કહે છે કે તમે નામવરનો બગ તમારા આદેશાહી પતિ ઉપર ધણો છે. ફાંસમાં એમ દરેક જણ કહે છે.

તમે નામવર તમારા તે બળવાન વગેરે જાહેરે ખાતર—માહરો દિકરાને ખાતર—ફાંસ દેશની એકવાર અમુલ્ય સેવા બળવનારાં ખાન્દાનનાં છેલ્લા નખીરાને ખાતર ઉપયોગ કરશે ? અમારી ભક્ષામણમાં બે બોલ બોલશે !”

શહેનશાહ બાનુ યુજની હતી.

“તમને જે એમ લાગતું હશે કે તેથી તમને લાભ થશે તો હું જરૂર તેમ કરીશ, માડામ, પણ એ બાબત તો મોટા ભાગે પ્રધાનોના હાથમાં રહે છે !”

“હા—તેમ છે ખરું, પણ તેઓથીજ એવી અર્જીઓ મોટા ભાગે નબળી જાય છે ! તમે મહેરબાન બાનુ તરફના તેની પક્ષના બે બોલ તેને જરૂર કામ્યાબ ઉતારશે !”

“હું જરૂર તેમ કરશ !” યુજનીએ હતીને કહ્યું. “મને ‘કહેવા જેવું’ પુષ્ટિમાં ઉમેરીશ ખી !”

“તમે નામવરના ભલાંમાં હું નિત્ય બંદગી કરતી રહેવશ ! તમારું દિર્ઘાયુ થાવ—તમે સુખી આબાદ રહો એવી દુઆ નિત્ય હું કરીશ.” માડામ ડ સોલ્ડાનાએ આભારી જીગરે કહ્યું.

યુજનીએ તે આદ તેના બેટાને “લગભગ ધણી પ્રશ્નો તેણીને પુછ્યા.

“માહરો દીકરો જે ફાંસ આવશે તો તે તમારો તાબેદાર થઇ રહેશે. તમારા વફાદારો માહેલો સર્વથી મોટો વફાદાર નિવડશે !” તે માતાએ પોતાના પુત્રની તારીફ કરતાં ઉમેર્યું.

“મને વફાદારોનીજ જરૂર છે !” તે શહેનશાહ બાનુ હતીને બોલી !
“માડામ ! તમારો પુત્ર જવાન છે એટલે પરણેલો ન હશે !”

“ને કુંવારો છે, નામદાર !” માડામે જવાબ કર્યો. ખીજી થોડીક માયાળુ વાતચિત પછી યુજનીએ માડામને વિદાય કરી.

“ઓ ખુદા !” માડામ ડ સોલ્ડાનાએ એકલી પડતાં તે પરવરની પનાહમાં ખડાં દીલથી અર્જી ગુજારી. “અમારા વાળખી હકો અમને પાછા બક્ષ ! દુષ્ટોની દુસલવણીથી અમારા દુબાયલા હકો અમને પાછા બક્ષ ! માહરો બહાદુર ખુલ્લસુરત દિકરાને તેનાં બાપીકાં મકાનમાં રાજ કરતો કર ! મારો દિકરો કોટ ડ સોલ્ડાના બને એવું કર ! અને ત્યારે તે સોલ્ડાનાનો

છેલ્લો નખીરો પથુ ન રહેશે—એ જુનું કુટુંબ હજી જીવશે! માહરો દિકરો તેની મોટી પદ્મિને યોગ્યજ કોઈ મોટા ઉમરાવની ધનવાન ખુબસુરત દિકરીને વરશે: સોદડાનાના કોઈ પથુ આગળા નખીરો કરતાં વધારે કીર્તિ સંપાદન કરશે! ઓ ખુદા! માહરી એ બધી તમન્નાઓ પુરી કર!”

પ્રકરણ ૨૦.

આપણી વાર્તા ચાલે છે તે કાળમાં ખુશનુમા ફાંસમાં ધણી ઉઠકપાઠશે થતી હતી. લુધ નેપોલ્યન એક ઇન્સાફી અને માયાળુ સમ્રાટ હતો! એક સાઈ અને ઇન્સાફી કામ કરવા માટે તે હંમેશા તત્પર રહેતો હતો. પોતાના વડીલોના જુલમી અમલમાં નિર્દોષ ભોગ થઇ પડેલા બાપડાઓનાં માલ મીલકતો અને ખેતાઓ તેઓને પુનઃ સપુર્દ કરી તેઓની મીત્રતા અને વફાદારીનો લાભ લેવા તે અહોનિશ તૈયાર હતો. મોટે ભાગે તેની સન્મુખ રજુ કરવામાં આવેલી એવી અરજીઓ તેણે મંજુર રાખી હતી. ધણી ઉમરાવોને દેશવટામાંથી તેણે છોડવ્યા હતા અને તેઓની મિલકત પાછી સ્વાધીન કરી હતી. છતાં બી સોદડાનાના કુટુંબના મિત્રોને તેઓ માટે અરજી કરતાં રહજી ચિંતા ઉદભવતી હતી: વખતે શહેનશાહ ના બી પાડે! તે એમ પથુ કહી દે કે તેણે જોઇએ તે કરતાં ધણીઓને મારી બક્ષી હતી યા તેણે મારી બચ્છેલાઓ માંહેલા ધણીઓ તેને ભાગ્યેજ વફાદાર યા મારીને લાયક પૂરવાર થયા હતા. તેવાં કાંમથી તે ધરાઇ ગયો હતો યા એવાંજ બીજાં અનેક પ્હાના રજુ કરી તે તેઓની અર્જ નામંજુર કરે એ ખનવાડાળ હતું. અને તેથીજ લીઝાં ડ સોદડાના અને તેની માતા વચ્ચે એટલાં બધાં પત્રોનો આવજો આવજો થયો હતો. કોઇવાર તે માતા બધી ભરી ઉમીદોથી લખતી હતી કે શહેનશાહ કંઈ એવું બોલ્યા હતા કે જેથી તેઓની અરજી મંજુર થવાથી દરેક વકી હતી તો બીજી મર્તબા તે રનાનના સમાચાર લખી મોકલતી. લીઝાંની આકુલવ્યાકુલતાનો પાર ન હતો. તે પોતાની ખુબસુરત જવાન પરજોતરને તે બાબત વિષે કંઈ

કહેવા હાલને તમકકે માંગતો ન હતો. જો બધું નિષ્ફળ જાય—તેને નાસિપાસી સિવાય બીજું કંઈજ પ્રાપ્ત ન થાય—તો તે જે સંતાપ ને અધિરતાનો બળાપો સહેવતો હતો તે તેણી ન અનુભવે એવા ખ્યાલથી તેણે મોનનું અવલંબન ધારણ કર્યું હતું. જો તેની મનની મુરાદનો વિજય થાય તો તે એકદમ જાહેર કરી તેને છક અને આશ્ચર્યના સાગરમાં ડોલતી કરી મેલશે અને તેણીની તે મોટી અન્યથા અને દુસ્ખખનો મળહથી દહાવો લેવાનો શુભ અવસર તેને પ્રાપ્ત થશે એમ તે વમાસ્તો હતો.

અને લીંગનો બાપ શું કહેશે? પોતાની બેટીને એક કાઉન્ટેસ અનેલી નિહાળી તેને શું લાગણી થશે? “પણ હું એને માફ કરશ!” તે જવાન મનસે વમાસ્તો. “જો માહરે ધાયું” પાર પડશે તો હું એને માફ કરશ! એને માહરે ત્યાં માહરા બાદશાહી મહેલ-બેલ-ડ-બૉરમાં મહેમાન બોલાવીશ અને એને બતાવી આપીશ કે અમો ફ્રેચમેનો પણ આખર કરેને ઇંગ્લીશમેનો જેવાજ છીએ!”

તેણે લીમાને કંઈજ કહ્યું નહીં. પોતાના અંતરમાં જે ઉઠકળપાડ્યો અને અસહ્ય અધિરતાનું સામ્રાજ્ય વ્યાપી રહ્યું હતું તેવું તેણીનામાં વ્યાપે એ તે જોવા ચાહતો ન હોવાથી તે ખામૂશ રહ્યો. તેવામાં તે ૧૧ માતાનું એક તાકીદનું પત્ર આવ્યું કે જેમાં તેને ફ્રાંસ એકદમ આવવાની વર્ફી લખાઈ આવી કેમકે તેણી ખુદ પોતે શહેન્શાહબાનુને અર્જ કરવા જવાની હતી અને તેથી જરૂરનું હતું કે તે પોતાની માતૃભૂમિમાં જ તે પળે હોય!

આપણે આગળ જોઈ આવ્યા તેમ માડામ ડ સોલ્ડાનાની શહેન્શાહ બાનુ યુજની સાથની મૂલાકાત ફ્રાન્સમાં નીવડી. તે મહાન બાનુએ તેણી માટે બનતો પ્રયાસ કરવાનું કયુલ્યું કે જે કયુલાતજ તેઓ સાહેબી વમાન-દેહની ફ્રાન્સની મુસ્તકીમ ખાતરી હતી.

શહેન્શાહબાનુ યુજનીએ તેઓ માટે દિલસોઝી અને અનુકંપા દર્શાવી હતી એજ તેઓની લડતનો વિજય હતો અને શહેન્શાહબાનુએ પોતે આપેલાં વચનને તુરતજ અમલમાં મેલ્યું. તેણી તે બાબતમાં પોતાના પતિને સમજાવવા માટે લાગ જોવા લાગી. એક દિવસે તેણીના જરથાર ખુશ સ્વભાવમાં તેણીના રૂમમાં તેનાં તુરતનાજ ઇંગ્લંડથી થઈ આવેલા

ઉમદા ફોટોગ્રાફો તેણીને ખતાવવા કાળે લાવ્યો અને ત્યાં થોડો વખત વાતચીત કરતો બેઠો. યુજનીએ તે એક મગ્નહનો લાગ હાથ આવેલો ધારી વાત છેડવાનો મનસુબો કર્યો પણ તેટલાં તે ઝોરકામાં તેઓનો લાડકો પુત્ર કંઈ પૂછતો આવ્યો. તે પ્રથમમાં પોતાના માતપિતાને વાતે વળગેલાં બેઠ્યાલી જવા કરતો હતો પણ તેના બાપે તે તેને અતિ બહાસો હોવાથી તેને અંદર બોલાવ્યો. તેઓ થોડોવાર સાથે પ્યારથી ટાહુલે બેઠાં. પુત્રના જવા પછી યુજનીએ કહ્યું: “જે એને કંઈ કશું થાય તો આપણને કેવું લાગે !”

“એને કંઈ થનાર નથી !” શહેન્શાહ મગરૂરીથી બોલ્યો: “એ ફાંસની આશાની જોત છે !”

“દરેક ધર-દરેક કુટુંબને એવીજ આશાની જોત હોય છે !” યુજનીએ નરમાશથી કહ્યું: “હું એવી એક માને પીછાણું છું કે જેણીએ મને પોતાની તરફથી તમોને સમજાવવા વિનવી છે ! થોડા વખતમાં એક ઉમરાવ કુટુંબનો ખુચવી લીધેલો હક્ક અને મિલકત પાછી સપુરું કરવાની અર્જ તમો સમક્ષ રજુ કરવામાં આવનાર છે ! હું આશા રાખું છું, લુઈ કે તે ઉપર તમો દયાની નજરથી જોશો ! મને તેને માટે લાગે છે-કાંચ ?-તે હું કહી શકતી નથી: તેણીના દિકરાનો વિચાર કરતાં મને માહરા દિકરાનો ખ્યાલ કુદતી આવે છે !”

“તે કેમ બને ?” લુઈ દર્યો. “તું યુરોપની સર્વથી ખુશસુરત શહે-નશાહબાનુ—તાહરે બેટા ફાંસનો બવિખ્યનો સમ્રાટ અને તે કયાં ?”

“તેજ તો હું તમોને કહું છું ! મને તેઓ માટે કાં દયા ઉપજે છે તે હું સમજી શકતી નથી: તમે જરૂર દયાથી વર્તજો: મને તેથી ઘણું સુખ ને સંતોષ મળશે !”

“તે છોકરો નહાનો હશે !” લુઈએ પ્રશ્ન કર્યો.

“નહાનો કરીને વીસેક વર્ષનો હોવો જોઈએ એમ હું તેની દુઃખી માના બોલવા ઉપરથી ધારું છું: તમે જરૂર એ બીચારા માટે કંઈ કરજો !”

“માહરી આગળ જો એવી અર્જ આવશે તો માહરી મર્જી જળવવા હું જરૂર પ્રયત્ન કરીશ !” લુઈએ હસીને કંહયું અને યુજનીને તેથી સંતોષ થયો કે તેની ફતેહ નિર્માણ થઈ ચુકી હતી !

૩-૩-સેવર સ્ત્રીમાં આવેલાં એક ન્હાતાં મકાનમાં તે મા દીકરાં વાતમાં મશગુલ હતાં. માડામ ૩ સોલ્ડાના અતિ અધીરી પડેલી હતી—તેણીને એન પડતું ન હતું—તેણી ઘડીકમાં ખુશી પર ખેરતી તો ઘડીકમાં ઉઠી જઇ તે ખસેડી નાખી તે રૂમમાં આમથી તેમ ફરતી હતી.

“કાલે-કાલે-લીઝાં, હજી કાલે આપણું કિસ્મત નકકી થશે! એટલે વખત હું કેમ વિટાડું-હું કેમ જીવું?”

“મમા! તમે મિમાર થઇ જશો!-જરા શાંતિ પકડો!” તે જવાન કાઉન્ટે સમજાવ્યું.

“શાંતિ હું ધારી શકતી નથી!” તે બોલી. “કેમ ધારણ કરું? લીઝાં, માહરી જીંદગી ભરતી દુર્દશા અને મુશ્કેલીઓ કેઆસ કર-દેશવટાના દારણ દુઃખોનો વિચાર કર! આપણને માટે હવે સ્વર્ગના દાર ખુલ્લા થનાર છે!—હું કે જેનું એક ઘર ન હતું-હું કે જે અતિ ગરીબ ન્હાનાં ઝૂંપડાંમાં રહેનારી તે બેલ ૩ આરના બધ્ય મહેલની ધણીયાણી થઇશ!”

તેની માવિતરે જ્યારે એ શમ્પદો કાઢ્યા ત્યારે લીઝાને પોતાની જવાન પરણેતરની ખાંતિ થઇ. ખચ્ચીતજ તે તે મહેલની માલેક હોવી જોઇએ નહીં કે તેની માતા: તેણીના તે શમ્પદો સમજી તે અજાણીથી દિમ્મુદ બની ગયો; પોતાની માતા બહુ જોવા પડ્યો. વિજળી વેગે તેને ખ્યાલ ધાઇ આવ્યો કે તેની માતા પોતે નહીં ને લીમા તે મહેલની માલેક હતી એમ જાણતાં ખેદ ખાઇ જશે-તેણીની ખુશાલી મટી જશે-તેથી બહેતર હતું કે હાલ તરત તેણે પોતાની પરણેતરની વાત કરવીજ નહીં.

તેઓને કમનસીબે નિષ્ફળતા મળે: તેને સ્કુલેજ શિક્ષક તરીકે પાછું જવું પડે અને તેની માતાને પાછું કોઇ એકાન્ત સ્થળે ગોંધાવું પડે તો તે ઘટનામાં તે પરણ્યો હતો એ બાબત તેણીને કહેવાની કોઇ જરૂર રહેતી ન હતી. તે જાણીને તે મગરૂર મા જાસ્તીજ દુઃખી થાય એમ હતું. તેણે જોઇ ને જાણી લીધું હતું કે તેની માતા જવી મગરૂર, તૌરવત અને ઉંચ પકિતની ઔરત સાથે ખુશસુરત લીમાની સ્થિતિ સામાન્ય થવી કઠણ હતી. તેઓ વચ્ચે અણહદ અંતર હતો. તેણે તે દુઃખ સમેટજ નિશ્ચિતપણે જોઇ લીધું પણ હાલમાં તેનો વિચાર વિસ્તારથી કરવાનો તેને અવકાશ પણ ક્યાં હતો? ક-તેહ મળ્યા પછી તે બધું થઇ રહેશે.

“ઓ લીઝાં-લીઝાં!” તેણીએ આંખમાં ચમકાટ સાથ પૂછ્યું: “ફક્ત માહરા ખેતાખનો વિચાર કર! ‘માડામ-લ કૉટેસ ડ સૉલ્ડાનો!’ હું તે ભોગવવાની આશાએ જીવી છું-તેને માટે મેં નિત્ય બંદગી કરી છે; ઘણું ગરમ આંસુઓ તેની તમન્નામાં વરસાવ્યાં છે: માહરે અંતઃકરણ તે મેળવવા અહોનીશ પ્રયત્નતુ રહ્યું છે: હવે તે સુખનો ખ્યાલો માહરા હેઠ આગળ અંતે આવ્યો છે—ઓ પવિત્ર પરવર! હવે કૃપા કરો અને તેનો સાંતિથી ઉપભોગ કરવા દેજો.”

તેણી થોડીક મિનિટો પછી શાન્ત પડી. તેણી હડીને પોતાના દીકરા પાસે ગઇ. તેના ખભાં પર હાથ મુકી બોલી: “લીઝાં! જો આપણે વિનય ન પામ્યે તો હું મરીજ જવશ: હું જીવી શકશજ નહીં!”

તે તેણી માટે બીહીથો. તે મગર રહેરા માટે કે જે ઉપર મગરની રુપ છાપ સિવાય બીજું કંઇજ ન હતું: તે આંખો કે જે અગ્નિની ક્યુંજવાળા ફેંકતી હતી-તેણીનો અતિ દૃઢ હરાવ-એ બંધાને કાળે આપડો લીઝાં બીહી ગયો.

“કાલ માહરે માટે મોહન યા જીવન નકકી કરશે!” માડામ બોલી, “કાલે માહરે ફાંસના એક જનસુન્ય એકાંતમાં દળિદ્રતામાં રીખીને મરવા જવું થશે કે માડામ લ કૉટેસ ડ સૉલ્ડાનોનો માનવતો ખેતાખ ધારણ કરવું થશે?—મને મુદ્દલ ચેન પડતું નથી. લીઝાં, તું કેમ શાંતી ધારી બેઠો છે.”

“મમા, મને બી ચેન નથી. લીઝાં બોલ્યો, “પણ જો આપણી અર્થ નિષ્ફળ નિવડે તો તે ફટકો આપણને ખમવે જ જોઇશે!”

“હું તે ખમી શકવાની નથી! શહે-શાહ જો અર્થ કાઢી નાખશે તો હું ઘેલી ચંઇ જવશ, પણ ખુદા એટલો બધો ઘાટકી તો નજ થશે કે આવી જલકતી આશા આપણાં અંતઃકરણમાં સ્પુર્યા પછી તેને નષ્ટ કરી નાખશે!”

મકરણ ૨૧.

લીઝાં કાટ ડ સોલ્ડાનાન છુટકારા માટે શહેન્શાહ સમક્ષ મુકવામાં આવેલી અર્જ ફાંસ દેશના ધણા મોટા મોટયારાઓ તરફના મુખ્યારક ટેકા સાથેની હતી. લગભગ દરેક પ્રધાનોએ પણ તેને ટેકા આપ્યો હતો. તેઓ રાજ્ય એકાદ એવું બહુ કામ કરતો ત્યારે બનતી મદદ આપવા આતુર રહેતા હતા કેમકે તેથી તેઓનાં માન અને લોકો પ્રિયતામાં વધારો થતો હતો. જ્યારે તેમાં તેઓને ખોહવા જેવું કશુંજ ન હતું. બાદશાહી કુટુંબના ધણાઓની તે ઉપર સહીઓ હતી અને ફાંસના તે વેળાના બીજા આગેવાન રાજદારીઓની પણ શાખ તે ઉપર જોવામાં આવતી હતી. શહેન્શાહ લુધ નેપોલ્યને તે ઉપર ખુબ ગૌરવ કર્યો.

તેનો એક બેલ અને સાંટો ડ સોલ્ડાના-બેલ ડ ઓર, હેટલ ડ ઓર-તેને લગતી તમામ કીમતી જગીરા-તેના ખરા હકદારને મળી જનાર હતી. દેશવટો ભાગવતા એક બિખારી અવતારમાંથી તે ફાંસનો એક પહેલી પંક્તિનો ઉમરાવ બનનાર હતો; શહેન્શાહનો ભાવિ મિત્ર થનાર હતો; અને શહેન્શાહ સારી રીતે જાણતો હતો કે ધણા મિત્રો ધરાવવા એ તેને માટે શ્રેયસ્કર હતું. તેણે તે ઉપર થોડો વખત સુધી પુખ્ત વિચાર કર્યો; ના પાડવા જેવું કાંઈજ કારણ નહીં હતું: જે માણસને હાંકી મેલવામાં આવ્યો હતો તેણે હાલની હૈયાત સરકાર સામે કરી ગંભીર પ્રકારનો ગુન્હો કર્યો ન હતો અને તેથી એ તમામ વાજબીજ હતું. ઇન્સાફીજ હતું કે તેની માલ મિલકતો તેના હૈયાત નખીરાઓને મળવી જોઈએ.

તેણે ચુકવ્યું કે તેણે અર્જ ધણા વિચાર કરીને મંજુર કરી હતી. જવાન કાઉન્ટ ઓફ સોલ્ડાનાએ પોતાને સ્વદેશ જલ્દી પાછો ફરવું- પોતાની માલમિલકતનો અખચાર પુનઃ લેવો-અને તેનો દરખાસ્તમાં પણ તેના દરજ્જાના દરેક માનમર્ત્યા સાથે સત્કાર કરવો. તેના સલાહકાર પ્રધાનોએ તેનો આ ઇન્સાફી નિર્ણય વખાણ્યો અને શાઆશીથી વધાવી લીધો.

*

*

*

“આજે-આજે જીવન યા મોહત માહરે માટે નક્કી થશે !” માડામ ડ સોલ્ડાના બોલતી હતી: તેણીનો મહેરો જાસ્તી ફિક્કો ફિસ્તો હતો: તેઓ

જાણતાં હતાં કે આજે બપોરે તેઓની અર્જ શહે-શાહ સમક્ષ મેળવામાં આવનાર હતી અને બપોર થઈ ચુકી હતી એટલે શું પરિણામ આવ્યું હશે તે જાણવા તેઓ અર્ધાં દિવાનાં બની ગયાં હતાં. મિનિટો તેઓને મનસે કલાકો માફક જતી હતી. તોવાવી તોવાવીને અંતે સમાચાર આવ્યાં કે શહેનશાહે તેઓની અર્જ મંજૂર કરી દીધી હતી. તેઓની જાગીરો અને ખેતાય પાછા સ્વાધિન કરવાને રહેઠાઈથી બતાવી હતી. માડામ ડ સોલ્ડાનાએ ખુશીની એક યુમ તે સાંભળી પાડી મેલી. તેણી અતિ દૃઢ નિશ્ચયની અને બહુ બહાદુર જીવનની બાઈ હતી પણ આ વેળા અને તેણીની જીંદગીમાં તે પ્રથમજ વાર હતું—તે શુભ સમાચાર સમજતાંજ તે હર્ષની એક યુમ સાથે શુદ્ધ ખોલી ખેડી !

“શું એ ખરુંજ છે?” બપોરે તેણી બેહોશીમાંથી ફારેમ થઇ ત્યારે અતિ આતુરતાથી બોલી. “શું આપણે એ બધું મેળવ્યું છે?”

“હા-મમા!” લીઓએ કહ્યું: “શહેનશાહની કૃપાદષ્ટિ આપણા ઉપર ઉતરી છે. હું ખરાં અંતઃકરણથી ઇચ્છું છું કે એ માહરા પિતાજીના વખતમાં બનવા પામ્યું હોત !”

“હું બી તેમજ ઇચ્છું છું!” તે મા બોલી “પણ લીઓ! તું બધે ખંગ મને વાળી આપશે: માહરા પિતા જેમ મને રાજ કરતી રાણીગણુતે કે કરતે તેમજ તું મને સ્વિકારી માહરી તમન્ના પુરી કરશે એવી મને ઉમેદ છે! માહરી જીંદગી ભર મેં સત્તા, ખેતાય ને વિલાસની આકાંક્ષા રાખી હતી: હવે તે બધું માહરં થયું છે: મને તે માટે એટલી બધી તલ્લ્ય હતી એમ હું જાણતી ન હતી.—જે, માહરા હાથે ધુજે છે!—માહરી આંખે અધારાં વ્યાપી રહ્યાં છે—એ ખુશ ખબરે આવી અજાણ્ય અસર માહરી ઉપર નિપજવી છે! શુક ખુદા—કે આપણો હકકદારનો હકક બરહકક સિદ્ધ થયો છે!”

તે અજાણ્ય જેવું હતું કે તે માતા પોતાના પુત્રને અણહદ ચાહતી હોવા છતાં તેણીનો પ્રથમ ખ્યાલ તેને મારેનો નહીં પણ ખુદ પોતાને વાસ્તેજ હતો. તેણી—અને નહીં કે તે બેલ —ડ— ઓરની માલેક થઇ હતી એમ તે પ્રથમ માનતી હતી! તે એમ પ્રથમ ધારતી હતી કે બહેણી માલમિક્તોની તે મૂખત્યાર થઇ હતી અને નહીં કે તેણીનો દીકરો!

તેણીના હાથમાં અખુટ ધન આવ્યું હતું તેમજ બહોળી સત્તા તેણીને હસ્તગત થઇ હતી-જે કે તે તેટલીજ તેણીના દિકરાની હતી. પણ તેવે તેણીને ખ્યાલ પ્રથમમાં ન થયો.

“તમે શાંત પડો, મામજી !” તે જવાન કાઉન્ટે સમજાવ્યું: “જો તમે ધીરજ ન ધરશો, તો જરૂર ખિમાર થઈ જશે !”

“હવે મને કાંઈ નથી, લીઓ !” તેણી બોલી. “હું ચોખતાં હવેરી ખાવરી બની ગઇ હતી.”

લીઓ પોતાની માતા બણી ધણે માયાળુ, સખ્ય અને હેતવંતો હતો, પણ તે બધે વખત પોતાની ખુબસુરત પરણેતરનો ખ્યાલ કરતો હતો. તેણી એ ખુશખબર સમજી કેવી આનંદથી હલકાઈ જશે-તેણી: કાઉન્ટેસ એક સોદડાના, અને તેણીની ખુબસુરતીથી તો ખરેખરજ ફાંસમાં તેણી વખણાઇ જશે! તેણે પોતાની માતાની નઝદીક બધું નકકી થઈ જાય ત્યાં ટક તે વાત છુપાવવાનો નિશ્ચય કર્યો. તે યાદગાર દિવસ પસાર થયો અને તેજ દિવસે માડામ ડ સોદડાનાએ એક અતિ આભારદર્શક પત્ર શહે-શાહબાનુ યુજનીપર લખી નાંખ્યું.

દિવસો અને અડવાડયાંઓ વહી ગયાં-લીઓએ પોતાની સ્કુલના વડા શિક્ષક ઉપર લખી વાળ્યું હતું કે તે અતિ અગત્યનાં કામસર ફાંસમાં રોકાઈ ગયો હતો અને તે હવે શિક્ષક તરીકે પાછો કામપર આવી શકશે નહીં. તેણે પોતાની પરણેતર ઉપર પણ અવારનવાર લખ્યું હતું. ધણે અગત્યનાં કામમાં તે રોકાઇ ગયો હતો તેથી આવી શકતો નહતો. પણ તે અગત્યનું કામ શું હતું તે તેણીને લખતો ન હતો. તે લખતો હતો કે તે કાર્ય પૂરું થતાં તે તુરત તેણીને આવી મળશે અને અવ્વલમાં તો તેની ધારણા પણ તેવીજ હતી. પોતાના ફાંસ મધ્યેના અગત્યના કામોને આટોપી લઇ તે ઇચ્છાંડ જઇ લીમાને ફાંસ લઇ આવવા ઇચ્છતો હતો: તે તેણી ઉપર ચાલુ પૈસા મોકલ્યા કરતો હતો. તેણી અજબ થતી હતી કે તે પૈસા તે ક્યાંથી લાવતો હશે કિંતુ તેણીને તે મળતાં તેણી રાજ થતી હતી.

તે દિવસ બી જલ્દીજ આવી લાગ્યો કે જો દિવસે તે માદિકરાંઓએ સોદડાનાની બાદશાહી શાટોની માલેકી પોતાને સ્વાધીન લીધી. તેઓને તેઓના તાબાની રીઆસતે અતિ દીલોખ્ત આવકાર દીધો. માડામ લ

કોંટેસ ડ સોલ્ડાના નમામ ફેરવાઇ ગઇ હતી. તેણી ઘણી ખુબસુરત તો હતીજ નહીં પણ સુખ અને તેણીની જવાની બાજુ પાછી આવી હતી. તેણીની રીતભાત વધારે તૌરવંતી બની હતી: તેણીના મગર ચહેરા ઉપર દમામદાર કરસો ખિરાબો હતો.

લીઓ તે નવાં મકાનમાં નવાં આડોશી પાડોશીઓ વચ્ચે થોડું-કમાંજ માનીતો થઇ પડ્યો. તેનો ખુબસુરત દેખાવ, હસ્તુખો સ્વભાવ, માયાળુ પ્રકૃતિ, એ સર્વેએ ત્યાંના સર્વનું દીલ જીતી લીધું.

કોંટ ડ સોલ્ડાનાએ ત્યાંથી પેરીસ જવાનો વિચાર કર્યો પણ તેની માતાએ ના પાડી. તે એકદમ રાજધાનીના શહેરમાં જવા તૈયાર ન હતી.

“આપણો બેલ ડ ઔર વધારે સલામત છે!” તેણીએ કહ્યું. “હજી આપણી બધી ધારતીઓ દુર થઇ નથી! આપણે રાજધાનીથી દુર હોઇશું તો શોકમાં ચકચાર કે નિંદા થશે નહીં ને તેજ આપણા લાભનું થઇ પડશે. પેરીસન સોસાયટીની આંખમાં આપણે એકદમ આવી જઇએ તેથી કદાપિ આપણને નુકસાન થશે!” લીઓએ પોતાની માતાની ફિકરને હસી કાઢી જે કે તેમાં વજુદ જેવું ન હતું એમ તો નજ હતું, પણ તે તેને તાબે થયો.

એમ તે માતા જેને તે “મ્હાતો ને માન અભનો હતો તેને રાજ રાખવા તેની સાથે તે પોતાનાં ગામડાંના મહેલ બેલ-ડ-ઔરમાં થોડો વખત જઈ રહ્યો.

પ્રકરણ ૨૨.

—:o:—

સોલ્ડાનાનાં કુટુંબની કીર્તિનું કલગીર તેનો બેલ ડ ઔરનો બાદશાહી મહેલ હતો. સમસ્ત ફ્રેંચબ્રિમાં એવાં દમામદાર અને આલીશાન અયવાનો બહુજ જુજ-બલકે આંગળીના કાપાઓ ઉપર ગણાય તેટલાંજ દેખાતાં હતાં અને એવાં એક બાદશાહી મહેલની રાજ કરતી રાણી બનવાની મગરરી આગમ ડ સોલ્ડાનાને અતિ ઘણી હતી. તે એક લીઓ મનમાં મ્હાતો ને

બળનો ન્હોતો: તેણીને તે કહી દેવાની હિંમત આદરી શકતો ન હતો કે તેની તે કરતી કારવતી માત્ર અદ્ય સમયને ખાતરજ હતી કેમકે તે એ પોતાના નવા અનુભવ અને વૈભવમાં હદ વિનાની સુખી હતી: અને તે સત્તાનો લોપ થતાં તેણીનાં તે મોટાં સુખનો સાવ નાશ થનાર હતો.

તેણે જોયું કે તે હિચકારે બનતો હતો કે પોતાની ઉમરાવ માતાને કહેતાં ડરતો હતો કે તે ઇંગ્લંડની એક સાધારણ વર્ગની સ્ત્રીને પરણેલો હતો. પોતાની માતાના મગર ઈસ્સાદાર મહેરા સામું જોઈ તે પરણેલો હતો એમ કહેવાની હિંમત એકઠી કરવા કરતાં તે હાથમાં શમશીર સમેટ જંગે મૈદાનમાં શત્રુઓના એક મોટા સમૂહ વચ્ચે યાહોમ ધસી જવા હઝારો જનથી તૈયાર હતો! “હાલ તો હું તેણીને આ અપૂર્વ સુખનો લ્હાવો આપવા દેવું-પછી હું ઇંગ્લંડ જઈ માહરી પરણેતરને લાવીશ!” એમ તે વખાસ્તો હતો. પણ તે તેમ કરી પોતાની જાનનેજ છેતરતો હતો. તે ખાત્રીથી માનતો હતો કે તેની મગર મા તેની મરીય ખાયડી સાથે કદિ હેત પ્રીતથી રહેનાર ન હતી કેમકે તેઓના વિચારો ને રહેણી કરણીમાં આસ્માન જમીન જેટલો અંતર હતો.

તે તેણી તરફ કહેવાના વિચારથી અવારનવાર નજર ઉઠાવી જોતો હતો. પણ કેવા શબ્દોમાં તેણીને કહેવું તે તે સંમત શકતો નહોતો. તે અજાણ્ય થતો કે પોતાની માતાની રમ્મ વિના તે પરણ્યો કેમ હતો? એક એવું ઉછાછલું ને ગંભીર પગલું તેણે ભર્યુંજ કેમ હશે? તેણે તે વેળા તો કરી ખ્યાલ ન કર્યો હતો. પોતાના ખાન્દાનની ટેવ અનુસાર તે માયાથી પગ સુધી આંધળા પ્યારમાં પડી જઈ તે પોતાની પ્યારી સાથે પરણી બેઠો હતો. તેણે તે વેળા સ્હજ પણ ખ્યાલ કર્યો ન હતો: ‘હવે તેવું કંઈયું પરિણામ તેની સામે ડાળા ફાડી આવી ઉભું હતું. તે વિચાર કરતો કે જો આવાં બિવિખની તેને સ્હજપણ શંકા હતે તો તે જરૂર ન પરણે-નહી કે તે લીમાને આહતો હતો તેથી, મગર તેણી તેની આ પરિસ્થિતિમાં—સાંદાનાના કાઉન્ટની માન બરી પદ્ધિમાં તેની અને તેણીની સ્થિતિમાં જે જંગી અંતર પડ્યો હતો. તેથી !

લીઆં વારંવાર પોતાની પ્રુખસુરત પરણેતરને વિચાર કરતો હતો અને તેને મળવા તલબતો હતો. તે તેણી ઉપર ચાલુ પત્રો લખી-પૈસા

મોઢલી-નહાની ન્હાલી બેઠા પાઠવી-અને તે ફાંસમાં અતિ અમત્યનાં કામમાં ખુબ મશગુલ હતો અને તેમાંથી છુટક થતાંજ તુરત પાછો ફરનાર હતો એમ લખી પોતાનું મન મનાવતો હતો. તે કામતો હતો કે તેણીએ બેઠીકર અને ખુશાળ રહેતું કેમકે તે જલ્દી પાછો ફરનાર હતો અને ત્યાર કેડે તેઓ કદિ છુટાં પડનાર ન હતાં.

લીમા બાપડી રડી રડીને ગમી ને અફસોસમાંજ દિને કાઢતી હતી કે જ્યારે તે આનંદ અને વૈભવની જીંદગી ફાંસમાં ગુજારતો હતો: તેના દિવસો ઉડ્યા જતા હતા જ્યારે તે બાપડીના દિવસો કેમ બસર થતા હતા તે માત્ર તેણી કે તેણીના ખુદાનેજ ખબર હતું.

થોડાં અકનાડયાંમાં માઝમ ડ સોદાના પોતાની તમામ ફિકર રંજ અને આગળી મુસિબતો બુલી ગઈ: તેણીએ જંગી ડી અને ડીનર પાટીઓ અને અન્ય મેળાવડાઓ કરી પોતાની આસ્પાસનાઓને છકક કરી મેદ્યાં અને પોતાનાં સંક્રમાં જીતી લીધાં. તે કે જેણીએ પોતાની જીંદગી જીખમરા અને દેશવટામાં કાઢી હતી છતાં ને આદશાહી ધરખટલો તે ફરેક આવડતથી ચલાવતી હતી. તેણીના વૈભવ, આચાર વિચાર, રહેણી કરણી, એક શહે-શાહ્યાનુને છાજતાંજ હતાં. તેણીમાં થયલું તે પરિવર્તન નિહાળી લીઁઆ આશ્ચર્યમુઝ બની ગયો !

“ગરીબ મમા !” લીઁઆએ વિચાર્યું: “તેણીએ કેવા ગરીબાઇનાં ગજબ હાદેસાઓ સોસ્યા હશે કે જ્યારે તેણી તો આવી સત્તા ને માનમર્તબા વાસ્તેજ સરખાયલી છે. તેણી આ આનંદમાં તંદુરસ્તી મેળવી જવાન બનતી જણાય છે: તેણીની જીવાનીની ખુબસુરતી પાછી ફરતી જણાય છે ! પૈસો એવો અદ્ભુત ફેરફાર કરી શકવાની શક્તિ ધરાવતો હશે એવું હું ધારતો ન હતો !”

“મમા ! તમારામાં અજબ ફેરફાર થયો છે ! તમે જવાન, તંદુરસ્ત ને મોઢક દિસો છો !” તેણે પોતાના વિચારો એક રોજ માતા હઝુર મહેર કયાં. તેણી તે સાંભળી હસી: ખુશાલીના આંસુઓ તેણીની ચક્ષુઓમાંથી સરી પડ્યાં.

“લીઁઆ !” તેણી ધીમેથી બોલી. “હું નહી માનતી કે એટલું સુખી કાઢ બીજું હશે ? જીંદગી શું છે તે હું જાણતી ન હતી. જીંદગીમાં એટલો

મિઠાશ છે એની અને ખર્ચ ન હતી. હું વરસે વૃદ્ધ છું પણ સુખમાં તો જવાન છું ! સુખ માહરે નસીમે કહતુંજ ક્યાં ?”

“તમે વૃદ્ધ છો !” લીઝાં અજબ થઇ બોલ્યો. “નહીં મમા ! તેમ હોય નહીં !-તમારો એક વાળ પણ સફેદ થયો નથી ! તમારાં બન્નાં ઉપરની કચ્ચલીઓ પણ હવે લગભગ જતી રહી છે ! મમા, તમારી ઉમર શું ?”

તેણીએ મિઠાશથી હસીને પોતાના બેટા ગમ જોયું.

“હું બહુ ન્હાની વયે પરણી છું ! માહરી ઉમર તે વેળા ૧૭ વર્ષની હતી !”

“મને હાલમાં વીસ વર્ષ છે એટલે તમને ધણું તો ૩૮ વર્ષ હશે ! તે કંઈ મોટી ઉમર ન કહેવાય ! ત્યારે તો તમારે માટે સુખના ધણાં લાંબા દિવસો પડ્યા છે !”

“આટલાં વર્ષો એજે ગયાં તે માટે મને સંતાપ થાય છે ! જો હું આ મહેલની ધણ્યાણી હું ૧૭ વર્ષની હતી તે વેળાજ બની હતે તો હું કેટલો આનંદ ને સુખ અનુભવતે ! એ ખુશનશીબી મને ૨૦ લાંબાં વર્ષો બાદ પ્રાપ્ત થઇ છે !”

“પેલી કહેવત છે તેમ કદિ નહીં કરતા મોડું બી બહુ !” તે બોલ્યો. “શહેન્શાહની કૃપા અત્યારે પણ થઇ છે એ કંઈ જેવાં તેવાં સામાન્યની વાત નથી !”

“તે તો ખરૂં, લીઝાં ! મને ઉમેદ છે કે શહેન્શાહ અને શહેન્શાહ બાપુ તાહરાથી ખુશીજ થશે !” તેણી બોલી. “તાહરાથી મેં ધણી ઉમેદ રાખેલી છે ! મેં તાહરેં બવિખ્ય નકકી કરી મેળ્યું છે-માહરા દીકરા ! તને ફાંસનો સર્વથી આગેવાન માણસ કરવાનો માહરો મનોરથ છે, અને જો તું માહરા કહેવા મુજબ વર્ત્યો તો જરૂર તેમ થશે !”

“હું તમને રાજ કરવાનાં દરેક ચત્ત કરીશ !” તે બેટાએ તામેદારીથી કહ્યું, પણ તે જરા બેચેન બન્યો.

“સાદાનાની કીર્તિ તાહરે હસ્તક છે ! તેને, વધારવી કે તેને કલંક લગાડવો એ તાહરા હાથમાં છે !”

“હું તે બાણું છું, મમા !” તેણે ધીમા દબાયલા અવાજે કહ્યું.

“—અને તે જોખમદારીઓને પુગી વળવા તું તૈયાર છે માહરા દીકરા ?” માડામ ડ સૉલ્ડાનાએ તેના જવાબથી ઉત્તેજન પામી પુછ્યું.

“હા !” તેણે જવાબ કર્યો

“તું મને તાહરો સલાહકાર જો રાહબર નહી તો એકમે વર્ષ માત્ર ખનવા દેશે ?” તેણીએ પુછ્યું.

“હા—માયજી !”

“શહેન્શાહનું તેડું મળેલું હોવાથી હવે આપણને પૅરીસ જવાનું છે ! એટલું બધું સુખ માહરા સ્વપ્નામાંએ ન હતું. લીઓ ! પૅરીસમાં આપણને ફ્રાંસના ઘણા નામાંકિત ખાન્દાનનાઓ સાથ બેટો થશે અને તે વેળા માહરી સર્વથી પહેલી ફર્જ તાહરે વાસ્તે એક ખુબસુરત અને ધનવાન છોકરી તાહરી મહોરદાર તરીકે ગોટી કાઢવાની રહેશે !”

“મમા ! હું પરણેલો છું ! !” ફરીને તે કહેવા જતો હતો પણ તેણીનાં મોઢાં ઉપર નઝર જતાં તે અટકી ગયો. તેણીને હદ વિનાની નાસીપાસી ઉપજશે—તેણીની દરબારની પહેલી મુજાકાતના આનંદમાં વિષ રેડાશે એ ખ્યાલથી ફરીને તે અટકી ગયો. દરબારી મુજાકાતમાંથી ફારેગ થયા પછી તે તેણીને એનાવશે એવો તેણે હાલતુર્ત નિશ્ચય કર્યો.

—: (•) :—

પ્રકરણ ૨૩.

માડામ ડ સૉલ્ડાના અને તેના પુત્રનો સત્કાર દરબાર મધ્યે બહુ માન સાથ કરવામાં આવ્યો. શહેન્શાહ ને શહેન્શાહબાનુએ પણ તેઓને બહુ માયાળુ આવકાર દીધો. જવાન કાકિન્ટ ઓફ સૉલ્ડાના સર્વતો માનીતો બોલ્લ બોલ્લતાંમાં થઇ પડ્યો. તેની માતા અણુહદ આનંદથી મનમાં વિચારતી હતી કે તેનો દિકરો જન્મથીજ ઉમરાવ હતો.

શહેન્શાહ તેની સાથ વારંવાર લંબાણ વાદવિવાદમાં ઉતરી જતો હતો. તેણે દેશવટાના વર્ષો છુટાપણાંની અણીતી ભુમિ ઇંગ્લંડ ઉપર ચુકાચો હતાં તેને લગતી હકોકનો અને માહિતીઓ શહેન્શાહ તેની પાસ મેળવતો હતો.

લીઝાં પોતાના વિચારો ૨૫૪ અને ખુદશા મનથી જાહેર કરતો હોવાથી શહેન્શાહને તેની વાતો સાંભળવામાં ધણી મજા આવતી હતી. તે ખુદશાં મનથી શહેન્શાહને સમજાવતો હતો કે ફાંસને વધુ છુટાપણાંની જરૂર હતી જો કે તે છુટાપણું અગ્રેજ પ્રજાનાં જોરે વિસ્તરેલું ન હોતું જોઈએ કેમ કે તેનો એવો ખ્યાલ હતો કે તેથી ફ્રેંચ પ્રજાને અનેક પ્રકારની હાનિ થવાનો સંભવ હતો.

શહેન્શાહ્યાનુ પણ તે જવાન કાઉન્ટથી ખુશી હતી. તેણીએ તેની માવિતર આગળ તેનાં ધણાં વખાણુ ગાયા હતા અને આવા એક નમુનેદાર બેટાની માતા હોવા વાસ્તે તેણીને ધણી મુઆરક્યાદી અને ધન્યવાદ કહી સંભળાવ્યો હતો. તે મહાયાનુએ ભવિષ્ય પણ બાખ્યું કે તેણીનો બેટો ફાંસનો એક અગ્રગણ્ય રાજદારી નિવંડશે અને તેની માતા શહેન્શાહ્યાનુનાં તે મઅકુલ વિચારો સાથે તમામ મળતી થઈ.

“એના બલાં માટે હું હંમેશાં કાળજી રાખશા!” યુજનીએ તે જનવંતી માદરને સંબોધીને કહ્યું અને તે સમજી તે માનાં હૈયાં હરખાઈ ગયાં. તેણીએ શહેન્શાહ્યાનુને તે પછી પોતાનાં મનની મોટી ઉમેદ પોતાના બેટાની શાદાના સંબંધી કહી સંભળાવી. તેણીએ કહ્યું કે તેનો બેટો કોઈ કુળવાન ખાન્દાનની બેટી સાથે વરે એ તેનાં કુટુંબની કીર્તિમાં લાભનું હતું. તેઓનું કુટુંબ વર્ષોનો દેશવટો ભોગવી આવેલું હોવાથી હાલમાં બેગાના જેવું હતું અને તેથી એ જરૂરનું હતું કે કોટ ડ સાદગાના કોઈ ધણાં નામીયા ખાન્દાનના અને પહેલી પંક્તિના ઉમરાવનો દામાદ બને.

તે બધું સાંભળી શહેન્શાહ્યાનુ હસીને બોલી: “તમને તે વાસ્તે કશી અડચણ આવે એમ હું માનતી નથી, માડામ લ કોટેસ! ફાંસના કુળવાન કુટુંબની ધણી રૂપસુંદર બેટીઓ તમારા દીકરા સાથે વરવા તૈયાર થશે!”

તે સુખી માતા પણ એમ માનતી હતી અને સ્વયોસાથ એ: પણ વળી વિચારતી હતી કે તેનો કબાગરો દીકરો તે જે બી છોકરી પસંદ કરશે તેની સાથે લગ્ન કરવા ખુશી થશે.

દરબારની અનેક દિલજીત સુંદરતાઓના સમાગમમાં આવ્યા છતાં તેઓમાંની એકે પણ જવાન કોટના જીગરમાં કશી લાગણી ઉપજાવી ન હતી એ જોઈ તેની આ રહજી અજમ થતી હતી: સંખ્યાબંધ અપ્સરા

સમ સુદરતા ધરાવતી મધુરી મહિલાઓ મનસે અતિ હચરત થતી હતી કે જવાન કાઉન્ટ એકી વેળા પણ તેઓ તરફ વખાણતી એક નહોતી વટિક જોતો પણ કેમ ન હતો ?—તેઓને નિકાળીને રાજ થયેશે પણ દેખાતો કેમ ન હતો ?

તે જવાન ભર્યારનું જીગર હજી તેની ધણીયાણીને વફાદાર હતું. બીજી કોઈ ઔરતનો તેને મોહ ન હતો. કોઈપણ મહીલા તેને વધતી ખુશસુરત ભાસ્તી ન હતી. લીમા મિસાલ કોઈપણ તેને ત્યાં નજર આવતું ન હતું.

તે એમ ફાંસના શહેન્શાહની દરબારની મેજ મળદમાં પોતાનો વખત આનંદમાં નિર્ગમન કરતો હતો ત્યારે તેની બહાલી મહોરદાર એલનવોટરને કિનારે એકલી રડતી અને ગમથી ઝુરતી હતી. તેણી તેના પત્રો અચાર-નવાર મેળવતી હતી. પૈસા પણ તેણી ઉપર પુરતા આવતા હતા. તેણી ને બધું કશું તેને મળતું હતું તે કદબી શકતી ન હતી. દરેક પત્રમાં લખાઈ આવતું હતું કે તે આવતો હતો પણ તેના અંતજ ન હોતો આવતો, ફીરમસ ઉપર તે જલ્દીજ પાછું કરવાનું કહી તેનાથી છુટો થયો હતો: શિઆળો આવ્યો અને ગયો હતો: ઉન્દાળો પણ શર થઈ ચુક્યો હતો પણ તેના પત્રો ન હતા. તે છતાં તેણીના તેનામાંના વિશ્વાસ રતિભાર કમ થયો ન હતો કે ન તો તેણીના તેના બણીના પ્યારમાં સદજ પણ ન્યુનતા દાખલ થઈ હતી. માત્ર તેણી એકલી અને ઝુરતી હતી એજ તેણીનો ગમ હતો.

લીનની આમર સ્કુલનો વડો શિક્ષક લીમા બણી અતી માયા બતાવતો હતો. તેને લીઓ તરફથી જે દિવસે પત્ર મળ્યું કે તે હવે શિક્ષક તરીકે સ્કુલમાં પાછો નોકરીએ આવનાર ન હતો ત્યારે તે દીલગીર બનેશે જોતો સખખ જાણવા લીમા પાસે આવ્યો.

“એ અમારે ત્યાં પાછો આવનાર નથી એ જાણી હું અતિ દિલગીર છું !” તે બોલ્યો, “માહરા છોકરાઓને એના જેવો કામ્પેલ શિક્ષક મળવો કશું છે ! છોકરાઓનો એ માનીતો હતો !”

લીમા હસી.

“તમે જાણો છો કે હવે એ શું કરનાર છે ?” તે વડા શિક્ષકે પુછ્યું.

“નહી !” તેણીએ જવાબ દીધો. “મને તેનો કંઈ ખ્યાલ નથી !”

તેનાં કુટુંબના ઉમરાવ પદની પુનઃ પ્રાપ્તિની કાંઈ ઝાખી આશા વિષેનો પણ તેણીને દૂરનો એકે સ્વપ્નનો નહતો.

“મને માયું મારનાર ન સમજતાં, પણ હું જાણુચા માયું છું કે એ ક્યારે પાછો ફરનાર છે અને પછી શું કરનાર છે? એની નોકરી માહરે ત્યાંથી ખતમ થયતી જોવા, માહરેથી બને ત્યાં સુધી, હું ચાહતો નથી.”

તેણીના મ્હેરા ઉપર ફેલાયેલા હસવામાં કંઈવાસતો બેળ હતો. તેણી શોકાતુર સ્વરે બોલી. “તે હંમેશાં માહરી ઉપર એકતું એક લખે છે: તે જણાવે છે કે તેનું અગત્યનું કામ પુરું થતાં તે તાજડતોય પાછો આવશે, તે ત્યાં શું કરે છે વા ભવિષ્યમાં શું કરવાનો ધરાદો ધરાવે છે તે વિષે એક શબ્દ પણ ખુલાસાનો લખતો નથી.”

તે સમજી તે વડો શિક્ષક સહજ આશ્ચર્યચકીત બનેલો દેખાયો.

“એ ધણું અજબ જેવું છે!” તેણે અચરતી પ્રદર્શિત કરી.

“એ એનો નિયમ છે!” તેણી બોલી. “મને એનામાં વિશ્વાસ છે!”

“અને મને પણ—” તે વડાએ કહ્યું, “પણ તેમ છતાં બી એની રીતભાત વિચિત્ર છે: તમને અહીં ધણું એકાન્ત લાગતું હશે?”

“હા!” તેણીએ દિલગીર ઉત્તર આપ્યો.

“તમારા પપા કંઈ સમજ્યા કે?”

“નહી!” તેણીએ કહ્યું: “અને મને લાગે છે કે તેવણ કદી સમજવાના નથી. એ! હું કેવું ઇચ્છું છું કે તેમ ન હતે! આજે માહરાં મામાપને મળવે બેઠવે માહરું અર્ધું દુઃખ ણી જતે!”

તે વડા શિક્ષકને તેણીનાં બોલવાથી ધણું લાગી આવ્યું. તેણે મનસે વિચાર્યું કે જો તેને સાહસના ક્યાં હતો તેની ખબર હતે તો તે જરૂર તેની ઉપર શિખામણના બે શબ્દો લખી વાળતે: તેની મહોરદારને એમ એકલી ખુરતી ન રાખવા સખ્ત શબ્દોમાં સમજાવતે તેણે એમ પણ વમાસણ કર્યું કે તેણે તે મીઝરની મુલાકાત લેવી અને આવાં કુલ જેવાં અચ્ચાને પોતાની મમતને ખાતર ન રંજડવાની સુચના કરવી.

“જો તમે કાંઈ મુશ્કેલીમાં આવી પડો તો માહરી આમળ આવજો!” તેણે જવા ઉઠતાં કહ્યું.

“જરૂર” તેણીએ તુરત જવાબ કર્યો. તેના ગયા પછી તેના છેલ્લા શબ્દો ઉપર તેણીએ ખુબ ગૌરવ કર્યો.

“મુશ્કેલીમાં ?” શું મુશ્કેલી વિષે તે બોલતો હતો ? તેને એ શબ્દો ઉચ્ચારવાનું કારણ શું મળ્યું હતું ? એ ખરું હતું કે તેણી એકલી હતી—તેણી ગમગીન હતી પણ લીઝાં પાછો આવનાર હતો એમ તે આલુ લખતો હતો અને ત્યાર પછી તેઓ કદિ છુટાં પડનાર ન હતાં. આજની ઘડી સુધી તે પાછો ન આવશે એવી ક્ષાસ્તી તેણીનાં હૃદયમાં ઉદ્ભવી ન હતી—એવી શંકાજ તેણીને થઈ ન હતી ! પણ આજે તેણીનું જીગર તેણીના વરની જુદાઈથી જાસ્તી જળી જતું હતું. સાંજે તેણી એલનવોટરના કિનારા ઉપર ફરવા નીકળી તે વેળા પણ દુઃખીજ ખ્યાલો તેણીની પડખે રહ્યા. તે ખંખેરી નાખવા તેણીએ પેલું પોતાનું માનીતું બેલેડ મનસે લલકાર્યું.

વસન્તના મોઝ આવેજ ધસી,
શુશોભિત એલનના કિનારા પર.
માહતાજ સમ મુખડાની મોહક પરી,
મીલરની પુત્રી જ્યાં વસેજ સુંદર !
હતો તેનો વ્હાલો એક સિયાહ દહેર,
આપણસીથી પૂરો મિઠો જવાન;
ખુશાળ ન હતું તે કિનારા પર,
મિલરની પુત્રી સમ દિગર નિદાન !

ત્યાર પછીના શોકાતુર શબ્દો તેણીને પજવતા હતા. તેણીની યાદમાં આજુ રહી સંતાપતા હતા.

ઉન્હાળો, લાગ્યો ગમ તેણી પર,
એવકા પૂરવાર થયો જવાન;
હતું નહી એલનના કિનારા પર,
મિલરની પુત્રી સમ ગમગીન નિદાન !

એ શબ્દો સાચા હતા ! તેણી જેવું ગમગીન ત્યાં કોઈ અન્ય ન હતું. તેણી નદીના કિનારા ઉપર ઉભી રહી તેને બીજે ત્યાર આવેલાં પોતાનાં સદાનાં બાપીકાં ખારાં ઘર ઉપર જોતી હતી !—ઓ તે ખાઈ પનોતું ઘર કે જેમાં તેનાં અતિ વ્હાલાં મા આપ વસતાં હતાં !—તેણીનું જીગર તેઓ તરફ તણાતું હતું. પણ તેણી જાણતી હતી કે તેના પિતાને અનાયવો મુશ્કેલ હતો.

એકાએક તેણીના મગજમાંથી બીજા વિચારો નીકળી મયા અને તેણીને પોતાના બાપના આપ યાદ આવ્યા.

“બા બાપોને નાફરમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગજબ પુરા આપો તુ કમ્પાન્ટ ઉપર ઉતરો અને તેઓ જીંદગી સુધી તુંને જળાવતા-સતાવતા રહો!”

તેણી તે શબ્દોના સ્મરણ સાથ ધુજ પડી !

“નાફરમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગજબ પુરા આપો !” ખચ્ચીતજ તે તો હમણા તેણી ઉપર વરસતા ન હોય ? તે તેણીને એક વર્ષની સુખી પરણેલી મુદત પછી આમ એકલી ત્યાગી ગયો હતો તે તો તે આપનો એક ભાગ નજ હોય !

તેણીએ તે રૂપેરી આખ ઉપર પોતાનાં નાજુક કરો દયામણી કિસમે લાંબા કર્યાં અને ઘણાં કરણોત્પાદક સાદે ગળગળી બોલી ! “પપા ! એ પુરા આપો ખેંચી લ્યો ! ઓ પવિત્ર ખુદા ! તે માહરી ઉપર વરસવા ના દેતો— ના દેતો.”

શું—શું તે તે કામળાગી ઉપર વરસશે ?—શું કંઈ બચકર ફેરે આ સુંદર મહિલા પૂગશે ?—શું તેનો ભર્યોર કદિ પાછો નજ આવશે ?

પ્રકરણ ૨૪.

બેલ ૩ ઔરમાં જ્યારે જવાન કોંટ ૩ સોદડાના ફર્યારની મુલાકાત પછી પાછો ફર્યો ત્યારે તે તમામ ફેરવાધજ ગયો હતો. ફર્યારનો બાદશાહી ઠાઠ અને દબદબો, બાદશાહી મોજ મગ્ગહો, બાદશાહી ચહેલમહેલો, ફાંસના સર્વથી વિખ્યાત મહાપુરુષો સાથનો સમાગમ:—એ બધાંએ તેનામાં મોડું પરિવર્તન ઉપભવ્યું હતું. તે જન્મથીજ એ નવા અનુભવને માટે સરખામો હતો. તેના બાપદાદાઓ એવીજ જીંદગીએ જીવ્યા ને ફેલાસવાસી થયા હતા. બીઓ છુતકાળના સર્વ બનાવો—સર્વ આપત્તિઓ—સર્વ મુસિબતો—સર્વ રંજો વિસરી ગયો: વર્તમાન સમયમાંજ તે જીવવા લાગ્યો અને બેલ ૩

ઔરમાં આવ્યા પછીજ તેની જીંદગી શુર થઈ હતી એમ માનવા લાગ્યો. તે દર્બારમાંથી ઉત્તમ વિચારો અને અનેક ઉમદા અભિલાષો સાથે પાછો ફર્યો.

“હું કશાંથી સંતોષ પામવાનો નથી !” તે મનસે વમારતો. “આ મોજ મળતી જીંદગીથી મને પાકકો સંતોષ મળનાર નથી ! હું માહરા દેશ માટે બગિરથ પ્રયત્ન કરીશ—શહેરશાહતમાં સોદડાનાનું નામ આશકારા કરીશ ! માહરા નેયાગાનેની કીર્તિને ઢાંકી નાખે એવી નામના સંપાદન કરીશ, તેમનાં કરતાં વધારે જશ અને માન મેળવીશ !”

ઉંચી આશાઓથીજ તેનું હૃદય ધ્યક્ષતું હતું. માન મેળવવા અને કીર્તિ ખાતવાનો લોભ તેનાં જીગરને જોશ આપતો હતો. તે એક લડાઈ ફાટી નીકળવાની રાહ જોતો હતો કે જેમાં તે એક નામાંકિત વીર તરીકે નામ કાઢી શકે ! એક મહાન વક્તા, એક મહાન રાજદ્વારી અને એક મહાન નેતા થવા તે રાજદ્વારી ક્ષેત્રમાં ઝડપવા તકપતો હતો.

તે બેઠા ૩ ઔરમાં પહેલો આવ્યો ત્યારે તેના પ્રથમ આકર્ષણથી સંતોષી હતો. પણ હવે તેનું હૃદય જુદાજ ધ્યક્ષકારા લેતું હતું : મહાન માણસોમાં પણ મહાન યત્નવાનો તેને લોભ સ્ફુર્ગ્યો હતો. લોભથી તો તે બરપૂર બરેલોજ અવલથી હતો, એક શિક્ષક તરીકે કંઈજ ન થઈ શકે એવા એરાદથી તે ઇંગ્લંડમાં શાન્ત એસી રહ્યો હતો પણ અત્રે તેની માનુભૂતિમાં અને તેના હકદાર ખેતાયની પુનઃ પ્રાપ્તિ પછી તેના દિલમાંનો તે વિકાર પૂર વેગ સાથે ભરી આવ્યો. તે એક તવંગર માણસ હતો, તે એક ઉમરાવ હતો—એ બધું તો ફીક હવે તે મહાન યત્નવાનો લોભ રાખતો હતો ! અને એ વિચાર તેનાં અંતઃકરણમાં ગુપ્ત થઈ પછી તે ઇંગ્લંડનો વિચાર કરતો બંધ પડ્યો હતો. તે પોતાની પ્હારી પરણેતરનો ખ્યાલ કવચિતજ કરતો હતો અને દિવસો જતાં તો તે તેણીને લગભગ ભુલીજ ગયો. પણ એક સહવારે લીમાં તર્ફથી એક લાંબુ પત્ર આવ્યું કે જે તેણીના નાહુક જીગરના દરેક જોર શોરથીજ લખાયું હતું. તેણીએ લખ્યું હતું કે તેણી તેના વિના એકલી જુરી જુરીને મરતી હતી ! તેણી અતિ દુઃખી હતી ! તેણીને મુદલ ચેન ન હતું. તેણીએ પાતાની આ સ્થિતિ માટે તેને ઘણાં નરમ શબ્દોમાં ઠપકો લખી વાળ્યો હતો.

“લીઓ! હું એમ માનું છું કે માહરો વિચાર તાહરા મનમાં દર પળે હોવો જોઈએ. પહેલો અને છેલ્લો વિચાર દરેક ક્ષણે તાહરે માહરોજ કરવો જોઈએ પછી તું ગમે તેવાં અગત્યનાં કામમાં રોકાયશે. કાં ન હોય! તું મને જ મહિનાની વાતપર મુકી ગયો હતો તે અરસામાંની દરેક ઘડીએ મેં તાહરી ટગર કરી છે! લીઓ! તું માહરી આગળ આવી શકતો નથી તો હું તાહરી આગળ આવું? તાહરાથી દુર હું રહેવા કે જીવવા માંગતી નથી. મને કહેવાડ કે હું આવું!”

તે પત્ર વાંચી લીઓ ચમક્યો. તે અજાણ થયો કે તેના દરજ્જા ને રહેણી-કરણીમાં થયેલા મોટા ફેરફારની ધમચકીમાં તે તેણીને એટલી બધી હદ સધી ભૂલીજ કેમ ગયો હતો? અને હવે તેણીને લગતી બધી વહાલી યાદો તેનાં મનમાં ધાઈ આવી. તેણીનો ખુશ્નુરત આકાર તેનાં નેત્રો સમક્ષ ખડો થયો. તેણી તેની સાથે કેવી સુખી અને આનંદી હતી! શું તે સુખ અને આનંદમાં તે હાલ મહાલતી હશે? નહીજ; તે અતિ શોકાતુર હશે: તે પાછો ન ફરવાથી નિરાશ બની ગમમાં ઝુંસ્તી હશે, એ તેણીનું લખવું તમામ સાચુંજ હતું.

તે એક આગેવાન રાજદારી બનવા તૈયાર હતો. એક મોટા લડવૈયા તરીકે નામ કાઢવા ઇતેજાર હતો. પોતાનું નામ સમસ્ત ફ્રાંસમાં આગેવાન બનાવવા તદ્દનગાર હતો પણ પોતાની મગફર, ટેકવાલી, ઉમરાવ દરજ્જાની માને એટલું કહેતાં બીહીતો-કંપતો હતો કે તે પરણેલો હતો—તે એક અંગ્રેજ દળાણ દળનારની ખુશ્નુરત દિકરીનો ભરથાર હતો. તે સમાચાર સાંભળતાંજ તેની માતા ગમથી મૂકાઈ જશે—તેણીને અણહદ દુઃખ ઉપજશે—તેણીનાં આનંદનો સર્વથા નાશ થઈ જશે—તેણીની બાવિ આશાઓ અને ઉમેદોના દુર્ગમાં ભંગાણ પડશે. તે તેણીને દુઃખી કરવાના ખ્યાલ માત્રને પણ શિકકારતો હતો, તે તેણીને એટલો ચાહતો હતો કે જરાપણ તેણીનું મન દુઃખામહું જોવા સખત નારાજ હતો, પણ ત્યારે તેણે તેણીને કહેવું બી જોઈએજ. તેણે તે ઉપર અણહદ ગૌર કર્યો અને આપદેહ નિશ્ચય કર્યો કે જરા વધારે વખત પસાર થતાં—તે બધું નવું નવું સમાધાન થઇ જતાં તે તેણીને કહેશે. તે ઈંગ્લંડ દોડી પહોંચશે અને પોતાની પ્યારી પરણેતરને સાથે લઇ આવશે! જે કે પોતાનાં આગળાં ગરીબ ઘર અને પોતાને આશરો આપનાર દેશમાં જ્યાં માટે પણ હવે તે કચવાતો હતો!

તે લીમાને ચાહતો હતો છતાં તે એમ વિચારવાથી બાજ આવી શકતો ન હતો કે તેઓનાં લગ્ન એક જુલનુંજ પરિણામ હતું. તેની મધુરી મહોરદાર તેની મોટી ખુબસુરતી છતાં તેના મોટા દરજ્જાને લાયક થઈ પડે એવા ગુણથી નિપુણ ન હતી. તેણી ટ્યુસેરીઝની દરબાર કે વરસાયલના બાદશાહી મહેલના કાઠ માટે સૂળવધીજ ન હતી. તેને લાગ્યું કે એ લગ્ન કરી તેણે પોતાને ગુનવાડામાં ચૂકવેો હતો ! પોતાનાં કીસ્મત સામે આડ ધરી હતી. તે લીમાને અંતઃકરણથી ચાહતો હતો પણ તેજ વેળા એમ ખ્યાલ ધરાવતો હતો કે તે એ ઝુસરીથી મુક્ત હોતો તો કીક થઈ પડતે !

તે પોતાની માતાને રાજી રાખવા ને સુખ દેખાડવા તત્કાલિન હતો. તે ખાત્રીથી માનતો હતો કે તે વાત જાણતાંજ તેણી દુઃખી થઈ જશે. તેને હવે લાગ્યું કે તે તેને પ્રથમમાંજ કહી દીધું હતો તો મળતું થતે. એ મોટા ભેદ સાથે તે કાંઈ સુખી આસામી તો હવે નજ હતો.

તેણે તુરત વેળા તો પ્યાર બર્ષો પત્ર લીમા પર લખી તેમાં સંતોષ માન્યો. તેણીને ખાત્રી આપવા પાછું લખી વાળ્યું કે તે તુરત પાછો આવનાર હતો. અને ફરી પાછું તે પોતાના નવા દરજ્જા ને તેથી સ્પૃહેલી નવી અભિલાષાઓના મોહમાં તે તેણીને વિસરી ગયો.

“લીઓ !” એક દિવસ તેની માતાએ કહ્યું : ‘તું માહરો કલાગરો દીકરો નીકળ્યો છે : તાહરી દરેક રીતબાતથી હું રાજ છું ! હું તને એક આગેવાન મુરખ કરવાની ઉમેદ ધરાવું છું ! ફાંસની તવારીખમાં તાહરં નામ સોનેરી દસ્તખતે લખાઈ રહે એવો તને બનાવવા ઇચ્છું છું. હું જોઈને ઘણી ખુશી છું કે તને પણ તેવીજ ઉચ્ચ અભિલાષા છે, લોભ વગર કોઈપણ મનુષ્ય કીર્તિ મેળવી શકતુંજ નથી !”

“હું તે જાણું છું !” લીઓએ કહ્યું.

“આપણે હવે પેરીસ જઈશું !” માડામે આગળ ચલાવ્યું, “મને કોઈ પણ પ્રકારની બીતિ હવે રહી નથી ! હોટેલ ડ ઓરનાં આપણું મહેલમાં આપણે કાદમાટી જઈ રહ્યે અને પછી મેક્સાવડાઓ અને પાર્ટીઓ કર્યે : અને પેરીસની મોટે ખાંચરેની સોસાયટીમાં એટું સેન્સેશન કરી મેલ્યે ! માહરી એ વર્ષોની ઉમેદ છે ને હું હવે તે બર લાવવા માંગુ છું : માહરા દીકરા ! માહરી ખાત્રી છે કે તાહરી ખુબસુરતી અને તાહરાં જ્ઞાનથી હું ત્યાં બી ઘણું માન મેળવશે ! તાહરી શું મરજી છે, લીઓ ?”

“જે તમારી મરજી તેજ માહરી હંમેશાં સમજાવે, મમા!”
બેટાએ તાબેદારી બતાવી કહ્યું.

“—અને લીઝાં! સાથે સાથે એક ઘણી અગત્યની બાબતપર આજે તાહરી સાથે વાત કરવા માગું છું! તે બહુ ગંભીર અગત્યતા ધરાવે બાબત—તાહરાં લગન છે! મેં એક વેળા તને કહ્યું છે તેમ એની સ તાહરી ભાવિ સરજત જોડાયેલી છે! તાહરી કીર્તિના પુરજને મુસ્તક કરવાનો યા ધીમે પાડવાનો એ એક ઉપાય છે! તાહરે ફાંસના ઉમર વર્ગની એક બમીર અબજાને પરણવાનું છે! એક ઉમરાવ ખાન્દાનની ઉપ બહોળી સત્તા ને લાગવગવાળી તવંગર કુટુંબની ખુબસુરત કન્યા સ તાહરે નેકાદ કરવાના છે જેથી તેણીનો કુટુંબી લાગવગ અને મોભો તાહ બિવિધની ચઢતીઓમાં તને ખપ આવે! તું સમજ્યો કે, લીઝાં?”

“હું સમજું છું!” તેણે ધીમેથી જવાબ કર્યો.

તે શું કહે તેણીને કહે? અફસોસ! તેની ગરીબ માતાની સ આશાઓ ને ઉમીદોનો એક સપાટ નાશ થઈ જશે! અફસોસ તે લોજ તેને તે વખતે એ બી થયો કે લીઝા બાપડી દુર એકલી મુઝા ને દુઃખી હતી. તેણે પોતાનાં મનને સવાલ કર્યો કે શું! કાઈ માણસ આવી કંદોડી સ્થિતિમાં પોતાની જાતે ને પતિના પ્યારમાં એકની પસંદગી કરવાનું જીગર ચલાવવા જોડેલા મુશ્કેલ સંજોગે મુકાયો હશે કે?”

“શહેન્શાહજાનુએ પણ તાહરાં લગનની બાબતમાં ઉલટ લીધેલી તેથી મહત્તે ઘણો સતોષ ઉપજ્યો છે.”

ખરેખર તેવણ ઘણાં માયાળુ છે ત્યારે તો માહરી તરફ!” આનંદથી કહ્યું અને તેજ વેળા વિચાર્યું કે તે એક દળણું દળના દિકરીને પરણેલો હતો એમ જાણતાં તેને માટે શહેન્શાહજાનું શું વિચારશે

“તેથીજ તો હું પેરીસ જવા અતિ આતુર બનેલી છું!” માએ કહ્યું. “પેરીસમાં ધનાઢય ને ઉમરાવ કુટુંબની ઘણી ખુબસુરત નખીરીઓ તને જોવાની ને પીછાણવાની ટક મળશે! અને ઉમેદ લીઝાં, કે તાહરા ઇંગ્લંડ મધેના વસવાટ દરમ્યાન તને લગન સંબંધે અજીબ વહેજ લાગ્યાં હશે!”

“ચટા!” તેણે દમ પીસીને હુકારે કર્યો.

“ધ્યાનમાં લગન સંબંધી હું કહું છું! અથવા તો કંઈક તેવાંજ ચેડાં વાસ્તે! ઇંગ્લંડમાં લગન સંબંધી જે વહેવાર છે તે મને તદ્દન નાપસંદ છે!—તે ધિક્કારવા જોગ છે! એ બાબતમાં આપણી પ્રજાના વિચારો વધારે શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિના છે! ધ્યાનમાં ચેડાંની કાંઈ જરૂર નથી: એ સરખેસરખાં ઉમરનાં, એક સરખાં તવંગર ને આખરદાર છોકરી છોકરાંઓ તેઓના માઆપ અને મિત્રોને ગમે એજ બસ, સરસ ને ઉત્તમ છે. લીઝો, તાહરો લગનની પસંદગીની બધી ધુધુખર હું જ કરશ! તને તમાં કંઈજ બોલવાનું કે બબડવાનું રહેશે નહીં!”

તે એક દુઃખના નિસાસા સાથે પોતાની માવિતર આગળથી હટી ગયો!

પ્રકરણ ૨૫.

તે વેળાની પૈરીસની જાંઘી મોજમજાહ, ઠાંઠાઈ, રંગરાગથીજ ભરેલી હતી. સોલ્ડાનોનો જવાન કાઉન્ટ તેની મોહીનીમાં મજબુત ફર્યો. તે જમાનાના સર્વથી આખા શહેરની દિલ ખેંચનારી મોહીનીએ તેને વશ કર્યો. ઓપેરા, નાટકો, બાલો, દરબારના મેળાવાઓ—એ બધાંથી તે અન્નધને મોહમુગ્ધ બની ગયો. પહેલે ઓપેરા જોતાં તેને દર રાત્રે ઓપેરા જોવાનું જ મન થયું: ત્યાંના દિલજુશ ગાનતાનથી તે આશ્ચર્યચકિત બની ગયો. પછી બાલોની મોહીની તેના કરતાં વધુ મન આકર્ષક ને દિલ લલ-ચાવનારી તેને ભાસી, એમ એકેક પછી તે બધી મોહીનીઓમાં તે તમામ મોહમુગ્ધ બની ગયો.

“જાંઘીમાં આવી ચીઝો બી અસ્તિત્વ ધરાવે છે એવું અત્યાર તુલીક હું જાણુતોજ ન હતો!” તે મનસે વખાસ્તો.

આખા પૈરીસમાં હાલ તેનાં જોટલું લોકપ્રિય, મ્હોટો આવકાર પામતું ને દરેક રીતનું માન મેળવતું મનુષ્ય કોઈ ન હતું, અને લોક જ્યારે જાણ્યું

કે કોંટ ૩ સોલ્ડાના પર દરબારમાં પણ ધરાંપરાં ચનાં હતાં ત્યારે તો તે માન અને લોકપ્રિયતામાં અવધિજ થઇ. લીઝાં તે બધી મોજમજાહોમાં ગોચા છાકટો થયો હતો.

આકાશ ૩ કોંક્રેસ એ બધું ચુપકીદીથી જોતી અને સમજતી હતી. તેણી પ્રચુલિત હૃદયે વમાસ્તી કે બધું તેમ થવું જોઇતું હતું. તેનો લાડકો દિકરો તે સર્વને લાયકજ હતો !

અને હતું બી તેમજ ! કોંટ ૩ સોલ્ડાનામાં માત્ર ખેજ મોટા દુગુંણો હતા તે એ કે પોતાની માતાની દરેક મજાંઓને તે નમી જતો અને પોતાનો એક પુરો બેદ તેણીથી ડરી જઇને છુપો રાખતો. તે મોજ મજાહથી સંતોષ મેળવી શક્યો ન હતો. તેનાં અંતરમાં લોભના દર્માં ઉછળી રહ્યા હતા. થોડાજ અઠવાડયાંમાં તે મોજ મજાહોની ઘેલચ્છા નાખુદ થઇ અને તેને મોટી અભિલાષાના દૈત્યે ઘેર્યો. સપ્ટેમ્બર મહિનો એમ કરતાં આવ્યો. થોડાં અઠવાડયાંઓ વધુ વિટતાં લીમાને ત્યાગી આવ્યાને એક વર્ષ પુર્ણ થનાર હતું. તે કોઇ વેળા તે વિચારે દિલગીર થતો હતો અને દુઃખી લીમાનો ખ્યાલ તેને ઘણો ખુંચતો હતો.

એક વેળા લીમાનોજ વિચાર કરતો તે પોતાના હોટલ ૩ આંરના મહેલના પોતાના એલાહેદા રૂમમાં બેઠો હતો. તે રૂમ તે મહેલનો સર્વથી સરસ રૂમ હતો કેમકે તેની બારીઓમાંથી ટયુલરીઝનો નામાંકિત બાગ નજરે આવતો હતો અને તે બાગ આખા પેરીસ નગરમાં બહુ રમણ્ય હતો. એક બાદશાહી તજ્જુમલથી અને લીઝાંને જોઇતી અને ગમતી દરેક ચીજાથી તે રૂમ આરાસ્તા કરેલો હતો. તે તેની માતાની અંગત દેખરેખ હેઠળ સંગારાયેલો હતો કે જેણી પેરીસમાં આવ્યા પછી મોટી મોટી પાર્ટીઓ અને મેળાવડાઓ કરી સર્વમાન્ય થઇ પડી હતી. પેરીસની સોસાયટીમાં તે પુજાતી હતી અને પોતાના તે વગ અને વૈભવમાં તે આનંદથી ઉછળતી હતી. અમોએ ઉપર કહ્યું તેમ લીમાને લગતા વિચારો કરતો લીઝાં બેઠો હતો તેટલાં તેની મા હસ્તે રહેરે દાખલ થઇ.

“મમા ડીઅર ! કુંઇ માહરા રૂમમાં આવવું થયું ? હું તમને અત્રે જોઇ ગહુ ખુશી છું !”

“માહરા દિકરા !” તે માએ ગંભીર મિઠાશથી કહ્યું : “હું તાહરે માટે સારા સમાચાર લાવી છું !”

“તેમ તમારા એહરા ઉપરથીજ દિસે છે. તમે આજનાં જેવાં પુરાણ ને સુખી કૌવચિતજ દિસ્યાં છો-મમા !”

“હું કદિ એટલી સુખી હતીજ નહીં !” તેણીએ ધીમેથી કહ્યું. “હું ખુદાનો તે માટે આભાર માનું છું. માહરા દિકરા ! માહરી જાંદગીની દરેક તમન્નાઓ પુરી થઇ છેજ આજે જે સમાચાર હું લાવી છું. તે તાહરે કાળે અત્યંત સારા છે, મેં કદી રાખેલીજ મ્હોરદાર મેં તાહરે વાસ્તે ખરેખર ગોટી કાઢી છે ! જો ખુદ ખુદાએજ તાહરી પોસ્તપનાહી કરી તાહરી આયડી શોધી કાઢી હતે તો તે પણ એના કરતાં વધારે સારી શોધી શકતે નહીં, માહરા દિકરા ! હું તાહરે માટે ઘણાજ સારા ને સગનવંતા સમાચાર લાવી છું !”

ચોડીક ક્ષણ જવાન કાઉન્ટ ચુપ બેઠો. તે પોતાની માતાના મગરર હસ્તાદાર મ્હેરા ગમ અગમ્યખીથી જોતો હતો. તેણી એ બાબત માટે શું સમજતી હતી અને તેથી ઉલટું તે પોતે શું સમજતો હતો !

“મને એક ખજાનોજ મળ્યો છે !” તેણીએ ઉત્સાહથી ચલાવ્યું : “એક નહીં આંકી શકાય એવું બેમુલ ઝવેર હાથ લાગ્યું છે ! મને લાગે છે કે આખી દુનિયામાં એજ એકલી તાહરે લાયકની છોકરી છે, તેણી ખુબસુરત છે, લીઆં ! તેણીનો મ્હેરા ઘટમદાર ને રૂઆબવાળો ને ઘણેજ મોહક છે. તે તું જોતાંજ તેની પર નેમ્માર થઇ જશે ! તેણી જેવી તવંગર અબળાઓ ફાંસમાં આંગળીના કાપા ઉપર ગણાય તેટલીજ છે. તેણી એક નામાંકિત અને પુરાણાં કુટુંબની એકલી હૈયાત નખીરી ને વારસ છે. તેણી હું તો એમજ ધાડું છું ને પ્રારતી રહીશ કે તાહરેજ માટે જન્મી છે !”

તે એક વિચિત્ર હસ્તુ હસ્યો કે જે તે માતા પોતાના ઉત્કેશતમાં જોઈ શકી નહીં.

“પણ મમા !” તેણે કહ્યું ! “એ તમો કહો છો તે બેમુલ ઝવેર કાણ છે ?”

“હેલન ડ સએશન !” તેણી ધીમેથી બોલી. “ડ સએશન કુટુંબની એકલી વારસ ! જે તું તેણીનો ભર્થાર અને તો તાહરી ને તેની મિલકતો એક થતાંજ તું ફાંસના શાહઝાદાઓની ગણનામાં આવશે ! તેણી ખુબસુરત, મગરર ને વળી સોસાયટીની રાણી તરીકે એક અવાજ સ્વીકારાયલી છે.

એક રાણી થવા માટે જ જાણે તેણી સરખાયતી છે. દોલત પણ તેણીની એ શુભાર છે. તેથી વધુ દડલત કાંસમાં બાગ્યે જ કાઈ બીજા પાસે હશે ! તેણીની મિલકતનાં બાડાંની ઉપજનો આંકડો જાણી તું અજ્ઞાનીથી આભો થઈ જશે ! વળી તેણી ઉમરાવ કુટુંબની આપદાદેથી છે અને એવી એકને વરવાથી તું વર્ષો પછી જ બની શકે એવો મહાન નેજાગવગ્યો માણસ એક લેહઝામાં બનશે ! દરેક ચાક તાહરી થશે ! મોટી દોલત, મોટી સત્તા, મોટી કિર્તિ અને વળી એક દોષની પણ ધર્મો ઉત્પન્ન કરે એવી ખુબસુરત મહોરદાર ; લીઝો ! તાહરે ચુકણ મંડ્યે પડી ખુદાના ચુકાના અદા કરવા જોઈએ છે ! હું નહીં ધારતી કે આખાં કાંસમાં તાહરા જેવો બાગ્યશાળી બીજો કોઈ જવાન હશે !” એટલું બોલી માડામ ડ સોહડાનાએ સમ્મેશન ફીલીનીને લગતો આગલો ઇતિહાસ લખાણથી તેને કહી સમજાવ્યો, તેઓની ભારી ભાગવગ, નામના અને દોલતનું આરીક વર્ણન તેણીએ કયું. તે છતાં લીઝો ખામુશ બેસી રહ્યો. પોતાની માતાને પોતાનો ભેદ કેમ કહેવો તે જ તે સમજી શક્યો નહીં.

માડામ લ કોટેસે પોતાના બેટા ગમ જોયું. તેની ચુપકાદીથી તે રહજ અજાણ થઈ—તેણીએ તો વક્તી રાખી હતી કે તે સારા સમાચાર સાંભળતાં જ તે અણહદ ખુશાલીની એક ખુંમ પાડી ઉકશે—આનંદથી હદમાર હરખાઈ જશે ! પણ તે બદલે તે તમામ શાન્ત અને ચુપ હતો.

“તું કંઈ કહેતો કેમ નથી, લીઝો ?” તેણીએ પૂછ્યું. “હું ધારું છું કે તું ખુશી તો થયો જ હશે ! હું તને માહરા વિશ્વાસમાં લઈ કહું છું કે એ લગ્ન થયલાં જેવા શહેન્શાહ્યાનુ પણ ઇતેમ્મર છે. દરેક રીતે સારાં વાણાં છે—બધું આપણા લાભનું છે : માહરા આનંદની એ સર્વથી પરિસિમા થઈ છે.”

તો બી લીઝો કંઈ જોઈયો નહીં કે તે માતાના મનમાં પણ મહજ બી ભ્રાંતિ થઈ નહીં કે તેણીની મોટી ઉમેદોનો કિલ્લો એક ઝપાટામાં તુટી પડનાર હતો !

“શહેન્શાહ્યાનું સાથે મને એ વિષે વિસ્તારથી વાત થઈ ચુકી છે ! અને હું માડામ ડ વસે કે જે મોડમુવાઝેલની કાકી ને ગાડર્બન છે તેને પણ મળી ચુકી છું !”

હવે લીઝાંએ જોયું કે તેણે બોલવું જ નોંધ્યું. તેણીને મારી નાખવી તેને માટે સહેલ હતું પણ તેણીને તે કહેવાનું તેને માટે અતિ કઠણ હતું !

“મમા !” તેણે ધણીજ ધીમા સાદે કહ્યું : “માહરે માટે વધુ રીકઝીક એ બામે ન કરો ! મેં તે માટે તમને અત્યાર વેરમાં કહેવા ઇચ્છ્યું ન હતું પણ ખરી વાત એ છે કે-હું પરણેલો છું !”

અને તે શબ્દો પુરા થતાં મોહત જેવી બયંકર ચુપકીદી ત્યાં ફેલાઈ.

પ્રકરણ ૨૬.

એક બયંકર ચુપકીદી ત્યાં ફેલાઈ રહી—જાણે કુલ કુદનજ શાંતિ ધારી બેઠી, પવનની લહેર પણ પડી ગઈ. તે રૂમમાં મુકવામાં આવેલાં સુંદર ઝાડોના પાંદડાંઓનો ધીમો ખડખડાટ પણ તેથી અટકી ગયો. તે ચુપકીદી અતિ ગંભીર હતી. અતે તે બોલો બોલાઈ ચુક્યા હતા, અરજ બાંચું હતું. પ્રથમ પગથ્યું દાવાનળ દુઃખ પડી લીઝાંએ વટાવ્યું હતું. તેણે હવે હિંમત આણી પોતાની માતિતર ગૂમ જોયું તો તેણીમાં ગઝબ ફેરફાર તે થોડીક ક્ષણોના દરમ્યાનમાં થઈ ગયેલો જોયો. તેનો સીધો આકાર વળી ગયો હતો; તેનો ચહેરો શીકો મારી ગયો હતો; તે ઉપર ગભરાતનાં ચિન્હો રૂપટ નજરે આવતાં હતાં. તેણીની આંખો ગભરાત ઉપગ્રવે એવી કીસમની બની ગઈ હતી.

“પરણેલો !” તેણીએ ગંભીર અવાજે પુછ્યું.

“મમા ! માહરે અગાઉથી કહેવું જોઈતું હતું !” લીઝાંએ ધીમે સાદે અલાવ્યું. “પણ હું જાણતો હતો કે તે સમજતાં તમે અતિ ખેદ ખાઈ જશો ને તેથીજ હું ન બોલ્યો હતો—કહેવાની હિંમત કરી શક્યો નહોતો !”

“પરણેલો !” માડામે કદરબીદામણ સાદે કહ્યું : “હું માનતી નથી; તું કહેજ તે ખરું નથી !”

“તે તમામ ખરું છે !” લીઝાંએ ગંભીરપથી કહ્યું ! “હું ઇચ્છું છું કે એ શોકાગ્નિમાંથી મે તમને ઉગાર્યાં હોતે !”

ને પોતાની માતાની નજદીક ગયો. તેણીની કલટ, હોંસ તથા મજ હતી—તેણીને સીધા ટેકદાર આકાર ધુજનો અને નખજો પડેલો દિસતો હતો. તેણીનાં ચહેરા ઉપરનો દમામદાર ઠસો નાખુદ થઇ ગયો હતો, તેણી સોફા ઉપર નિસોસ થઇ ઢળી પડી હતી. લીઝાએ તેણી બધી આશ્ચર્યથી જોયું.

“મમા!” તે બોલ્યો, “તમે છેકજ ગમ ખાઇ ન આવો—હું તમને દુઃખી જોઇ શકતો નથી: તમે તેણીને જોશો ત્યારે—”

તે શબ્દો સાંભળી તે મગર માતા છંછળી પડી.

“હશ! તું સમજી શકતો હોય એમ હું ધારતી નથી!” તે બોલી.

“હું અહીં સમજું છું! તમારી સાથ રહેવા ને વસવા પડીથી મેં ક્ષણજ લીધું હતું કે એ સમાચાર જાણતાંજ તમને કેટલું મોટું દુઃખ થશે!”

“તેં માહરે જીગર તોડી નાખ્યું છે!” તે માતાએ હદ વિનાની નિરાશાથી રડી પડતાં કહ્યું. તે શબ્દો સમજી લીઝાનું કાગળું ચીરાઇ ગયું. તે પોતાની ખુબસુરત ઉમરાવ ટોરની મગર માતાને કેટલો વ્હાલો હતો તે અત્યારે તુલ્ય ન હતો. હવે તેનું મોટું દુઃખ જોઇ તેને સખ્ત આઘાત થયો. તેણે તેણીને દિશાસો દેવાની તથા સમજવવાની તજવીજ કરી: તે તેણી પાસ ગુઠજીમડે બેઠો.

“તમે માહરીપર ગુસ્સે ન થતાં, મમા ડીગર!” તેણે ઉમેયું. “તમારી જીંદગીમાં તમે કેટલી મુશીબતો ને દુઃખો રહેવી ચુક્યાં છો! મમા, તમને ગરતી દુઃખ ઉપજવવા માટે હું મને પહેલાં ધિક્કાર છું! બોલો—માહરી સાથ વાત કરો—તે એટલાં બધાં બેચન ને અંત વિનાના નાસિપાસ ન થાવ!”

“તેં માહરી જીંદગી ખરાબ કરી છે!” તેણી દુઃખી થઇ બોલી, “તેનો બગાડ અને નાશ કરી મેલ્યો છે!”

“મેં બોટું કયું છે એ હું કયુંલું છું,” તેણે અંબીરાઇથી કહ્યું: “પણ તે કંઇ બાલ્યું બોટું તો ખરેખર નથીજ! માહરી પરજીતર જવાન, ખુબસુરત ને એક લેડી જેવીજ છે!”

“માહરી કાણુ?—” તેણીએ પૂછ્યું.

“માહરી ધાળીયાળી.”

“મને એ કમખ્યાત બચકર મોલ કદિ પાછો ન સંભળાવતો!”
તેણીએ ફરમાવ્યું—“કદિ કદિ નહિ!”

—પણ મમા, માહરે તો તે હું બ્યારે તેણી માટે વાત કરું ત્યારે ફરમાવત વાપરવેલ પડશે! બીજા શું શબ્દથી હું તેણીને સમોંધી શકું? તેણી માહરી ધણીવાણી છે!”

માડામે પોતાના બખાયકો શીકા રહેશે તેના બણી ઉડાવ્યો.

“માહરા દિકરા! એ કરતાં બીજું કંઈ બી હતે તો મને મુઝાકો ન હતો! આવાં દુઃખ બદલ આપણે આવારાવતનજ જીવ્યાં અને મર્યાં હતે તો લાખોવાર બહેતર થતે! હવે આ વૈભવ—આ પદ્ધિ શા ખપનાં છે? મેં કિસમત સાથે માહરી આખી જીંદગી બાથ બીડી હતી અને આજે મને તેની આગળ એકાએક નમી જવું પડે છે! હવે વધુ બાથ માહરાથી બીડી શકાવાની નથી. માહરા વિનય સાથજ માહરો પરાજય બી થયો છે!” તેણીએ પોતાના હાથો અગાધ ગમથી મસલ્યા.

“માહરા દિકરા! તેં તાહરી જીંદગી મોટી કરી છે! તાહરી કીર્તિના કોટને તોડી પાડ્યો છે!” તેણી રડતી બોલી. “તાહરા ભાંવી મુખનાં મોટા સ્વપ્નાઓ ભૂટ થયા છે! બધી મોટી આશાઓ ને ઉંચી ઉમેદો પર પાણી ફરી જવ્યું છે! અરે લીઓ, લીઓ! એ તે શું કદ્યું?”

તે ચુપ ઉભો હતો. તે તેણીને રડતી જોઈ શકતો ન હતો, તેની માથે દુઃખી કદી બી દેખાઈ ન હતી. તેણી થોડીકવાર પછી થોડીક શાંત થઈ.

“લીઓ! મને એ અઠે વધુ ખુશાસી આપ! તું કોઈ મોટા ખાન્દાન-નીજ નખીરીને પરણ્યો છેની? સાંહડાનાં ખાન્દાનમાનો કોઈપણ ઉનસ્તી પકતિમાં પરણ્યો નથી. તેઓએ પોતાની મોટી પદ્ધિને બરતીજ પરણેતરે સદા માણી છે અને તે—સાંહડાનાના છેલ્લા નખીરાએ પણ તાહરી જીનકાળની કીર્તિને જોય દે એવીજ પસંદગી કાઢી હશે!”

“નહી મમા! તેમ નથી! માહરી બાથકી એક બેડી જેવી અને ધણી ખુશસુરત છે એવી ખુશસુરતી કે તેવી તમે કવચિતજ જોઈ હશે. તેણી શીખેલી ને બધી રીતે કેળવાયેલી છે, તે ઘણા ઉમદા ખવાસની મધુરી છે, પણ જન્મે તે બેડી નથી?”

“ત્યારે તે જાંડાવાળી હશે ! અથવા મોટી દોલતની વારસ હશે ?”

“નહી—તેમ પણ નથી !”

“ત્યારે તેનાં સગાં જ્ઞાલાઓ મોટાં ખાન્દાનના ને લાગવગ્યાં હશે !”

“નહી ! તેમ જી નથી, મમા !” લીઓએ જવાબ વાળ્યો અને પછી પોતાની ચસ્મો ભુમીપર ચોંટાડી દીધી. તે પોતાની માતાના ચહેરા સાથું જોવાની લીમત પણ કરી શક્યો નહી.

“ખાન્દાની નથી—પૈસાવાળી નથી—લાગવગવાળી નથી—કોઈજ નથી. ત્યારે તું પરણ્યોજ કેમ ને કાંય, લીઓ ?”

તે સુપ ઉભો. આનો જવાબ ને દઈ શક્યો નહી. એલનવોટર અને તેની આસપાસનો રમણ્ય પ્રદેશ તેમજ લીમાનો મોઠો આકાર તેનાં નેત્રો સમક્ષ તે પજો તરી આવ્યો.

“તું પરણ્યોજ કાંય ?” માડામે પાછું પુછ્યું : “મને જવાબ આપ !”

“હું તેણીની મહાજનનાં મસ્ત બન્યો હતો,” તેણે કહ્યું : “તેણીના પ્યારમાં માહરાં તમામ જીવરથી ચકચુર બન્યો હતો.” માડામના ચહેરા ઉપર અણહદ ચિસ્કારનાં ચિન્હો ફરી વળ્યા.

“હું જાણતીજ હતી—” તેણી કડવાસથી બબડી, “મને તેની ખબરજ હતી. એ એકાંતે ખાતર તેં તાહરી સમસ્ત જીવંતીનો નાશ કર્યો. તાહરી આશાવંત કારકિર્દિનું એ અતિ મુર્ખ અને નબળા વિકાર કાળે બળિદાન દીધું.”

“મને ને મોહત કરતાં પણ જતરી બળિષ્ટ બાસ્યો, મમા,” તેણે કહ્યું.

“હા ! કારણ તું તેનો શુભામ બન્યો હતો. હું એવા હઝાર વિકારોને માહરા પગ તળે કચડી મેલતે ! લીઓ, તેમ ફરી તે તાહરી કુટુંબી કાર્તિનો ભોગ આવ્યો છે, તાહરાં ઉદયનો અન્ત આવ્યો છે.”

“મમા, તમે મને ગેરધન્સાદ કરો છો !” તેણે નરમાસથી કહ્યું “મેં જ્યારે આ પગલુ બધું ત્યારે આપણા છુટકારાની કે આપણી પદિની પુનઃ પ્રાપ્તીની જાંખી આરાએ નહતી. લીન્ની નિશાળમાં છોકરાઓને આપણી ભાષા બજાવતાં હું તમામ કાયર થઈ ગયો હતો. મને કોઈ ફૂરીતની ઉમેદ નહતી અને મમા, જ્યારે મેં તેણીને આહી—તે અતિ ખુબસુરત—અતિ પ્રેમાલ—અતિ મધુર પ્રેમદા સાથ મહારો પહેલાં ભેટો થયો ત્યારથીજ માહરી

જાંદગીમાં મોટું પરિવર્તન થયું ! મને ત્યાં એન કે સુખ નહતું. તે અને તે પછીથીજ મને પ્રાપ્ત થયાં. માહરી જાંદગીજ ગોળા ફેરવાઈ ગઈ. મને લાગ્યું કે તેણી વિના હું જીવી શકનાર નહોતો.”

“હટ !” તેણીએ તુચ્છકાર કર્યો, “માહરી આપણા ને વિચારો તો ફાંસ-મોજ ધરધાલી રહેવા જોઈતા હતા ! બહારનો વિચાર કરવા જેટલો નાશન ને મુખ તું થઈજ કેમ શક્યો !”

“પણ તે વેળા ફાંસ અને સ્વિકારશે એમ હતુંજ ક્યાં જો ? મમા, ત્યાં માહરી જાંદગી કવી કંગાળ એકલવાઈ ને દુઃખી હતી તેને. ખ્યાલ તમને આવી શકે એમ નથી ! નહીં મિત્ર-નહીં મદદમાર કે કંઈ આશા વગર છોકરાઓ સાથે આખો દિવસ માથાફાંડ કરી હું જીવતો હતો. માહરી કદરખાનાર-મને ચાહનાર-માહરી સંભાળ લેનાર કોઈ નહતું !”

“લીઓ ! ખુદાને ખ્યાનર એ અધા લાગણીબર્યા શબ્દ પ્રયોગો કરવાનું મોકુફ કર ! હું એવું નો-સન્સ સાંભળવા માગતી નથી !”

“તેણી અને મળીને મળીજ માહરી ને કંગાળ અવસ્થામાં ફેરફાર થયો-માહરી જાંદગી સુખમય બની. સુખનો મુર્ચ ને ધડીથીજ ફક્ત તણ થયો. હું એમ ખાત્રીથી માનું છું મમા કે માહરા દેશવટાના દિવસો-તેણીને મળવા આઘાતના દિવસો હું જાણે જીવ્યોજ નહોતો. તેણીને હું મલ્યો-તેણીને વ્હાતો થયો, મને માફ કરજો-મમા, પણ માહરાં બડનાં બડથી હું તેના ખ્યારનો પરસ્તાર થયો !”

“મને મુળ આખતથી વાંકું કર, ખ્યારના ટાફેલાં જવા દે.” તે માતાએ મીઝાઝથી કહ્યું.

“હું એક સાધારણ છોકરીની જાંદગીને ચાહી શક્યોજ નથી.” લીઓએ આગળ ચલાવ્યું. “પણ તેણી એક શાહઝાદી જેવીજ છે. કેળવણી, રૂપ-સુંદર, અને રીતભાતની તમામ અપ-ટુ-ટેટ એવી કે ગામના લોકો તેને લીનની લલનાના મગરીબર્યા ઇલાખથી પીછાળતા હતા; એકલ વોટર નામની એક અતિ રમણ્ય નદીને તીરે તેણીનું ધર આવેલું છે. અને તે સુંદર નદીની ટળેટી, કીનારા કિપરજ અમે પ્રથમ જળ્યા હતા.

મમા, તમે તેણીને જોઈ ખુશી થઈ જશો, અને મને માફ કરશો; બીણા વાયોલેટના મધુર ફુલ જેવી એની આંખો મોહક અને ખુલ્લું છે.

તેણીના મનોહર મોડરવાળા માથા ઉપરના ત્રણો સુંદર સોનેરી છે. એક ચીતારાને ખુશ કરી એકે એકો તેનો મોહક મધુરો મુખડો છે. તેણીજ પોતાના દેશના એક અહુ પુરાણુ પણ અતિ સુંદર ગાયનમાં ગાય છે કે—

ખુખસુરત એલનના કીનારા પર
નથી કોઈ તેણી જેવી સુંદર.”

“હું તાહરી કવિતાઓ ને લાગણીઓના શબ્દો સાંભળવા માંગતીજ નથી. મને મુળ આપનોથીજ વાકેફ કર,” તે માતાએ ઢઠતાઈથી કહ્યું.

“અરે મમા, શું તમે કદી જવાન ન હતાં?”

“હું તને કહી ચુકી છું કે મને એવું નોનસન્સ પસંદ નથી,” તેણી બોલી; “હું તાહરી જવાનીની મુખાઈઓ સંખધી જાણુવા માંગુ છું, માહરી નહી.”

તે શબ્દોના પ્રહારથી તે ચુસ્સે થયો, પણ તૈણે પોતાનો કોષ સમાવી દીધો. તે શબ્દોથી તેને સખ્ત લાગી આવ્યું.

“મમા, એટલાં બધાં સખ્ત અને ઘાતકી નાનો.” તેણે અરજ કરી, “મને દરેક ખાત્રી છે કે માહરી બૈરી તમે જ્ઞેશેા તો તે જરૂર તમને ગમશે.”

તે માતાના મુખ ઉપર જવાયલી તીરસ્કારની લાગણી લીઁઁ માટે જોવા જોગ તો નજ હતી.

“તાહરી બૈરીની ખુખસુરનીની તારીફ ગાવામાં તું એટલો ચકચુર થઈ ગયો” છે કે તેણી કાણુ છે તે કહેતોજ નથી. મને કહેશે કે કાંટ-ક-સોહડાન! કોના સાથ લખના ગાંઠથી જોડાયા છે?”

“તમોખર” જાણશે ત્યારે તમે શું કહેશેા, મમા—હું એક અંગ્રેજ દળાણુ દળનારની દોકરીને પરણ્યો છું.” લીઁઁ બોલ્યો, અને તેણે પોતાની આંખો તેણીના મ્હેરા ઉપરથી ફેરવી નાંખી.

પ્રકરણ ૨૭.

તે કદી એવી કોઈ બરાધ ન હોતી.

“એક દળણ દળનારની છોકરી,” તેણી બારે તીરકારથી બચડી, “થું સંરસ સાડું! સોદડાનાના ઉમરાવ ખાનદાનનો છેલ્લો નથીરો અને એક નીચ દળણ દળનારની દીકરી જોડે” સંબધ કાઢો, લીઓ, તાહરું બેજુ તો ગુમાઇ ન ગયું હતું, તાહરી બુધ્ધી તો ઘડી ન હોતી?”

“નહી, મમા, માહરી બુધ્ધી અને બેજુ” બંને સલામત હતું, ફક્ત માહરું જીવર એવાઇ ગયું હતું.” લીઓએ જવાબ કર્યો.

તે માતાએ અનહદ વીકારની એક નજર પોતાના ખેટા બચી ફેંકી.

“તાહરે માટેની માહરી બધી બરી ઉમીદો અને આશાઓનો આ મજનો અંત આવ્યો?” તેણી કડવાસથી ખેલી “એ તું એટલો મુરખ બનીજ કેમ શક્યો હશે, લીઓ, એટલો અવિચારી ને બુબખ.”

“મમા, મને મનસાફ આપો. યાદ રાખો કે હમણાની માહરી સ્થિતિ વીશે તો એક દુરનો ખ્યાલ વટીક ને વેળાએ મને નાંહોતો.” તેણે પોતાની માવીનર પાસેથી ન્યાયની વાચના કરી.

“મને કહે” તે માતાએ અધીરાઈથી પ્રશ્ન કર્યો, “કે જો તું એ ફેરફારની ખીના જાણતો હતો તો એ પગલું બરને કે? આ કમનસીબ લગ્નની જુસરીમાં જોડાતો કે?”

તેણે જવાબ દેવા અગાઉ થોડીક પછો વિચારમાં વીટાડી.

તે લીમાને સાદનો હતો, પણ આ નવી જીંદગી-તેનું મોટું માન અને મોજબજબ કંઈ તેથી તેને ઓછી પ્યારી થઇ પડી નહતી.

“મને જવાબ દે!” તે માતાએ એક પણ પાછી તકાળે કર્યો.

“નહી!” તેણે કહ્યું, “હું ન વરતો. એ ફેરફારની મને ખબર થઇ હોતો તો હું લીનને તે વડીએજ છોડી આવતો. હું કદી પરણતો નહીં!”

તે જવાબથી તે માતા કીચીત ફરજત સંતોષ પામી.

“તું એટલું સમજી શકે છે એ જોઈતું હું ખુશી છું,” માતાએ કહ્યું.

ત્યાર પછી તેણી ગંભીર વિચારોમાં નીમગ્ન થઈ ગઈ. લીઓ પશુ ખ્યાલોમાં ચક્રચુર થયો. તેણીની માતા વખતના જવા સાથે શાંત થઈ, તે મધુરી મોહરદારને હેતથી આવકાર દેવા કપુલશે એવા ખ્યાલોમાં તે ગુહાયો. થોડી પળો પછી તેની માતાએ કહ્યું, “લીઓ, હું તાહરી પાસથી એક વચન માંગું છું. આ તાહરાં અત્યંત બેહુદા લગ્નની વાત એમજ ગુપ્ત રાખજ. તે બાબે છ અઠવાડયાં સુધી માહરી આગળ વટીક પણ બોલતો ના. મને એક વિચાર સુઝયો છે. હું તને તે કહેવા માગતી નથી, તે ઉપર હું ખ્યાલ કરવા માંગું છું તેટલો વખત સુધી એ બાબે કોઈ આગળ એક વરાલ વટીક કાઢતો ના. તું મને વચન આપે છે?”

“હા.”

“એ છ અઠવાડયાંના અરસા દરમ્યાન તું કોઈ આગળ ન બોલે તે ઉપરાંત તાહરે ઇંગ્લાંડ પણ ન જવું એવું હું માગી લઉં છું. અથવા, તેણી ઉપર તાહરે કાળજી બી ન લખવું એમ તો હું કહેવા માગતી નથી. પણ તાહરે જવું તો નહીજ.”

“એ પણ મને કપુલ છે,” તેણે તાબેદારીથી માતાની આજ્ઞા કપુલ કરી.

“મને એવી કંઈક સંતોષ થયો છે.” કોટેસ બોલી. “મને ઘણું લાગ્યું છે. એ માહરાં દીલને થયેલો જખમ રૂજવવા તાહરે મને મદદ આપવી જોઈએ. તાહરે આજે રાતે માહરી સાથે માડામ ડ સેન્ટના બોલમાં આવવું પડશે.”

“હું ખુશીથી આવીશ.” લીઓએ કહ્યું.

“તું ત્યારે સ્પષ્ટ સમજ્યો કે, લીઓ,” તે માએ ફરીથી સમજાવ્યું, “કે છ અઠવાડયાં સુધી આપણા વચ્ચે તહકુબીનું કરારનામું થયું છે; ત્યાર પછી આપણે લડીશું.”

“આપણા વચ્ચે કદી લડવાનું થશેજ નહીં, મમા,” લીઓએ પોતાની માતાના હાથો ચુમી કહ્યું.

“છ અઠવાડયાંની તહકુબી ત્યાર પછી હું માહરો વિચાર અમલમાં મેલીશ.”

“તેનું શું પરિણામ આવશે, મમા?” તેણે હસીને પૂછ્યું.

“નેથી તું અચરત થઈ જશે,” માડામે કહ્યું, “પણ તે વીરો હમણા બોલવા માંગતી નથી; છ અઠવાડયા સુધી નહીં. પછી સૌ થઈ રહેશે.”

તે વાત અત્રેજ અંતે અટકી. તે રાતે લીઝો પોતાની મા સાથ માડામ ડ સેન્ટના બોલમાં ગયો. ત્યાં ખાસ લઇ જવામાં તેની પાવરધી માતાની મનલબ હતી. હેલન ડ સયશન, પેટ્રી દોલતમંદ ઉમરાવમદી કે જેણીને પોતાની વહુ બનાવવાની તમન્ના તેણીએ મનમાં રાખી હતી તે ત્યાં આવનાર હતી. અને લીઝો સાથ તેણીનો મેળાપ કરાવવાનો, તેણીની અતી મોટી ખુશસુરતીથી તેને અંગતવાનો તેનો મનોરથ હતો. અને તે માનો આંતરિક ખુશહાલીભર્યો તે મનોરથ સિધ્ધ થયો. હેલન ડ સયશનને જોઇ લીઝો આશ્ચર્યચકિત થઇ ગયો. ઉત્તમ ખુશસુરતીની ઉત્તમ દેશથી સજ્જ થયેલી તે મધુરી છોકરીને જોઇને મોહમુગ્ધ બની ગયો. તે એક પીકચર મીસાલ તેને ભાસી.

“મમા, પેટ્રી લેડી કોણ છે?” તેણે પોતાની માતાને શોધી કાઢી તેનાથી તે કોણ હતી તે જાણવાની ઇચ્છા કરી.

“કઇ જવાન લેડી, લીઝો-અહીં તો પુશકલ જવાન લેડીઓ છે.” તેણીએ ઈંડાઇથી પુછ્યું, પણ તેણીના મ્હેરા ઉપર તેણીની બધી ફતેહનો ઉસ્કરાત સાફ ધમધમી રહ્યો હતો.

“પેલી હીરાઓથીજ મધાવલી છે તે,” તેણે કહ્યું.

“પેલી પીકચર જેવી લાગે છે તે!” તેણીએ ધીમેથી પુછ્યું.

“હા. મને ખી પ્રથમ એની પર નજર પડતાં તમારીજ માફક લાગ્યું.” તે જવાન કાંઉટે કહ્યું, “પેલી ફ્લોરાના મોટાં પુટલાં આગળ ઉભી છે તે.”

તે માએ પોતાની ખુશહાલીની લાગણીઓ જમ તેમ છુપાવી.

“એ મોડમુવાઝેલ ડ સયશન છે,” તેણીએ નફકરાઇથી કહ્યું, અને પછી પોતાના બેટા આગળથી ખાસ ખસી ગઇ, કે જો ત્યાં ઉભી રહે તો તેણે તેણીને અનેક પ્રશ્ન પુછ્યા હતા. પણ પ્રશ્નો પુછવા ને તેનો ખુલાસો મેળવવા કરતાં તેણી વીશે તે મનોગનજ જ્યાદા ખ્યાલ કરે તે વધતું સાફ વિચારીને તે પાવરધી માતા તે બેટા આગળથી ચાલી ગઇ.

અને તેણીની વક્ત્રી અનુસાર તેણે અનેકાનેક વિચારો કર્યાં.

ત્યારે તે હેલન ડ સયશન હતી. તે તે અપસરા હતી કે જેણી સાથ તેને વરેલો જેવા ખુદ શહેનશાહ્યાનું વટીકાજ અને ઇન્તેજાર હતી; અને

તેની માતાની પણ પુરી ઇચ્છા હતી. અને જો તેણે સ્ત્રીમાને કદી નીહાળી ન હતો, એલનવોટર ઉપર તે કદી ભટક્યો ન હતો તો તે આજે આ ખુબસુરત પરીને વરવા છુટેા હતા !

હેલન ડ સયશન-ફ્રાન્સની સર્વોત્તમ ખુબસુરતી અને સર્વથી વધુ દલ્લોઁ ધરાવતી ઉમરાવ વારસમાં પોતાના બરથારને ફ્રાન્સનો સર્વથી મુખ્ય પુરુષ કરવાનું સામર્થ્ય હતું. એ બધા વિચારોમાં લીધા નીમજન બન્યો. કીંતુ તેને પોતાની પરણેલી સ્થિતિ કાળે જરા પણ અંતાપ થયો નહી. તે તેણીને નીહાળી આજે આશ્ચર્યચકિત થયો હતો. તેની માતાએ કરેલાં અલંકારીક વર્ણનો ઉપર તેણે ઝાઝું લક્ષ દીધું ન હતું. તેણી હદયાદરની તેણીની (હેલનની) વખાણ કરતી હતી એમ વમાસી તે મુછમાં તે વેળા દરયો હતો. પણ આજે તેણે જોયું કે તેણી માટે તેની માએ કરેલી વખાણ પુરી ન હતી, અધુરી હતી.

તેણે બીજે દીને પોતાની માતાને હેલન ડ સયશન માટે અનેકાનેક પ્રશ્નો પુછી તેણીને દરખાવી મેલી. માડામ ડ સોલડાનાએ તેના મનની સમાધાની અર્થે તેણીને લગતી તમામ વિગતો તેને લખાણથી સમજાવી, અને થોડા દીવસમાં શહેનશાહને ત્યાંના બોલમાં તેણી સાથે તેની ઝોળખાણ કરાવી આપવાનું માથે લીધું.

હેલન ડ સયશન સાથની રૂબરૂ મુલાકાતથી લીધાં વધતોજ અંગયો. તેણી ધણા હસમુખા સ્વભાવની અને જબરી વાદુરી હતી. તેણી સાથે વાત કરવી એ એક પ્રકારની મોજ હતી અને એકજ વેળાના અરસામાં લીધાં તેણીથી તમામ મોહમુગ્ધ બની ગયો. શહેનશાહને ત્યાંના તે બોલમાંથી પાછા ફરતી વેળાએ તે હેલનની અસાધારણ ખુબસુરતી ઉપરાંત તેણીની અસરકારક વાકયાચ્ચતુરી અને બાહોશીની પણ પ્રસંશા કરતો થયો. હેલન ડ સયશન જેવી નમુનેદાર ઝોરત અસ્તિત્વ ધરાવતી હશે એમ તેણે જાણ્યું ન હતું. તે પ્રથમજ આજ તેની જાણમાં આવ્યું.

હેલન ડ સયશન પણ લીધાંની મુખમુદ્રા અને ચંચલાઈથી અંગમ રહી. આખી ફ્રેન્ચ સોસાયટીમાં ધણા જવાન્યાઓ તેણીને હાથ કરવાની ઉમેદમાં તેણી ઉપરથી ઝોધપ પંથરાઈ જતા હતા, પણ તેમાંના કોઈપણ ઉપર તેણીની મીઠી નજર આજ પર્યંત ઉતરી નહોતી. કોઈ તેણીને લાયકનું તેણીને નજર

આવડું કે જડડું ન હતું. પણ લીઝાં ઉપરની એકજ નજરમાં અને થોડીક વાતચીતમાં તે મોહ પામી ગઈ. તેણીને મન તે જવાન તેણી માટેજ સર જાયશે હતો એમ લાગ્યું.

“બીજે દિવસે તેણીએ પોતાની ગાર્ડયન માડામ વેસે પાસે લીઝાં માટેની ખુશ પુછપરછ ચીપીચીપીને કરી. માડામ વેસે માડામ સોલડાના જેટલીજ પોતાની ભત્રીજાને લીઝાં સાથ વસાવવા ઇતેજાર હતી. તે તેની પોતાની કુટુંબી ઇજ્જતમાં વધાએ થનાર સમાન હતું. પોતાની ભત્રીજાને તેને માટે આતુરતાથી વાત કરતી જોઈ તે નેહાયત ખુશી ને સુખી થઈ. તેણીએ ધીમે ધીમે જાણી લીધું કે હેલનને લીઝાં ગમી ગયો હતો. તેની મુખમુદ્રા, રીતભાત આદીથી તેણી અંગ્રહ હતી. અને તેને પોતાનો શોહર બનાવવાની તમન્ના પણ તેણીનામાં ઉત્પન્ન થઈ ચુકી હતી.

માડામ ડ વેસેએ તે ખુશખબર માડામ ડ સોલડાનાને જણાવી. અને તે બંને દોકરીઓએ સંપ કરી તે જવાન જીવોને એકમેકના વધતા સમાગમમાં લાવી જતી લગ્નચાવવાનું નક્કી કર્યું. માડામ ડ સોલડાનાએ પોતાના બેંક ડ ઓરના મોટા મહેલમાં એક આકવાડયું ગુજરવા આવવાનું માડામ વેસે અને તેણીની ભત્રીજાને આમંત્રણ કર્યું કે જે કરી રાખેલા સંકેત મુજબ માડામ ડ વેસેએ માનથી રિસ્કાયું.

તે બે જવાન જીવોનો પરીચય વધારે લાભકારક સિદ્ધ થયો. તેઓનો વધતો સમાગમ એકમેકના આંતરીક સદ્ગુણોની વાકેશી અર્થે સરસ નીવડયો. લીઝાં હેલન ડ સયશનની તનની સુંદરતાથી જેટલો છક થયો હતો તેટલો હવે તેના મનની મધુરતાથી થયો. તે ઘણી યુદ્ધિશળી હતી. તેણી સાથ વાતો કરવી એ એક મોટી મોજ હતી એમ તેને લાગ્યું. અને ત્યારે તેને લીમાનો ખિઆલ શું તંજ દીધો હતો? ના. તે તે મીઠી મધુરીને સરખસર વીસારી બેઠો ન હતો. અવારનવાર તેણીની યાદ તેને થતી હતી. તેણી માટે તે ઘણો ગૌર કરતો હતો. તે હેલન અને લીમાની સરખામણી પોતાનો મન સાથ વખતો વખત કરતો હતો. તેને ભાસતું કે તે જાણે બે જુદીજ દુન્યાઓ માટે સરખાયેલી હતી. અને તે પોતાના મનને બાળતો હતો છતાં પોતાને હેલનની દુન્યાનેજ લાયક ધારતો હતો. તે નવી જાંઘળી તેને માફક આવી ગઈ હતી, ગમી હતી, અને કોને ન ગમે ?

તે વીચારતો હતો કે લીમા શું તે જીંદગીને લાયકની થઇ શકશે ? તેની સાથે વસવા પછી કેળવણીને તેના દરજ્જાને છાજતી ગુણવાળી થશે ? તે શંકાશીલ હતો. તે આમ અકેક પછી ખ્યાલોમાં નીમગન બની જતો અને ત્યારે તેની સાથી હેલન મનશે અજબ થતી અને તેની તે હાલત ઉપર તેનું લક્ષ્ય ખેંચતી. લીઆં તેના ઉડાવનારા જવાબો દેતો.

“પણ તમને કંઈ આંતરીક શોક હોય એમ મને તો દીસે છે.” તે ચાતુરી પાછું અને પાછું બાર મેલીને કહેતી. “તમને શું માહરી કંપનીમાં આનંદ આવતો નથી ?”

“અનહદ આનંદ મને આવે છે, મોડમુઆઝલ,” તે ખાત્રો આપવા પાછી પાની ન કરતો. પણ તે ચકાર છોકરી તુરતજ સવાલ કરતી, “ત્યારે માહરી સાથે વાતો કરતાં એકદમ તમે કેમ અટકી પડો છો, શું વિચાર કરવા મંડી જવ છો ?”

અરે! તે કેમ કહે કે તે પોતાની મધુરી મોહરદારનો ખ્યાલ કરતો હતો કે જે ઇંગલાંડના એક અતિ રમણ ભાગમાં હાલ એકલી જુરતી હતી. તેનું મન પોતાની વાત કહેવા ધડીકમાં તપુ તપુ થતું હતું, પણ પોતાની માતા સાથે તેણે કરેલું કરાર તેને યાદ આવતો અને ત્યારે તે ફરજિયાત અટકીજ જતો.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

“લીઆં,” માડામ લ કોટેસે પોતાના પુત્રને કહ્યું, “આપણા વચેની તહકુબીની મુદત ખતમ થઇ છે, અને હવે એ બાબત આપણે છેવટ સુધી લડીશું.”

તે સમજી તે જવાન કાઉન્ટ નફકરાધથી હસ્યો. તે સમજીજ નહી શક્યો કે છેવટ સુધી લડવાનું અંદર હતુંજ શું ? તેણે અત્યાર સુધીમાં પોતાની માતાની દરેક મરજ સાચવી હતી; તે તેણીને ચાહતો હતો, તેથી, તેનું દીલ દુઃખવવા નારાજ હતો; તે તેણીથી બીહીતો હતો એટલે તેણીને ગુસ્સે કરવા ચાહતો ન હતો.

“છેવટ સુધી લડવું ન પડશે, મમા ડીયર,” તેણે કહ્યું, “આપણા વચ્ચે કડવાશ કદી બી થશેજ નહીં.”

“હું તે માટે ખાત્રીપૂર્વક નથી,” માડામે શંકાથી ડોકું હલાવી કહ્યું, “મેં માહરા વિચાર ઉપર પુખ્ત ગૌર કર્યો છે, અને તે સાચો સિદ્ધ થયો છે. માહરી બાળ આપણા દેશના ચોકસ કાયદાઓની ખારીકાથી મજબુત બનેલી છે, અને તે હવે હું અજમાવવા માંડું છું.”

લીઓ પોતાની માતાના શબ્દો સાંભળી ગુચવાયો. કાયદાની ખારીકાઓની મજબુતી વીશે તેની માતા શું કહેવા ઇચ્છતી હશે ?

“લીઓ, તેં ફાન્સમાં ઝાઝાં વરસો કાઢ્યાં નથી એટલે તને અત્રેના કેટલાક કાયદાઓની માહીતી, ખેશક, નજ હશે.” માડામે જારી રાખ્યું.

“એ માથાં દુઃખણને હું હંમેશ દુરજ રાખું છું.” લીઓએ કહ્યું, “મને એ વીશે કંઈ બી ખબર નથી.”

“ત્યારે તું જાણતો નથી લાગતો કે લખને લગતા અંગ્રેજ અને ફ્રેન્ચ કાયદાઓ વચ્ચે મોટા તફાવત છે.”

“નહી. હું જાણતો નથી. મેં તે વીશે કદી ખ્યાલે કાઢ્યા નથી” લીઓએ કહ્યું.

“પણ હવે તાહરે તે બાબત ગંભીરપણે વિચાર કરવોજ પડશે,” તેની માતાએ કહ્યું, “કેમકે તેને તું ધારી શકે તે કરતાં તાહરી સાથે ગાઢ સંબંધ છે. ખરેખર તો, તે તાહરે કાજે મોત અને જીવન જેવી ગંભીર બાબત છે.”

“હું તો એવું કંઈ ગંભીર જોઈ કે વિચારી શકતો નથી,” લીઓએ જરા તડખાધને પુછ્યું.

“તે કેમ છે તે હું તને સમજાઉં,” માડામે કહ્યું, “પછી તું તે ઉપર આ દેશના તમામ ધારાશાસ્ત્રીઓના મત જોઈએ તો લઈ જો ને ખાત્રી કર કે હું કહું છું તે વાત અક્ષરસ સત્યજ છે કે નહીં.”

લીઓએ અચરતીભર્યા ગભરાતથી પોતાની માતા ગમ જોયું. તેણી શું કહેવા ધારતી હતી તે તે સમજી કે કદપી શક્યો નહીં.

“હંગ્લાંડમાં તું એક ચોક્કસ કીવામાંથી પસાર થયો છે કે જેને તું લગ્ન કહે છે,” તેણીએ કહ્યું.

“હા. માહરા લગ્ન થયાં છે.”

“પણ તું એ ક્યાં જાણે છે કે જ્યાં સુધી તું હંગ્લાંડમાં વસે ત્યાં સુધીનીજ તે તાહરી પરણેતર છે; પણ જે પળે તું તાહરા પગ આ દેશની ભૂમી ઉપર મુકે છે કે તે તાહરી પરણેતર ગણાતી બંધ થાય છે.”

“હું એ માની શકતો નથી,” લીઓએ ગર્ભગદીત થઈ જતાં કહ્યું.

“એ તદ્દન ખરું છે. કાયદો એમજ કહે છે. તે હંગ્લાંડમાં તાહરી ધણીઆણી છે, ફ્રાન્સમાં નહીં. ફ્રેન્ચ કાયદા પ્રમાણે તાહરાં લગ્ન નારવા અને કાયદાની વિરૂધ્ધ છે. આ પળે તું તમામ છુટો છે, એક કુવારા જેટલો મુક્ત છે.”

“પણ માયલ,” લીઓ પુકાર્યો, “એ કેમ બને? એ કેમ મનાય?”

“હું કહું છું તે તમામ સાચું છે.” તેણીએ હંડાઈથી કહ્યું.

તે થોડી ક્ષણ ચુપ બેઠો.

“તમે કંઈ ગંભીર ભુલ કરો છો. એવો કાયદો એક જબરદસ્ત નામોશીજ આપણા સુંદર દેશ માટે કહેત્રાય,” લીઓ યુરસાથી ઉશકેરાઈ બખાલ્યો.

“તે હું ના પાડતી નથી,” માડાપે કમ્પ્યું, “એવા બીજા બી ઘણાં બેનલતબર્થા કાયદાઓ ધારાપેથી ઉપર અસ્તિત્વ ધરાવે છે.”

“પણ એ છેજ કેમ?” તે બોલ્યો. “મમા, તમે મને કહે છો એ કેમ હોય? એના પુરાવા શું છે? એની મતલબ શું છે? એવો બેદુદા, બેશરમીબર્થો કાયદો હસ્તીમાં આવ્યોજ કેમ?”

“તાહરે જાણતું જોઈએ કે તું હજી ઉમરમાં આવ્યો નથી. અગર તું ઉમરમાં હતો તો આ કાયદો તાહરી ઉપર ગાલેબ આવી શકતો નહીં. તું હજી એકવીસ વર્ષનો પુરો થયો નથી, એટલે ઉમરમાં નથી. તું સમજ્યો, લીઓ?”

“હા. મમા, તમે એ બાબત બહુ બારીકાઈથી ગભીપ્રાય કરી મેળેલો દીસે છે.”

“તું ઉમરમાં નહાતો છે,” માડામે પાત્રું કહ્યું. “અને ફેન્ય કાયદા મુજબ તાહરાથી તાહરાં માઆપ કે વાલીઓની રજા વગર કોઇ સાથ પણ લગના ગાંડથી જોડાવાય નહીં અમર તું માઆપ કે વાલીઓની રજા વગર પરણે તો તાહરાં લગ્ન કાયદાપુરવક નથી.”

“માહરી અકકલજ નથી કમુલ કરતી કે એવો કાયદો હસ્તીમાં હોય !”

“તે હસ્તી ધરાવે છે. અને વળી અમલમાં ઝટ મુકી શકાય છે.” માડામે ક્રોધથી કહ્યું, “તુંને ને હવે માલમ પડી જશે.

“તમે શું એમ કહેવા માંગો છો, માયજી, કે જે કોઇ જવાંન આસુરે ઓગણીસ વીસ વરસનો પોતાના માઆપ કે વાલીઓની પરવાનગી વગર પરણે તો લગ્ન ગેરકાયદેસરના ગણાય.”

“હા.” માડામે ભાર નાંખીને કહ્યું, “એ કાયદો ઇન્સાફી કે ગેરઇન્સાફી જે હોય તે પણ એમજ છે.”

“એ બનવાકાળ નથી,” લીઓ પુકાર્યો.

“ઘણો ભાગ ન બનવાજોગજ ખરું હોય છે.” માડામે ધીમેથી કહ્યું, “ઉમરમાં આવ્યા પછી એવી કોઇ બાધા નડતી નથી પછી ભલે તેના વાલી કે માઆપ તે માટે મંજૂરી ન આપે. પણ ઉમરમાં ન આવેલું કોઇ માઆપ કે વાલીની રજા વીના પરણે તો ફેન્ય કાયદા મુજબ લગ્ન વાજખી ન ગણાય.”

તે જવાંન આ સાંભડી અમ્યખીથી આભોજ બની ગયો.

“એવો કાયદો હસ્તીમાં આવ્યોજ કાં હશે ?” તેણે સવાલ કર્યો.

“હું ધારું છું કે તાહરા જેવા બેઅદમ અને બેઅન્યાદ જવાનોના ઉછાછલાપણા વ્યાજખી અટકાવ માટેજ.” માડામે તાણો માર્યો.

• “તે ક્યારનો હસ્તીમાં છે ?”

“તે મને ખબર નથી,” તેની માએ કહ્યું, “અને તેની સાથ આપણને કાંઈ નીસબત નથી. હાલ-આજે એ કાયદો • હસ્તીમાં છે એનેજ માહરી સાથ નીસબત છે. તું ઉમરમાં નથી એટલે પરણવા અગાઉ તાહરે મને મળવું કે પુછાવવું હતું, માહરી મરજી જાણવી કે મેળવવી હતી. માહરી મરજી ને રજા વિનાના લગ્ન કાયદેસરના નથી.”

“એવો કોઇજ કુપદો ઇંગ્લાંડમાં નથી.” લીઓએ તકરાર કીધી.

“તે હું જાણું છું. તેથીજ, તો હું તને કહું છું, કે તેણી જેવી ફ્રેન્ચ ભુમી ઉપર પગ મેકરશે કે તાહરી પરણેતર તરીકે ન ગણાશે. સમજ, તું અહીંયા તાહરી બાયડીને અત્રે લાવવા માંગે તો ડોવર કે ફ્રાકસ્ટનના બારાં સુધી તે તાહરી મોહરદાર છે, પણ યુઓં કે કેનેના બંદર ઉપર ઉતરશે કે તેમ તે ઓળખાશે નહી. તેણીને તે હક રહેશે નહી. કેમકે તું માહરી રમ્મર્મંદી વગર પરણેલો છે.”

“મમા, હું તમને પ્રતીજ્ઞાપુર્વક કહું છું કે એ હું જાણતો ન હતો.” લીઓએ ખરાં દીલથી ખાત્રી આપી.

“તે હું માતું છું,” માડામે કહયું. “જે તું જાણતો હતે તો જરૂર માહરી રમ્મ મંગાવતે, કે જે હું કદી આપને તો નહીજ.”

“એ કેટલું બયંકર છે. સમસ્ત દુન્યાને એ નહેરત કાયદા સામે પોકાર ઉઠાવેલો ઘટે છે.”

“હું કમુલ કરું છું કે એ કાયદાના ગેરફાયદાઓ વીશેષ છે,” માડામે કહયું, “પણ કોઇ વેળા મગજના ફાટેલા જવાન્યાઓ એટલી તો શુદ્ધી ખોલી બેસે છે કે તેઓને એવા કોઇ સખ્ત આંકેશની ખાસ જરૂર પડે છે. તે ઘટનામાં એ આશીરવાદરૂપ છે.”

“પણ ફાયદા કરતાં નુકશાન એમાં બેઅંદાજ છે,” લીઓએ તકરાર કીધી.

“મને તો નુકશાન કરતાં ફાયદા વધારે દેખાય છે,” માડામે ટકોર કરી.

“પણ, મમા, એ કાયદો શું યુરોપના દરેક દેશને લાગુ પડે છે. એમ સમજો કે કોઈ ફ્રેન્ચ જવાન પોતાના માઆપ કે વાલીની રમ્મ વિના ઇટલી કે સ્પેનમાં પરણે તો તે લગ્ન ગેરકાયદેસરના ગણાય ?”

“હા. તેણે ફ્રાન્સમાં આવી પોતાના માઆપ કે વાલીની રમ્મ મેળવી પાછું પરણવું જ જાઇએ.”

“એ એક ઘણોજ નબોળો કાયદો છે. માણસને આગરદારમાંથી લુપ્તો કરી મેલે એવો એ એક ઇગારો કાયદો છે,” લીઓ બખાલ્યો.

“ના. માહરાં મત મુજબ તો એમદમ અને મુખ લગતોનો અટકાવ કરવા કાળે એ કાયદો બણે કાયદાકારક છે.”

“તમે પાછું અને પાછું કહો છો છતાં હું માનીજ નથી શકતો કે એવો કાયદો હસ્તીમાં હોઈ શકે ?”

“ફાન્સનો એક મજુર પણ એ કાયદો જાણે છે; અને તાહરા જેવો શીખેલો ઉમરાવ એ કાયદાની હસ્તીથી નાવાકેદ હોય એ અતિ દીલગીરી બધું છે. લીઓ, તેં વર્ષો ધંગ્લાંડમાં કાઢેલાં હોવાથી અને ફ્રેન્ચ કેળવણી તને ન મળેલી હોવાથી તને એની પકડી પતીજ નથી.”

“એવી ફ્રેન્ચ કેળવણી મેં નથી લીધી તેથી હું ખુશી છું.” લીઓ કટાક્ષ કરીને બોલ્યો.

“ધંગ્લાંડમાં પણ લગનને લગતા એવાજ કફાડા કાયદાઓ છે,” માડામે પોતાના દેશના કાયદાના બચાવ અર્થે કહ્યું.

“પણ તે બધા હવે નીકળી ગયા છે,” લીઓએ તુરત તે નવી તકરારનો અંત આણ્યો.

“ફાન્સ પણ વખતના વહેવા સાથે તે દુર કરશે,” માડામે ફરવી નાંખ્યું. તે ચુપ બેસે એવી તો કાચીપોચી નજ હતી, “હાલમાં તો એ કાયદો હસ્તીમાં છે અને તેને માન આપવાની આ દેશના વતનીઓની પવિત્ર ફરજ છે.

“મેં એ કાયદા વિષે કંઈજ સમજ્યું નથી. હું તેથી તમામ અજ્ઞાન છું,” લીઓ સંતાપથી બોલ્યો.

“હવે એ કાયદાનો ઉપયોગ હું તાહરા લાભમાં કરવા તૈયાર છું,” માડામે પોતાની મત્તલમ ઉપર આવતાં કહ્યું.

માડામ લ કોરેસે તે શખ્દો બોલી પોતાના બેટા બણી નજર કરી. પોતાના વિચારોની મોટી અગ્નિપ્રીમાં લીઓ તે શખ્દનું ખરું રહસ્ય સમજી શક્યો ન હતો.

“એમાં તો કંઈ શક્ય નથી કે મોડે વહેસે બંને દેશના કારોબારીઓનું એ કાયદાના બેહુદાપણા ઉપર ધ્યાન ખેંચાશે, અને તેમાં થયે

નેમતો યોગ્ય સુધારો થશે. પણ, આજે લીઝો, તે કાયદો હસ્તીમાં છે, અને તેની હસ્તી બીજા દેશની કન્યાઓને માટે શ્રાપ સમાન છે, અને જ્યારે તેની હસ્તીજ છે તો હું તેનો ઉપયોગ માહરા ને તાહરા લાભમાં પુરો કરવા ઇચ્છું છું.”

તેણીના શબ્દોમાં ધમકી અને ઇપકાના સ્પષ્ટ ચિન્હો મોજુદ હતાં. તેણીના ચહેરો શીકકો પણ કરડો હતો. લીઝોએ અન્યબીથી તેણી બણી જોયું.

“મમા, હું નહીં સમજી કે જોઈ શકતો કે એ કાયદાને તમારી કે માહરી સાથે શો સંબંધ છે?” તેણે પૂછ્યું.

માડામ હસ્યાં.

“મને એની સાથે કામ લેવાનું છે.” તેણીએ કહ્યું. “હું તેનો તાહરી વિરૂદ્ધ ઉપયોગ કરવા માંગું છું.”

લીઝો હસ્યો. તે બોલ્યો, “તમે માહરી વિરૂદ્ધ કે મને નુકશાન થાય એવું કંઈ કરો એ હું માનતોજ નથી. મને તમારામાં પુર્ણ વિશ્વાસ છે.”

“તે તુંને કોઈ પણ પ્રકારે નુકશાન કરનાર તો નથીજ.” માડામે કહ્યું, “જો તું એક બચ્ચાને કંઈ જેરી મીઠાઈ ખાતાં જોય તો તું તેને તેનો ઉપયોગ કરવાથી ઝટ અટકાવે ખૂંડે કેની, લીઝો?”

“બચ્ચીતજ, મમા,” તેમ તુરત તેણે કપ્પલ્યું.

“તે બચ્ચું તેથી જરા છેડારો, રડારો, પણ તે તો તે કાર્ય તેના અંગત ભલા કાજેજ કાઢેલું ગણારો, અને નહીં કે તેનાં પુરાં વાસ્તે. તેમજ તાહરે માટે છે. હું તાહરા હાથમાંથી એક જેરી મીઠાઈ છીનવી લેનાર છું. તું તેથી તને હુઆ થાય છે જી છેડારો, પણ પાછલથી ખુશીજ થશે, અને કપ્પલ કરશે કે મેં ભરેલું પગલું વાજખીજ હતું. માહરા બોલવાનું તાતપર્ય તું હવે સમજી જઈ શક્યો હશે, લીઝો?”

“જરા બી નહીં,” તે બોલ્યો. તેણે પોતાની ચશ્મો અન્યબીથી તેણીના ચહેરા ઉપર ચોંટાડેલી હતી. અને તેમાં ભયના ચિન્હો દ્રષ્ટિગોચર થતાં હતાં. તે અન્યથા થયો કે તેની મા જ કહેવાનું હોય તે ઝટ કહી કાં ન દેતી હતી? તે એમ તો વિચારી શક્યોજ નહીં કે તે કંઈ પણ નબોજી કહેવા ચાહતી હતી, કે જોયી તે કહેતાં તે ખંચાતી હતી.

“લીઓ, તું એટલું તો સ્વેચ્છાથી કમ્યુન કરે છે કે એ તાહરાં અંગ્રેજી લગ્ન એક ઘણીજ કદંગી ભુલ છે.”

“હા તે હું કમ્યુનું છું. મેં તમારી મરજી પુઝાવી હતે તો બહેતર થતે. પણ હું આ ચંડાળ કાયદાની હસ્તી વીશે કશું જાણુતો ન હતો. મને એનો સ્વપ્નોયે ન હતો.”

એક્કનવાટરના કીનારા ઉપર તેના આવવાની ધીરજથી રાહ જોતી તેની પ્યારથેલી પરણેતરને તે છેકજ એવકા થતા ચાહતો ન હતો. તેની અને તેની પરણેતર વચ્ચે જે મોટી મોહન્ય હતી તેનો તે નાશ થતા દેવા ન માંગતો હતો.

“જે તેં મને એક હઝાર વાર પણ લખ્યું હતે તો જી હું માહરી મંજુરીઆન નજ આપતે ને હું રજા ન આપતે તો તું શું કરતે?”

“તે વિના પરણતે !” તેણે ઝટ ઉતર દીધો.

“તો લગ્ન ગેરકાયદેસરના હડતે કે જેમ તે હમણા છે. એવા લગ્નથી ઉત્પન્ન થયલાં બચ્ચાં તાહરી ઓગાદના તરીકે ન સ્વિકારાતે, તાહરા ખેતાય ને મીલકતના વારસ થઇ ન શકતે. તું જોય છે કે, તેથી, એવાં લગ્ન કેવાં કફેડાં ને કદંગા પુરવાર થાય છે.”

તે સમજી તે જવાંન કાઉન્ટે એક ધીમે નિશ્વાસ નાખ્યો.

“પણ મમા, હવે એ લગ્ન કફેડાં ને કદંગા છે એ બધી તકરારોની અગતજ શી છે? લગ્ન થઇ ચુક્યાં છે એ વાત ખરી છે. એક પુરવાર ખીના છે, પછી તેની સામેના વાંધાઓ દોકટ છે.”

“તેમાંજ તું ભુલે છે,” તે માએ મતલબ ઉપર આવનાં કહ્યું, “લગ્નની પુરવારીઓ એવી ઘટનામાં ટકે છેજ કયાં?”

“પણ મમા, લીમા માહરી ઘણીઆણી છે,” લીઓ પુકાર્યો, તેનો અવાજ સહેજ ઉશકેરાયલો હતો.

“ઇંગ્લાંડમાં. ફ્રાન્સમાં તે તાહરી પરણેતર નથી,” માડામે ધીમેથી કહ્યું, “જો તું ઇંગ્લાંડમાં એક હકદાર પરણેતર રાખવા માંગતો હોય કે જે ફ્રાન્સમાં કદી હકદાર કહેવાવા નથી, તો તે તાહરાં સોદાગાના માનવત નામને એક મોટો કલક લગાડ્યો છે એમ અત્રે હડશે.”

એક વિચાર સુઝતાં લીઝાં પોતાની ખુરશી ઉપરથી હડી ઉઠા બેઠો.
 “પણ માયજી,” તે અતિ આતુરતાથી પુકાર્યો. “એ બધાંનો અંત
 આણવાનો એક સરસ ઇલાજ છે. હું લીઝાને અત્રે ફાન્સમાં લઈ આવું,
 અને તમે અમારા લગ્નની રજા આપો.”

માડામની ફતેહની તે ધડી હતી.

“અને તે રજા મોતને કડિથી પણ હું આપનાર નથી,” માડામે
 જવાબ દીધો.

લીઝાં બચબીત ચહેરે માડામને જોતો ઉભો.

“મમા, એ તમે શું બોલો છો?” તે પુકાર્યો, “શું તમે એમ ખરે-
 ખર કહેવા માંગો છો કે લીઝાને માહરી ફ્રેન્ચ કાયદા મુજબની પરણેતર
 બનાવવા માંગતા નથી.”

“હા. હું એમજ કહેવા માગું છું.” તેણીએ ઉત્તર કર્યો, અને
 તેમ કરવાનો મેં દૃઢ નિશ્ચય કર્યો છે.

“તમારા હાથમાં એવી સત્તા કોઈ કાયદો આપતો હોય એવી મને
 ખાતરી નથી.”

“ફ્રેન્ચ કાયદો એવી સત્તા મને આપે છે.”

“ત્યારે માહરે માહરો ધણીઆણી સાથ ઇંગ્લાંડમાંજ રહેવું પડશે.”

“તો બી ફ્રેન્ચ કાયદાની નજરે તું કોઈ પરણેલો પુરુષ ન ગણાશે.”
 માડામે ફતેહથી કહ્યું, “તમારા બચ્ચાંઓને સોલડાનાના કીર્તિવંત નામ
 ઉપર કે તેની મીલકત ઉપર કોઈજ હક ન રહેશે.”

દુઃખની એક સરદ હાથ તે સમજી લીઝાના મુખમાંથી નીકળી પડી.

“તાહરી ફરજ શું છે તે હું તને બતાવવા માગુ છું, લીઝા,”
 તેણીએ કરડા અવાજે જારી રાખ્યું. “સમજ, ઉતાવળથી નીર્ણય ઉપર
 આવી જવાની કોઈ ખાસ જરૂર નથી. તું તે ઉપર પુખ્ત વિચાર કરવા
 માટે જોઈતો વખત લે. તાહરાં લગ્ન એક જીલનું પરીણામ છે, એક ધણીજ
 બચકર, કમનસીબ જીવ.”

“હું તેમ કબુલતો નથી,” લીઝાંએ કહ્યું, “એક માણસ જે
 પોતાની પરણેતર તરફ વફાદાર ન રહે તો પછી તે માણસજ કેસ કહે
 વાય? હું જો જીલ તરીકે સ્વિકારતો નથી.”

“એ તાહરી એક ગચ્ચાં સહી જીદ છે,” માડામે પાછું કહ્યું. “તાહરાં લગ્ન એક ગંભીર જીલજ છે. તેને દુર કર. તે ગેરકાયદેસરના હોવાથી તેમાં તને ખરાબ લાગવા જેવું કંઈજ નથી.”

“તમે મને બેચુન્યાદ અને દુઝ્યો કરવા માંગો છો. ખુદ ખુદાની પણ નજરમાં અમારાં લગ્ન પવિત્ર અને કાયદેસરના છે, તે હું કેમ વીસરું?”

“તેમ હશે. પણ કાયદાની નજરે—આપણા દેશના કાયદાની નજરે તેમ નથી.”

“માહરી જીદગી બચાવવા કાજે બી એવું અધર્મી કાર્ય હું કરનાર નથી,” લીઓએ જીરુસાથી કહ્યું.

“તાહરી જીદગી કરતાં વધારે કીમતી એક ચીજ બચાવવા ને જળ વવા ખાતર તાહરે તેમ કરવુંજ જોઈશે,” માડામે ભાર નાખીને કહ્યું, “તાહરાં કુટુંબના કીર્તિવંત નામ અને ઇઝ્ઝત તાહરે બચાવવાંજ જોઈએ.”

“જેહાનમમાં જાય એ બધું,” તે બખાળી ઉઠ્યો, “મમા, તમે એક ઓરત થઇ મને એવી નબોજ સલાહ આપો છો. હું તે સમજીને ચરથરી ગયો છું. હું જાણે માનીજ શકતો નથી. હું જે પવિત્ર લગ્નના માંઠથી ખુદ ખુદા અને ખલકતની નજરમાં માહરાં જન અને ઇમાનથી બંધાયેલો છું તેમાંથી એક નહીં જણાયલા અમાનુષી કાયદાને ખાતર છળકપટથી તમે મને છુટી જવા કહો છો. કુદરતના પાક કાયદાની આગળ આપણા કાયદાઓ શું બીસાતમાં છે?”

“એ કાયદો ખાસ કરીને તું ઘણો બળવાલો નીહાલશે,” માડામે શાંતીથી કહ્યું, “જો તું ધીરજથી સમજશે તો સમજ શકશે કે જે હું કહું છું તે અક્ષરશ સત્ય છે, અને જો તું માહરી નસીહત અનુસાર ચાલ્યો તો, તેથી, તુંને લાભ થશે. તે અજાનપણે કરેલી ગંભીર જીલજના પ્રાયશ્ચિત્તમાંથી ખુશાલ મુક્ત થશે. આ લગ્ન કાયદાની નજરે વાજબી નથી, તાહરે તે માન્ય રાખવાં ઘટતાં નથી. હું તને સલાહ દેઉં છું તેવી નીખા લેસ દીલની સલાહ આપ્યા ફાન્સ દેશ માહેની કોઇ પણ માતા એવ સંજોગમાં, પોતાના પુત્રને દેશે.”

“હું માનતો નથી,” લીઓ પુકાર્યો, “અને જો એ ખરું હોય તો એવી ફેન્સ માવીતરો પર ધીકકાર હોજો.”

તેનો ખુબસુરત ચહેરો કોપથી રાનો થઈ આવ્યો. આ જગ્યે જો તેની માતા બદલ બીજું કાંઈ હોતે તો તે ધડીએજ તે તે બોલોનો સ્વાદ ચખાડતે એવો તેનો ઉશકેરાત હતો.

“હું ધારતી’તીજ કે એ પહેલે સમજીતે તું બહું ગુસ્સે થશે. ખરેખર, હું જેટલો ધારતી’તી તેટલો તું ગુસ્સે થયો નથી.”

“હું કોઈ દીવસ એટલો ગુસ્સે થયો નથી,” લીઓએ તે સાંભળી ખીજવાતથી કહ્યું, “મને સમજી લેવ, મમા! એવું ધીકકારવા જોગ કુકર્મ કરવા કરતાં હું માહરો જમણો હાથ કાપી કાઢવા તક્યાર છું. એ કાર્ય અતિ નીચ, શરમખયું અને ધીકકારી કાઢવા જોગ છે.”

“હું એ જવાબને માટે તક્યાર હતી,” તેણીએ કહ્યું, “વખતના તહેવા સાથ તું જુદુંજ વિચારશે. એ ઉપર તું પ્રુપ્ત વિચાર કર કે ઈંગ્લાંડમાં થયલાં લગ્ન આપણા દેશના કાયદાને બંધન કરતા ચોક્કસ સંજોગોમાં નથી, કે જે સંજોગોને તું પુરેપુરો આધીન છે, અને તું હેલન ડ સયશનને પરણવા છુટો છે.”

“મમા, હું પરણેલો છું,” લીઓએ ગુસ્સાથી બાંગ મારી.

હવે પોતાનો વચ્ચો જતો ગુસ્સો અટકાવવા પોતાના ચાવણા તેણે પીસી મુક્યાં, અને હાથોની મુઠી વાળી સંખ્ત શબ્દોનો ઘોષ પોતાના મુખમાંથી નીકલી જતો તેણે અટકાવ્યો.

“હું તેણીને પરણેલો છું. અગાઉ તેણીનું નામ મીસ ડરવન્ટ હતું. હવે તેણી માહરી મોહરદાર છે, કૉટેસ ડ સયશન છે.”

“એક દળણું દળનારની દીકરી, નહીં ?” તે માએ તીરસ્કારથી પુછ્યું.

અફસોસ ! લીઓના મનમાં હવે અફસોસ થયો, સખ્ત અફસોસ થયો કે જોન ડરવન્ટ જ્યારે તેને તુચ્છકારી કાઢ્યો હતો ત્યારેજ તે કાંચ એલનવોટર છોડી ન ગયો હતો કે આજનો હીણભાગ્યો દીન તે જોવા ન પામતે. તેણે ક્રાન્સની સર્વથી મગરર અબજાની મુખમુદામાં જોયું.

“હા. તેણી એક દળણું દળનારની દીકરી છે.” તેણે કહ્યું.

“બસ ત્યારે તો એ સવાલનો છોડો આવી ગયો.” તેની મા ડેડાવથી બોલી, “તે એક મોટી જુલ કરી છે કે જે તાહરે

સુધારીજ નોંધશે. તવારીખમાં કોઈ પણ સોલડાના દળાણું દળનારની દીકરીને વર્ષો છે એમ નોંધાયું નથી અને નોંધાવવું નોંધએ પણ નહીં. તું શું એમ ધારે છે કે એ છોકરી બેલ ૩ ઓરની શેડાણી થવાને લાયક છે ?”

“નહીં, તે તમામ લાયક હાલમાં નથી, પણ તમારી કેળવણી હેઠળ તે ઝટ લાયક થઈ જશે,”

“લીઓ, તું પટપટ તા કર. એ વીચાર માહરી સાથે વધુ કરવો ફક્ત છે. છતાં માહરા તાબામાં છે, તાહરા નથી. તું ઉમરમાં આવે ત્યાં સુધી તાહરી ઉપર માહરા કાયુ છે, અને હું મને મળેલી સતાનો ઉપયોગ કરવાજ માગુ છું. દુશમનાવંત કરવા કરતાં દોસ્ત થા, ઝગડો કરવા બદલ સુલેહ કર.”

તેણે પોતાની મા ગમ અન્નપ્રીતી જોયું.

“મમા, તમે એક ઓરત છો, તમે શીખેલાં છો, વીદુષી છો, તમારાંમાં એક સ્ત્રીનું નરમ હૃદય છે, તેમ છતાં શું તમે મને પહેલાં એવી સલાહ આપો છો. કોઈ બીજાની જીંદગીનો નાશ કરવાની, તેનું પવિત્ર નામ કલંકીત કરવાની, તેણીનું જીવન જીગર તોડી નાખવાની ?”

“હા, હું તને સલાહ આપું છું. અને હું તેમ કરાવવાજ બેસી છું.” માડામ ૩ સોલડાનાએ કહ્યું.

“અને તેમાં તમને અધર્મ કે નીચપણું જણાયું નથી ?”

“નહીં. તાહરે તાહરા કુટુંબનો ખ્યાલ સર્વથી પહેલો કરવાનો છે. એ જવાન બાઇનું નામ તું કહે છે તેમ લીમાં છે નહી. તો ઠીક લીમાં માટે આપણે ભરણપોષણની ગોઠવણ કરીશું. પણ તાહરી ફરજ તે કહેલી ભુલ સુધારવાની છે, અને હેલન ૩ સપ્તશન સાથે પરણી તાહરી કુટુંબી કાર્તિને જાળવવા ને વધારવાની છે.”

પ્રકરણ ૩૨.

માડામ ડ સોલડાના તે લાંબી વાતચીતને છેડે પોતાના મન સાથે મગન થતી પોતાના બેઠાને એકલો વીચાર કરતો મુકી તેની પાસથી ખસી ગયો. તેણીએ નકકી માની લીધું કે કુતોહ તેની નિર્માણ થઈ ચુકી હતી.

જવાન કોંટ ડ સોલડાના ચિત્રવિચિત્ર વિચારોમાં નિમગ્ન બન્યો. તે આત્મ ગંભીર વિચારમાં પોતાની જીંદગી દરમ્યાનમાં કદી પડ્યો ન હતો અને કદાચ કદી પડનાર બી ન હતો. કદી કોઈ પુરુષ આવા મોટા ગુચ્છ-વાડામાં પડ્યો ન હશે? કદી કોઈ એવી વિપરીત સ્થિતિમાં મુકાયો ન હશે કે જે ઇંગ્લાંડમાં જોને પરણેતર કહેવરાવે તેને ફ્રાન્સમાં નહી; તે ઇંગ્લાંડમાં પરણેલો મનાય અને ફ્રાન્સમાં નહીં. તે મનશે સખ્ત હયરત રહેતો કે તેણે એવા કોઈ કાયદા વીશે જાણ્યું કે સમજ્યું બી કેમ ન હોતું. તે એક ધણેજ કહેડો ને વિચિત્ર કાયદો હતો. તેને લાગ્યું કે તે જાણતાંજ તમામ દુન્યા ચકીત થઈ જશે.

તે પોતાની માની ખાત્રી માન્ય કરી શક્યો નહીં, કે તે કાયદાની હસ્તીથી ફ્રાન્સમાં દરેક જણ વાકેફગાર હતું. તેને પોતાની દુઃખી અવસ્થાનું હવે જ્ઞાન થયું. તેના લગ્ન જો તેની મા બહાલી આપવા ના કહે તો કાયદા સરના ગણ્યતાં ન હતાં, અને તેણી નાજ ચોખ્ખી પાડતી હતી, એટલે લીમા સાથે ફરી ફ્રાન્સમાં પરણવાનું અશક્ય થઈ પડતું હતું.

“માહરી અને લીમાની આ કેવી હાલત?” તે પાછું અને પાછું પોતાના મન સાથે બબડતો, ઇંગ્લાંડની પરણેતર તે ફ્રાન્સમાં નહીં! બલ ડએરને અને સોલડાનાના મોટા ખેતાબને હું બેશક વારસ થયો, પણ લીમા અત્રે માહરી પરણેતર નહીં. હું ફ્રાન્સમાં જો રહું તો તે માહરે માટે કોઈ ચીઝ નથી, તે માહરી મોહરદાર ને માહરાં બચ્ચાંની મા ગણ્યઈ શકાય નહીં. માહરાં નામ પણ તે કાયદા મુજબ ભાગીદારી નામી શકે નહીં. માહરે લીમા અને ફ્રાન્સ વચ્ચે ત્યારે પસંદગી કરવાની છે. બેઉ મને મળી શકે એમ લાગતું નથી.”

એક બાજુએ તેની પરણેતર હતી. તે ઇંગ્લાંડ જઈ તેની સાથે વસી શકે એમ હતું. તે તેની મોહરદાર કાયદાપુર્વક ત્યાં હતી; પણ તેણીના

ફેરજોને તેની ફાન્સ માહેલી મીસકત ને ઉપજ ઉપર હક ન રહે એમ હતું. વળી તેને ફેન્સ ચહેરી તરીકેના પણ્ય પણ્ય હકો છોડી દેવા પડવાના હતા. પોતાની મોટી ભગીરેમા અમીરી તોરથી રહેવાનું પણ્ય તેને ત્યાગી દેવાનું હતું, અને સર્વથી વધું કાટીલ તો પોતાની મોટી ઉમીદો ને ઉંચી અભીલાષાઓને તીક્ષ્ણજ્ઞા આપવાની હતી. ફાન્સનો સર્વથી મહા પુરુષ બનવાના પોતાના મોટા મનોરથને છોડી દેવાનો હતો. ઇંગ્લાંડમાં જઈ લીમાં સાથ વસવાથી તે અધુ તજી દેવાનું હતું, પણ તો બી લીમાં, તેની બહાલી લીમાં તેની પાસે રહેનાર હતી એ એક સતોષ હતો.

અલ્પતાં હવે ઇંગ્લાંડમાં ગરીબાઈમાં અવત્યા મારવાનું ન હતું. તે પોતાની બહોલી મીસકતો ઇંગ્લાંડમાં ઉપાડી લઈ જઈ શકે એમ ન હતું છતાં તેની ઉપજનો ઉપયોગ તે ત્યાં કરી શકે એમ તો હતું-એટલે વધુવાર ગરીબાઈમાં અવત્યા મારવાની વકી ન હતી.

ફાન્સથી છુટા પડવાનો ખ્યાલ તેને બારે દુઃખ દેતો હતો. ફાન્સની મોહક મધુરતાએ તેને મુગ્ધ કરી મેલ્યો હતો. મોટી આશાઓના વખતમાં તે ચોખેર લપટાયો હતો એટલે તે છોડતાં તેને દુઃખ ઉપજતું હતું, પણ પોતાની માતાની મરજી વીરૂધ્ધ લીખાને ત્યાં લાવી શકતો ન હતો એ બી એક મસ મોટું દુઃખજ હતું.

તે આપડને માટે તે એક અતિ જખરદસ્ત ઉખ્યાલું હતું. તે શુચવાડામાંથી છુટવાનો એક રસ્તો તેને સુઝતો ન હતો, સિવાય કે તે પોતાની માને મનાવી શકે, અને પોતાના ઇંગ્લાંડ ખેંચે થપલાં લગ્ન માટે તેની બહાલી મેળવે, પણ તેમ તેણે અતિ દુઃખ સાથ જોયું કે કદી બને એમ નહોતું.

“હું નહીં જાણતો” તો કે ખુદરતના અને માનવીના કાયદાઓ એટલા બધા એકમેકથી ઉગ્રતા કદાપી હશે.” તે પોતાના મનોગત બોલ્યો, “ખુદાની નજરમાં, તે કદાચાના અદ્દલ ઇન્સાફની નજરમાં, લીમા માહરી પરણેતર છે, અમે સગના પવિત્ર ગાંઠથી દુન્યવી દરેક રાહરસમ ને કીયા મુજબ જોડાયલાં છીએ. હું તેણીને ખુદાની અને દુન્યાની નજરમાં મારી પરણેતર બસાવવા પ્રયત્ન કરું છું. મેં તેમજ કીધું હું તેણીને વિમાણ કાયદાઓના પવિત્ર રસમ મુજબ પરણ્યો. અને હવે આ કાંઈ માહરા દેશનો કાયદો

માહરી સામે ઉઠી ઉભો થયો છે, તે મને કહે છે. 'તેણી તાહરી મોહરદાર નથી. તમારા લગ્નને ગેરકાયદેસરના છે.' હવે એ એ કાયદાઓના કાફરાન વચ્ચે હું શું માર્ગ અપ્તયાર કરું? માહરી ફરજ શું છે?"

તેનું અંતઃકરણ તેને કહેતું હતું કે—જુના જમાનાની એક અતિ ઉત્તમ કહેલી મુજબ દરેક ચીજોને છોડી દેખે પણ તેણે પોતાની ધણી-આણીને વળગી રહેવું. તેજ તેની ફરજ હતી. તેઓ જે પવિત્ર વચન અને કદી ન છુટવાના ગાંઠથી એક થયાં હતાં તે પછી કાંઈ કાયદો તેઓને છુટાં પાડી શકે એમ હતુંજ નહીં. પણ ત્યારે તેને પોતાની બહાલી માતૃ-ભુમીને છેવટની સલામ કરવી પડે, ફરી ઇંગ્લાંડ દેશવટો ભોગવવો પડે, તેમ કરતાં, તેમ કરવાનો ખ્યાલ થતાંજ તેનું જીવન કારાવા લાગ્યું.

પણ ધારે કે તે લગ્ન કાયદેસરના ન ગણાય. તે પોતાની માતાની સલાહ મુજબ લીમને મનાવી લેવામાં ફતેહ પામે. તેણીને એક સારો મુસારો આપી ત્યાંજ રાખી મુકે; અને તે પરણવા પાછો છુટો થાય. પણ શું તે સુખી થશે? તેના મનને શાંતી મળશે? તેનું અંતઃકરણ તેને કદી તેના આ મોટા યુદ્ધ માટે ન ડાંખશે? તે શું કરે? દરેક વેળા તેની તે શંકાઓના જવાબમાં તેનું અંતઃકરણ પોકાર કરતું હતું કે "તાહરી પરણેતરનેજ વળગી રહે. કાયદાના ગમે તેવા ગુચવાડા છતાં તે તાહરી મોહરદાર છેજ."

માડાગ ડ સોલ્ડાના પકડી હતી. તેથીજ તો તેણે તુરતા તુરત પોતાના બેટા પાસ ચોખ્ખો જવાગ ન માંગ્યો હતો. અને તેમ કરવામાં તેણીએ ડાહપંજીજ અતાવ્યું હતું. લીઓં શું કરવું તેના વગાસણમાં અનહદ ગાંધાં આતો હતો.

ત્યાર પછીના થોડા દોવસો લીઓંએ સ્વપ્નો જેતાં આદમી મીસાલ કાઢ્યા. તે અહોનીશ તેજ અસ તેજ વિચાર કરતો હતો. એ માર્ગો તેની સામે ચોખ્ખા ને ખુલ્લા હતા. યા તો તેના દેશના બેહુલા કાયદાને શરણ થવું અને લીગાને તજ દેવી; કે ફ્રાન્સ છોડી દેખ તેની મંજૂરી પરણેતરને વફાદાર રહેવું. તેની માતે અરસામાં કંઈજ બોલી નહીં. તે પોતાના બેટાના ઘેરા ઉપરથી તેના મનનો ગસમોટો ગુચવાડો કળી ચકતી

સમાગમમાં આવે તેની તો દરેક સંભાળ લેતી હતી. તેઓ વચ્ચે મારતી દોસતી વખતના વહેવા સાથે જામી ગઈ હતી. પણ તે તેણી આગળ તે માટે બોલતાં ખંચાતો હતો. હેલન ડ સયશન જેની હતી કે તેણીની સંગતમાં તે ઉદાશ, વિચારવંત અને ચૂંચવાતો લાગતો હતો; અને તે સારાં કે માઠાં ચિન્હો હતાં તે તે જાપડી સમજી શકતી ન હતી.

લીઓ પોતાની માતાના કહેવા ઉપર પ્રભુ વિશ્વાસ મુકીને તો બેઠાજ નહીં. તેણે ફ્રાન્સના ધણાં નામાંકીત ધારાશાસ્ત્રીઓની એ બાબત સદ્ગાહ લીધી પણ સર્વ તરફથી એકજ ઉતરનો ધ્વની નીકળ્યો કે તે ઉંમરમાં ન હોવાથી તેનાં લગન તેની ગાત્રી બદાલી વીના કાયદાથી ઉલટાં હતાં. તેણી મંગલકાંડમાં તેની પરણેતર કહેવાય પણ ફ્રાન્સમાં તો નહીંજ. અને તેણીના બચ્ચાને તેના હકો ઉપર કશીજ હક ન રહે. અને ત્યારે સોલડાનાનો પુરણા માન પામેલાં ખાનદાનનું શું થાય ?

કોઈજ તેને રસ્તો બતાવી શક્યું નહીં. કોઈ માર્ગજ સત્ય પુછતાં તો નહતો. ફક્ત એકજ ચોખ્ખો છલાજ હતો. લીમાને તમવી યા ફ્રાન્સને અને ફ્રાન્સને, તે બધા માન ચાંદોના વરસાદ તેની પર વરસી ચુક્યા પછી તે કેમ તજે ?

માણસ લ કોટેસ પોતાના પુત્રની દરેક હીજ્યાસ ~~જાણ~~ ચોકસાઈથી તપાસતી હતી. તેના માર્ગમાં અનેક અવનવી લાલચો ચાલુ મુકતી હતી. તેના ભવિષ્યની મહત્તાના અતિ અલંકારીક ભાશામાં ભવ્ય સ્વપ્ના તેને ફહી સમજાવતી હતી. હેલન ડ સયશનની મોટી ખુબસુરતી અને કાહરનના ખખના જેટલી દોલતના યુગમાન ગાતી હતી. એ અને એવીજ કીસમતી વાતો ચાલુ કરી કરીને તેનું મગજ ચક્રાક્રમ બનાવ્યા કરતી હતી. તેણી અજ્ઞાતાં તે બાબતમાં કશું ખોટું વિચારતી નહોતી. તે એમ માનતી હતી કે તે જ કરતી હતી તે માત્ર લગાર સખ્ત હાથે કરતી હતી, પણ તેજ વેળાંને કહેતી કે સખ્ત દરદોને છલાજ સખ્ત દવાથીજ થઈ શકે. લીઓએ તે માટે એક વેળા તેણીને કહ્યું હતું. “મમા, તમે શું એ તમારી ચોજનામાં સમાયલી લુચ્છાઈ જોઈ શકતાં નથી ? હું કયુલ કરું છું કે જુનકાળમાં તમે અતિગણુ સોખ્યું છે, પણ તેથી એગ નથી કે તમે આટલુ ધી ન સમજી શકતાં હોવ કે તમે સુચવેલો ઉપાય કોઈ એક અદસ્ત કયુલ

કરવા કદીબી તપ્યાર થાય. તે ઉપર અગલ કરવા તપ્યાર થનાર તો કોઈ ખરે-ખરો બદમાશજ હોવો જોઈએ, શું તમને એમ નથી લાગતું ?”

“નહી, લીઓ, બીલકુલ નહીં. હું તને તેમ છતાં બી મહત્ત્વ માનું છું, એક ઉમરાવ ખાનદાનનું લાપક વંશ ધારે છું કે જેણે અત્તાનપણામાં અને દુન્યાના કંદોબારની સમજ સકિતની કોટાહીના પરીણામમાં એક જુલ બધું પગલું બધું હતું. લીઓ, તારો તો ખરો પુણ્યોધાર એ કાલદાની બરકતથી થઈ શકે છે તે માટે તારે ધન્યરનો આભાર માનવો જોઈએ. મેં એ ઉપર ચાંતીથી પુસ્તકળ ખ્યાલ કર્યો છે. હું તને દુન્યવી દરેક સુખમાં રહેતો જોવા ઇતેજર છું, તેમ તને સુખી બનાવવાનું મેં માથે લીધું છે. હું તને સારે ઠેકાણે વરેલો ને સુખી થયેલો જોવા માગું છું. મેં અત્યાર વેરમાં પુરતી ધીરજ ધારી છે. હવે આપણે આગળ વધવું જોઈએ. હું હવે વધુવાર શાંતી ધારી શકતી નથી. થોડાકજ દિવસ વધુ હું એ બાબત તારા હાથમાં રહેવા દેવશ, અને પછી તે હું માહરા અખત્યારમાં લેવશ. તું જાણે છે હું શું પ્રથમ પગલું બરનાર છું તે ?”

“નહી, મમા, મને તેનો કશો ખ્યાલ નથી.” લીઓ બોલ્યો, “પણ તે સખ્તજ છે એમ મને લાગે છે.”

“હા સખ્ત તો ખરજ. પણ તેથી જ તે છુટકો થઈ જશે. હું ઇન્સાફની સર્વથી વડી અદાલતમાં તારાં લગ્ન રદ કરવાની દાદ માંગશ.”

“તમે તેમ કરશો ના, મમા,” લીઓએ કરગરીને કહ્યું.

“હું તેમજ કરશ-જરર તેમજ કરશ,” તેણીએ દ્રઢ જવાબ કર્યો, “જો તું કંઈ પુરતાપુરત પગલાં ન બરશે તો. એથી સરસ ઇલાજ તારે વારતે એ છે કે તું એ બધી બાબત તારા ધારાશાહીઓના હાથમાં સોંપી દે. તેઓને કહી દે કે પછસા સંબંધીની છુટા તેઓને જોટલી બી દરજત લાગે તેટલી મોટી મુકે. એ હવે વગર ટીમે થવું જોઈએ છે. શું તું એમ માને છે કે હેલન ડ સપ્સન જેવી મખલખ દોલતની મલેક હોકરી એમની એમ કુવારી પડી રહેશે. તારી દીકથી એ મોટું ઇનામ-એ જખરો શીકાર તારા હાથમાં સટકી જશે.”

“મમા,” તેણે અત્યંત નીરાશાથી કહ્યું, “તમે સારી કાસમે જાણો છે કે તારે હેલન ડ સપ્સનનો ખ્યાલ પણ કરવો નહ જોઈએ.”

“ત્યારે તો તેણીને તાહરે માટે ખ્યાલ ન કરતાં પ્રથમ તાહરે તેણીને સ્વીખવવું જોઈએ,” તે માએ હસીને કહ્યું, અને ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

પ્રકરણ ૩૦.

પ્રીન્સેસ હેલન પોતાના ભવ્ય મકાન ચેમ્પ્સ એવીઝીનાં તેવાજ ભવ્ય રીતે આરાસ્તા કરેલા દીવાનખાનામાં બેઠી હતી તેટલાં લીઝોં, કોટ ૩ સોલજાના પોતાની માતાનો કંઈ ખાસ પેગામ લઈ તેણીને મળવા આવી ચઢ્યો. તેણી તેની આમદથી ખુશી થયલી જણાતી હતી. અને માઝમ ૩ વેસે તે મનેને એખલા ખાખસુસ છોડી ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

લીઝોંએ પોતાની માતાનો સંદેશ કહી દીધા બાદ તે જવાન જીવે વચ્ચે તરેહવાર ગપ્પાસપ્પા છેલ્લા નવા નાટક અને છેલ્લી નવી નવલકથા માટે ચાલ્યા.

“મોંશય લ કોટ, તમે કંટલા ફેરવાઈ ગયા છે તેની તમને સહજ પશ્ય કશ્મ્યા છે?” હેલને એકાએક વાતનું સુકાન ફેરવી નાંખી ગંભીરાઈથી કહ્યું, “તમારી ચશમે માહેલાં આનંદના ચિન્હો ગોયા ગુમ થઈ ગયાં છે. તમે ગંભીર અને ગમગીન જેવા માલમ પડો છે. તમને શું છે, એ ફેરફાર સાથી છે તે તમને જો અડચણ ન હોય તો મને જણાવશો?”

“કંઈજ નથી,” તેણે જવાબમાં કહ્યું, “તમારી માયાકુ પુછપરછ માટે નીહાયત આભારી છું.”

“તમે સારી પગે હોવ?” તેણીએ આતુરતાથી પુછવાનું ચાલુ રાખ્યું, “હું જાણું છું કે મોટે ભાગે અહરથો પોતાની તંદરોસ્તીને માટે સારાંથી ઉભરું કહેતાં હમેશ ખંચાય છે. કીંતુ તમારી તખ્ત અચ્છી લાગતી નથી.”

“હું તમામ તંદરોષ્ટ છું.” તેણે ખાત્રી આપી.

“ત્યારે,” હેલને નીર્દોષતાના સમ્યા જોશથી પુછવાનું જારીજ રાખ્યું, “તમે કણાં સુખી નથી. હું ધારું છું કે એ માહરી છેવટની ટકં ખરી છે.” લીઝોંને સહજ ચમકતાં ને શીકકો થતાં નીહાલી તેણીએ છેવટના શબ્દો

કહ્યા, “તમે અસુખી છો. માહરા ઉપર વીશવાશ મુકાને મને કહે કે તેમ હોવાનો સમ્મય શો છે ?”

“માહરાથી કહેવાઈ શકાય એવું હતો તો હું જરૂર તમને તેથી વાકેફ કરતો,” તેણે ઉત્તર દીધો.

પણ હીઓને તેજ વેળા લાગ્યું કે સર્વથી સરસ અને હાપણુભર્યો માર્ગ એજ હતો કે તે રૂપસુંદર છોકરીને પોતાની સઘળી મુશીબત વીસનારથી કહી આપવી. જો તેણી લીમા અને તેણી સાથના તેના લગ્નની બધી હકીકત જાણશે તો જરૂરજ, તેણી તેનો ખ્યાલ કરતાં અટકશે. તેણી હમણાં સુધી એ ખાખત ગુપ્ત રાખવામાં આવી હતી એ જાણતાં છેડાશે મગર એટલું તો નિસંશય હતું કે જો તેની માતા કહેતી હતી તેમ જો સાચુંજ તેણી તેનો ખ્યાલ કરતી રહી હશે તો તેમ કરવાથી તે હવે આ વીગનો જાણી બાઝ આવશે. પણ તેણે એ ખાખત એક શબ્દ પણ હેઠ ઉપર ન લાવવાનું પોતાની માને વચન આપ્યું હતું અને તેનો ભંગ કરતાં તે સ્વાભાવીક ખંચાયો.

“તમે માહરામાં ઇતખાર કાં નથી લાવતા ?” તેણીએ અત્યંત નરમાશથી પૂછ્યું.

“કંઈ જવ જેવું નથી.” તેણે ઉતાવળમાં કહી દીધું. “તમામ નજવું છે અને તે બી માહરે અંગત લગતું છે.”

“અરે ! ત્યારે તો તેમાં મને ઇન્ટરેસ્ટ વધારે લાગશે,” તેણીએ તુરંત વચમાં પડતાં કહ્યું.

“તમે ધણા બલાં છો.” તેણે આભારની લાગણીથી પણ વધતો મન સાથ ગુચવાઈ કહ્યું, “તે એવું છે કે તે વીષે હું બોલી શકું એમ નથી.”

“મને કહો,” તેણીએ જીદ કરી, “શું તે કંઈ રાજદ્વારી મુશીબત છે ?” તેણી ઝડપથી એટલું બોલી અને પોતાનો અવાજ વધુ નમ્ર બનાવી વધારામાં કહેવા લાગી, “એજ ખાખતનો વીચાર મને તમારે માટે વારંવાર આવે છે.”

તે હસ્યો. તેણે ખરાં અંતઃકરણથી ઇચ્છ્યું કે તેની ઉપરની મુશીબત અર્ધા રાજદ્વાર જેવી બી હતે તો તે તેની પરવાહ ન કરતો.

“મને કહેતાં અતુલ આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે કે માહરી મુશીબત એવા કાંઈ પ્રકારની નથી. ઉલટું એ ઘટનામા તો હું ખસ્તીજ કામમાંની પામ્યો જાઉં છું.”

“હું તે સમગ્ર ખુશી છું,” તેણીએ કહ્યું, તે જવાબ વેળાનો અવાજ એટલો તો મંજુલ અને નમ્ર હતો કે તે ફાંસની એક સર્વથી દોષતમંદ અને મગર શાહઝાદીના મુખમાંથી નીકળતો હતો એ અન્યને આશ્ચર્યમુગ્ધ કરવા જેવું હતું.

“માહરે માટે હવે વધુ પ્રશ્નો પુછવાના માહરા ધારવા મુશ્કેલ રહ્યા નથી. મેં જે જે સવાલો તમને કર્યા છે તે માહરી જાણસા સ્વાભાવીક ઉશકેરાવાને લીધેજ છે. હું માત્ર એટલુંજ કહેવા ઇચ્છું છું કે તમે જે કોઇ જાતની મુશીબતમાં હોવ તો તેનું નિવારણ કરવામાં હું તમને સહાય થવા બની શકતી વધાયોગ્ય મદદ કરવા તૈયાર છું.” શાહઝાદી હેલને એટલું કહી પોતાનો કોમળ કર તેની તરફ લંબાવ્યો જે લીઝાંએ માનસહીત પોતાના હસ્તોમાં ઉપાડી ચુક્યો.

“તમારી ભક્ષાએ પાત્ર હું મને પોતાને ભેતો નથી,” તેણે કહ્યું. હેલને પોતાનો કોમળ કર તેના હાથોમાંથી તુરંતજ છોડવી લેવાની કશી તજવીજ કરી નહી. જાણે તે કંઈ વધુ કહેવા માંગતો હોય અને તેણી તે સમજવા આતી આતુર હોય એવા ભાવે તેણીએ લીઝાંની મુખમુદ્રામાં નીહાળ્યું. હવે, લીઝાંની પ્રથમ વેળા પુર્ણ ખાત્રી થઇ કે પ્રિન્સેસ હેલને તેને માટે દરકાર કરતી હતી ખરી, તેને ચાહતી હતી ખરી અને ત્યારે તેની માતા એમ માનવામાં વાજખીજ હતી કે તેણીને જીતવાનું તેના હાથોમાં હતું.

તેણે ધીમેથી તેણીનો કોમલ કર પોતાના હાથોમાંથી છુટા કર્યો. નીરાશાના સ્પષ્ટ ચિન્હો તે પછી તેણીની આતી મોહકમુખમુદ્રા ઉપર દ્રષ્ટિગોચર થયાં. તેણીએ મોહજાતના એ મીઠા સખુનો આ ટાંણે સાંભળવાની વક્રી રાખી હતી. તેઓ એકલાં હોવાથી તે જરૂર કંઈ બેલશે એમ ધારતી હતી, પણ જો તે ન બોલે તો તે નજ બોલ્યો, અને ત્યારે પોતાનો પ્યાર એમ એજે જવા બદલ તેણીને વારતવીક નીરાશી ઉપજી.

“મને એક વચન આપો,” તેણીએ કહ્યું, “જો તમારી ઉપર કોઇ પણ પ્રકારની રાજદ્વારી મુશ્કેલી આવી પડે તો તેની મને તુરંત તુરંત ખબર કરજો.”

“હું વચન આપું છું,” તેણે ઉપકારથી ઉભરાતાં ગરમ હૃદયે ખાત્રી આપી તેણી માટે હવે કંઈક જુદીજ લાગણી તેને ઉદભવી. તે સૌથી દોષતમંદ, સૌથી મગર ને સૌથી આલા દરજ્જાની સુંદરીએ તેની સાથ

એમ એકાંતમાં ગુફતેજો કરીને તેને એમ માન અને સરફરાજી બક્ષી હતી; તેનું હૃદય તેથી તેણી તરફ વધ્યું. તેઓએ થોડોક સમય વધુ વાતોમાં વિટાડયો. તેણીએ પછી નબદીકના એક ફાલ્ગવ વાઝમાંથી એક બહુજ મુશીબીત કુલ કાઢી લીધોને આપતાં કહ્યું.

“મને આપેલાં વચનની યાદમાં એ રાખો.”

તે હર્યો.

“ત્યારે માહરી ઉપર એક વધુ હેશાન ખી સાથો સાથ કરો, એ મને તમારા નાભુક હાથેજ માહરા કાટના ઘટન હોલમાં ભેરવી આપો કે જેમ વેલાતમાં રૂપસુંદરીઓ ચોતાના—” તે અટક્યો. તે ‘લવસ’ કરીને કહેવા જતો હતો. તે જરા જાંબવાણો બન્યો. તેનો અહેસા કીરમણ થયો. જરાક થોભી જમને તે તુરત નરમ અવાજે બોલ્યો, “ભાઈએને ઝોબલામજ કરે છે.”

“ખચ્ચીતજ હું અમેજ મહીલાઓની એ માનીતી નકલ કરવા ખુશી છું” પ્રીન્સેસ હેલને ખુશાલીથી હસ્તાં વદને કહ્યું.

તેણી તેની નજીક ગઈ અને ચોતાના સુકામલ કરાથી તે કુલને તેના ઘટન હોલમાં ધરાવવા માંડ્યું. તેણી તે વેળા તેની એટલી તો લગોલગ જઈ ઉભી હતી કે તેણીના હાથનું ધરજનું તે પારખી શકતો હતો, તેના બદન ઉપરના ખુશખોનો મધુર વાસ તેના શ્વાસમાં જઈ તેને આનંદથી આચ્છાદીત કરતો હતો. તેણીનું મનોહર મુખનું તેના બણી ઉચ્ચાવણું હતું. તેણીની મોહક અશભો, એક પળ તેની સાથ એક થઈ. ફક્ત એકજ પળ અને તે કુંક અરસામાં તેણે સાફ સાફ જોઈ લીધું કે તેનું અંતઃકરણમાં શું હતું અને ત્યારે તેની અશબ ખુબસુરતીએ તે દીવાનો બન્યો અને વાંકો વળીને તેણીના પરવાળા સમ હોઠો કે જે તેને લલચાવતા બયંકર ફીસમે નજીક હતા તે જોશથી ચુમ્યા. બીજીજ પળે તેણે શું કયું હતું તેનો તેને ખ્યાલ થયો. તે ચોકચો અને પ્રીકકો પડી પાછળ હઠ્યો. તેની જીવાન પરણેતરનો મોહક મુખડો તેની આંખો સામે ઉઠી ઉભો થયો અને તેને કપકો દેતો હોય તેવી ફીસમે તેની તરફ જોવા પડ્યો. તેણીને-લીંબાને-જાણે ચોતાની રમરજ ઉભેલી તેણે જોઈ હોય તેમ તે અમક્યો. પ્રીન્સેસ હેલને ચોતાનું ચમકર સર બેજાલથી નખાવી દીધું. તેણીના તમામ બદનમાં ખુશાલી ફરી વળી હતી.

તે ઝડપથી સાવધ થયો. તેણીએ તેના ચેહરામાં જોયું. તેણી કદી એટલી ખુબસુરત દીસી હતી નહી. હજી ખેતલતના ચિન્હો તેણીના મોઢક મુખડા ઉપર અસ્તિત્વમાં હતાં અને તેની આંખો હરતી હતી.

“એ ખી એક અંગ્રેજ રીવાજ છે કે મોંશયક કોન્ટ” તેણીએ ટણકાથી કહ્યું.

“માઝઓ અને બહેનો વચ્ચે ખરેખર એવોજ દસ્તુર છે.” તેણે કહ્યું, “પ્રીન્સેસ હેલન હું તમારી મારી ઇન્કુ છું,”

“હું તમને માફ કરું છું.” તેણી બોલી, “ખરેખર તે ગુન્હો મેં કર્યો. હુંજ ભયમાં ચાલી ચલાવી ગઈ. આ દુલની સંભાળ રાખજો અને તમે આજે આપેલું વચન હંમેશા યાદ રાખજો. ચાલો ટટા.”

પ્રીન્સેસ હેલને ડહાપણ વાપરી ઘટ્ટી ઘડીએ તે મુલાકાત ઉપર પડદો નાંખી દીધો, પણ તે જવાન કાઉન્ટ તેણીનો મહેલ છોડી જતી વેળા સુખી તો હતોજ નહી. તે પોતે પોતાથી રાજ નહોતો. પણ તેણીની ખુબસુરતી એટલી તો ભયંકર હતી લલચાવનારી થઇ પડી હતી કે તે પોતાને રોકી શક્યો ન હતો. અને વધુંમાં વળી તેણે તેની મનોહર આંખોમાં તેને માટે તેણીને કેવી ને કેટલી લાગણી હતી તે પણ વાંચી લીધું ન હતું ?

બધું પાણી ફરી વળ્યું. એકનુ વોટર ઉપરની પ્રેમકથા ઉપર-તેની ઇતેન્નરીયી વાર જોતી બેઠેલી તેની મોઢક મોહરદાર અને સચાઇ તથા સ્વમાનના દરેક ખ્યાલ ઉપર પાણી ફરી વળી ચુક્યું હતું. અફસોસ !

“તે માહરે વ્યાજખીજ મોર્ગે પીચરવું હોય,” તેણે મનોગત ખ્યાલ કર્યો, “તે માહરે એક આગરદાર ગ્રહસ્થનો નીયમજ જાળવવો હોય તો માહરે પ્રીન્સેસ હેલનને ચહેરો પુનઃ કદી જોવો ન જોઇએ. પણ તે કેવો તાજો ખીલતો ખુબસુરત અને મગર મોહક ચહેરો હતો ? તે ઉપર છવાયેલો મગરનો પ્રકાશ તેણીએ તેની ગમ માયાથી જોયું ત્યારે કેવો ને કેટલો અચાગ થઇ ગયો હતો ? અને તેણે કીસી કરી તે માટે પણ તેણી ચીઠાઇ ન હતી.

તેની મોહરદાર લીલાનો મધુર શીકકો ચહેરો તેની નજરો આગળથી હવે ખસી ગયો અને તેની જગ્યા હેલનના પ્રકાશીત મુખડાએ લીધી.

તે સીધી ધર જઇ શક્યો નહી. ડામાડોળ વિચારોના વમલમાં વીટાયેલો તે મનથી ચુસ્તવાતો તે ક્યાં કર્યો. તેનું લોહી ખળખળી રહ્યું હતું; કોઇ પડછાયો જાણે તેની પુક ધરી બેઠો હોય એવો ભાસ તેને હરપળ થતો હતો.

તે નજદીકના એક બાગમાં ગયો અને ત્યાંના ગીચ ઝાડોની શીતલ ધટાઓમાં મનને શાંત કરવાના વિચારથી ફરવા લાગ્યો. ત્યાં બેગા મળેલાં જીલકાંઓ કુદાકુદ ને દોડાદોડી કરી રહ્યાં હતાં. કોઇ શીરીન હલકે લલકારતું હતું. અને તે કોઇ મધુરા આવાજનું દીલજીત ગાયન સાંભળી તેને એકાએક પેશું યાદગાર બેસેડ યાદ આવી ગયું.

ઉન્હાળો લાગ્યો ગમ તેણી પર,

બેવફા પુરવાર થયો જવાન;

હતું નહીં એલનના કિનારા પર,

મિલરની પુત્રી સમ ગમગીન નિદાન !

શું તે ભવિષ્ય વાણી સાચી સિદ્ધ થનાર હતી ? તેને માટે પોતાનું આ જીવન માહેલું સર્વસ્વ અર્પી દેનાર તેની મધુરી મોહરદારને તે શું બેવફા નીવડનાર હતો ?

તેણે અગાઉ જ્યારે બી પોતાના અંતઃકરણને એ પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો ત્યારે તે દરેક વખતે તેના અંતઃકરણે જોસઅંધ એક ઉત્તરને ધ્વની બહાર પાડ્યો હતો કે 'નહીં.'

પણ આજના તેના અંતઃકરણનો જવાબ તેટલાજ જોશનો અને ખાત્રી-પુર્વક ન હતો. તે તેણે પોતે ક્યુલ્યું. તેના જેટલી ઉંડી શીદાગીરીથી કોઇએ પોતાની પત્નીને ચાહી ન હશે; તેના જેટલો કોઇ પોતાની મોહરદાર પ્રત્યે વફાદાર રહેવા ઉત્કૃષ્ટ કદી થઇ રહ્યો ન હશે; પોતાની પત્ની તરફના શીદાગીરી અને ખ્યાર સીવાયનો કોઇ પણ વીચાર બી કોઇને એટલો તીરસકાર ભર્યો લાગ્યો ન હશે, પણ આજે રંગ કંઈ જુદોજ જામતો હતો. જે વિચારોને તે અંતઃકરણપુરવક ધીક્કારતો હતો તે તેને આવી બેટતા હતા અને શું છેવટ આવે છે તે જોવા તેને પ્રેરતા હતા.

અફસોસ ! તે જ્યારે આમ ઝામાડોળ વિચારતો બન્યો હતો ત્યારે તેની મધુરી મોહરદાર તેની ટગરમાંજ એલન પોટર ઉપર સરખસર મ્હા દુઃખના દીવસો પસાર કરતી હતી. તે રડતી હતી અને બંદગી કરતી હતી. પોતાની તખ્ત, તાકાત અને આ દુન્યા માહેલું સર્વ તેણે ફક્ત ખ્યાર સિવાય મુઆબ્યું હતું.

પ્રકરણ ૩૧.

પ્રાનમેસ હેલનનો મધુરો મોહક મુખડો ફતેહ અને ઝળાતથી ધમ-ધમી રહ્યો. તેણીની દીલચરમ આંખોમાં પ્યારનો પ્રકાશ જગમગી રહ્યો, તેણીનું અંતઃકરણ સુખના આસવાદથી જોશભેર ઉછાલા મારી રહ્યું. તેણી પોતાના ભવ્ય દીવાનખાનામાં આમથી તેમ ફેરા મારવા લાગી. તેણી સુખી હતી છતાં દુઃખી હતી. તેણીનું હૃદય આશાથી પૂર હતું, છતાં શીકરથી પણ ભરેલું હતું. તેણીને લાગતું હતું કે તે જવાન કોંટ તેણી માટે દરકાર રાખતો હતો, કીંતુ, તેમ છતાં બી, તે તેવું બોલ્યો કેમ ન હતો ? કાંય નહી, તેણીને કીસી લેતી વેળા તેણે ઉઝટભેર એમ ન કહ્યું કે “હેલન, હું તને ચાહું છું, તું માહરી મોહરદાર થશે ? જો તે તેણીને ચાહતોજ હતો તો, કાં નહી તેણે તેમ કયું હતું ?

તે એક કીસમાં હેલન ડ સપશને તે બહાલાને પોતાનું તમામ અંતર ઠાલવી આપ્યું હતું. કંઈ પણ ચીજ અધુરી કરવાની ટેવ તેણીને હતીજ નહી. તેણીએ પોતાનું તમામ અંતઃકરણ તેને સોંપ્યું હતું, અને તે તેણી પાછું લેનાર તો નજ હતી. અત્યાર તુલીક તો તેણીએ પોતાના અનહદ પ્યાર ઉપર બી મુસ્કેલીથી કમ્પુ જમાવી રાખ્યો હતો. કેમ તે તેમ કરી શકી હતી તે તેણીની જાણ ગહાર હતું-પણ હવે તે અગાધ પ્યારે તેણીને કબજે કરી હતી. તેના ગયાને કલાકો પસાર થઈ ગયા હતા, તો બી તેણે લીધેલી કીડ હજીએ તેણીના પરવાળાં સમ હોઠો ઉપર સરવરી રહી હતી. તેણીનું હૃદય તે અસીમ સુખના ઉમલકાથી ઉભરી રહ્યું હતું.

“હું મને હવે પોતાને કહી શકું કે હું તેને ચાહું છું. મને તેમ માનવાના કારણો મળ્યાં છે. તેણે જે રીતે માહરા ચહેરામાં ટાંકી ટાંકીને જોયું અને મને ચુંચન કયું તે પરથી તે પત્નીથી માહરે તેમ કમુલવામાં અડચણ શી છે ? એ અનાવ પત્નીથી તે માહરી તરફ બેદરકાર કે ઠંડો તો રહી શકશેજ નહી. પણ તે સ્પષ્ટ બોલ્યો કેમ નહી કે તે મને ચાહે છે ? શું તેમ ન બોલવામાં કંઈ સમય હશે ? ખચ્ચીમજ નહી. તે કોઈ બીજાને તો ચાહતો નજ હોવો જોઈએ ?” હેલન ઉપત્તી કીસમે મનોગત વમાસતી. તેણીનું વમાસન એટલાથી તો અત્યંતમાં અટકતુંજ ન હોતું. તે પણ

ધમાંસતી કે તે જોતી હતી ત્યાં તુષીકે તો તે સર્વ ખુશસુરતીઓ તરફ બેઠકાર હતો. તે સોસાયટીમાં બધાથી અલગજ રહેવાનું પસંદ કરતો હતો. તેણીએ એ બી વળી પ્રગટ જોયું હતું કે તે કોઈ કરતાં પણ તેણી ઉપર જાસ્તી ધ્યાન આપતો હતો. તે બધા ઉપરથી તો એમજ તેણીને મનશે ચોકકસ વિદ્ય થતું હતું કે તે કોઈ બીજા માટે દરકાર રાખતો ન હતો. તેમ માનવાનો કોઈ પણ સમય, તેથી, ફાજલ રહેતો ન હતો.

“હું માનતી નથી,” પ્રીનસેસ પોતાના મન સાથે મનકાઠને સુખી અને આનંદી ખ્યાલ કરતી, “કે તેણે કદી બી આ દુન્યામાં માહરા સિવાય કોઈ અન્યને ચુલ્લન કયું હશે.” અલ્પતાં આ વાર્તાના વાંચનારા મહેરબાનો જાણે છે તેમ સુંદર એકલ વોટર ઉપરના સુગંધી સુંદર લીલીઓ એ બાલનમાં કંઈ ઉલટીજ કથા કહેતે પણ એખબર હેલનને તેની શી ખબર? “તે માહરાં કરતાં પણ જાસ્તી બીહીષેશે. અરે, માહરાં પ્યાર, માહરાં બહાંદુર ખુશસુરત જીગર અંતે બી હું તને જીતશ. તુંનેજ મને કહેવું પડશે કે તું મને ચાહે છે. તું મને પોતાની પરજીતર બનાવવા ઇન્ટેન્ડર છે.”

તે સારો દીવસ તે મધુરા મુખડા ઉપરનો ચળકાત ચાતુજ રહેશે. માડામ ડ વેસેએ તે સાચુત જોયો અને તે ચપરખંધી ડોસી તેનો સમય પણ બેશક કળીજ ગઇ, અને તેણે મનરો નીશ્ચય કર્યો કે તે એ બાલન હવે જલદીથીજ માડામ લ કોંટેસને કહી ઘટતું કરી નાંખશે.

તેજ રાતે તોરમાનો જગમશહુર ઓપેરા પેરીસના એક બાદશાહી થીએટરમાં ભજવાતાર હતો; ઓ તેમાં મુખ્ય ભવ દુન્યાની એક નામીથી ગાનારી માડામ આલ્ટે ભજવનાર હતી. તે વખતની દુન્યા એમ બધાજ બી રીતે માનતી હતી કે માડામ આલ્ટેને તોરમાનો પાત્ર ભજવતી જોવી એ એક જીંદગીની અનુપમ ત્રીટ હતી. વળી આજે શહેનશાહ અને શહેનશાહ-ખાનુ પણ તે મુશ્ક મશહુર ઓપેરા જોવા પધારનાર હોવાથી ત્યાં જાસ્તીજ ટીટ બડવાની વક્કી હતી. ફેશનેબલ અને અમીરી મંડળથી તે ભવ્ય થીએટર ભરાઇ જનાર હતું.

માડામ ડ વેસેએ માડામ ડ સોલડાના ઓ તેના બીરંજવી માજી અને પ્રીનસેસ હેલન અને પોતા વારને એક આગસો બોક્ષ ખાસ રીઝાર્ડ કરાવ્યો હતો.

પેરીસના દીપ-ટાપ ખાનદાનોથી થીએટર તમામ ખીચોખીચ ભરાઇ ગયું હતું.

તે મોટા અને દુન્યા વર્ણુના મશહુર શહેરની અતિ વખણાયેલી કંઈ કંઈ ખુબસુરતીઓ ત્યાં ભેગી થઇ હતી. સર્વે ઓપેરા ગણાસીઝો ટાંકી ટાંકીને તેઓને ભોપતા હતા અને તેમની અનુપમ ખુબસુરતીના મનમાં વખાણુ ગાતા હતા. ખાસ કરીને એક બોક્ષ ઉપર સર્વનું ધ્યાન તીવ્રેશ ખેંચાયું હતું. તે બોક્ષમાં મનોહર પ્રીન્સેસ હેલન પોતાના સર્વથી અપ-ડુ-ડેટ ડ્રેસમાં ખીરાજેલી હતી. તેની બાજુમાં કોંટ ડ સોલડાના, તેની મા અને માડામ વેસે ખીરાજેલાં હતાં. પેરીસની સર્વથી ધનવાન ખુબસુરતી ઉપર કોઠોનું લક્ષ સર્વથી વધુ આકર્શાય એ તમામ સ્વાભાવીકજ હતું. વળી તે રાત્રે તે રૂપસુંદરી હૃદયથી જ્યાદા દીપી રહી હતી. તેણીના અંતરની ખુશાલીના અનુપમ ગણકાદનો છાપ તેણીના કુદરતી ખુબસુરત ચહેરા ઉપર અજબ કીસમે દીપી રહી તે ઉપર નજર નાખનારને જરૂરીજ આકર્શી રહ્યો હતો. વગર શકે કે સરાહાગાને તે બંધ મેળાવડામાં તે સર્વોત્તમ સુંદરતા ધરાવતી સુંદરી હતી.

તેણી આજે અત્યંત સુખી હતી. કેમ ન હોય ? તેણીના પ્યારેજ મોક્ષાવેલા સુગંધી મોઢાંકાત ટુલોના રૂપાગદાર ખંચેને તે પોતાના કીમતી વસ્ત્રો ઉપર ખાસ તજ્જુમલથી ગોથાં લાવેલી હતી; તેણીને તે જાંદગીથી અધીક વહાલો જવાન તેણીની બોર્ડુમાંજ બેઠો હતો, જે તેણીને જરૂરી હરખાવનાર અને સુખદાયી હતું. વળી તે દુન્યાવર્ણુની ગાનારીના સુખમાંથી બહાર પ્રડતું નામીયું સંગીત મોજ સમેત સુચુતી હતી કે જે તેણીના મોટા સુખને સ્વર્ગ સમાન સુખજ કરી મેલતું હતું.

ગાડામ આદે તે જગમગાહુર ગાનારી ખુદરતની સુંદર બક્ષેસ પોતાના સાદમાં ધરાવતી હતી. તેમ વળી તે કાંઈ ઓછી ખુબસુરત ન હતી. તેણીનો સાદ, આવભાવ અને ગાતું બંધ હતાં. તે આખું હાઉસ, તેથી, કેવળ આકર્શાઇ ગયું. તે સર્વની અસર પ્રીન્સેસ હેલન ઉપર ન્યારીજ થઇ. તે દુન્યા ભરના વહાલથી ચાહતા જવાનની બાજુમાં બેઠી બેઠી તે ઓપેરા જોતી અને વળી કંઈ અવનવાજ વિચાર કરતી રહી હતી. તેણીના અંતઃકરણ ઉપર જુદીજ અનુપમ અસર થઇ કે જેણે તેના બાવીને નક્કી કર્યું. તેણીએ પોતાના મન સાથે નક્કી કર્યું કે તે વહાલા જવાન

બિનાનું જીવનરૂ ૨૬ હતું. તે હતો તો તેણીનું દુનિયા માહેલું સર્વ હતું; તેના બિના સર્વ સુન્ય હતું!

પરજીવું તો યસ તેનેજ એ તેનો દહ નિશ્ચય થયો. જો તે કદી તેને પોતાની પરજીવર બનાવવા ના કહે તો તે કદી બીજા કોઇ સાથે પરજી-નારજ નહોતી. જો તે તેણીને આહતો ન હોય તો કોઇ તેને ચાહી શકનાર નહતું. આવા બધા વીચારોમાં તે ડાકતી હતી. જો કે તેણી મુખથી તે વીશે કંઇ બોલી ન હતી છતાં તેણીની મનોહર ચક્ષુઓમાંથી તેના અંતરના ભાવાર્થનું તાતપર્ય સ્પષ્ટ તરી આવતું હતું.

એક ખુબસુરત ઓરતનો મોઢો પ્યાર એક માણસ માટે મોઢામાં મોટી ખુશામદ છે અને તે ખુશામદથી કાઉન્ટ વીના શકે રાજી થયો. તે ખુબસુરત મુખડા ઉપર જવાબ રહેલો ખુશો હાપ ન વાંચી લઇ શકવા જેટલો આંધળો કે મુર્ખો તે નજ હતો.

તે ઓપેરામાં પણ એક ખુબસુરત ઓરતના મોઢા પ્યારની એક કરજી-રસીક કથાજ સમાયલી હતી, અને જમ જમ તે ચાલતો ગયો તેમ તેમ પ્રીન્સેસ હેલનના અંતઃકરણમાં તે પ્યારનુંજ ધુન વૃદ્ધી પામવા લાગ્યું.

તેટલાં તે તેણી તરફ ફર્યો.

“પ્રીન્સેસ હેલન, અગર તમે તોરમાની જગ્યાએ હો તો શું કરને?”

“તેણીએ જો ક્યું તેજ હું કરને,” તેણીએ ઝડપથી જવાબ કર્યો.

“તમે જોને ધણો ચાહેલો એવા કોઇ માટે અદેખા બન્યાં છો?” તેણે સવાલ મૂક્યો.

“નહીં. હું કદી અદેખી પડી નથી,” તેણીએ ઉત્તર આપ્યો, “અદે-ખાઇ શું ચીજ છે તે હું જાણતીજ નથી, પણ હવે તેની સમજ અને થોડીક થોડીક પડતી લાગે છે. માહરે કહેવું. જોઇએ કે તે પ્યાર કરતાં બી ભયંકર છે. તમે કદી અદેખાં બન્યાં છો કે, મોંઘય લ કોટ.”

તેણીની તે વાણી સાંભળી તેને તે ખુબરત ચહેરો, સોનેરી જીલ્લો અને મનહર આંખો વાદ આવી કે જો કદી પણ તેના સિવાય કોઇ ઉપર પ્યારભરી દ્રષ્ટિથી દીકાઇ ન હોતી; કે જેનું નીરમલ અંતઃકરણ દરેક ઘડે તેણીનીજ ટગર કરતું હતું.

“નહીં,” તેણે એક મંબીર મંત્રનાં હાસ્ય સમેત કહ્યું, “હું કદી અદેખો બન્યો નથી.”

“હું હજુ હું કે હું કરી બી અદેખી બનુંજ નહીં,” તેણીએ એકાએક પોતાની ચશ્મા તેની સાથ મેલવી કહ્યું, “અદેખાઈ મને ઘાટકી બનાવી મેલશે. કહે છે કે અદેખાઈને વશ થયેલો માણસ પોતાના હરીફને જતો મુકતોજ નથી, તેમ હું કદાપી અદેખી બની તો કદી કોઈ ઓરતને છોડીશ નહીંજ.”

“અદેખાં બનવાં અગાઉ તમારે અનહદ પ્યારના ચમત્કામાં સપડાવું જોઈશે.”

“હું તે જાણું છું,” તેણીએ બાર મુકાને કહ્યું. અને ફરી તેમની આંખો એકત્ર થઈ તે ઓપેરા ચાલુજ રહ્યો. મોટા પ્યાર, ધીકકાર, અને અદેખાઈની તે ચાતો છેવટ ટક ચાલુજ રહી.

પણ તેઓ તો અત્યારે જાણે પોતાનીજ અલાહેદી દુન્યામાં હતાં. તેણીની લલચાવનારી મોટી ખુશસુરતી, તેણીના અસીમ પ્યારની ઘેલચા એ બધું તેને આંજીજ રહ્યું હતું. તે વખતે પણ—ને પણ તે પોતાના હૃદયથી લીમાને ઓછો ચાહતો તો નજ હતો—તે સમયે તે તેને માત્ર ભુલી ગયો હતો. પોતાની નજદીકના ખુશસુરત ચહેરાનોજ માત્ર તે વખતે ખ્યાલ કરી રહ્યો હતો; તેજ તેની નજર સમક્ષ હતો. તે તેજ મધુરીનો લલચાવ નારો મીઠો સાદ સુણી રહ્યો હતો કે જે સાંભળવામાં તેને અનુપમ મોજ માલમ પડતી હતી.

પણ તે દીલચર્ય ઓપેરા ખતમ થતાં; તે મધુરીથી વિખુટા પડતાંજ તેજ અસલ ગમખાર વીચારેથી તેનું મસ્તક ભમી આવ્યું; તેજ જીની યાદગાર લીટીઓ ઓર્ચીની તેને વધુ દુઃખી બનાવતી તેના મુખમાંથી બહાર આવી.

ઉનાળો લાગ્યો ગમ તેણીપર,
એવઠા પરવાર થયો જવાન;
હવું નહીં એલનના કીનારાપર,
મિલરની પુત્રી સમ ગમગીન નિદાન !

પ્રકરણ ૩૨.

“વહેતાં પાણી ઉપર લીધેલાં સોગંદ યમણા અંધનકર્તા અને ગંભીર છે!” લીઝાં ડ સોદડાતા તે રાત્રે ઘરે ગયો ત્યારે ઉપજા શબ્દોનો ધ્વની તેની પૂઠે પડ્યો. તેને લાગ્યું કે તે પોતાની ઇચ્છામાં ડામડોળ અન્યો હતો; તેની સામેનો વગ દીનપ્રીદીન ફતેહગંદ થતો જતો હતો; તેની સામે થવાની તેનામાં તાકાત ન હતી. તેના દેશનો કાયદો ગમે તે કહેતો હોય, પણ તેથી શું તે ખુલસુરત ઇંગ્લીશ અમળાને બેવડાં અંધનથી અંધાપણે ન હતો. બેવડાંજ અંધનથી કેમકે પ્રથમ તો તેણીને તેના માયાપની ઇચ્છાની વિરુદ્ધ પડીને, તેના ધરખારથી તેને જમરીની વીખુની પાડીને તે તેણી જોડે પરણ્યો હતો; અને બીજું તો વહેતાં પાણી ઉપર તેણી સાથે જીંદગી વેર જોડાઈ રહેવાના ગંભીર સોગંદ તેને ખાધા હતા અને અસલ વારેની માન્યતા અનુસાર વહેતાં પાણી ઉપર લેવાયલા સોગંદ યમણા અંધનકર્તા અને ગંભીર હતા. તે તે ધડીએ પોતાના બોલેલા બોલો પ્રગટ વાદ કરી શક્યો:-

“લીમાં, સોગંદ ખા કે એ બધો વખત તું મને બહાદુરીથી વળગી રહેશે, માહરાથી બદલાઈ જશે નહીં, મને ત્યાગી દેશે નહીં. મને બહાદુરી અને સાચવતથી ચાહવાનું વચન આપ!-મને કહે કે તું મને અને મને એકલાનેજ આપણે જીવે ત્યાંસુધી ચાહશે?”

અને તેણીએ તત્કાળ વચન આપ્યું હતું. તેણીએ તો પોતાનું વચન અક્ષરશ પાળ્યું હતું, જ્યારે તેણે—

“કાણે સ્વપને બી આશા રાખી હશે કે અમો બેમાંથી હુંજ પોતે બેવડા નિવડશ,” તેણે વિચાર્યું. અને વહેતા પાણીને અવાજ નેના કાનોમાં આવી અથડ્યો.

તેજ રાત્રે માડામ લ કોટિસ તેને ખાસ મળવા આવી, અને લીઝાંએ એક ઘસકા સમેત વિચાર્યું કે હવે વખત આવી પુગ્યો હતો કે જ્યારે તેણે લીમા અને ફ્રાંસ વચ્ચે પસંદગી કરવાની હતી.

એક બે માસ અગાઉ તેણે જુદુંજ ખાતરીથી કહ્યું હતું. “આખી આજીવની વિરુદ્ધ લીમાં; આખી આજીવની પહેલાં લીમાં.” એક માસ અગાઉ તે જરા નેટલુજ મજાસુતાઈથી બોલતાં અંધાપો અચકાયો હતો; પણ હવે વહેતાં પાણીનો અડખડાત કે તે મધુરો મુખડો તેના લગભગ નક્કી થઈ

ચુકેલા નિર્ણયને ફેરવી શકે એમ ન હતું. તેણે બીના શકે લીમાંને સાચ્યા નીર્મળ ખ્યારથી ચાહી હતી; પણ આજે તે એક હવસ મીસાવના બુરસાને આધીન હતો. તે હેલના જોડી ધવવાન અને અસાધારણ સુંદરતા ધરાવતી ફ્રેંચ રૂપસુંદરી—કે જે બીના કોઈ ઉપર નજર નાખવા પણ નારાજ હતી તેથી તે અંગ્રયો હતો. તેની મા અત્યારે તેને મેળવા આવી હતી ત્યારે તેનું ભેજું પણ એવાજ વિચારોથી ચક્રાવ્રમ બની રહેતું હતું.

“હું તાહરી સાથ અતિ ગંભીર અને અમત્યની વાત કરવા માગું છું, લીઓ,” તેણીએ આતનાં સમેન કહ્યું, “જો કે હમણું મંત્રાત થવા આવી છે પણ મન મુરીને ખાનગી વાત વગર ખત્રસે કરવાનો વખતજ આ છે. આજે રાત્રે તાહરે છેવટની પસંદગી કરી લેવાની છે. તું લીમા કરીને કોઈ દુકતીને કહે છે તે અને ફ્રાંસ તેની સાથ જોડાયેલી સર્વ જાહેરાતોથી, મન્યકામ દોલત, માનમરતમો અને જીંદગીને સ્વર્ગસમાન સુંદર ખતાવવાના અનેક અનુકૂળ સાધનો વચ્ચે તાહરે પસંદગી કરવાની છે.”

એ માસ અગાઉ તેણે જરૂર એમજ કહ્યું હતું કે “લીમાં સર્વની પહેલાંજ” પણ ચાહુ દયાણુને વચ્ચે તે આજે થઇ ચુક્યો હતો. તેમ કરવાની હામ તેનામાં હાલ રહી નહોતી. એક સુધ્ધા માણુપને મારે હુમ્મ્યા યા ચોર એકદમ બનતું મુશકેલ છે; એક પ્રમાણી અને સુદા માણુપને કોઈ નીચ કાર્ય કરવાની ફરજ પાડવામાં આવે તો તે કમકમીને હી જાય છે, અને તે સામે પોતાનો સખ્ત અચુગમો જાહેર કરે છે, પણ તેજ કામ જો તેની નજર આગળ ચાહુ રાખવામાં આવે છે, તેના તરેહવાર-લક્ષ્યાવનારાં રંગરૂપમાં તેની સમક્ષ રજુ કરવામાં આવે છે તો ધીમે ધીમે તે ટેવાય છે અને વખતે તે કરવા પ્રજુ તૈયાર થઇ જાય છે.

લીઓ ડ સોહડાના, ખુદરતી તો પ્રમાણીક અને આજરહાર હતો; કમ્પુક કાંધું કે તે સ્વભાવે નરમ અને બીજાની સમજાવતને ઝટ વશ થાય એવો હતો. તેણે પણ પ્રથમ પોતાની માતાની મગણી ધીક્કાર ને કમકમાત સાથ સમજ હતી, તેનો વિચાર સરખો કરવા પણ ના પાડી હતી. પણ ધીમે ધીમે તે નાપસંદ કાર્ય સાથ જોડાયેલી દુન્યવી લાલચો તેના મન ઉપર અસરો કરતી ગઇ; તે લાલચો ઉપર તે ખ્યાલ કરવા લાગ્યો અને તેથી

તેનો ધીકાર અને કંપારી સમી ગમ. હવે એક બાજુ ઉપર વાંદીવાદ ને તકરાર કરવા લાગ્યો, અને એવા સંજોગોમાં તકરાર ઉભી કરનાર માણસ અતે હારીજ બેસે છે.

“હું તને ચોખ્ખું ક્ષી ચુકી છું, લીઓ,” તે માવીતરે કરાવમયાં સાહે કહ્યું, “કે તું તુરના તુરત જો નિશ્ચીત પગલું એ આપતમાં ન બરશે તો પછી હું ન્યાયની અદાલતનો આશરો લેવલ અને તાહરાં ઇંગલાંડ માહેલાં ઢોંગી લગતને ગેરકાયદેસર અને નીર્ધક જાહેર કરાવશ. તું એ તો જાણે છેજ કે આપણા દેશના કાયદા અનુસાર તેનો ચુકાદો માહરીજ તરફેણમાં આવશે.”

“માય, હું તે જાણું છું.” તેણે ધીમેથી એકરાર કર્યો, “મેં અત્રેના બધા નામાર્કીત ધારાશાસ્ત્રીઓની સલાહ લીધી છે અને તેઓ બંધા એક મને એવોજ અભિપ્રાય આપે છે.”

“હું તે જાણીને ખુશી છું. કોર્ટની દેવડી પણ તને એ છોકરીની જુદોજ પાડશે. અત્રે તું તેને તાહરી મોહરદાર ગણી કે ગણારી શકશેજ નહીં. અને તેણી સાથે ઇંગલાંડમાં જમ વસવાથી તું તાહર અત્રેનું સર્વેસ્વ ચુમાળી બેસશે. હું કોર્ટમાં જાવું થા ન જાવું પણ અંતે અંત તો એનો એજ આવનાર છે. ફરક માત્ર એટલોજ છે કે એ કામ જો તું મને સોંપી આપશે તો તે હું એની રીતે પાર ઉતારશ કે જાહેરમાં સહેજ ખી ચુનોએસ ઉત્પન્ન થવા ન પામશે. આપણા કાયદાના સંસ્કારકાર ને માહાત્મ હવેસે સિવાય કોઇ તે વિશે કદી ન જાણશે. મને તું માહરી ઇંગ્લાંડ મુજબ કરવા દે. સોલ્લડાનાના પવિત્ર અને મોટા નામને કોઇ પણ પ્રકારનો કલંક, શરમીલગી કે બેજાલતમાંથી ઉગારી લે. હું તને એટલી ખાત્રી આપું છું કે એ જવાન અંગ્રેજ છોકરી સાથે ઇન્સાફ, દયા ને સહાનુભુતીથી વર્તવામાં આવશે.”

“વહેનાં પાણી ઉપર લીધેલા સોગંદ બમણા નંધાકર્તા અને ગંબીર હોય છે,” તે શબ્દો ફરી તેના કાનમાં ગચગચી રહ્યા. તે ગચગચાતને ગોળા સમાવી દેવા તેણે પોતાના કાને આગ્રહાથ ધર્યા. તે શોકાતુર સુંદર મુખડો તેની ચમુઓ સમીપ આવી ખડો થઇ ગયો અને તે દેખાવ ટાળી દેવા તેણે પોતાની ચમુઓ બંધ કરી દીધી.

“હું તને કહેવા માગું છું તે માત્ર એટલું જ છે કે જો કોઈ તો ચુકાદો તારી સંસ્કાર વિરૂધ્ધમાં આવતો છે તો કોર્ટમાં જરામાં પ્રયોજન થું છે? તારી ઓફરવાલી મુખ્યમંત્રી પ્રદરશા જાહેરમાં કરવાની શી જરૂર છે? છાપે છાપે તે માટે મેં દ બાવલી ચાલાચીની કરાવવાથી લાભ શો મળતાર છે? પરીણામ તો આખરે નેતું નેજ છે. વળી કોર્ટમાં જવાથી એ દુકતી પશુ વમણ લાગશે ને તે દુઃખી જાતનીજ થશે.”

“માયજી,” લીઓ ગદગદીત કરે એવો, “શું તમે એ નામોશીમશી કાપડાનો લાભ ઉઠાવવાજ માંગો છો કે?”

“હા. એક નહીં પણ એક હજાર વાર હા,” માડામે કહ્યું, “અને ફાન્સ માલિકાં દરેકે દરેક સમયે સ્ત્રી પુરૂષો માદરાં ને પગલાંને વખાણીશોજ. લીઓ, આજે રાતે તારે નકરી નીચા પર આવી જવાનું છે. તારી મમતને વળી રહેવામાં તને હાંસલ કરીજ નહીં. તારાં લગન તો નારવાજ છે એ વાત તારી છે. ઇંગલાંડમાં જઈ રહેવાથી તારી મોટી આશાઓ ધ્રુળમાં મળે છે, તારી કુટુંબી કીર્તિનો નાશ થય છે. એ અંધા ઉપર ધીરજ ની દરયાદ કરતાં એકલું અનુમાન અને તે ખી સીતું ને સાદું માનમયું એજ આવે છે કે તારે તારી સંસ્કાર સિદ્ધારની અને સુખી થવું. એ આખી આખી તું તારી કિર્તિ અને આપણા કાવડાના સંસ્કારકાર ઉપર છોડ.”

“ઓ તારી ગરીબ ભોલી પશુંતર!” લીઓના મુખમાંથી દુઃખનું એક દયકરું નીકળી પડ્યું, જે જોઈ માડામ ઉપર પણ અવર થયું, પણ તે તુતાખી ખાડાની એરન પોતાની આમળાની ફેર માટે નેથી નચીન થઈ. દુન્યામાં એ ની પણ માતાઓ થાય છે કે જેઓ પોતાની સંસ્કાર અને સમજાવવાથી પોતાના સંતાનોને સાર્વત્રિક મુવંદ માર્ગે લઈ જા છે, જ્યારે વળી કેટલીકો એ ની પણ હોય છે કે તેની તમામ ઉત્કટેજ પાખી રાહે તેઓને તાણે છે.

“હું જાણું છું, લીઓ. તારા એટા કે એ તારે માટે મુશ્કેલ કામ છે.” માડામે તે ની દયા ખાતા હોંખી સાંદે નેને સમજાવ્યો, “પણ દુન્યામાં તું કંઈ એટો એકલોજ નથી કે જેને પોતાની કુટુંબી કીર્તિ માટે પોતાની લાગણીઓ અને કાંઈ સંજોગોમાં તો પોતાની જાતનો પણ ભાગ

આખો હોય. આપણા દેશતા મહાન નેપોલ્યનનો ખ્યાલ કર. શું તેને ખુબસુરત નેસહાયને ત્યાંથી ત્યારે ઓછું દુઃખ ઉપજ્યું હશે. અને છતાં તેણે તેમ ક્યું હતું. જો આ લીમાં તાહરા સુખમાં સુખ માનનારી અને બધા હૃદયની હશે તો તે પોતેજ તુને તેવી સલાહ આપશે.”

તે મધુરા સુખડા અને પ્યારભરી આંખો, તે સુંદર મખમલી હાથો, તે પરવાલા સમ મીઠા હોઠો, તે ઉપર તેણે હર્ષ અને પ્યારના ઉમલકાથી લીધેલાં અસંખ્ય ચુબનો, તેણીની શીરીન જુઆન કે જે હરહંમેશ તેની વખાણ ને મોહનતમાંજ હાલતી હતી તે સર્વનો તેણે વીચાર કર્યો. એ શું બનવાકાળ હતું કે તેણી તેને પોતા પાસથી મોકલી દે ?

“બહેતાં પાણી ઉપર લીધેલા સોગંદ બમણા બંધનકર્તા અને મંબીર હોય છે, માય,” તે પૂકાર્યો, “હું પ્રમાણીકપણે માતું છું કે જે તેમ થશે તો તે જરૂર તે દુઃખનાં આંચકાથી મરી જશે. તેણીના અંતઃકરણના દુરચ્છે દુરચ્છ થઈ જશે.”

“તેને માટે તાહરે ધારતી કરવી નહીં,” માડામે સમજવ્યું, “એ બધું તું માહરી મુનસરી ને કારવાઇ ઉપર છોડ. હું તેણીને સમજવશ, સંતોષક; તેણીને આનંદી અને સુખી બનાવશ.”

“મમ્મા, તેમ કરવા સાથે માહરાં સર્વ સુખનો તો નાશજ થઈ જશે. તે પછીથી એકબી સુખી પણ માહરાં બાવી જીવનમાં ન રહી શકશે. એક મનુષ્યહત્યા કરતાં પણ ઘેર પાતક કામ મેં ક્યું છે એવું મને અજોપોહર લાગ્યા કરશે.”

“એ બધા તાહરા લેલ્લજાબમાં વકુફ વીતાના લખારાઓ છે. મહાન નેપોલ્યને મારી લુછઝ સાથે પરણ્યા પછી પોતાનું સર સારી આલમ સન-મુખ મમરખીથી ખડું રાખ્યું હતું.”

“મમ્મા, નેપોલ્યનનો હાખલો આપી મને તેનું અનુકરણ કરવા ન સમજાવો. લોકો કહે છે તે એક ધડી બી તે પછી કદી સુખી હતોજ નહીં.”

“લોકો તો કહે છે કે રાજા હેનરી પોતાના બેટાના વૈકુંઠવાસ બાદ કદી હરચોજ નહતો.” માડામે તકરાર લીધી, “લોકો કહે તેથી તે ખરુંજ હશે એમ માની લેવું જોઈતું નથી.”

“માય, આપના શહેનશાહે આપણું ઉમરાવપદ આપણને પૂતઃ બહુ ત્યારે તમે અત્યંત ખુશી થયાં હતાં.”

“અચ્ચીતજ માહરા દીકરા.”

“અને હવે તમે માહરાં તે ઉમરાવપદને ઝાંખપ લમાડવા સમજવો છો એ શું શોચનીય નથી.”

“એજ ચીજ કરવાથી હેયોસીયનને કશી ઝાંખપ લાગી નથી,” માડામે ઠંડાઇથી કહ્યું, “એક માણસ કાયદામાં રહીને કામ કરે તો તેમા કશું ખોટું કે અયોગ્ય નથીજ.”

પોતાની માની તે મુખ્ય તકરારને તે કેમ તોડી શકે? કાયદો પ્રજના બચાવની ઢાલ મનાય છે; એટલે તેને અનુસરીને ચાલવામાં પ્રજની શોભા ને સલામતી છે એ તો નીર્વાવાદ છે, પછી બલે તે કાયદો કોઇ મહા અપરાધ કે ગુન્હાને અનાયાસે પણ રક્ષણ દેતો હોય.

માડામ જ્યારે પોતાના બેટાને છેવટ છોડી ગઇ ત્યારે પોતાનું ધાર્યું બજારી ગઇ હતી, પોતાને જોઇતું વચન મેળવી ગઇ હતી અને તેણે પોતાનું સ્વમાન સદાને માટે ગુમાવ્યું હતું.

પ્રકરણ ૩૩.

બીજેજ દીવસે કોટેસ ડ સોલ્ડાના માડામ વેસેને મળવા અને પોતાના મન માહેલી વાત નકી કરી દેવા ગઇ. તેઓ બન્નેએ એ વીષય ઉપર અતી ગંભીરાઇથી ચર્ચા ચલાવી. માડામ ડ સોલ્ડાનાએ પોતાના બેટાના અવિચારી કાર્યની વાત પણ સાથે સાથ કહી અને બહુ લંબાણથી તેમજ સીક્રિતથી માડામ ડ વેસેને તે બહુ કહી દીધું. પોતાના બેટાને તે કેમ ઠેકાણે લાવી હતી, તેમ ઠેકાણે લાવવામાં તેને ફાંસનો કાયદો કેવો કામ લાગી ગયો હતો તે બહુ સ્વસ્તાર તેણીએ તેને સમજાવ્યું.

માડામ ડ વેસે મુંગી અભયબીમાં તે કથા સમજતી રહી.

“પણ જહાનો એવી બુલ કરવાની નાહાની કરે છે,” માડામે પુર કરતાં કહ્યું, “જે તે કાઠ મોઝાવાળી અને ખનસની અંગેજ અમળાને પરણેલો હતો તો બુદીજ વાત હતી. તો મેં માહરી મંજુરી આપી એ લગ્ન અત્રે પાછાં કરાવી લીધાં હતાં; પણ આ તો તેથી ઉલટું જ છે. માડામે, તેથી તમે જોઈ શકતાં હશે કે માહરો દીકરો માહરા કાણુમાં છે. જો કે સોહડાના કુટુંબનો તે વડો છે પણ તે ઉમરમાં ન હોવાથી સધળો અખત્યાર હાલમાં તો માહરોજ ચાલે એમ છે. અને હું એમ માનું છું કે જો હું કરી રહી છું તે એના આયઁદાના લાભનું જ છે.”

“ખચ્ચીત તેમજ છે,” માડામ વેસેએ ટેકા આપ્યો. જો કે તે જરા એ બધી બાબત જાણી વિચારમાં પડી ગઈ હતી.

“તમારા દીકરાએ ત્યારે તેણીને ચાહી તો હશેજ?” માડામે શંકા બતાવી.

“હું નહીં માનતી. ખરેખર તો હું ખ્યાર ફ્યારમાજ માનતી નથી. અને કદાચ એ તેણીને ચાહતો હતો એમ મનથી ધારી લીધું હશે. જો એ તેણીને ચાહતોજ હતો તો પછી તે આટલા દીવસો સુધી ફ્રાન્સમાં નીરાંને થોભીજ કેમ શકતો. એ તેણી ઉપર લખતો વતીક નથી. હું તો તેથી માનું છું કે એ તેણીને ખરેખર તો ચાહતો નથીજ અને પ્રીનસેસ હેલનની અનુપમ સુંદરતાથી તે ખચીતજ મોહ પામી ગયો છે.”

એ બાબત તે બંને બાનુઓ વચ્ચે અસાધારણ લાંબી વાતચીતો ચાલી તે અત્રે બધી ઉતારી લેવાની કશીજ આવશ્યકતા નથી. તેઓ વચ્ચે એવા આગળ બની ગયલા બનાવો બાસતે ખાસ ઉઠાપોહ થયો કે જેમાં એક બે દાખલા તો તાજાજ બનેલા હતા. એક મારકેરીસ ડ પોલડીય નામનો જવાન ફ્રેન્ચ ઉમરાવ પોતાના માત પીતાની જાણ વીના એક ખુબસુરત ક્યુબનને પરણ્યો અને તેણીને લઈ ફ્રાન્સ આવ્યો. તેના માતપીતા તે લગ્નની સામે થયાં અને તે રદ કરવા ફ્રેન્સ અદાલતને અરજ કરી. તેમની અરજ મંજુર રહી અને તે લગ્ન ગેરકાયદેસરના અદાલતે કરાવ્યાં. આથી તે ખુબસુરત ક્યુબને મીઝાજ ખોડી એક એસીડની બરેલી શીશી પોતાના પતીને છુટી મારી ને તેને સદાનો અપંગ કર્યો.

બીજો એક દાખલો મોંશીયલ ડક ડ માહરેકાનો તેઓએ યાદ કર્યો. તે જવાન સીએરીના ખરડી અમળી એક બાણી ખુબસુરત નાચીક સાથ

પ્યારમાં પડ્યો અને પરણ્યો હતો. થોડાક સમયમાં તે તેણીથી કંટાળી ગયો અને એક બીજી મનારી માડામ કામમોલ ઉપર મોઢી પડ્યો.

તેણે પોતાના લગ્ન ગેરકાયદેસર કરાવ્યા. એજ કાયદાનો આશરો લઈ ફેન્ય અદાલતને અરજી આપી. અદાલતે તેની અરજી તુરંત મંજૂર કરી અને તે માડામ ડ કામમોલ સાથે પાછો પરણી ગયો.

“એ દાખલાઓ કાંઈ આનંદ ઉપજાવે એવા નથી. હું ઇચ્છું છું કે આપણી ઘટનામાં એવું ન ઇચ્છવા જોગ કશુંજ ન બને.” માડામ ડ વેસેએ કહ્યું.

“તેવી કોઈ ધાસ્તી ધરાવવાની જરૂર નથી.” માડામે ખાત્રી આપી.

“તમે તે અંગ્રેજ અખબાર માટે કંઈ જાણો છો કે?” માડામ ડ વેસેએ પ્રશ્ન પૂછ્યો.

“કંઈજ નહીં સિવાય કે તે ધણી ખુશસુરત છે અને માહરા દીકરાના વિચાર મુજબ તો મોટે ભાગે અંગ્રેજ છોકરીઓ ખુશસુરતજ હોય છે. અને તે એક દળણું દળનારની દીકરી છે.”

“દળણું દળનારની દીકરી! કેરી મંબીર જુલ તમારા દીકરાએ કરી છે. સોલહાનાનો નખીરો આવો ખ્યાલ લાગીજ કેમ શકે?”

“તે ગરીબ હતો અને વળી આચારાચતન હતો; વળી તેને અગ્રે આવવાનો સ્વપ્નનોએ નહોતો.”

“કાયદો તમારી તરફેણમાં છે એ તમારું ત્યારે સદભાગ્ય સમજ્યે. અપરાં લગ્ન તમે મંજૂરજ કેમ કરી શકો?”

“ધાયજ કેમ?” માડામ ડ સોલહાનાએ મમરૂબીથી કહ્યું. એક જીવંતી પરવા તેને સોલહાનાની કુટુંબી કીર્તિની આગળ તમામ તુચ્છ હતી.

ત્યાર પછી તેઓએ હેલનને તે ઘટનાથી વાકેફ કેમ કરસી તે ઉપર વાઢવીવાદ કર્યો ?

“તેણી સ્વભાવે ખેલદ અદેખી છે,” માડામ ડ વેસેએ કહ્યું, “માહરૂં મત તો એ છે કે લીઓનો મમે તેવા તકસીર ને માફ કરશે સિવાય કે તે કોઈ બીજાને ચાહતે હોય તે.”

“ત્યારે તો એ વાત હુંજ તેણી આગળ કરશ ને શું બન્યું છે તે સમજાવશ. માહરા બેટાની એ ખાસ ઇચ્છા છે કે એ વાત એ જાણે,

અને ત્યાર પછીજ પોતાનો વિચાર કહે. જો એ જાણ્યા પછી તે ના પાડશે તો કોણ વાંધો નથી અને જો હા પાડવા જેટલી એ બની શકે તો પછી મજબૂર દીકરા જેવા સુખી બીજો કોણ થઈ શકશે નહીં. અને તો વીસવાશ છે કે એ જાણ્યા બાદ બી તેણી હાજ પાડશે.”

પણ માડામ ડ વેસેએ શંકાથી ડોક ધુણાવી.

“જો તેણીને તેણે ચાહીજ હશે તો પછી હું કંઈ કહી શકતી નથી. માહરી હેલન બેકડ અદેબી છે, અને અદેબાઇ એક વિચિત્ર જુરસો છે.”

—:o:—

પ્રકરણ ૩૪.

—:o:—

માડામ ડ સોલડાનાને પોતાની કુનેહ અને સમજવતમાં ધણી વીશ્વાસ હતો. તેથી, તે હેલન ડ સપશનને સમજવવા જેવામ બીડી બહાર પડી હતી. તે ચાલાક મહીલાએ તેણીને કેમ મનાવી લેતી તેના નકકી વિચાર કરી પણ લીધો હતો. માડામ ડ વેસેના કહેવા ઉપરથી તે કળી ચુકી હતી કે હેલન અદેબા સ્વભાવની હતી. અને તે ઉપરથી તેને કેમ જીતતી તે વીશે તેણે નીચુર્ય કરી લીધો હતો. તેણીની ખાતરી હતી કે જો તેણી સમક્ષ તે પોતાના દીકરાને તે અંગ્રેજ પોરીના એક સાચા આશક કરતાં ક્ષણભરની ઘેલગાને તામે થઈ નાદાની કરનાર મુખી તરીકે વર્ણવશે તો જરૂર તે પોતાની મતજગમાં ફાવશે. તેણી, તેથી, ઉમેદમર, ગોઠવણ મુજબ એક દીને પોતે ચાલી ચલાવીને હેલન ડ સપશનને મળવા મઠ. હેલન પોતાના રૂમમાં એકલીજ હતી, કેમકે કરી રાખેલા સંકેત મુજબ માડામ ડ વેસે કંઈ જરૂરી કામને નીમતે તે વેળા તે ઘરમાંજ હાજર રહી ન હતી. માડામ ધણી હેટથી હેલનને બેડી અને હેલને પણ તે લમણાવ બાંધુનો સારો સહાર કર્યો.

“હું તમારી આગળ એક ખાસ વાત કરવા આજે આવી છું.” માડામે સમો જોઇને વાતની શરૂઆત કરી, “તમારી મહેરબાની માંમત્રા આવી છું. એક જણ કે જે પોતાનો કેસ પોતે રજુ કરી શકતો નથી તેના તરફથી વકીલ તરીકે વકીલાત કરવા હું હાજર થઈ છું.”

હેલન ડ સમશનનો ચહેરો કીરમજ થયો. શું ત્યારે તેણીએ વકકી રાખેલી ધડી આવી પૂગી હતી. ફ્રેન્ચ ધારા મુજબ શું તેણીના હાથની માંગણી કરવા લીઝો કોંટ ડ સોલ્ડાના બદલ તેની માતા આવી હતી. તેણીનું જીમર તે વિચારથી જોશમાં ઉઠાળા મારવા લાગ્યું. તેણીની ચશ્મો જાસ્તી ચમકી રહી.

“હું માહરા દીકરાના એકચી તરીકે આવી છું,” અને તે સાંભળી હેલનની ખુશહાલીનો પાર ન રહ્યો. માડામ લ કોટેસ થોડુંજ જાણતી હતી કે તે દોલતમંદ ખુશ્ચરતી તમામ જનો જીમરથી તેના દીકરા ઉપર કુરબાન હતી; અને તેણી જે કામ સરંજામ ઉતારવા આવી હતી તેમાં વગર મુશ્કેલીએ તે ફેતેહમંદ ઉતરનાર હતી.

“માહરે તમને એક કીસ્સો કહી સંભાવવો છે અને તે એક કીસ્સો માહરા દીકરા સંબંધીનો છે. તમે તે સમજશો ?”

“મોટી ખુશી સાથે. મને તેમાં ઉલટ લાગશે,” હેલને કહ્યું.

“આવી એક વાત તમારા જેવી જુવાન છોકરી આગળ કરવી વાસ્તવિક રીતે જોતાં તો વાજબી નથી એમ હું જાણું છું. પણ તેજ વેળા હું એ પણ જાણું છું કે તમને મળેલી ફૂળવણી બીજી તમારી ઉમરની છોકરીઓ કરતાં વધારે સંગીન ને આગળ પડતી છે, તેમજ તમને દુન્યાનો સારો અનુભવ છે. વળી તે ઉપરાંત માહરા દીકરાની એવી તીવ્ર ધમ્મજા છે કે તે કીસ્સો તમારે જાણવોજ કેમકે તે જાણ્યા પછી તેનું ભવીશ તમારાજ હાથોમાં આવી પડે છે.”

આ વીચારો સાંભળી હેલન જરાક શીકકી પડી.

“તે તમારા દીકરા, મોંશય લ કોંટ માટે છે કાંઈ ?”

“હા. એની જીંદગીનો એ એક ખનાવ છે કે જે વીશે તમને માહીત કરવાની જરૂર છે.”

“તો તેમણેજ મને કાંય નહીં કહ્યું ?” તેણીએ પુછ્યું.

“માહરા હાથમાં એ બાબત સારી રીતે જશ પામશે એવા વિચારથી તેણે મને તે સોંપી છે. અને તેના તે વિચારના રૂડાંપણા માટે મને પણ માન ઉપજે છે.”

માડામ ડ સોલ્ડાનાએ તે બાદ તે આખો કીસ્સો અસરકારક ને મત-લખસરની ભાષામાં વર્ણવવા માંડ્યો. કંઈ પણ દુઃખ ઉપજે કે માહું દીસે એવો એક પણ શબ્દ ખાસ નજ વાપરવાની તેમણે ખાસ કાલજી કરી. તેણીએ ઘણીજ મનઆક્રશક ભાષામાં તેની આગળી આવશ્યકતા હાલતનું ખ્યાન કર્યું; અને તે નીરાધાર જેવી અવસ્થામાં એક અગ્રિય યુવતીએ તેની કદર ખાઈ તેને કેમ લલચાવ્યો અને છેવટે ફસાવ્યો તે વીશે અસરકારક કીસમે સમજાવ્યું. તે ફાંસમાં ફસી તે કેમ ત્યાં લગ્ન કરવા લલચાયો તે તે પછી નેણે લંગાણુથી નીવેદન કર્યું અને ત્યાર કડે તે લગ્ન કેવી રીતે ગેર-કાયદેસર હતાં તે ઉપર ચતુરાઈથી ઉઠાવોડ કર્યો. પ્રીનસેસ હેલને તે બધું એકાગ્રહ ચીતે સમજ્યું.

“શું ખરેખર એવા કોઈ કાયદો છે?” તેણીએ અગ્નયખીમાં પુછ્યું.

“હા, આપણા દેશનો કાયદો એવોજ છે.” માડામે કહ્યું.

“આપણી ખુબસુરત ભુમીનો?”

“હા. તદન ચોખ્ખો અને સહેલો,” માડામે ભાર મુકીને કહ્યું.

“હું તે વીશે કંઈજ જાણતી નથી,” હેલને કહ્યું, “પણ કાયદાઓ વીશેની મને માહિતીજ કેમ અને ક્યાંથી હોય? પણ માહરા મત મુજબ એવો કાયદો બેહુદોજ છે.”

માડામે તેણીની તે તકરારનું ખંડન કર્યું અને લંગાણુથી તે બાબત ઉપર તકરાર કરી તેણીની ખાતરી પોતાની મતલબને અનુસરતી કરવાની તજવીજ કરી. છેવટે તેણે ઘણી અસરકારક ભાષામાં ફાંસમાં આવ્યા પછી તેના દીકરાએ કરેલી મહા નાદાની જોઈ અને તે માટે તે કેટલો અનહદ પરતાયો તે વર્ણવ્યું; અને હેલન સાથે ધ્યારમાં પડ્યા પછી તે વાતનો તેના દીલને કેટલો ખતકો થતો હતો તે બહુ ચીતઆક્રશક કીસમે કહ્યું.

“માહરો દીકરો તમારાથી એક બોલ પણ છુપાવવા માંગતો નથી,” તે ચાલાક ચતુરાએ છેવટે કહ્યું, “તમારે લક્ષ હું એટલા ઉપર વીશેષ ખેંચું છું કે ઇંગ્લેંડ અને આ દેશના કાયદામાં ફરક હોવાથી કશી પણ કમદાની બાધ આડે આવી શકે એમ નથી.”

“પણ શું તેજ લગ્નને બન્ને કાયદેસરના કરી શકાય એમ નથી?” હેલને આતુરતાથી પુછ્યું.

“તેમ કરવાની તેની ઇચ્છા નથી,” માડામે કહ્યું, “વળી તેમ કરવા માટે માહરી મંજુરી જોઈએ જે હું તમને કહી ચુકી તેમ પ્રાણીને પણ હું આપનાર નથી. તે તેની છોકરવાદી ઘેલચ્છા હતી: સરયામ નાદાની. પ્રીન્સેસ હેલન, તમે એને મદદ કરો. તે તમારા શીવાય કોઈને ચાહશે ના પરણશે નહીં: તેની એ મુખીયને તમારા વચ્ચે આડે આવવા ન દેવ. તે માટે તેને માફ કરો. તે વેળા તે તમને પીછાણતો ન હતો, નહીં તો આવું કંઈ અનતેજ નહીં. તમે તેને માફ કરશો, તેની છાંદગીના એ નાપસંદ ભાગને લુલી જઈ શકશો અને તેની સાથે વરવા કપ્પલ થશો?” તે આપીઝ કરતાં તેની આંખોમાં ઝંઝઝટીયાં આવ્યાં, નેત્રો મગર કંઈ ગદગદી ગયો. “તમે તેને ચાહવાની તજવીજ કરશો?” તેણીએ પાછી અરજ કરી, “અને તેની અર્ધાંગના થવા વચન આપશો, પ્રીન્સેસ હેલન?”

તે રૂપસુંદરી થોડીક પગો ચુપ બેસી રહી.

“મને વિચાર કરવા થોડોક સમય જોઈશે,” તેણીએ કહ્યું, “આવી આજતનો જવાબ હું તુરતાતુરત આપી શકું એમ નથી.”

“હીક ત્યારે માહરા દીકરાને તમારો શું સંદેશો આપું?”

“મોંશય લ કોંટને કહેજો કે હું એ બાબત ઉપર વિચાર ચલાવશ ને જે માહરો ઉતર ‘હા’ માં હશે તો કાલે રાતના ક્ષીટીશ એક્સપી ખાતાના બોલના મેળાવડા વેળાએ હું માહરા દેસમાં ‘સ્ટેફેનોવીસ’ જેનો માયનો ‘માહરી આગળ આવો’ એવો થાય છે એ નામના પુલના બંચનો ઉપ-યોગ કરીશ.”

અને તે સંદેશો લઈ માડામ તુરત વેળા વિદાય થઈ.

પ્રકરણ ૩૫.

પ્રીન્સેસ હેલન માડામ ડ સોલડાનાના વિદાય થવા બાદ મહા વિચાર-રમાં પડી. શું કરવું? અલખતાં જરા તેની સ્થિતિ કદંગી તો હતી. તેણીએ અંતઃકરણથી કપ્પલ્યું કે તેની ખરી ફરજ ચોખ્ખી ના પાડવામાંજ આવી

રહેલી હતી પણ લીઝોં માટેનો તેણીનો મોટો પ્યાર આડો આવ્યો. કેમે કરતાં તે તે લાગણીને વશ કરી શકી નહીં. અનેકાનેક તર્કવિતર્કો કર્યા છતાં તેણીની મુઝવણીનો અંત આવ્યોજ નહીં. તે સારો દિવસ અને તે પછીની રાત અને ત્યાર કેડેનો બીજો દિવસ પણ તેણીએ મન મગજની ડામાડોળ અવસ્થામાંજ વિટાવ્યો. અંતે બેલમાં જવા માટે ઠેસ કરવાનો વખત આવ્યો. વિચારોમાં ને વિચારોમાંજ ધકધ્યાન ગુમાવી બેઠેલી તે મહીલાએ યસો સળ્યાં અને પછી તેની મેડે કુલોનો શણગાર તેણીના તે અપ-ટુ-ડેટ કપડાંમાં ઉમેરવા કુલોની થાળ આણી. આ વેળા પાછી તે વિચારમાં વધુ દિવાની બની. તેણીએ એક પછી એક કુલો ઉચક્યાં ને મુક્યાં; પછી એકાએક “રટેફેનોવીસ”ની જાત પસંદ કરી તે થાળ તુરત ત્યાંથી ઉપાડી જવા મેડને હુકમ કર્યો. ને તે રાતે બિટીશ એલચી ખાતાંના બેલના મેલાવડામાં તે “રટેફેનોવીસ”ના કુલોના શણગાર સાથે હાજર થઇ. માડામ ડ સોલડાના તે દેખી હર્ષથી અર્ધ બેલીજ બની. તેણીએ લીઝોંનું ધ્યાન તે પ્રતી બેચી તેને મુખારકબાદી આપી આનંદી બનવા કહ્યું. પણ તે જવાન કાઉન્ટની છાતીમાં તો, તેથી, એક જગરો ચમટાજ તુટ્યો. તેણે અંતની એવી ઉમીદ બી રાખી હતી કે તેની કમ કથા જાણ્યા પછી હેલન ના પાડશે તો પોતાની માવિતરને સમજાવી મનાવી લેવાની એક બારી ખુલ્લી થશે. પણ તેની તે છેવટની આશાનો કોટ પણ ટુટી પડ્યો.

“લીઝોં, એમ છેક સકમબકમ શું થઇ ગયો?” માડામ લ કોટેસે તેને ધમકાવ્યો, “જા, હેલન તાહરી વાટ જોતી ખોટી થાય છે તેને મળ.”

તે ગયો. એક ચાવી આપેલાં પુટલાં પેઠે તે સિધ્ધો તેણી બણી ગયો. આનંદથી પ્રવુલ્લીત થયેલે રહેરે હેલને તેને આવકાર આપ્યો. તે મધુરીના સમાગમમાં આવ્યા પછી તુરતમાંજ તેના વિચારોમાં ફેરફાર થઇ ગયો. તેણે પરાણે પોતાના મનને મનાવી લીધું કે તેની સરજતમાં એમજ હશે તો તે કેમે કરી તેથી ઉલટું કેમ કરી શકનાર હતો?

હેલને તેની સાથે તેની ઇંગ્લાંડમાંની જીંદગીની લંબાણથી વાતચીત કરી. તે મધુરી જાણુવા ઇચ્છતી હતી કે લીઝોં લીમાને આહતો હતો કે? પણ લીઝોંએ તેની માના બણાવી મુકવા મુજબ તેનો ઉત્તર આપવાથી તે કંઈ વધુ ખુશી થયેલી દેખાઇ.

“હું ફેંચ છોકરી છું,” હેલને હસીને કહ્યું, “માહરા અંતરની તમામ લાગણી, મયા દયા સર્વે ફાન્સ માટેજ છે; છતાં પણ લગ્નને લગતા ફેન્ચ રીવાજોને માહરા જેટલું કોઈજ ધીકારતું ન હશે. પ્યાર રિનાના-લગ્ન સુખીજ નિવડે નહીં એમ હું ચોક્કસ માતૃ હું અને તેથીજ હું એવાને વરવા ધન્ટેગર હતી કે જે મને અચાક પ્યારથી ચાહતો હોય અને જેને પણ હું તેવાજ વળતા પ્યારથી ચાહી શકું. લીઓ, માહરે! તાહરે માટેનો પ્યાર કેટલો છે તે વર્ણવી શકતી નથી. તાહરા મમાએ મને તાહરાં ઇંગલાંડ માહેલાં લગ્નની વાત કરી ત્યારે હું અદેખાઇની જવાબાથી જળીજ ગઇ હતી પણ જ્યારે મેં જાણ્યું કે તે છોકરી ઉપર તું જનોનીસાર ન હતો ત્યારે માહરા મનને સાતી મળી. લીઓ, તું મને સાચ્યાજ પ્યારથી ચાહે છે કેની?”

“હા,” લીઓએ જવાબ કર્યો. પણ તે જવાબમાં જુસ્સા જેવું કંઈજ ન હતું. લીઓના ખુમસુરત મુખડો તેને પાછો પજવતો થયો હતો. તે કે જેને તેણે પહેલી અને સર્વથી છેલ્લી ચાહેલી હતી, અને તે સિવાય તે કોઇને ચાહી શકે એમ ન હોતું.

“તાહરી ઇંગલાંડ માહેલી પરણેતરનો ખ્યાલ તો હવે તું બીલકુલ નથીની? તાહરા મમા કહેતાં હતાં તોમ તે તાહરી છોકરવાદી મુખાંઈજ હતી કેની?” હેલને ચાંપીને પૂછ્યું.

“હા.”

“તેણીને તું ચાહતો હતો નહીની?” તેણીએ પાછું અને પાછું અંકે કરાવ્યું.

“નહીજ!” લીઓએ ખાતરી આપી અને તે સાંભળી અનહદ સંતોષ અને આનંદથી તેણીનું હૃદય ભરાઇ ગયું.

મકરણ ૩૬.

તે રાતે બેલમાંથી પાછાં ફરતાં માગમ ડ સોલકાનાએ જોયું કે તેના બેટાના અંતઃકરણમાં અજબ ઉથલપાથલ થઇ રહી હતી. તેનો ચહેરો, તેની ફરવાતી હાલત તેનો પુરાવો પુરો પાડતું હતું.

“લીઝાં, શું છે ? શાનો ફાકટ વિચાર કરે છે ?” તેણીએ પુછ્યું.

તે ધીકકારતું હસ્યો.

“માય, હું વિચાર કરું છું કે આજથી હું એક ગ્રહસ્થ નથી, એક ધન્સાન નથી. સારી લાગણીઓનો એક કટરો પણ માહરા બદનમાં નથી.”

“થેશે રે, થેશે.” તેણીએ હસી કાઢ્યું, “એ તો તરત વેળા પહેલે એમ લાગે. એક દીકરા, તાહરે માટે હું શું કરું ? એ તો થવાનું હતું તે થયું. તેમાં કંઈ ફેરફાર થઈ શકે એમ ન હોતું. હવે તું કહે તે હું તાહરે વાસ્તે કરું ?”

“માહરે માટે કંઈજ કરવાની જરૂર નથી. તમે શું કરી શકશો ? કરવા જેવું શું છે ? એ તો હવે એ શરમીદગી અને મમ માહરેજ શીરે હોવાથી માહરેજ સોંપી લેવાની છે.”

“દીકરા, માહરાથી એક આપત તને સંતોષ મળે એવી રીતે બની શકે એમ છે. તાહરી પેલી અંગ્રેજ પોરીને લગતું હું સમાધાન એવી રીતે કરશ કે તુને તેનો વિચાર સરખો પણ ભરીબમાં કરવો ન પડશે. હું છગ્લાંડ જવશ ને તેણીને સુખી કરવાનો દરેક પ્રયત્ન આદરશ.”

“મેં તેણીના ભોગ વિના કારણે લીધો છે.” લીઝાંએ ગમથી કહ્યું, “મેં તેમ કરી માહરા બી ભોગ આપ્યો છે. કેમ કામ લેવું તે મને સુઝતું નથી. માહરા જેવી નામોશીબરી હાલત કોની થઈ હોશે ? હું છગ્લાંડમાં પરણેલો છું; માહરી પરણેતર ત્યાં છે; છતાં હું પાછો અત્રે અદરાયો છું.”

“એ બધા ખ્યાલો રહતા રહતા બુલાઇ જશે, જરા સચ્ચરી પકડ, શાંત થા, માહરા ભેટા. એમાં તું ધારે છે તેવું મોટું નામોશીબરું કશુંજ નથી. એ લીમાં માટે તું આટલી બી રીકર ના રાખ. હું તેણીને મનાવી લેવશ. હું જાતે છગ્લાંડ જવશ; તેણીના ભરણપોષણની વ્યવસ્થા મન માનતી કરશ.”

“તમે જશો, મમાં ?” લીઝાંએ અચરતીથી પુછ્યું. પોતાની મગફર માં લીમાને મળવા જાતે જાય એ તેને મન કાંઈ અશુભ લાગ્યું; તે મગફર તુરંત જી ઓરત ચાલી ચલાવીને લીમા જેવી એક તેણીના વિચાર મુજબ નો રખડતી પંકતીની છોકરીને મળવા જાય, અને તેણી સાથે વાજ

કરવા જેટલી પણ પોતાના મનને મનાવી શકે એ લીઓને અચરત કરનાર હતાં.

“હા, તાહરે ખાતર હું જવશ.”

“તો એને મનાવી લેવા તમરે દરેક યતન કરજો. ઓ, મમા, તેણી મને કેટલી ચાહે છે તેનું તમને ખાન પણ ક્યાંથી હોય?” તેણે હજી દયકાં સમેત કહ્યું. તેને તે વેળા તેઓના છુટા પડવાના સમયનું સ્મરણ થયું. અને ત્યારેજ તે કેટલી દુઃખી થઇ હતી, કેટલી કમળી હતી, તેને ન જવા તેણીએ કેટલો વિનવ્યો પનાવ્યો હતો એ બધું તેને યાદ આવ્યું અને ત્યારે આ કાટીલ ખમરથી તેણીની હાલત કેટલી શોકચરત થશે એના ખ્યાલથી તે ધ્રુણા ઉઠ્યો.

“મમા, જાણે તમે નાગી તલવાર રૂપે એકજ કટકે તેને જામેલ કરવા ત્યાં જશો એમ મને લાગે છે. હા, તેણી જો મને સહજ બી કમી ખ્યાલથી ચાહતી હતે તો મને એટલું ન લાગતે. મને લાગે છે કે હું એક ખુન જેવું મહાપાતક કર્મ કરી રહ્યો છું.”

“માહરામાં વિશ્વાશ રાખ.” માડામે સમજાવ્યું, “તે’ આ બાગતની માહરી છઠ્ઠાને શરણ થઇ માહરી. પર મહદ ઉપકાર કર્યો છે તેનો બદલો હું તેણી સાથ માહરાથી ખની શકતી ભલામ કરી જરૂર વાળીશજ. હું તેણી સાથ અત્યંત માયાથી વર્તશ. તેણી પોતાનો નિર્વાહ સુખથી કરી શકે એવી બધી ગોઠવણ કરશ.”

પોતાની માતાના અંતિમ સંસ્કારથી તેને કાંઈ રાહત મળી. તેણે શાંત ચહેરે તેણી ભણી જોયું.

“લીઓ, એ છોકરીનો આપ છેની?”

“હા. પણ તે કંઈજ કરશે નહી. તે માહરી સાથ પરણી તેની વીરહ તે સખત હતો.”

“કાંય? સાચું તેને તો પોતાને માન મળેલું સમજતું જોઈતું હતું.”

“અગર તે ઉમરાવ બી હતે ને હું એક કમીનો મુદ્દલેસ હતે તો તે બટનામાં તે જેટલો નારાજ હતે તેટલો બલકે તેથી બી અધીક તે એ બાગતમાં નારાજ હતો. અમારા લગ્ન પછી એક વાર પણ તે તેણીને મળ્યો કે વાત વરીક કરી નથી. તેણે તેણીને આવાર-બીવાર કરી છે અને

આશીરવાદના બદલ “માઆપોને નાફરમાન થનારાઓ ઉપર ઉતરતા મઝમ પુર આપો એ કમબખ્ત ઉપર ઉતરો અને તેઓ તેણીને જીંદગી સુધી જળાવતા સતાવતા રહો !”ના બંધકર આપ આપ્યા છે.”

“શું ખરેખર ?” માડામ પણ તે સમજ વિચારમાં પડી. “ગરીબ બાપડી !” તે દયા ખતાવતા શબ્દો કુદરતીજ તે તુમાખી ઓરતના મુખ-માથી સરી પડ્યા.

“લીઝો, તેં જ્યે, તે આપ ફળી ચુક્યા છે. તેણીને સતાવતા થઇ ચુક્યા છે. તેણી પોતાના પિતાની ઉપરવારી થઇ, તેની સખ્ત મના છતાં અને મરજી વિરૂધ્ધ પરણી એ ખોટું જ હતું. ખરા દિલથી ઇચ્છેલા આપો અવશ્ય ફળે છે તેનું આ એક પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ છે.”

“કહો મમા, ત્યારે હવે માહરા જેવો કમીનો હીચકારો બીજો કેણુ હશે કે જેણે તેને એવા બાપથી—એવા ઘરથી વીખુટી કર્યા બાદ આવી રીતે કુર્તાથી તરછોડી કાઢી હોય. હું આ જુમી ઉપર આવ્યોજ ન હતો તો બહેતર થતો. અત્રેની લાલચો અને હવે મુકત કરી શકતી નથી એ શોચનીય છે. મમા, હું એકલ વોટર ઉપરજ જીવી ત્યાંજ મૃત્યુવશ થયો હતો તો ઠીક થતો !”

“દીકરા, હવે મનને શાંતી આપ, ધોળાયલાં દુધ ઉપર વિલાપ શા ખપેનો ? જે થવાનું હતું તે થયું. તું શાંત થા. હું તેણી સાથે આ જાણ્યા પછી વધતીજ માયાળુ થવશ તે નક્કી જાય. હું આવને અઠવાડયે જઈ હું, અને તે છોકરીને સુખમાં ઠર પડેલી જોયા ને જાણ્યા પછીજ હું અત્રે પાછી ફરશ.”

પ્રકરણ ૩૭.

વાંચનારાં સજ્જનો, આપણે લાંબા સમયથી ભાગ્યહીણી લીમાને વિસારી બેઠા છીએ. તેણીને જેવડા નિવડેલા લીઝોની કર્મ કથાના સદ્દાઓ ઉપર સદ્દાઓ વાંચી આવ્યા; તે જવાન પોતાની મરજી ઉપરાંત લોભ અને નબલાઇને વશ થઇ તેણીને કેમ વિસારી બેઠો તેનું વર્ણન સ્વિસ્તાર વાંચના

લીભાને ઝાઝી યાદ કરવની તક ન મળી, પણ હવે આ અંતની નજદીક આવવી વાર્તાના છેવટમાં એ રૂપસુંદર અંચેજ મહીના બહુ દીક્ષીગજાવનારો ભાગ ભજવનાર હોવાની તેની મુશ્કાકાને આપણને ઇંગ્લાંડ તરફ જવું જ ભેજાં ।

આપણે એ જાણે છીએ કે તેણી તમામ એકઠી હતી. તે લીઓને આવવાની ટગરમાં શોકાતુર દિવસો પસાર કરતી હતી; તેણીનામાં ગઝલ ફેરફાર તે થોડા મહીનાઓ દરમિયાન થઇ ગયો હતો. તે સોહરાઇ સુકાઇ ગઇ હતી. તેણીની આંખો માંહેથી આનંદી રેશણી ગાયેગ થઇ ગઇ હતી. તે શોકગ્રસ્ત દીસતી હતી. દિવસે દિવસે તેણી વધતી દીક્ષગીર, ઉદાશ ને એવેન બનતી જતી હતી.

“વહેનાં પાણી ઉપર લીધેલા સોગંદ યમચા બંધનકર્તા અને ગંભીર હોય છે.” તે પ્યારા જવાનના ઉપસા શબ્દો હજી તેણીના કાનોમાં વાગતા હતા. પણ ખુદ તે ક્યાં હતો ?

તેણી તે સમજી શકતી નહોતી. તે ક્યાં એટલે લાંબો વખત ગેર-લાજર રહ્યો હતો તે માટે તે અપરત થતી હતી. તે ક્યાં હતો ? તે શું કરતો હતો ?

એ તો ચોક્કસ હતું કે તે તેણીને વીસરી તો નજ ગયો હતો. તેની તરફથી ઉતાવળે લખાવણાં પત્રો અવારનવાર આવતાં હતાં. તેણીના ખર્ચ જોગા ના પણુ તે મોકલતો હતો. દરેક કાગળમાં પોતાના ન આવવાના કંઇને કંઇ બધાણા તે બતાવતો હતો. શું તે તેણીને ઓછા ચાહતો થયો હતો તેથી એમ હતું ? એ પાક ખુદા ! જો તેમ હોય તો તેણી માટે મોતજ બહેતર હતું.

જો તે તેણીને અગાઉ મુઆફિક ચાહતોજ હોય તો તે હજી તક આવતો કેમ ન હતો ? તે તણીયાં દુર રહીજ કેમ શક્યો હતો ? તે કે જે તેણીને એક મિનીટ વહીવી છોડતો ન હતો તે મહીનાઓ સુધી એમ વિયોગ પકડી રહે એ કેમ બને ?

તેણીએ તેને ધર આવવા કરગરતે ઘણી મરતબા લખ્યું હતું. પોતાને તેની પાસ ઓસાવી લેવા પણ વિનવ્યું હતું, પણ ઉત્તર “ના”

માં આવવો હતો. તે ન આવતો હતો કે ન તેણીને પોતા પાસે બોલાવતો હતો. તેનો સખખ શું હતો ?

તેણીની ધીરજની ઓટ હવે થઇ ગઇ હતી. તેણી દિન ઉઘે ગરતી દુઃખી ને ગમખાર બનતી હતી.

તેની ગેરહાજરીથી ગામમાં પ્રથમ થોડીક ચકચાર ચાલી હતી. લીનની સ્કુલનો વડો, તે ગામનો પાદરી, અને લીઓના થોડા શીષ્યોએ તે વીશે પુછપરછો ચલાવી હતી; પણ પછી તેઓ આવતા જતા બંધ થયા હતા. અને કોઇને પુછવાની કે સદ્ગાહ મેળવવાની ને બાપડીને સમજ કે પોંદ્ય ન હતી. તેણી મુળમાં તો તેની ગેરહાજરી માટે તેને કરોળી ઠપકો આપતીજ થઇ નહોતી. હશે; આજે આવશે, કાલે આવશે કરી દિવસો ઉપર દિવસો ગળડાવતી હતી.

એક દિવસે સાંજને છેડે તે ગમખાર વિચારોમાં મસ્ત બનેલી દુઃખી દિલે ખેડી હતી તેટલાં તેણીને નામનું એક કાગળ આવ્યું. તેણીએ તે લીધું અને લીઓના આવવાના શુભ સમાચાર આવ્યા હશે એવી ઉમીદથી તે ખોલ્યું. અંદર ‘ટાઇમ્સ’નું એક કાપેલું કટીંગ હતું અને સાથે એક ચીઠી હતી, જે લીનની સ્કુલના પેલા વડા શીક્ષકે લખી હતી. તેણે તેમાં લખ્યું હતું કે તેમાં લીઓને લગતી અગત્યની ખબર હોવાથી તેણીની માહેતી અર્થે તેણે તે કટીંગ મોકલ્યું હતું.

એ શું ખબર હતી ? તેણી ચક્રાવ્રમ બની ગઇ. તેણીના લીઓની એવી તે શું ખબર ‘ટાઇમ્સ’ જેવા મહાભારત પત્રમાં આવી હતી. તેણીએ ઝડપથી તે કટીંગ ખોલ્યું અને અર્ધ અંધારામાં લીઓને લગતો તે એક ટુકડો શોધવા પડી. તેણી એટલી તો આકુળવ્યાકુળ બની ગઇ હતી કે તેણીનું ચિત્ત અસ્વસ્થ થઇ ગયું હતું. તે છાપેલા અક્ષરો લીપાયલા જેવા લાગતા હતા.

‘જેન, બત્તી સળગાવ, જલદી બત્તી સળગાવ. માહરા પ્રીતમની કંઇ ખબર છે. અંધારાને લાંબે તે હું વાંચી શકતી નથી.’

જેને બત્તી વધારી અને પોતાની શેઠાણી આગળ આવી ઉભી.

લીમાંએ તે ફરો અતે શોધી કાઢ્યો અને ધક્કતા હૃદયે વાંચ્યો. ફાંસના શહેનશાહે બલાઇ વાપરી સોલડાના કુટુંબનો પોતાની ઘરખારમાં

સ્વિકાર કર્યો હતો અને તેમની માલમીલકતો તેમને પાછી સપુર્ણ કરવાની અનુપમ ઉદારતા બતાવી હતી તે વીશેની અંદર ખગર હતી. તેણી ઝડપથી તે વાંચી ગઇ અને વિચિત્ર લાગણીઓથી તેણીનું હૃદય ભરાઇ આવ્યું. તેણીએ પાછું તે વાંચ્યું અને તે દરેક શબ્દો શું કહેવા હતા તેનું તેણીને બાન થયું. ત્યારે તે કટીંગ તેણીના હાથમાંથી સરી પડ્યું. તેણી સ્થિર બેસી રહી. કેટલો ચાર તે તેમ બેસી રહી તેનું તેણીને બાન પશ્ય ન રહ્યું.

આ ત્યારે કારણ હતું કે જે માટે તે કાનસમાં રોકાઇ રહ્યો હતો. આ સમયસર તેણીની પરવાહ ન કરી તે ત્યાં ઠસી રહ્યો હતો. આ કામને માટે તેણે તેણીને દુરની દુર રાખી હતી. તેણીએ તો એમજ મનસે વમાન્યું હતું કે તે ત્યાં કામકાજમાં રગડાઇ ચગડાઇ જતો હશે, તેણીને મળવા આવવા અતિ આતુર હશે પણ તે કામ મુકી આવી શકતો ન હશે; જ્યારે ખરેખર તો જુદુંજ હતું. તે પેપરમાં વાંચવા મુંજમ તો તે ત્યાં ઠાઠમાઠી રહેતો હતો, દરઆરમાં માનીતો થઇ પડ્યો હતો, સોસાયટીના ભુપણ તરીકે ગણતો હતો; કે જ્યારે તેણી તેની યાદમાં લોહીનાજ આંસુઓ ખેરવતી શોકાતુર એકાંત વોટર ઉપર વસતી હતી.

“ઓ ખુદા ! માહરી ઉપર દયા કર !” તેણીના મુખમાંથી તે શબ્દો તે કટીંગ વાંચવા પછી પહેલાજ બહાર પડ્યા, “ઓ ખુદા ! માહરી ઉપર દયા કર !”

તે કારણસર તે ત્યારે આગ્યો ન હતો. તેને કંઈ ખાસ કામ ત્યાં ન હતું, કોઇ રોકતું ન હતું, કોઇ રીતનો વંધો ન હતો, પણ તેણે પોતાનો વારસો મેળવ્યો હતો; પોતાનું ઉમરાવપદ પુનઃ પ્રાપ્ત કર્યું હતું કે જે વીશે તે તેણીને કહેવા માગતો ન હતો.

તે આગત તેણીથી તમામ છુપાવી હતી. કદાચ તે કદી તેથી તેણીને વાકેફ બી કરતે નહી. તેણી કદી જાણવા પામતે પણ નહી, જે પેલું ટાઇમ્સ માહેલું કટીંગ તેણીના જોવા વાંચવામાં ન આવ્યું હોય તો. અને તે વિચારથી ઉત્પન્ન થયેલું અગાધ દુઃખ તે ખમી શકે તે કરતાં વધુ હતું. તેણીએ એમ પણ વળી વિચાર કરી જોવાની તજનીજ કરી કે કાં નહી કોઇ ભક્ષાજ ધરાણથી તેમ તેણે ક્યું હોય. તેણીની ઇન્તેઝરી, તેણીની ચીંતા તે આત્મતાનાં વંધી પડે અંકે તેણીની શારીરીક સ્થિતિ ઉપર

તેનું વિપરીત પરીણામ આવવાના ભયથી કરીને પણ કાં નહી તેણે તે વીશે ખામેશી પકડી હેાય ! પણ તે વિચાર તેણીને શાંતી દેખ શક્યો નહી. તેમા તેણીને ધીરજ મળી નહી. બસ અધકાર અને નીરાશીથીજ તેણીનું હૃદય ભરાઈ ગયું.

“એ એટલો ઘાટકી બનીજ કેમ શક્યો હશે ?” તે મનથી પટપટી, “તે મને વિસરીજ કેમ જઈ શક્યો હશે ? શું હું કંઈ જુદી હતી, પારકી હતી. ઓ માહરા પ્રાણ, જે હું તવંગર હને અને તમે ગરીબ હને તો હું તો જરૂર ઉડતી તમારી પાસ આવતે. મને જે પૈસા મળતે તો તે તમારાજ પગ આગળ લાવી પહેલા મેલને. હું એકલી તેમાં મગ્ન ન માનતે. તમે મને કેટલા આપતા હતા તે શું તે તમારો પ્યાર હવે નથી રહ્યો ? ઓ ? એમ બનેજ કેમ ? તેમ હોઈજ કેમ શકે ? શું એક માણસ એટલા પૈડ પ્યારથી ચાહ્યા પછી થોડાજ વખતમાં તે પ્યાર ભુલા જાય ? અને નાથ, તમારો પ્યાર તો અચુકજ હતો, તેનો છેડોજ ક્યાં હતો. અરે ! તમે મને ભુલીજ કેમ જઈ શક્યા હશે ? પણ એમ બી આ પત્રમાં લખ્યું છે કે તમે તમારા દેશના મોટા મોટવારોઓમાં માનીતા થઈ પડ્યા છો. ફાન્સની સુદરતા અને ત્યાંની રૂપસુંદરીઓ વીશે મેં ઘણું સાંભળ્યું છે અને તેમાંની સર્વથી ઉત્તમ સાથ હવે તમે સમાગમમાં આવના રહેલા હોવાથી કદાપી મને તમે ભુલી બી ગયા હોવ. ઓ, લીઝો, માહરા પ્રાણ તેમ કરી તમે મને કેવી કંગાળ કરી મુકી છે તેનો તમને કંઈ ખ્યાલ છે ખરો કે ?” અને આંતે તે બાપડી દુસકે દુસકે રડી. તેણીની ભરાઈ આવેલી છાતીને તેથી કંઈ ખુલાસો મળ્યો. રડી રડીને આંતે તે ઠાકી નીસોસ બેસી રહી. વિચારો અને વિચારોથી તેણી પાછી ચક્રમ બની. મોડી રાત થવા આવી ચુકી હતી પણ તે પોતાની જગ્યાએથી સમરતી કે વસરતી નહતી; એવે મોડે વખતે પણ તેણીના કોટેજના દરવાજા ઉપર એક ગાડી આવી ઘોભવાનો ખડખડાટ થયો તે પણ તેણીએ સમજી નહી. થોડા વારમાં તે ગાડીમાંથી કોઈ ઉતરીને અંદર આવ્યું અને તેણીની મેડને ગાડીમાંથી સાગાન ઉતારવાની તાકીદ કરી. તે કોઈનો હુકમ કરતો દમામદાર સાદ સાંભળીને તે ચોંકી અને તે કાણ એમ એકાએક મોડી રાત્રે આવ્યું હતું તે જોવા ને જાણવા પોતાની બેઠક ઉપરથી ઉઠી બહાર જવા મધ તેટલાં તેજ ઓરડામાં એક ભપકાદાર વજ્રમાં સળગ થયેલી અને દમામદાર દેખા

બની એક બાઇ અંદર જોડાઈ ગઈ આવી. તેણી એ પછી તેણીને જોતી ચુપ ઉભી પડી બોલી, “હું તમને હરકત કરવા માટે દીક્ષગીર છું. હું સાંજેજ આવી પુગવાની આશા રાખતી હતી પણ તેમ ન બન્યું.”

“તમે કાણ છેવ?” તેણીએ માંડ માંડ સમજી શકાય તેવા સ્વરે પુછ્યું. તે નવી આવનાર બાઇ ને સાંભળી હસી.

“હું માડાંમ લ કોટેસાંડ સેડાના છું,” તેણી દમામથી પોતાના નામ આપનાં બોલી, “અને તમને ખાસ મળવા હું ફ્રાન્સ વેરથી અત્રે આવી છું.”

મકરણ ૩૮.

થોડીક પછો સુધી તે એક ઓરતો એકમેકને ટીકી ટીકીને જોતી ખામોશ ઉભી. પછી માડામ બોલી, “તમે અને અત્રે રૂબરૂમાં જોઈને અચરત થતાં હશે. અને બીહીક લં કે મેં તમને એંકાલ્યાં છે પણ માફર કામ અતિ જરૂરી હોવાથી મનુજા જાતે આવવાની જરૂર વીશેષ હતી.”

લીમા અર્ધી અચરતી, અર્ધી નીરાશીથી તે ઓરતને જોતી ઉભી હતી.

“માડામ ડ સોલ્ડાના,” તેણી બોલી, અને તુરતજ લીઓના તેની માવીતર માટેના યાદગાર શબ્દો તેણીને યાદ આવ્યા.

“યુરોપ માહેલી સર્વથી ગરીબ પણ સર્વથી મગરૂર ઓરત.” ગરીબ તો હવે નહીજ, પણ-હા, મગરૂર તો ખરીજ. તેણીના અહેરા ઉપર નજર નાખતાંજ જણાઇ આવતું હતું કે ખાનદાની મગરૂરીયા તે ઉરપુર ભરેલો હતો.

તેની મા, લીઓની મા, લીઓની મા તેણીને અતિ જરૂરના કામે ખાસ મળવા આવી. ત્યારે, ઓ પવીત્ર પરવર, તે ખુદ પોતે ક્યાં હશે? તેની માના શા સખખોસર ત્યાં આવી હતી, તે કેમ ન આવ્યો? શું કંઈ બુદ્ધિ બનેલું હતું?

“તમે માહરા ધણીના માતાજી છેવ,” લીમાએ ધીમે સ્વરે કહ્યું.

“હું કોટ ૩ સોલડાનાની મા છું,” માડામે થરથગરી નાખનારા સહે તુરત કહ્યું.

“અને હું,” લીમાએ ઝટ ઉમેર્યું, “હું તેની પરણેતર છું. મને હવે યાદ આવે છે કે તમારે વીશે અગાઉ તે માહરી આગળ બોલ્યા હતા. હું તેની ધણીઆણી છું, માડામ. પણ તે ક્યાં છે, તે કેમ આવ્યો નથી? તેના આવવાની રાહેસહ જોતાં હું હવે કાયર થઇ ગઇ છું. તે અત્રે આવ્યો કેમ નથી?”

“માહરે તમને એ વીશે ઘણું ઘણું કહેવાનું છે.” માડામે કહ્યું. “તે કહેવાજ સેહુંકડો માહજની રંજભરી મુસાફરી કબ્જી ખેંચી હું અત્રે આવી છું. મને થોડુંક રીફ્રેશમેન્ટ અપાવો, પછી હું તમને બધું કહું.”

લીમાએ તુરત પોતાની મેડને બોલાવી માડામ માટે થોડુંક રીફ્રેશમેન્ટ તાકીદે મંગાવ્યું.

માડામે તે સાદાં પણ સ્વચ્છ ખાણાને પુરતો ધનસાદ ધીરજથી આપ્યો. પછી અંધીરી પડેલી લીમાએ કહ્યું, “માડામ, માહરા ખાવાંદ, લીઓં ક્યાં છે?”

“મોંશય લ કોટ પારીસમાં છે,” માડામે જવાબ દીધો.

“અને તેવશુ અત્રે કેમ નથી આવ્યા?”

“તે કહેવાજ હું અહીં આવી છું.” માડામે કહ્યું, “એ કામ નીરા-શીમર્યું છે અને, તેથી, મેં વિચાર્યું કે હુંજ તે સારી રવેશે બળવા શકીશ.”

માડામ ખંચાઈ. તેણીએ ધાયું હતું તેવું તે માર્ચ સહેડું હવે તેણીને ન લાગ્યું. લીઓંએ કહ્યું હતું તેમ જાણે નાગી તરવાર રૂપે એકજ ફટકે તેને જમ્બેલ કરવા જેવીજ બીકત તે ખામત હતી. જો કે સ્વભાવે કે આસ્થતે તેણી માયાળુ કે દયાવાંતી તો હતીજ નહીં છતાં તે કામ તેણીને બળવવા ન ગમ્યું. પણ સોલડાનાના ખાનાદાનની કોર્ટીને ખાતર તે બળવવાનું તો હતુંજ. તેણી ખુરશીમાંથી ઉઠી થઇ અને તે ન્હાના રૂમમાં આંટા મારવા લાગી. કેમ તેણીને તે વાત કહેવી તેના બારે વમાસણમાં તે પડી.

“તમે કાકી ગંગાં હોવ, માડામ” લીમાએ અદેશથી કહ્યું. “માડામ ૩ સોલડાના, મને તમે લીઓં માટેની કંઈ ખગર કહેશો. એ ઘણો

વખન થયો મને મળ્યો નથી. એ થોડાક દિવસોમાંજ પાછો આવશે એમ મને કહીને ગયો, અને લગભગ વર્ષ થઈ જવા આવવા છતાં તે પાછો પધાર્યો નથી. એના વિચેગના ગમ અને દુઃખથી હું હવે મરવા જેવી થઈ રહી છું. માહર અંતર બહુ દુઃખથી ભેડાઈ ગયું છે. માહરી આંખો તેની રાહ જોતાં જોતાં ઠાકી ગઈ છે. મગર, તે ક્યાં છે?" તે હૃદયધાવક શબ્દોના શ્રવણે તેણીને જાતની ધીંગા કરી. તેણીએ તે આળાની આંખોમાં થોડીક ખાજ જોયું. જાણે તેમાંથી તે જાણી લેવાની ઇચ્છા ધરાવતી હોય કે તેણી કેટલું ખમી શકવા તાકાતવાન હતી. તેણી જાતનીજ તે આંખોમાં જોયા પછી દગમગી. તે દળણું દળનારની દીકરીને વજ્રગર કીસમની, જાડી અને ગામડયન જેવી જોવાની તેણીએ આશા રાખી હતી, પણ ખરેખર તો લીલા ઉંચડીજ કીસમની હતી. ખીન્સેસ હેલન પણ તેણીએ મનસે કમુશ્યું કે તેણી આગળ વધે એવી નહોતી. પણ સોત્રાનાની કાર્તિના રક્ષણ અર્થે તો તેણીનો કાંટો કાઢવોજ જરૂરી હતો. ખીજે કામ્ ઇલાજ તે સિવાય નહોતો.

“માડામ, લીઓં માટે મને કંઈ કરુશો? તે કેમ છે? તે સુખી છે કે? દિવસો ને રાતો મેં ઉંઘ વિનાની બેઠારાર તેની જાતેમ જુલમીના ગમમાં ગુમરી છે. મેં હરનીશ તેનો અંદર તેનોજ ખ્યાલ કર્યો છે.”

માડામે વિચાર્યું હતું કે તે દુઃખદ સમાચાર કહી દેવાનો સમય આવ્યો હતો. તે શબ્દો રૂપી તલવારનો ધાલ કરી તેણીનું હૃદય ચારી મેળવાતો મોકો આવજ હતો.

પણ તેણી થોભી. તે કાકલુદી કરતો ચહેરો નીરખી ખંચાઇ.

“મને લીઓંના કંઈ સમાચાર આપો? તે તંદરેસ્ત અને સુખી તો છેને?”

અંતે માડામે હીમત એકઠી કરી, “લીઓં ગાટેજ કહેવા હું આવી છું. હું તમારે માટે ખુરાસગાયાર લઈ આવી છું. હું તે માટે દીલગીર છું, અતિ ઘણી દીલગીર. પણ માહરે માહરી ફરજ બગવતીજ જોઇએ.”

તે શબ્દો સાંભળી લીલા મોત જેવી શીકડી મારી ગઈ.

“હું તમને કહેવાં આવી છું કે તમારાં માહરા દીકરા સાથે અને થયલાં લગ્ન ગેરકાયદેસરના અને નારવા છે. તે કીયાની દશીજ કીમત

નથી. અત્રે ઈંગ્લેન્ડમાં કાયદાની છુટને લીધે કદાપી તમે તેના મોહરદાર મનાતાં હશે, પણ ફ્રાન્સમાં, ફ્રાન્સના કાયદાની નજરે તમે તેના મોહરદાર નથીજ.” તે શબ્દો અતે બોલાયા. તે ઘાટકી શબ્દો તલવારના કટકા કરતાં પણ જરતીજ વેદના સાથ તેણીએ સાંભળ્યા, તે ચક્રીત થઇ ગઇ. માગમના બોલવાનો પુરો ભાવાર્થ તેણી તુરતા તુરત સમજી શકી નહીં.

મકરણ ૩૬.

“હું સમજી નહીં,” લીમા ધીમે દબાયેલા સાદે બોલી, “હું લીઓના મોહરદાર છું. અમારા લગ્ન હેસલોંગડેલ ખાતે થયાં હતાં અને લીઓએ મને ખાતરી આપી હતી કે તે તમામ કાયદાપુર્વક હતાં. લીઓએ તે માટે ક્ષણી તકલીફ ઉઠાવી હતી. માગમ, તમે જીલ કરો છો. અમારાં લગ્ન તમામ કાયદાસરના છે.”

“અંગ્રેજ કાયદાની નજરે જોતાં તે ન્યાયી છે.” માગમે શાંતીથી સમજાવ્યું, “પણ ફ્રાન્સના કાયદાની રૂએ નહીં. હું તમને તે થોડાજ શબ્દોમાં સમજાવી શકશ. અમારા ખુલ્લસુરત દેશના કાયદા મુજબ બચ્ચાંઓ પોતાની ગરજથી પર હા શકતાં નથી, સિવાય કે તેઓ ઉમરમાં આવ્યા હોય. ઉમરમાં ન આવેલાંઓને તેઓના માતાપત્ની પરવાનગી વગર કોઇ પરણાવતું નથી. અને જો તેઓ-બચ્ચાંઓ-માતાપત્ની ઉપરવારાં થઇ-નાફરમાન બની તેઓને પરણે છે તો માતાપોને તે લગ્ન રદ કરાવવાની સત્તા છે. માહરા દીકરા લીઓએ પણ એમજ કર્યું છે. તે હજી ઉમરમાં આવ્યો નથી. તે માહરી મરજ કે રજ લીધા પૂછ્યા વિના પરણેલો છે એટલે તે લગ્ન રદ જેવાંજ છે, તેનજ ફ્રાન્સના કાયદાની ચોખ્ખાં વિરુદ્ધ છે.”

તે સખ્ત શબ્દો સાંભળતાં તે મોત જેવી શીકકી પડી. બધથી ત્રેજીની જાતી હડી હડી જતી હતી. તે તો પરણેલી હતી. ત્યારે આ ઝોરત ચાક્રી ચાક્રીને ફ્રાન્સ વેરથી આવી તેને શું સમજાવતી હતી? શું તે

બનવાકાળ હતું? ‘ખુદાએ જોડી આપેલાંએને કોઇ પણ વીખુટાં પાડી શકે નહીં’ એવું તેણીના ખગમખરતું પવિત્ર હરમાન હતું. અને એશક તેણી લીઓં સાથે ખસકત અને ખુદાની નજરમાં તો પરણેલી હતી.

“તે કાયદો? કોઇ કાયદો તેમ કરી શકે એમ નથી!” તેણી બોલી, “હું લીઓંને પરણેલી છું. અને ફ્રાન્સનો, ઇંગ્લાંડનો કે કોઇ પણ દેશનો ગમે તેવો કાયદો ખુદ ખુદાના પવિત્ર કાયદાને બાજુએ મેલી શકે એમ નથી.”

“અમારા દેશના કાયદાથી ખીસાફ તમે લોકનાં લગ્ન થયલાં છે. અને તેથી કાયદાની નજરે તે લગ્ન નથી.”

“પણ ખુદાની નજરમાં તો તે લગ્ન પવિત્ર અને બંધનકર્તા છે.” તેણી બોલી.

“ફ્રાન્સ કંઈ ખુદા નથી.” માડામે કહ્યું, “કે ખુદા કંઈ ફ્રાન્સ નથી. અને માહરા બેટો ફ્રેન્ચ પ્રજા હોવાથી અને ફ્રાન્સમાં રહેનાર હોવાથી તે દેશના કાયદા મુજબ તેના લગ્ન નારવા ને બેકાર છે.”

“પણ માડામ, હું તેની પરણેતર છું.” તેણી પાછું પોકારી, “તેણે મને સારી આલમમાંથી ખસાંદ કરી છે. તેણે મને ચાહી, મને સમજાવી, મને જીતી. માહરા પપા ડીયર તો વિરૂદ્ધ હતા. તેવણુ હું એક ફ્રેન્ચમેન સાથે પરણું તે જોવા રાજી ન હતા અને માડામ, મને લીઓંએ ખુબ સમજાવીને નહસાડી, માહરા માઆપથી વિખુટી પાડી મને તે પરણ્યો. અને હવે તમે કહેા છો કે તે કંઈ લગ્ન ન ગણાય. તે લગ્નજ હતાં તેમ કરવાજ તેની ઇચ્છા હતી. ખુદા ખુદાએ તે જોયાં હતાં. ઓ લીઓં,” તેણીની છાતી ભરાધ આવી; “લીઓં, તુંજ કાય નહીં અને મને સહાય દેવા આવતો? માડામ, માહરા ધણીને આવવા દીઓ, તે એ વીશે તમને ખાતરી કરી આપશે.” પછી એકાએક કંઈ વિચાર આવતાં તેણીએ પુછ્યું, “લીઓં જણે છે કે તમે મને આ કહેવા અહીં આન્યાં છો?”

“હા.”

અને તે શબ્દ સમજી તેણીના દુઃખની ગોથા હલજ રહી નહીં.

“તે જાણે છે !” તે બબડી. “તે જાણે છે છતાં તમારી સાથ તે ન આવ્યો ? તમને એમ ન કહ્યું કે કાયદો કે ન કાયદો પણ અમે તો પરજીલાંજ છઇએ.”

“તે તેમ કરી શકે એમ નથી,” માડામે ઝટ કહ્યું, “કેમકે તે જાણે છે કે જે થયું છે તે ગેરવ્યાજખી અને ખોટું છે. કાયદો તમારા લગ્નની આડે આવે છે, અને કાયદાને માન તો મળવું જોઇએ.”

“માડામ, મને તો લાગે છે, મને વાક કરજો, હું તમને અપમાન કરવા માંગતી નથી પણ મને એમ ખ્યાલ આવે છે કે એવો કાયદો હસ્તીમાજ ન હશે. તે તમારા દેશને કલંક સમાનજ, જે હોય તો, કહેવાય.”

“તમારી નજરે તેમ ગણાય,” માડામે કંડાઇથી કહ્યું, “પણ અમારી નજરે તો નથીજ. ફ્રાન્સનો લગ્નને લગતો કાયદો એવોજ છે. તને અહીં માહરા દીકરાના ધર્મ અણી છે, ફ્રાન્સમાં નહીં.”

“એ બનવાનુંજ નથી,” લીમાં પોકારી.

“એ તમામ સાચું છે,” માડામે ભાર મેલી કહ્યું.

“એ કાયદો માહરી કાંતી ખીન્નગોની આડે કદી આવ્યો છે ?”

“હા, ઘણાંઓની. અવારનવાર અમારા દેસમાં એમ બને છે. છેલ્લા ત્રણ મહીનામાં એવા બે લગ્નને ન્યાયની અદાલતે ગેરકાયદેસરના જાહેર કર્યા છે.”

“શું ત્યારે કંઇજ આશા, કંઇજ ઇલાજ એરી ફસેલી છોકરીઓ માટે નથી ?” લીમાએ દયાની ઢપે પુછ્યું.

“માત્ર એકજ ઉપાય છે,” માડામે કહ્યું, “એવાં લગ્નને ખી જે માખાપો મંજૂર કરે તો પછી કંઇ વાંધો નથી. ફ્રાન્સમાં ફરીથી કીયા કરી લગ્નને તે લગ્ન પાકાં કરી શકાય એમ છે. પછી તે કાયદેસરના છે. પણ ત્યાં વેર તો નહીંજ.”

છેલ્લું સાંભળી લીમાના અંતઃકરણમાંથી આશાનો એક નિસાસો નીકળ્યો.

“ઓ, માડામ,” તેણી બોલી, “તમે મને કાંય નહીં એ પ્રથમથીજ કહ્યું. હું કેટલી ખીલીધી. ગોવા માહર અંતઃકરણ તે ખીલીકયાં કામ કરવું

પણ અટકી ગયું હતું. તમે અમને મદદ કરશો. તમે રળ આપશોજ. હું એ કાપડા વીશે જાણુરી ન હતી અને લીઝાં ખી તે વેળા જાણુતોજ ન હતો. લીઝાંની આંતરીક ઇચ્છા મને પોતાની ખરી પરણેતર બનાવવાનીજ હતી. તે મને અતિશે ચાહતો હતો. તમે રળ આપશો તો બધાં સારાં વાના થશે.”

“છોકરી, તું ભુલે છે.” માડામે કહ્યું, “એ ખરું છે કે એ એક એકલો ઇલાજ છે. પણ તે ઇલાજ હું કદી કદી ખી અજમાવવાની નથી. માહરી રળ કદી તે માટે મળનાર નથી. અને માહરી રળ વિના તમે તેના મોહરદાર કદી ગણાવાના નથી.”

લીમાં તે સમજી તેણી આગળ રડતી ચશમે ગુંઠગુંઠીએ પડી. તે કાકલુદી કરતો દયામણો ચહેરો માડામ લ ક્રાંટેસ પોતાની જીંદગીભરમાં પાછળથી કદી કદી ભુલી ન હતી.

“માહરી સોડમાંથી લીઝાંને ના છીનવી લીઓ.” નેણીએ આજીજ કરી, ‘ઓ, માડામ, દયા કરો, દયા કરો. હું તેને જોતો જીગરંથી આહું છું. તે માહરો છે. માહરાથી તેને વિખુટો ના કરો, હું તેને છોડી શકનાર નથી. હું તેને ચાહું છું, તે મને ચાહે છે. આજે મંહીનાઓ થયાંની હું તેની પરણેતર છું. માહરો તમામ અજમા તેનામાંજ બરી મુકયો છે. તેના વગરનું માહરું જીવતરજ ફેાકટ છે માટે દયા કરો. માડામ, દયા કરો. મને તેનાથી છુટી ના કરો.”

“હું દીલગીર છું. પણ તેમ થવુંજ જોઈએ છે.”

“તેમ કરવાની જરૂર નથી. તમે તેમ કરશો નહીં. તમે તેટલાં ઘાટકી બની શકશોજ નહીં.”

“સોલગાનાના અમીરી ખાનદાનની કાર્તિ જાળવવા માહરે ઘાટકી બનવુંજ પડશે.”

“માડામ, તમે તેમ કરી તે કુટુંબની કાર્તિને સદાનો કલંક લગાડશો. હું હવે સમજી કે માહરો ધણી ઉમરમાં ન હોવાથી તેના ઉપર તમને સંધાળી સતા છે. તમરી ઇચ્છા તેના કરતાં બળવાન છે, તો દયા કરો. મને માહરા ધણીથી છુટી ના કરો.”

તેણીનો ચહેરો દુઃખથી ધૂંજતો હતો, છતાં તેણીના મનમાં અનન્ય જીવ્હા બરેસો હતો. તેણીએ માડામનો હીરાઓની વીડીઓથી બરેસો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો પણ તેણીએ તુરત તે ઠંડાઇથી છોડવી લીધો.

“એ લગ્નજ મને નાપસંદ છે.” માડામે કહ્યું, “માહરા દીકરાને હમણાજ તેનો વારસો ને ઉમરાવપદ મળ્યું છે. તે વિશે તેણે તમો ઉપર લખ્યું છે કે?”

“નહીં, મને તે વીશે કશીજ વાત તેમણે જણાવી નથી.” લીમાએ ઊલગીરીથી કહ્યું.

“તેણે હમણાજ પોતાની માતૃભૂમી માહેલી મીલીકનોનો કબજો લીધો છે. તેનું પુરાણું માનવંત ઉમરાવપદ પણ તેને મળ્યું છે. એટલે હવે તેણે પોતાનાજ સરકલમાં પરણવું જોઇએ. પોતાના જેવીજ ઉમરાવ ખાનદાનની અને પૈસે પૂર પરણેતર મેળવવી જોઇએ. ઇંગ્લાંડની એક નીચી પંક્તીની છોકરી સાથના તેના લગ્ન તેનું માન ફ્રાંસની ઉંચી સોસાયટીમાં દીપવી શકે એમ નથી.”

“પણ માડામ,” લીમાએ આજીજીથી કહ્યું, “તે મને કદી તજ દેનાર નથી. તેણે મને તે વારતે ખાતરી આપી છે. તે મને જ્યાર ત્યાર કહેનો હતો કે ‘સોલડાનાના કોઇપણ નખીરા કરતાં હું જલ્દી સુખી છું. અને વળી નસીબવંત બી. જે કે હું માહરા પૂજ્ય ન્યાગાનોની માફક ખેતામનો માલીક નથી કે તેઓની બાદશાહી મિલકતો મેં નઝરે જોઇ વટીક નથી, છતાં હું વહાલી મહાજીવના સ્વર્ગના ખ્યારમાં હું અણહદ સુખી ને સંતોષી છું.’ માડામ, તે મને જ્યાર ત્યાર આમ કહેતો હતો. એ? તે અતિ ધણો બસો, માયાળુ ને નેક છે. તે કદી પણ આવા ઘાટકી ને અકુદરતી કાયદાન શરણુ ચરોજ નહીં.”

“એ ખુબ ખરું છે. માહરા દિકરો એક વચની અને હમાનદાર છે. પણ આ ઘટનામાં તો તેના પુરાણા ખાનદાનની કાર્તિ તેનો ભોગ માગે છે,”

“પણ તે કદી પોતાના વચનનો ભોગ આપશે નહીં; માડામ,” લીમાએ અતિધણી અધીરાઇથી કહ્યું. “તે જાણે છે કે અમો ખેડ પરણ્યા છીએ. તે જાણે છે કે ખુદાને દાર અમો ધણી ધણીઆણી તરીકે હમેશગીને મૂટે

નોંધાઇ ચુક્યાં હીએ. તે જાણે છે કે મોત સિવાય કોઇ પણ બીજું અમેને છુટાં કરી શકે એમ નથી.”

“તમને છુટાં કરી શકે એવું એક જણ છે !” માડામે કહ્યું.

“કોણ ?”

“હું” તેણીએ ફાવળી કહ્યું, “હું કરી શકું એમ છે.”

“તેમ કરવા કરતાં જો તમે મને જાનથીજ બેજન કરો તો તે બહેતર છે. ઓ માડામ, લાચારી છુટી કરવા કરતાં મને દુન્યાથી છુટી કરો તો હું કંઈ બોલીશ નહી.”

“તમારે એ ખ્યાલજ પડ્યો મેલરો જોઈશે. લીચ્છાં પોતે પણ તમારી સાથના લગ્નની જુલ હરે કપુલે છે. તે જોઈ ચુકો છે કે તે તમામ ન જાણતાં છે.”

“લીચ્છાં એમ કહે છે ! લીચ્છાં એમ માને છે !! લીચ્છાં એમ બોલે છે !!! હું કંઈથી ચીઝ માનશ પણ લીચ્છાં માટે એ તો માનનારજ નથી. તમારી બાતેનની ઇચ્છા અને મતલબ હું સમજી શકું છું પણ લીચ્છાં મને તજ દેવાનો ખ્યાલ રાખ્યો હોય એ હું કદી કદી માનનાર નથી.”

“લીચ્છાં દરેક ઘટતું કરવા ઇન્ટેન્ડર છે. પણ તેના કુટુંબની કીર્તિ અને તેના ભવિષ્યની મોટી આશા તેને કદી તમારી આગળ પાછો લાવનાર નથી. તમારે બજાઈ વાપરી તેને છુટો કરવો જોઈએ.”

“હું છુટો કરું ? નહી, કદી નહી. એ બનેજ નહી. તે માહરો હતો, માહરો છે ને જાવેદાન સુધી માહરો, માહરો ને માહરોજ રહેશે.”

“સારે નસીએ તમારી ઇચ્છા કરતાં એક બળવાન શક્તિ હસ્તી ધરાવે છે,” માડામે ટણકો કરી કહ્યું, “અને તેની પ્રબળ ઇચ્છાને તમારે નમવુંજ પડશે.”

પ્રકરણ ૪૦.

કલાકો સુધી તે એ વચ્ચે તેજ વિષય ઉપર ઉલટસુલટ તકરારો ચાલુ રહી. માડામ ડ સોલ્ડાનાએ પોતાના કુટુંબની કીર્તિને ખાતર લીમાંનો ભોગ લેવાનો પોતાનો દૃઢ નિશ્ચય પાકા ને પાકો તેણીને કારણે સહીત કહી સમજાવ્યો. લીમા ખુદ પોતે તે સમયોનું થોડું ઘણું વાસ્તવીકપણું સ્વિકારતી હતી. પણ તેણી એમ તો પોતાના મનને મનાવી શકતી ન હતી કે લીઆં-એજ આ કામ કરવા પોતાની માવીતરને ખાસ મોકલી હતી. તે તેણીને એટલો ચાહતો હતો કે તે નણીને તજીબ કેમ શકે? તેની નીરાશ અને ચીરાયલે જીગરે બેઠી હતી અને માડામ સોલ્ડાનાના ખાનદાનની કીર્તિના બાંકાં ટુકયાંજ જતાં હતાં.

લીમાએ આસુંઓથી તર થઈ ગયતી ગમખવાર ચશમો તેની બણી ઉચકી.

“માડામ, મને પૈસા જોઈતા નથી. મને લીઆંજ જોઈએ છે.”

“અને લીઆં કદી તમને મળનાર નથી.” માડામે કડકાઈથી કહ્યું.

“અંગ્રેજો પોતાને બહાદુર અને ઉદાર કહેવડાવે છે, તો તેમ હોવાનું પ્રત્યક્ષ કારણ મને તમે આપો. બહાદુર અને સ્વભોગ આપી છુટો. તેને ઉદાર અને છુટા દિલે છોડી દેવો. ન, તેથી, ખુશીજ થશે. એક સાચી મહીલાની એ ફરજ છે.”

“સાચી મહીલા! ઓ, માડામ નહી કંઈ મહીલા પોતાના પ્રાણપ્રિય પતિને એવા એક કફેડાં બાહાણને સમજે મુકી બેસશે; એવા એક ગેરકન્યાની કાયદાને સમજે છોડી દેશે. એક સાચીજ મહીલા તરીકે તો હું માહરા ભરથારને ચીવટાઈથી વળગીજ રહીશ. તેનામાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીશ. તેના વચનોમાં અને શબ્દોમાં મરણની ધડી તુલીક શ્રદ્ધા ધરાવીશ.”

“પણ, તેથી કાંઈ તમે કાયદો ફેરવી શકનાર નથી.” માડામે ગરમ થઈ કહ્યું. તે પોતાના સાદને કડક બનાવવા માંગતી હતી, પણ પોતાના બેટા તરફના તેણીના અસીમ વદાસને જાન તે મોમ બની જતી હતી.

“અચ્ચીત, તેથી, હું કાયદો ફેરવી શકું એમ તો નથીજ. પણ માહરા પ્રાણપ્રિયને તેમજ ખુદ પાક ખુદાને કે જેના પવિત્ર નજર અને છાયા હેઠળ એ બધાં વચનોની આપલે થઈ છે તેને હું રાજી કરી શકું એમ છે.”

“શું તમે એમ માનો છો કે માહરો દીકરો ફાન્સ મારેલી પોતાની જાનરહસ્ત દોલત અને જાહોજલાલી છોડી અહીં આવી તમારી સાથ વસવા ચાહશે ?”

“હા, હું એમ માનું છું. એ માહરે ખાતર સધળું તથા દેશે કે જેમ સધળું તેને ખાતર છોડી દેવા હું તઇયાર છું. હું એમ માનું છું કારણ જેણે પોતે તે માટે મેં તમને હમણાજ કદ્યું તેમ કદ્યું છે. તમે મને ઉલટું કહો છો તે હું માનતી નથી, માનીશ પણ નહી. સિવાય કે તે ખુદ પોતે આવીને મને તેમ કહે.”

માડામની ખાતરી થઇ કે તે છોકરી પણ મક્કમ વિચાર ને ઠરાવની હતી. મરના તુલીક તે આખતમાં ફરે એવી ન હતી.

“જો લીઓ પોતે આવીને મને એમ કહે કે ને મને છોડી દેવ આવુર છે, તે માહરી સાથના લગ્ન માટે પરનાય છે તો હું મરવા, કેમકે તેને શરણ થવું એ માહરે મનસે મોતજ છે, તઇયાર છું.”

“માહરા દીકરાથી એ નાપસંદ કામ ન થાય કરીને તો હું અત્રે આવી છું.”

• “કારણ શું કે હું દુઃખ ખુશ ને તેમાંથી તે આકાત રહે ? તેનો સખખ ? એ વાજખીજ નથી, માહરી ઉપરજ કાં બધું દુઃખ દેળવવામાં આવે છે ?”

“હું તેમ માગતી નથી. માહરો દીકરો ખી એ માટે અતિ દુઃખી છે. તેનું દુઃખ થોડું ઘણું નીવારવાનાજ હેતુથી હું આવી છું. તેને મળવાથી તમને કશો ખી ફાયદો નથી.”

“હું તેનાજ મુખથી તે સમજવા માગું છું” લીગાએ જીદ કરી. હવે માડામની ધીરજની ઓટ થવા લાગી.

“હું તમને ચેતવણી આપું છું કે એવું કંઈ ન કરશો જેથી માહરા દીકરાને કશી વાતની હાની આવે. હું કહું છું તે બધું ચેકસ છે. તેણે પોતાનો વિચાર મક્કમ કરી મેલી, બવાખની બધી ગોઠવણ કરી નાખી છે. તમને તમારાં ગુજરાનનું સાધન નકકી કરી આપ્યા પછી માહરો દીકરો પરણવાનો છે. તમારી બધી આજીજીઓ ફાકટ જશે. તે તમે એટ-

લાથીજ સગળ જાવો કે તેણે પોતાની નવી પરણેતરની પસંદગી પશ્ચ કરી નાંખી છે; અને માહરા પેરીસમાં પાછા ફરવા બાદ કુટુંબમાં જન્મ થનાર છે.”

તે ધાટકી શબ્દોએ લીલામા ગળત ફેરફાર કરી મેલ્યો. તેણીને અહેરો તમામ ઉતરી ગયો.

“હું માનતી નથી. તે એમ કરી શકેજ નહી. તે મારો ખ્યાર છે, માર છે, ધણી છે, તે મને ઠગશે કે એવફા નીવડશે નહી, હું જીવતી હોવા છતાં કદી કોઈને પરણશે નહી. તમે કહો છો તે હું સુતચમ માનતી નથી.”

“હું કહું છું તે તમામ ખરું છે,” માડામે ફરીથી કહ્યું, “મારો મેટા, કોટ ડ સોલડાના ફાન્સની સર્વથી ખુશસુરત તેમજ તવંગર રૂપસુંદરી માડમોઝલ ડ સયશનને પરણનાર છે.”

“તમે કહો છો તે-તે ફેન્ય બાઇ ખુશસુરત છે ?”

“હા, ધણીજ ખુશસુરત.”

“અને વળી તવંગર ?” તેણીએ ધ્રજતે સાદે કહ્યું.

“હા. ખીર્યાર તવંગર.”

“ખુશસુરત અને વળી તવંગર.” લીલા બબડી, “માડામ મને કહો, ખુદાને હાઝર નાઝર જાણી મને ખરુંજ કહો કે શું લીઓ-માહરો ધણી તેણીને ચાહે છે.”

“હું એમ માનું છું કે તે તમામ જીગરથી તેણી ઉપર કુર્યાન છે,” માડામે બાર મુકાને કહ્યું.

એક ધ્રજરી તેણીના આખા અંગમાંથી પસાર થઈ ગઇ.

“જો એ ખરુંજ હોય તો તે મને જલદીજ વિસરી ગયો છે.” તેણી બોલી, “જો કે એ મને પોતાને પોતાની જીંદગીના સુખના સુખ તરીકે ગણતો હતો તે સમયને હજી ઝાઝો વિલંબ થયો નથી. માહરે ખાતર તમામ ફાન્સની દોલતને ઠોકરે ઉરાડવા આતુર હતો તે વેળાને ધણી વકત વિટ્યો નથી. પણ હું હજી એ માનતી નથી, માનવાની નથી. સિવાય કે તે પોતે મને તેમ કહે.”

માડામ હવે ખુરશી ઉપરથી ઉઠી ઉભી થઇ.

“હું કંટાળી ગયું,” તેણી બોલી, “મને આશાપત્રની જરૂર છે. મને સુવાની ગોઠવણ કરી આપશો. આપણે આવતી કાલે વધુ વાતો કરીશું. આવતી કાલે આપણે બધી ગોઠવણ કરીશું. હું તમારે માટે બહુ ઠીક કરી જઈશ. તમને કશી રીતની ચિંતા ન કરવી પડે એવી ગોઠવણ હું કરીશ.”

“તમે બરાબર સમજ્યા કે, માડામ,” લીઆએ પાછું ને પાછું કહ્યું. “માહરો વર પોને ન કહેશે ત્યાં તુલીક હું એ વાત કદી સાચી માનનાર નથી.”

“એક ચીજ તો તમામ ચોકકસ છે,” માડામે અવાચી ખાતાં કહ્યું, “કે તે અત્રે કદી પાછો આવનાર નથી. તમે પછી ગમે તે મનમાં માનીને મક્કાવા કરો. ચુડ-નાહટ.”

માડામ લીઆને ત્યાંજ છોડી તેણી માટે તૈયાર કરેલા રૂમમાં ચાલતી થઈ. તેણી નીરાંતે ઉંઘાઈ ગઈ. પોતાના ધારેલાં કાર્યમાં લગભગ ફરેહ પામી ચુકી હતી એવી તેણીને ખાનરી હોવાથી તેણી નીરાંતે ઉંઘાઈ ગઈ.

પણ બીજા રૂમમાં ભગ્ન હૃદયે અને ચક્રભ્રમ ચિતે લીઆ બેઠી હતી. તે બીલકુલ બનવા કે માનવાભેગ ન હતું? કોઈ પણ તે સિવાય તેણીને કહે તો તે જીનહાર માનેજ નહીં એવી તે બાબત હતી અને જો તે પણ પોતે તેણીને તેમ કહે તો-પણ તેમ અને તેમ ક્યાં હતું. કોઈ પણ બીજી જીવતી બાઈ તેની અને લીઆની વચ્ચે આવીજ કેમ શકે? ગમે તેટલી ખુબસુરત કે તથાગર છતાં એમ વચ્ચે આવવાની તેણીની મક્કુરજ શું? તેણી પોને લીઆં પાસ જવા તક્યાર થઈ. માડામને સુનેલીજ છોડી તે સિધ્ધી તેની આગળ જવા નીકળી. કોઈને પણ એક શબ્દ પણ કહ્યા વીના તેણી તેને મળવા ને સચ્ચાઈ જાણવા નીકળી.

કેમ જવું તેનો તો ને આપડીને ખ્યાલ પણ ન હતો. પણ તે વીચાર વટીક તેણીને તે પળે આવ્યો નહીં. તેણીએ પોતાનો ઓવરકોટ અને ટોપી ધીમેથી પહેરી લીધી, અને એલન વોટરને કીનારે ફરવા જતી હોય તેમ ધીમે કદમે તે ધરમાંથી બહાર પડી. જો કોઈ તેણીને તેણીની તે ચક્રભ્રમ હાલતમાં વટીક મથ્યું હતે અને તેણી ક્યાં જતી હતી તે વીશે પૂછ્યું હતે તો તેણીએ ધીમેથી અને ચોકકસ જવાબ દીધો હતે કે, “લીઆને મળવા-ફાન્સ!”

મકરણ ૪૧.

મીસીસ ડરવન્ટ આજે આખા દિવસની ધણી બેચેન અને અશાંત હતી. તેણીનું હૃદય કંઈ છુપા ગભરાત ને ભયનું માર્થું ઉડડ ચતું હતું. તેણીને ચટપટ ને ચટપટ ચયાજ કરતી હતી. તેણીનાં મનમાંથી ભય ટાળી દેવા ને આનંદી બનવા જોઈ ડરવન્ટે ધણું બી કહ્યું, સમજાવ્યું પણ તેણીનું ભયભીત ચયણું મન શાંત થઈ શક્યું નહીં. તે સારો દિવસ ને તે પછીની રાત પણ એવીજ મનમગ્નની છુપી બેકારીમાંજ ગુજરી. તે બીજાના ઉપરથી ઉઠી ઉઠીને બારી નજદીક જતી ને બાહર અંધારામાં ડોકાવતી. કુંકતો પવન ગોચા તેણીને કંઈ દુઃખના સમાચાર સુનાવતો જણાતો.

“ઓ પરવરદિગાર ! માહરા મનને શાંતિ બક્ષ, મને કરારે સુવા દે !” તે આજીજીથી બડબડતી. ‘માયજી’ એમીતોં બહારથી એક ઓળખીતો અવાજ આવ્યો. મીસીસ ડરવન્ટ ઝંખકી ઉઠી. તે મીડો માનીતો અવાજ તેણીએ તુરત પીછાણ્યો. એ શું હતું ? તેણી વિચારમાં પડી. તેટલાં એક બે દુઃખના દસ-કલાં સાથ પાછો ‘માયજી’ કરતો કમળતો તે પુકાર સંભલાયો. તે પુકારમાં દુઃખાભરતું દુઃખ ભરેલું તેણીએ અનુભવ્યું.

“જોન, જોન !” તેણી બોલી, “સમજો છો કે ! તમે કંઈ સમજ્યું કે ? હું તો સમજું છું—સિદ્ધ અંધકારમાંથી દુઃખનો પોકાર ઉઠી રહ્યો છે.”

“નહીં !” તે દળણું દળનાર કંટાલાથી બોલ્યો, “હું તો કંઈજ સમજતો નથી !”

“હું તો પ્રત્યક્ષ સમજું છું.” તેણી બોલી, “ઓ, જોન, સમજો, સમજો !”

“માયજી” ફરી તે દર્દમંદ પણ મીડો નાદ તેણીના કાને આવ્યો. તેણીએ પોતાના ભરથાર બણી બેયું. તેણી ઉઠી, બારી ઉઘાડી અંધકારમાં બહાર જોવા લાગી. પહેલાં તો તેણીને કશુંજ દીસ્યું નહીં. પણ પછી નજર ખેંચતા તેણીએ લીંમને ત્યાં રડરડ ચહેરે ને આજીજીથી જોડેલા હાથે ઉભેલી જોઈ.

ઝડપથી તેણી જોઈ આગલ ગઇ અને તેને એક બોલ પણ કહ્યા વગર બસી આગલ બોલાવી લાવી.

“જેન, અધાર છે છતાં તમે જોઈ શકશો,” તેણીએ આંગળી બતાવી કહ્યું.

“હા. હું જોઈ શકું છું.” તેણે કડકાઈથી કહ્યું, “પણ તું જાણે છે કે હું એક બોક્ષનો માણસ છું. મુવેલાંઓ પાછાં આવી શકતાં નથી. મુવેલાં અહીં કદી આવી શકેજ નહીં.”

“મમ્મા, તમે ત્યાં છેવ કે? તમે મને સમજાવો છો કે?” લીમાં બાહરથી બોલી.

“જેન, કહો હું બોલું?” તે દળજી દળનારની બાપડીએ અત્યંત આજીજીથી રળ માંગી.

“બોલ,” તે બોલ્યો.

“હું સમજું છું, માહરી બહાલી દોકરી,” તે નાઆર માવિતરે કહ્યું.

“માહરા પપા ડીવર રળ આપશે નહીં ત્યાં તુલીક હું ઉંબર નજદીક આવનાર નથીજ, પણ માયજ, ઓ માયજ, હું બારે મુશીખતમાં છું.”

“હું તેણીને અંદર તેડું, જેન?” તે માએ પુછ્યું.

“નહીં!” જેને ઠરાવથી કહ્યું; “તેણીએ માહરી ને તેની વચ્ચે પસંદગી કરવાની હતી. તેણીએ જેને પસંદ કર્યો છે. તેણીને હવે તેનીજ નજદીક જવા દે.”

“મમા, મને સમજાવો. હું તમને જોઈ શકતી નથી પણ તમે ત્યાં છો એમ અટકળી શકું છું. માહરા પપાને કહો કે તેમણે દીધેલા આપો માહરી ઉપર પુરા વરસી ચુકા છે. મને જીવથીજ જુદા કરવાની હદ મુધીના ભયભીત પુરવાર થયા છે. નાદરમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા મજબૂર પુરા આપો ખચ્ચીનજ માહરી પુઠે લાગ્યા છે. તેઓ મને કચડી નાંખે તે અગાઉ પપાને તે ખેંચી લેવા સમજાવો.”

“ઓ જેન. ખુદાને ખાતર, આપણા એકના એક ખચ્ચાં ઉપર દયા કરો. જેન, જેન, તમેજ એક વેળા એને કેટલી આહતા હતા, તેનોજ ખ્યાલ કરી રહેમ કરો. તેણી સાથે વાત કરો.”

“કદી નહીં.” તે બોલ્યો, “તે પસંદગી કરી ચુકી છે એટલે હવે તેનેજ તેણીને વળગી રહેવા દે.”

“ઓ ખુશા! હવે શું કરે? ઓ જોન, જો તમે દયા નહી કરી શકતા હોવ તો ઇન્સાફ કરો. રહેમ ન લાવી શકતા હો તો એ બાપડીને ન્યાય આપો. તેણી પેલાં બચ્ચીત ખુરા આપો જેમ્ની સેવા જમને વીનવે છે, તેમ તો કરો? લાવો હું કહું કે તમે તેમ કરો છો.”

“નહી, તે જેમ્ની સેવાનાજ નથી. તે એની પુટોજ રહેશે,” તે બાપે પત્થર બની કહ્યું, “એ માહરે મન તો મુવેલી છે. તે મરી મધિ તે દિવસની તારીખ લખતાં તે મને જોયો હતો, પછી હવે તું મને શું કહે છે?”

તેનો ઝુસ્સો હવે વધ્યો જતો હતો

“માયજ,” લીમાં પાછી બોલી, “કહો પપાને, કાલાવાલા કરીને કહો પપાને કે તે આપો જેમ્ની સો. તે મને મારી નાખે છે. એવા ઘાટકી કાસમે તે માહરી ઉપર વરસી રહ્યા છે કે તેનું દારૂજી દુઃખ માહરાથી સહેવાતું નથી. કહો એમને કે માહરાથી જીવાતું નથી.”

“ઓ દયા કરો, જોન, તેણી ઉપર દયા કરો!” તે માએ અત્યંત કાકલુદીથી વીનવ્યું.

“નહી, તેણીએ જેવું કીધું છે તેવુંજ તેણીને ભોગવવા દે. તેણી માહરા ધરમાં કદી પાછી જોમજોન નહી. હું તેણીને કદી જોનાર કે મળનાર નથી. તે માહરે મનસે મુવેલીજ છે. એક બોલ બી વધારે બોલતી ના. ચાલ, અંદર ચાલ, હું અહીં જો વધારે ખેતી થવશ તો ઝુસ્સાથી ધેસો થઇ જવશ યા કંઈ ઝોરનુદોર કરી દેવશ.”

“લીમાં,” તે નાચાર આવિતરે પૂછ્યું, “તુંને શું છે? તું અહીં કાંય આવી? આવી મોડી રાતે તું અત્રે ક્યાંથી ને કાંય આવી? શું થયું છે?”

“માહરા બાપે મને દાધિલા ખુરા આપો પાછા જેમ્ની સેવકાવવા હું અત્રે આવી છું; કારણ હું અત્યંત આપદમાં પડેલી છું ને હું જાઉં છું. માયજ, માહરા દુઃખની કોઇ હલજ રહી નથી. તેઓએ માહરાં લાંબોને માહરી પાસથી છીનવી લીધો છે. તે કીસમસ ઉપરનો ગયલો પાછો આવ્યોજ નથી. હવે તો તે ધણો તવગર બન્યો છે. તેનો ખેતાબ ને દોલત તેને પાછાં મળ્યાં છે. ફાંસના મોટા દોલતવાળા ઉમરાવો માહેસો તે એક થયો છે. તેઓએ મને તેનાથી છુટી પાડી છે, તેઓ કહે છે—હું તો માનું છું કે તે તમામ જીવું છે—કે માહરા લગન નારવા છે, કે હું તેની પરજીતર માન

ધંગ્લાંડમાં છું, ફ્રાન્સમાં નહીં. તેની માય મને એ કહેવા અહીં આવી છે ને તેઓ તેને ફ્રાન્સની કોઇ ધનાઢય ને ખુબસુરત સુંદરી સાથ પરચાવનાર છે.”

“ઓ જોન, આ બધું તમે સાંભળ્યું કે ? શું તમે તમારી ઓફીસને આવી આફતમાં મદદ નહી કરશો ? તેણીના હકનુ રક્ષણ કરવા બાહર નહી પડશો ?”

“નહીં, તેણીએ પોતાનું કીસમત પોતેજ નક્કી કરી લીધું છે.” તે બોલ્યો, પણ તેનો અહેસો તે સમાચાર સાંભળી દુઃખી તો થયોજ હતો. ને જો આ પછે લીઓં ડ સોસડાના તેની નજદીક હોતે તો ખચ્ચીતજ ત્યાં ખુનામરકી થતે એટલો તે કોધાયમાન થયો હતો.

“હું જાઉં છું, મમ્મા. આ ડોસી કહે છે તે હું માનતી નથી. હું માહરા ધણીની શોધમાં જાઉં છું ને તેનાંજ હોઠોથી એ વાતની સમ્બાધ જાણવા માંગું છું. કોઇ કહે તે હું માની શકતી નથી. હું ફ્રાન્સ જઇને એ વીશે તેની પાસજ સમ્બાધ જાણુશ. મમ્મા, હું જાઉં છું.” તેણી છેલ્લા શબ્દો અતિ કમળીને બોલી.

“લીમાં, લીમાં, માહરી વહાલી, પાછી આવ?” તે મા રડી દેતાં બોલી. પણ લીમાં ત્યાંથી અદ્રશ્ય થઇ ગઇ હતી.

“લીમાં ?” જરા વારે તે મા પાછી દુઃખથી પોકારી. પણ જોન ડરવન્ટનો મીઝાજ હવે ગયો. “એક બોલ બી વધારે નહી, હેલન,” તે ગુસ્સાથી પુકાર્યો. “હવે ધણું થયું.”

તે તેના બણી ફરી. અત્યંત ગુસ્સાથી તે જાંઢગીમાં આ પહેલીજ વાર તેના બણી ફરી અને બે લી, “જોન ડરવન્ટ, તમે દયા વગરના ધાટકી નીર્દય છેવ. તમે આજે તેની તરફ દયા બતાવી નથી તો એવો એક વખત આવશે કે જ્યારે તમે તરફ પણ કોઈજ દયા ન બતાવશે.”

ઓ જોન, જોન, તમે તેણીએ બધું કહ્યું તે સમજ્યું કે ? અને તે સમજવા છતાં તમે શાંત બેસી શક્યા ? જો તમે હું એકવાર વાજબી રીતે માનતી હતી એવા મર્દ ખચ્ચા હોતે તો આજેજ તમે ફ્રાન્સ જઇને અંગ્રેજ ગાયો એવા ફ્રેન્ચ કાયદાઓ માટે શું ધારે છે અને એવા બેહુદા કાયદાઓને કેવો નતીજો આવે છે તે સારી આલમને અને ખાસ કરીને તે જવાનને દેખાડી આપો.”

“તેણીએ અમારા વચ્ચે પસંદગી કરી હતી.” પોતાની બાપડીની છેલ્લી તેના સ્વમાન ઉપરના સચોટ ટીકાથી તેના દિલમાં લાગી આવ્યું હતું. છતાં તે જીગરને પત્થર કરી બેઠો. “હું” તેણીને આહતો હતો, તેણીજ માટે સારી જીંદગી મેં મહેનત કરી પુરી કરી હતી અને તેણીએ તેના ધણીને તો ઝાઝો જોયો કે પીછાણો ખી ન હતો. છતાં પણ પોતાના બાપને જોયો તેણીએ તેને પસંદ કર્યો.

“પણ હવે તો તમે તેને મદદ કરો.” હેલને અત્યંત કમળતા આવજો અરજ કરી, “તેણીના દુશમનો તેણીના વરથી તેણીને વિખુટી કરી તેણીના નામને કલક લગાડે તે તમે શાંત બેસીને કેમ જોઈ શકો છો? તેણી મોટા બપમાં છે. અને ગાંધી કાલનોજ એવો કંઈ ખટકો થયા કરતો હતો. માઈ હૃદય સારો દિવસ બપથી ઉડયા કરતું હતું. ઝા, જોન ડરવન્ટ, તમારી દીકરીને બચાવો, માહરી વહાલીને મદદ કરો. તમે તેણીને નહીં મદદ કરીને એક ખુતી કરતાં ખી વધારે ખરાબ મનુષ્ય પોતાને પુરવાર કરશો.”

“હું” તેણીને મદદ કરવાનો નથી,” તેણે વધારે કડકાઈથી કહ્યું, “તેણીની પસંદગીનું ફળ તેણીને આપવાજ દે?” તે ઘાટકી જવાબ સાંભળી હેલન બાપડી હોંસા ખોલી જમીન ઉપર તુટી પડી, અને તેણીને સુધ્ધીમાં આજીવાના ઉપચારો તે ક્યોર દીલનો દળજી દળનાર કરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૪૨.

માડામ લ કોટેસ તે રાતે અમો આગળ કહી ગયા છીયે તેમ નિરાંતે ઉંઘાઇ. તેણીની ફતેક થઇ ચુકેલી હોવાની તેણીને ખાતરી હોવાથી તે કરારે નિંદ્રાદેવીને શરણે ગઇ.

ખીજ સહવારે લગાર તે મોડી જગી; અને દંતધાવન આદી જરૂરી ક્રિયાઓમાંથી પરવારી તથાવાર થઇ પોતાના રૂમમાંથી બહાર નીકળી. તેણીનો ધરાદો તેજ સહવારે ધટ્ટું કરી ત્યાંથી ફ્રાન્સ બણી ઉપડી જવાનો હતો. તેણી દોષગરૂમમાં જઇ બેઠી અને મેડને આહ લાવવાનો હુકમ કર્યો.

આહ પીવા પછી લીઆને હજી ન આવેલી જોઇ તેણીએ મેડને પ્રશ્ન કર્યો.

“તાહરી બાઇ હજી આવી કેમ નથી. જા, તેને ઉઠાડ ને કહે કે માહરે આજેજ જવાનું હોવાથી તુરત આવે !”

તે મેડ ગઇ અને અલ્પ સમયમાં પાછી આવી.

“માહરા બાઇ બેડરમમાં નથી.” તેણીએ કહ્યું.

“નથી તો બીજે કયે હશે, જા, શોધી કાઢ,” તેણીએ હુકમ કર્યો.

તે મેડ જવા બદલ ખૂંચાઇને ઉભી. તેણીની આંખોમાં આંસુઓ બરાબર આવ્યાં.

“કેમ, શું છે ?” માડામે પૂછ્યું.

“માહરા બાઇ આજ સહવારનાજ અત્રે નથી. તેવણ હંમેશ માહરાથી બી વહેલાં ઉડીને ફરવા જાય છે,”

“આઠ પીધેલી હતી કે ?”

“નહી ”

“તો જા તેણીને શોધી લાવ, મને વખત થાય છે.” માડામને હજી લીમાના ચાલી જવા વીશેની શંકા તો નજ થઇ. તેણીએ ધાર્યું કે કદાપી તે બાગમાં યા નદી કીનારે ફરતી હશે, એટલે તુરત આવશે.

તે મેડ ગઇ, અને થોડો સમય પછી પાછી ઉઠાડ અહેરેજ આવી.

“હું બાગમાં જોઇ આવી, તેવણ ત્યાં નથી.” તેણી બોલી.

“છોકરી, તેણીને તાહરે શોધી લાવવીજ પડશે. બ્યાંથી હોય ત્યાંથી તેને હાજર કર” માડામે કડકાઇથી ફરમાવ્યું. તે મેડ ચાલી મઇ, અને ફક્ત ત્યતકતી માડામ રૂમમાં ફેરા ફરવા લાગી. “મેં ધાર્યું” તેવીજ મુઠ સકાર કે સજુક વિનાની છે. મને એકલી મુકીને ચાલી ગઇ. એને જરા વિચાર ન આવ્યો ? એને આવતાં સાથજ કહું કે સંખ્યતાનો તરોકો શું છે તે એ મુદ્દસ સમજતી નથીજ.”

પણ લીમાં આવેજ ક્યાંથી. શોધતાં શોધતાં એક વાગ્યો પણ લીમાં ન આવી તે નજ આવી.

માડામને ગુસ્સે હદ વગરનો વધ્યો જતો હતો. તે જનને ઉપરાસાપરી શુચવાડાંબર્થી સવાલો કર્યા કરતી હતી કે જેના તે બાપડી જવાય કા

સકતી નહી. તે બીચારી પોતાની શેઠાણીનું શું થયું હશે તેના ખ્યાલથી ગુંગલાઇ રહતી હતી.

એકાએક, વિજળીના એક ચંચકારા પેરે માડામને ખ્યાલ થઇ આવ્યો કે લીમાં પોતાના પતિને મળવા ગઇ હશે. શું તેણીએ એમ ગઇ રાતે પાછું ને પાછું ન કહ્યું હતું કે તે કંઇજ માનતી ન હતી. કોઇનું માનનાર ન હતી, સિવાય કે ખુદ તેના પતિનુજ, અને તેથી લામ મળનાં રાતો રાતજ તે કાંચ નહીં તેને મળવા ત્યાંથી નાસી ગઇ હોય.

“જેન, અહી આવ. એકદમ તાહરી શેઠાણીના રૂમમાં જા ને જો કે તે રાતે બીજાના ઉપર સુતેલી હતી કે ? બીજાનું ખોલાયલું છે કે ?”

જેન જઇને જસતીજ બીહધેલી ને ધ્રજતી રહતી આવી. “નહીં, તેવણુ સુતાંજ નથી.” અને આ જવાબથી માડમની ખાતરી પુરી થઇ ગઇ.

“રાંડે અને થાપ આપી. મુછ નશા બંદી ત્યાં જઇને કોણુ જાણે શુંનું શું કરશે ?” તે બડબડી અને પછી તુરત જેનને એક ગાડી બોલાવવા દોડાવી. તેણીનો ગુસ્સો માથોસમાથો ન જતો હતો. તે ગામડેની દુકતીએ તેણીને એમ બનાવી કાઢી હતી, તેથી, તે જસતી કોધાવમાન થઇ હતી. તે તેણીને તેણીના પતિથી છુટી પાડવા અહીં આવી હતી અને આ તો ઉલટુંજ થયું હતું. તે તો સામી પોતાના પતિને મળવા ગઇ હતી. શું કરતાં શું થયું હતું. તેણીએ પોતાનો સામાન જડપથી પેક કરી લીધો અને ગાડી આવી પહોંચતાંજ તેમાં સવાર થઇ તે ઉપડી ગઇ.

*

*

*

લીમાં બાપડી ફ્રાન્સ તો પુગી. અનેક હાડમારીઓ વેડી તે ત્યાં ગઇ. રસ્તામાં તે તમામ અજાન ને બેખબર હોવાથી તેણીને અનહદ મુશીબતો નડી. પણુ કશાંની દરકાર કર્યા વગર અનેક મુશીબતો ઉઠાવતી તે દુઃખી નાર અંતે પેરીસમાં પુગી. હવે તેણીની સઉથી મોટી મુશીબત અત્રે હતી. તેણીનો પતિ ક્યાં રહેતો હતો તે વડીક તે જાણતી ન હતી અને પેરીસ જેવા એક મંજલર શહેરમાંથી વગર શરનામે પતો મેળવવો એ કંઇ જોવી તેવી મુશીબત ન હતી. એક ન્હાના રેસ્ટોરાંમાં ચાહ પાણી કરી લઇ તે પોતાના બહુનો મહેલ ધુંડવા નીકળી. કલાકેક પછી તે આવ્યો. તે અદર દાખલ થઇ, પણુ લીઝોં ત્યાં ન હતો. તે બાહર ગયો હતો અને બપોરના જમવાને વખતે કદાપી આવે એમ હતું. તે બેડી, પોતાના પતીના આવવાની

રાહ જોતી ગમખાર જીગરે અને ઓપ રડી દે એવા દર્દમંદ અહેરે તે સુંદરા ક્ષાકો સુધી ખેસી રહી.

ડોળાં તણાવી તણાવીને તે આવ્યો.

તે સીધો ઘસારાખંધ તે રૂમમાં પોતાના નોકરે આપેલી ખબર ઉપરથી. તે કોઇ પહોંચીને મળવા દાખલ થયો.

તેને જોતાં જ લીમા પોતાની જગ્યાએથી ઉડી ઉભી થઇ. તેણીને પોતા સામે ખડી થયેલી જોતાં ને તે કોણ હતી તે પીછાણતાં તે સ્તબ્ધ થઇ મર્યો.

“કોણ લીમાં !” તે થંભ થઇ ગયેલો જરાવાર રહી પુકાર્યો, “યા ખુદા ! તું ?”

“હા, લીઓ, હું-લીમાં તુંને મળવા આવી છું. તું ન આવ્યો એટલે હું આવી.” લીમાએ શોકાતુર સ્વરે કહ્યું.

તેઓ એક ધણી ધણીઆણી તરીકે યા બે જનથી જીવાદા પ્યારાં તરીકે નજ બેટયાં; બેડના ચહેરા શીકકા હતા. લીઓ તો રંગે રંગથી ધરજી ઉઠ્યો હતો.

“તું મને આવકાર કેમ દઇ શકતો નથી, માહરા પ્રાણુ ?” તેણીએ પુછ્યું અને તે સાંભળી તે વધતો ધરજ્યો, “આટલે દુરથી તને મળવા આવી અને તું મને આવકાર દેતો નથી, લીઓ, મને તાહરી વ્હાલી આંખોમાં જોવા દે ? ઓ ખુદા ; હવે તું આગલો લીઓ રહ્યો નથી. તાહર આગલું હસ્તું, આગલા પ્યારના સખુનો, આગલી માયા કે આગલો પ્યાર માહરે માટેનો હવે રહ્યો નથી. ઓ, લીઓ ? એ ફેરફાર તાહરામાં કેમ થવા પામ્યો ? તુંને યાદ છે કે તું કેવા અસીમ પ્યારથી મને આહતો હતો. અને હવે-” તે શબ્દોનો પ્રવાહ વહેતો એકાએક અટકી ગયો. તેણીએ ધરજતે ધડકતે હૃદયે ને ફાટેલી આંખોએ તેના ભણી ટગર ટગર જોયું.

“તે મને અન્યખીથી બધો ભરીજ નાખ્યો છે, એટલે શું કહેવું તે મને સમજ પડતું નથી.”

તે સાંભળી તેણીની ચશ્મોએ ગુસ્સાના ચમકારા ફેંક્યા.

“શું કહેવું તે સમજી શકતો નથી ! એક વર્ષ થયું તું માહરાથી છુટો થયો છે. તું ગયો ત્યારે મને આહતો હતો, અને હમણા મેં તુંને

અભયખીથી ભરીજ નાખ્યો છે એટલે શું કહેવું તે તને સમજ પડતું નથી ! શું કહેવું તે તને સમજ પડતું નથી ! ઓ લીઝાં, લીઝાં, તાહરે મને તાહરી બગલગીરીમાં લઇ ખારના શબ્દોથી અને વધાવી લેવી જોઇએ. “ઢારી ખારી, ઢારા પ્રાણ, તને જોઇને હું અતી ખુશી છું” કહી મને કોસીઓથી ભરી મુકવી જોઇએ !”

તેણી તેની નજદીક ગઇ અને નીરાશાથી તેના તરફ જોવા લાગી.

“તું મને ચાહતો અટકી ગયો છે.” તેણી બોલી, “ઓ, ખુદા ! મને મોત આપ ! તાહરી આંખોમાં માહરે માટેનો સહેજ બી ખાર હવે દીસતો નથી. તાહરા અહેરામાં, તાહરી રીતભાતમાં, તાહરા કંઠા આવકારમાં ખારનો એક કટરો પણ હસ્તી ધરાવતો નથી. તાહરાં હૃદયમાંનો માહરે માટેનો ખાર શુભ થઇ ગયો છે. માહરે માટે એ મોત છે.”

“લીઝાં,” તે અતે બોલ્યો, “એમ નથી. પણ તેં જાણ્યું અને સમજ્યું હશે કે આપણી વચ્ચે શું આડ છે ?”

“કોઇ આડ આપણી વચ્ચે આવવી જોઇતી નથી.” તેણી બોલી, “ખુદાએ આપણને એક કર્યા છે. કોઇ પણ મનુષ્ય, કોઇ પણ કાયદો આપણને જુદાં કરી શકે એમ નથી.”

“હું ઇચ્છું છું કે તેમજ હોતે.” તે ખરાં દીલથી બોલ્યો, “તને માહરાં માથ મળ્યાં કે ?”

“હા, મને મળ્યાં,” તેણી બોલી.

“અને તેણીએ બધું તને કહ્યું ?”

“હા. પણ તે વાત માનવા મેં સાફ નાજ પાડી. હું તે તાહરેજ મોંઢિની ખરી તરીકે માનીશ એમ મેં તેમને કહ્યું.”

“અને તે ખરું જ છે.” તેણે કહ્યું.

“કેટલું ખરું ?” તેણીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“બધું !”

“અને એ કલંકિત કાયદાનો અમલ થયેલો જોવા તું રાજ છે, લીઝાં ?”

“હું શું કરી શકું એમ છે ? તું માહરી સ્થિતિ સમજી શકતી નથી. મેં તે કદિ ઇચ્છી નથી. હું તાહરી સાથ પરણ્યો ત્યારે મને તેનો દરખાનો નહોતો. આવા કાયદાની હસ્તીથી પણ હું માહેર નહોતો.”

“અને હમણા પણ તેનો વિચાર લાવવાનું પ્રયોજન શું છે?”

“ખીજો છુટકો શું છે? માહરી માની મરણ વિના આપણા લગ્ન રદ છે. માહરી મા કઠિ રળ આપે એમ નથી, એટલે કાયદાને આધીન થયા વિના ખીજો રસ્તો શું છે?”

“પાછો ઇચ્છાંડ આવ, અને ત્યાંજ રહે. આપણે ત્યાં સુખી હતાં. સર્વ ચીજનો ત્યાગ કરવો પણ પરણેતરને વળગીજ રહેવું એવી આપણામાં જીના જમાનાની કહેતી છે. તે કહેતી કાંઇ ખોટી નથી. ઇચ્છાંડ પાછો આવ. ત્યાં તું સુખી હતો. આપણે એકમેકના પ્યારમાં સંતોષી ને સુખી હતાં. તું કહેતો હતો કે મેં તને સુખી બનાવી હતી, તો ચાલ પાછો ઇચ્છાંડ અને આપણે સુખીજ દીવસો ગુજરીશું.”

પણ કશો ઉતર લીચ્છાં તરફથી મળ્યો નહી. તે મૈન ધારી ઉભો.

“તું સમજે છે કે હું શું કહેવું છું તે, લીચ્છાં?” લીમાં જરાવાર રહી બોલી.

“હા, પણ તેમ કરતાં મને શું ભોગ આપવો પડે તેનો તને ખ્યાલ નથી. પહેલું તો મને ફાંસ છોડવું પડે, માહરી વાહલી માતૃભુમી, તેની સાથની અત્રેની માહરી તમામ માલુ મીલકત, જહોજલાલી અને દોલત. તું અત્રે રહે તો માહરી પરણેતર ગણાય નહીં! તને યા તાહરા બચ્ચાં-એને માહરાં વારસ તરીકે ઓળખાવી શકાય નહીં. લીમા, હવે તું સમજ. તાહરા વિના ફાંસમા દોલત, માન મરતબો, ને માલ મિલકત બધું છે. ઇચ્છાંડમાં દેશવતો, ગરીબાઇ અને કંગાલ્યત છે. અવળતાં તું ત્યાં માહરી છે.”

“ઓ હું હવે સમજ. તને બે વચ્ચેની પસંદગી કરવાની છે. અને, તેથીજ, તું અચક્ષત્ર છે.”

“હા.” તે બોલ્યો, “હું તને ચાહું છું. આપણા લગ્ન તમામ પવિત્ર છે તેનો હું એકરાર કરું છું; પણ હું અચક્ષત્ર છું, કારણ હું ફાંસને ખી ચાહું છું.”

“તને ફાંસ અને માહરી વચ્ચે પસંદગી કરવાની છે. તને ફાંસ પસંદ છે?”

“માહરાથી તેમ સિવાય ખીજું શું થાય?” તે બોલ્યો.

“મને ‘હા’ કે ‘ના’નો ચોખ્ખો જવાબ આપ. તને ફ્રાન્સ ને તેની દોલત પસંદ છે- નહીં કે હું?”

“મને ફ્રાન્સ ગમે છે,” તે બોલ્યો, “બીજો ઇલાજ નથી, લીમાં, તુંજ એક શક્તી હોશે કે માહરાથી બીજું શું થઈ શકે એમ છે?”

“અને તું મને તજ દે છે?” તેણીએ જરૂરી રાખ્યું.

“માહરાથી બીજું શું થઈ શકે એમ છે?” તે બોલ્યો, “માહરાથી વધતી કદંગી સ્થિતિમાં કદિ કોઈ અનુપ્ય મુકાયો ન હશે. માહરે આજુ હૃદયના ભાંગીને વહેંચાઈ ગયું છે.”

“અને હું તો આજ વેર એમ માનતી હતી કે તે તમામ માહરેનું છે.”

પ્રકરણ ૪૩.

“હું તને ચાહું છું. લીમાં,” કોંટ ડ સોલડાના બોલ્યો. “અને માહરી જીંદગીના છેડા તક હું તને ચાહતો રહેવશ. હું બીજી કોઈ બી ઝોરતને ચાહી શકવાનોજ નથી.

“જો તું મનેજ ચાહે છે અને ચાહતો રહેવાનો છે, તો મને સાચો નિવડ. બધું તજ દે ને ઇંગલાંડ પાછો ફર. હું તને એક વાર તું જોઈશો સુખી હતો તેટલો સુખી બનાવશ.”

“લીમાં, માહરામાં તેટલી હીમત નથી. હું ખુલ્લાં દીલે કબુલ કરું છું કે તેટલું કરવાની માહરી હીમત ચાલતી નથી અને હું નહીં ધારતો કે આ દુન્યા માહેલો કોઈ પણ મર્દ પ્યાર ખાતર એવો મોટો ભોગ આપે.”

“માહરે ખાતર પણ નહીં!” તેણીએ ધીરેથી પુછ્યું.

“નહીં. જો કે એ સ્વાર્થી ને ધાટકી છે છતાં તાહરે ખાતર પણ નહીંજ,” તે બોલ્યો. “હું માનતો નથી કે કોઈ પણ મર્દ એક ઝોરતના પ્યારને ખાતર એવો જબરદસ્ત ભોગ આપે.”

“તાહરા પ્યારને ખાતર હું એનાથી બી જસતી ને વધતો ભોગ આપવા ખુશી થતો,” તેણી બોલી.

“પ્યાર ઝોરતની જીંદગી કહેવાય છે.” તે બોલ્યો, “પણ મઈની જીંદગીમાં તો તે એક તબક્કાન માત્ર છે.”

“અને લીઝો, શું ત્યારે તાહરા બાપમાં તે તબક્કો પુરો થઈ ગયો છે ?” તેણીએ આજીજીથી પુછ્યું.

“માહરી જ્હાલી લીમાં, એ પ્રશ્ન પુછવો તાહરે માટે ઘણો ભયંકર છે તેમજ તેનો જવાબ દેવો પણ નીધાન ભયંકર છે. કીંતું હું એનો જવાબ આપું તેજ બહેતર થશે. માહરી જીંદગીની બાવી આશાઓને હું પ્યારને ખાતર તરછોડી દઈ શકતો નથી.

જે બન્યું છે તે માટે હું અનહદ દીલગીર છું; પણ કાયદો આપણી વિરૂધ્ધમાં હોવાથી માહરે તેને શરણ થવુંજ ઘટે છે. તુંને કાંસમાં માહરી હકદાર મોહરદાર કરે એવો કાંઈજ રસ્તો નથી સિવાય કે માહરા માતાજીની રજા કે જે તેણી પ્રાણોત્તે પણ આપનાર નથી. હું જે કરવા ચાહું છું તે હું કરી શકતો નથી, એટલે માહરાં ખાનદાનના ભલાંને કાજે જે વ્યાજબી હોય તે માહરે કરવુંજ જોઈએ છે.”

“અને તે માહરે ભોગે,” તે બડબડી.

“માહરો બીજો છુટકોજ શું છે, લીમાં માહરી ગરજીથી તો હું કદી તને ન છોડતે. માહરી મરજ કે અશીથી એક ગમે એવું પણ નજીવું દુઃખ તને નજ થવા દેતે. જે થાય છે તે હું કરતો નથી, પણ પેન્સો ધાતકી ફલ-કીત કાયદો કરી રહ્યો છે, કે જેની ઉપરવારો થવાની માહરામાં કાયનાત કે તાકાત નથી. જે હતે તો હું જરૂર તે અજમાવતે.”

“અને તે કાયદો કે જે તને માહરાથી છુટો પાડે છે તે તને બીજી સાથ પરણવાની રજા બક્ષે છે ?” તેણીએ પુછ્યું.

“તે કાયદો, એટલુંતો ખરું કે આપણા લગ્ન કયુલ રાખવા ના પાડે છે.”

“શું આપણો આગલો પ્યાર તને માહરે માટે વિનવતો નથી ?” તેણી આજીજીથી બોલી.

“તે વિનવે છે,” તે બોલ્યો, “અને હાલનો પ્યાર પણ તેટલાજ જોશથી અને સતાવે છે. પણ લીમા, હું શું કરી શકું એમ છે? હું નાચાર છું.”

“તું બધું છોડી દઈ માહરી સાથ પાછો આવી શકતો નથી ?” તેણીએ પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો.

“નહીજ,” તેણે ઉતર દીધો.

“મને કે જેને તું ધણી ચાહતો હતો તેને શું તું વિસરી જશે. જાણે મને મળ્યો, ભેટયોજ નહી હોય તેમ ?”

“એવુંજ કંઈ થશે, લીમા,” તે બોલ્યો.

“તાહરાં માથ કે જેવણે મને અપમાન કરવામાં ને તુચ્છકારી કાઢવામાં કંઈજ બાકી રાખ્યું નથી તેવણે મને કહ્યું છે કે તું પાછો પરણનાર છે. તાહરા દરજ્જાની કોઈ એક ધણી ખુલ્લસુરત છોકરી સાથ તાહરું વેશવાળ નહી થયું છે. તે કોઈ ધણી તવંગર ને અતિસ્થ ખુલ્લસુરત છે. હું તાહરી બાયડી, માહરા ઇંગલાંડ અને કુલ કુદરતના પવિત્ર કાયદાની રૂએ થયલી તાહરી મોહરદાર તને પુછું છું કે એ શું ખરું છે ?”

શરમથી તેનો ચહેરો ધમધમી આવ્યો. પોતાની નાસાયકાતની તે વાત સાંભળી તે અનહદ શરમોદો બન્યો.

“શું એ ખરું છે ?” તે જરા વાર રહી તેને સુખ જોષ બોલી.

“માહરા માચનો એવો વિચાર છે,” તે બોલ્યો, “બધાં કહે છે કે માહરા દરજ્જાના એક આસામીએ પરણવું તો જોષએજ. માહરે વારસ પેદા કરવોજ જોષએ.”

“માહરા સવાલનો જવાબ આપ. ‘હા’ કે ‘ના’ કહે,” તેણી બોલી, “તાહરાં માએ કહ્યું તેવી કોઈને તું પરણનાર છે કે ? કહે ‘હા’ કે ‘ના’ ?”

“હા.”

“તું તેને પરણશે પછી માહરું શું ?”

“તું ફાન્સમાં કદી માહરી મોહરદાર થઇ શકશે કે કહેવાઇ શકશે નહી !”

તેના તે જવાબથી લીમાનો ગુસ્સો ઉભરી નીકળ્યો. તે જીંદગીભરમાં કદિ એટલી ગુસ્સે થઇ ન હતી. તેણીની આંખો ગુસ્સાના ચમકારા મારવા લાગી.

“એ કદી બનશે નહી ?” તે પુકારી.

“હું એ લગ્ન અટકાવશ. તું માહરો છે-માહરો પોતાનો ધણી. હું તાહરી પર જાહેરમાં દાવો કરશ. કોઈ બીજી ઓરત તને મેળવી શકશેજ નહી !”

તે શબ્દોના ધસારા હેઠળ તે ડગમગી ગયો. તેણીની આંખમાંના ગુસ્સાના ચમકારાથી તે ડરી ગયો.

“હવે હું તને કંઈ કહેનાર નથી. તને વીનવનાર નથી. તાહરી આજીજી કરનાર નથી. હું તાહરી પરવાહ કરનાર નથી. હું માહરો હક સાંભીત કરશ.”

તાહરા નામમાં, તાહરી મીલકતમાં, તાહરી હોલતમાં માહરા હીસો માંગશ, કે જેમ તાહરા પ્યારની હીસેદાર હું એકવાર હતી. તું કદી બી માહરા હકની અવગણના કરી શકનાર નથી,”

“હું તો કરતોજ નથી. કાયદો કરી રહ્યો છે.” તે બોલ્યો.

“કાયદાના બાહણા હેઠળ આ શરમભર્યું કાર્ય તમે કરી રહ્યાં છો. હું તે કાયદાને પણ ગણ્યકારનાર નથી. હું માહરા હક માટે છેવટ તુલીક લડશ. તું કદી બી, કોઇને માહરી જગ્યે લાવી શકશે નહી. તને તાહરા હસ્ત ને અગલગીરીમાં મને પાછી લેવીજ પડશે. કોઇ બીજને તું કદી ચાહી શકશે નહી. હું, લીમા, તાહરી હકદાર અને ખરી પરણેતર કસમ ઉપર કહું છું કે તે કદી બનનારજ નથી.”

“ઓ લીમા,” તે ગદગદીત કંથે પુકાર્યો, “હું તને માહરી ખરી સ્થિતિ કેમ સમજાઉં?”

“હું અહું સમજુ છું,” તે ગુસ્સામાં બપાલી ઉઠી, “હું ગરીબ છું ને સાધારણ સ્થિતિમાં છું. હું તે વર્ગમાં જન્મેલી છું કે જે વર્ગને તાહરી તુંમાખી માયના મત મુજબ તવંગરોના લાભો ભળવવા ચગડાઇ મરવું બેઠાએ; તે વર્ગને જાણે લાગણી, હક કે અધીકાર જેવું કન્યામાં ભોગવવાની સતાજ નથી. માહરી છંદગીના અંત આવે કે માહર જીગર ફાટીને ટુકડા થઇ જાય તેની તમને પરવાહ શું છે? બસ હદયે શરમીદગીમાં અને વાએજેહાન એકલી હું ઝુરી ઝુરીને પણ મરું તેની તમને તુંમા શું છે? દરકાર ક્યાં છે? પણ તેમ થનાર નથી. હું તે માટે પોકાર ઉઠાવીશ; ખુદ ખુદાને પણ મારી અરજીથી હવમચાવી મેલીશ.”

તેણી ગુસ્સાના આવેશમાં થરથર ધ્રુજી રહી હતી. તે કંઈજ બોલ્યો નહીં. બોલે બી શું?

“તમે માદીકરાં એમ ખાંડ ખાવો છો કે હું નીચી પાયરીની હોવાથી—એક દળણું દળનારની દીકરી હોવાથી તમે મને મરજી મુજબ તરછોડી દેશો, ડરાવીને હાંકી મેલશો. અને તું ફ્રાન્સમાં પાછો પરણશે. પણ હું તે પ્યારે-હકતાલા પાસ ન્યાય ચાહીશ! ઇન્સાફ માટે પોકાર ઉઠાવીશ. લીઆં, તાહરા પ્યાર ખાતર માહરી આજે આવી હાલત થઇ!” તે જુસ્સાભેર બોલી, “તાહરે ખાતર અને તાહરા પ્યારને ખાતર મેં માહરે ઘર તેમજ માહરાં

માંખાપ વરીકને તબ્બાં છે. તે બધાનો બદલો તું મને આપ આપી રહ્યો છે. માહરા બાપના શ્રાપો મને ફળી ચુક્યા છે. નાકરમાન થનારાંઓ ઉપર ઉતરતા ગળબ બુરા શ્રાપો માહરી ઉપર ઉતરી ચુક્યા છે ને તેઓ મને છાંદગી તુલીક સતાવનાર જળાવનાર છે.

લીઓ, હું એ ગેરખન્સાફ સામે જોહાદ ઉઠાવશ. તું ને તાહરી મગર માય એમ ધારો છો કે થોડાક પૈસાથી હું ચુપ થઈ જવશ, માહરો હક જતો કરશ. પણ હું તમારા નજીશ પૈસાને ચીકરે માફ છું. હું માહરા હક માટે છેવટ તુલીક લડશ; કુલ આલમને તે આશકારા કરશ !”

“લીમા, શાંત થા, ધીરજથી દરયાફત કર,” લીઓ બચથી ડરેલા અવાજે બોલ્યો.

“હું પુરતી શાંત રહી ચુકી છું, ધીરજ પણ મેં પુષ્કળ રાખી છે, દર્યાફત પણ અનહદ કર્યો છે. હવે તો હું શાંત રહેનાર નથી, હવે તો હું લડશ. માહરી પાસ પૈસા કે મિત્ર નથી પણ મક્કમ નિશ્ચય મેં કર્યો છે. જરૂર પડશે તો ખુદ તાહરા શહેનશાહને પણ હું અપીલ કરશ.”

તે છેલ્લી ધમકીથી અતિશય ગમરાયો. તેમ થવે તો તેની આબરનું નિકંદનજ નિકળી જાય, તેની તમામ આશાઓ બ્રષ્ટ થાય.

“હું તને કેમ સમજાઉં ?” તે કરગર્યો, “તું કહે છે તે સર્વ ખરું છે. તું તમામ સાચી છે. તાહરો હક એતકાર છે. હું ઘણો શરમીદો છું, અને તો બી પાછો મુફલસીમાં આવારાવતન થવા હું નારાજ છું.”

“ત્યારે તેનું પરીણામ બેગવવા માટે પણ તૈયાર થા,” અને એક બોલ પણ વધુ બોલ્યા વગર કે સલામ પણ કર્યા વિના તે ત્યાંથી ઝડપથી નીકળી ગઇ. તેણીએ ખમાય તેટલું ખમ્યું; જાસ્તી ત્યાં થોભવાથી તેણીએ ધાર્યું કે તે ગાંડી થઇ જશે.

બનવા જોગ હતું કે તે મગજથી બેમગજ થઇ બી ચુકી હોય; કેમકે એક દીવાનીનાજ જોશ ને અદાથી તે ત્યાંથી કબાનમાંથી છુટેલા તારની ઝડપે નિકળી ગઇ. તે કઇ દીશામાં ગઇ હતી તે બી જોવાનો અવકાશ તેને મળ્યો નહી. તેણી ચાલી ગઇ હતી એટલું તે સમજી શકે તે અગાઉ તો તેણી યુમ થઇ ગઇ.

મકરણ ૪૪.

પ્રીન્સેસ હેલન પોતાના મહેલના સુંદર આરાસ્તા કરેલા રમમાં ખુશ વિચારોમાં નિમગ્ન બેઠી હતી. જાણે રાતે ફ્રાન્સની એક આગેવાન ગણાતી ફ્રેન્ચેબલ ઉમરાવ આનું માકામ હ લીઝેને ત્યાં ફ્રેન્સી કેસ બોલ હતો કે જેમાં તેણી એક ઓક્સીયન ઓફીસીયરની ધણીઆણીના પોશાકમાં હાજર થનાર હતી. તેણીની ખુશાલી વિશેષ એટલા કાળે હતી કે તેણીને વહાલો લીઝો પશુ ઓક્સીયન ઓફીસના વજો પરીધાન કરી ત્યાં આવનાર હતો.

તેણીની નજદીક તે રાતે તે સજનાર હતી તે કેસ પડેલો હતો. તે એક ધણી બપકાખધ અને વિચિત્રતાથી ભરપુર પોશાક હતો અને તેની સાથે ઓક્સીયન સ્ટ્રીઓના રેવાળ અનુસાર રાખવાનું એક સુંદર ખંજર પણ ત્યાં નજદીકમાં જ ટેબલ ઉપર ખુલ્લું પડેલું હતું. તે હીરાજીત મુથલું અને ધણી સુંદર કારીગીરીનું રમકડું જેવું હૃદયાર હતું. તેનું ખોલું ધણી તેટલું જ સુંદર બનાવટથી અને કાંમતી પત્થરોથી મઢી લીધેલું હતું. તે ખંજર તેણીએ લીઝોને બતાવવા જાણે સહવારે ખાસ બહાર ખેંચ્યું હતું અને તે પછીનું તે તેમનું તેમજ ટેબલ ઉપર પડી રહ્યું હતું.

અગ્રે ઉપર કહ્યું તેમ તે રાતના બોલની મગ્નતા ખુશ સ્વપ્ના જોતી તે બેઠી હતી તેટલાં એક મેડ દાખલ થઈ.

“મેડમુવાઝેલ,” તેણી બોલી, “એક લેડી તમને મળવાની ઇન્ટેન્જરીમાં બાહર બોલી છે.”

“લેડી, સુશેન, તે વળી કોણ ?”

“તેને હું જાણખી શકું એમ નથી,” સુશેને કહ્યું.

“જીવાંન છે કે બુદ્ધી ?” પ્રીન્સેસ હેલને પ્રુછ્યું.

“જીવાંન છે અને પીકચર જેવી સ્વરૂપવાન છે.” સુશેને કહ્યું.

“તેને અંદર લાવ,” પ્રીન્સેસે તે સમજી હુકમ આપ્યો.

થોડીક પળમાજ તે કોઈ લેડી અંદર દાખલ થઈ અને તેણીની સુંદરતા જોઈ હેલન ડ સચશન છક થઈ ગઈ. અચ્ચીત તે એક પીકચર જેવીજ રૂપવંતી હતી.

“તમે મને મળવા માંગો છો ?” પ્રીન્સેસે પુછ્યું.

“તમે મોડમુવાઝેલ ડ સચશન છો ?”

તે કોઈજ નહીં પણ આપણી વાર્તાની નાયકા અભાગણી લીમાંજ હતી તેણે પુછ્યું, “હું તમને મળવા માંગું છું—તમારી સાથે કંઈ અમત્યની વાત કરવા ચાહું છું.”

“જો તમને જાસ્તી વખત લાગવાનો હોય તો મહેરબાની કરી બેસો.” પ્રીન્સેસ હેલને કહ્યું, અને લીમાં એક ખુરશી ઉપર ગાયવાણ. પ્રીન્સેસ હેલન મનસે સખ્ત હચરત રહી. આ કોણુ હતી અને શું કહેવા માંગતી હતી ?

“મોડમુવાઝેલ,” લીમાએ પોતાની વાત શુર કરી, “હું એક અંગ્રેજ અખળા છું. માહરૂ નામ એક વેળાએ લીમા ડરવન્ટ હતું—કદાપી તે તમે સમજ્યું હશે.”

“નહીં !” હેલને દમામથીજ ના પાડી.

“માહરૂ હાલનું નામ,” તેણીએ બોલવાનું જાહેર રાખ્યું, “લીમા ડ સોલડાંના છે. ઇંગ્લાંડમા, હેસ્લીગડેલ ખાતે, માહરાં લાખ લીઓં કોંટ ડ સોલડાંના સાથ થયલાં છે.”

એક પળ તે સાંભળી હેલનની આંખો ગુસ્સાથી ચમકી રહી. તેણી પોતાની બેઠક ઉપરથી ઉભી થઈ મધ અને ધીકકારથી પુર ચશ્મને લીમાં બણી જેવા લાગી. અદેખાધની આગે તેણીને જળાવી મુકી.

લીઓંની ઇંગલીશ પરણેતર આટલી ખુબસુરત હશે એમ તે ધારતી નહોતી.

તે પાછી પોતાની બેઠક ઉપર બેઠકારીના અને મગરૂર દેખાવ રાખી જણે કંઈ હોય નહીં તેમ બેસી ગઈ અને તીખાસથી બોલી, “જો હું એમ જાણતી નહીં હોત કે તમે અંગ્રેજ લોકો લણાંજ વિચિત્ર પ્રકૃતીના છો તો હું તમને પુછતે કે તમે અને શું કામ આવ્યા છો ?”

“હું અહીં આવી છું, મોડમુવાઝેલ, કેમકે મને ખબર થઇ છે કે કોંટ ૩ સોલડાના તમારી સાથે શાદી કરનાર છે. તેના માની તેવી ઇચ્છા છે; તેના મિત્રોની તેને તેવી બકામથ છે અને વળી તે પોતે પણ તેમ કરવા ખુશી છે.”

“તમે ધણીજ એશરમ અને મુર્ખ દીસો છો.” પ્રીન્સેસે તુચ્છપ્રારથી કહ્યું, “તેની સાથે મને હું લેવા દેવા. મહેરબાની કરી અહીંથી ચાલ્યાં જાવો.”

“મોડમુવાઝેલ, હું ચાલી જનાર નથી. માહરે કહેવું તમને સાંભળવુંજ પડશે. હું તો એમ માનું છું કે એક વાર પરણી ચુકલા અને વળી જીવતી ધણીઆણી છતાં પુનઃ પરણવા નિકળેલા મરદ સાથે શાદીના માંડથી જોડાતાં તમારે શરમાવું જોઈએ.”

પ્રીન્સેસ હેલન ધીકારતું હસી.

“તમે તેના ધણીઆણી નથી,” તેણી બોલી, “મેં તમારે લગની સર્વ વાતો સાંભળી છે. એ લગ્ન નારવા છે. એ બંધનકર્તા નથી. એજીબનાવો તમારા વર્ગની છોકરીઓના બાપમાં ભુતકાળમાં અનેક બન્યા છે તે બંધનમાં પણ બનશે.”

“મોડમુવાઝેલ,” લીમાંએ લાગણીથી ધ્વજતા સ્વરે કહ્યું, “લીઓ પાછો પરણી શકશેજ નહીં. તે માહરો છે. તે તમારી સાથે કદી વરશે નહીં. તે મને ચાહતો હતો, તેણે મને જીતી હતી અને માહરો સાથે પરણ્યો હતો. જો તમે જાણો કે તે મને એક વખત કેટલો ચાહતો હતો, તો તમે તેની સાથે કદી પરણવા તૈયાર થાવજ નહીં.”

“તે તમને કદી સાચ્યા પ્યારથી ચાહતોજ ન હતો,” પ્રીન્સેસ હેલને તુમાખથી કહ્યું, “તેને હવે માલમ પડ્યું છે કે તમારી સાથે લગ્ન કરવામાં તેણે ગંભીર ભુલ કરી છે. અને તે ભુલ સુધારવા તે અતિ ઉત્સક છે. એક માણસ ભુલને પાત છે અને એક ભુલને પાતર તે જીંદગી भर શા વાસ્તે દુઃખી થાય તે હું સમજી શકતી નથી.”

“તેને તમે બધાંએ બમાવેશો છે,” લીમાં આજીજીથી બોલી. “તે પોતાની સ્વેચ્છાથી જ રાજપુશીથી એવું કરવા કદી તૈયાર થાવજ નહીં તે

માહેલો છે. પોતાની મરજીથી તે એટલો બેકદર કે ફર વા હીચકારો બનેજ નહીં એ માહેલો છે.”

“બેકદર તો તમે છો. બેકદર તો તમે છો કે તમે તેને ફાન્સ, તેની મોટી દોલત અને માલમીલકત બધું ત્યાગી દેવા અને તમારી સાથે ઇંગ્લાંડના એક છઠ્ઠા ખુણામાં આવેલા ગલીય મુખડામાં આવી વસવા ફસાવો છો. તમને વિચાર નથી કે તેમ થતાં તેની આવી આશાઓ સર્વ બ્રષ્ટ થશે; તેની કાર્કિદિનો નાશ થઈ જશે. તમે તે જોવા ઇનતેજર છો ?”

“તે માહરો છે અને તેના ઉપરનો માહરો હક હું માગું છું. હું તેને આહું છું અને તે મને આહે છે.” લીમા જુસ્સાથી બોલી. તે બોલો સાંભળી હેલન અતિ ક્રોધોભરાધ અદેખાધનો અંગાર તેણીને જળારીજ રહેશે. “મુછનો તોતોજ પીસી મુકું એવું મન થાય છે,” તે મનથી બબડી.

લીમાના અંતઃકરણમા પણ અદેખાધએ પ્રવેશ કર્યો હતો. હેલન ડ સયશનની સુંદરતા અને તેણીના મકાનની જહોજલાલી જોઇ તે બી અદેખી બની હતી.

“હું એટલું જ કહેવા આવી છું કે આ અકુદરતી અને ઘાટકી લગ્ન થવા જોઈતાં નથી.”

પ્રીન્સેસ હેલન તે સમજી લીમાનું પાકી જાય તેમ ખડખડ હતી.

“એ જાણવામાં તમારું મત કોઇ માંગતું નથી. હું કયુલ કફે છું કે તે તમારે માટે ફર છે; પણ એવી જાણતોમાં હમેશાં નબળાંઓનો મરોજ નહીં હોય છે.”

“મોડમુવાઝેલ.” લીમા બોલી, “તમે માનો છો કે માહરાં લગ્ન ખરાં છે ?”

“માનું છું. જરા બી નહીં. એવો સવાલ પુછવાનું દિવાનાપણું તમે કેમ બતાવી શકો છો ?”

“તમે ક્રિમ માનો છો કે ઇંગ્લાંડમાં થયેલાં લગ્ન-પવિત્ર લગ્ન અને પવિત્ર નથી ?”

“તે અત્રેના કાયદાથી ખીલાક છે.” હેલને ઉડાવ્યું, “અને કાયદાની વિરુદ્ધનું પવિત્ર કેમ હોય? કાયદો પ્રજાના રક્ષણ અર્થે જ હોય છે. અને હવે

મેં તમારી મારફતે પુરતું સમજી લીધું છે. તમે અને આવનામાં કશું ડહાપણ વાપર્યું નથી એમ માહરે તમને કહી દેવું જોઈએ.”

“એમા ડહાપણ ગેરડહાપણનો પ્રશ્ન નથી,” લીમાં બોલી, “એમા હા કે નાની વાત છે. એ સવાલનો નીકાલ કંઈ તમે તુમાખથી એકાદ બે શબ્દ બોલ્યાં તેમાંજ આવી જાય એમ નથી. એ પ્રશ્ન તમારી ચક્ષુઓ સમક્ષ સદાકાળ રહેનાર છે અને તેનો નીકાલ રોજ કયામતને દીન થનાર છે.”

પ્રીન્સેસ હેલન તે સાંભળી ધીક્કારથી મોટથી હસી પડી જે જોઈ લીમાનું અતઃકરણ ગુસ્સાથી ઉઠી આવ્યું.

“હું રોજ કયામત તક થેભવા ખુશી છું. ત્યાં સુધી હું સંતોષ પડી બેસશ. અને તે વેળાના પરીણામની પણ મને કાર્યીત ચીંતા નથી,” તે બોલી. લીમા તે સાંભળી જતીજ કોઢે બરાબ. તેણી રગેરગથી ગુસ્સામાં ઉઠી ઉઠી. કદિ નહીં અનુભવેલી અનહદ ક્રીનાની આગે તેણીની ચક્ષુઓને વિજળી પેરે ચમકારા મારતી કરી લુકી.

પ્રકરણ ૪૫.

“મોડમુવાઝેલ, તમે ઉંમરાવમાં ગણાવ છો; તમે તમારા અમીરી ખાનદાન માટે મગરર છો તો તમારામાં ગુણો પણ બધા અમીરીજ હોવા જોઈએ છે. સધળા નિચ ને સ્વાર્થી વિચારો યા લક્ષણોથી તમે ચધીવાતાં હોવા જોઈએ. કંઈ પણ છુટું યા અન્યાયી કાર્ય કરવાથી દુરજ રહેતાં હોવાં જોઈએ. તો શું તમે અને ગેરમન્સાફ કરશો—મને લુટી લેશો—માહરો ભોગ લેશો?”

તે સખુનો સાંભળી પ્રીન્સેસ હેલનનો મુખડો જોવા જેવો ચધ રહ્યો. ગુસ્સા ને ધીક્કારથી તે બધી ધમધમી આવી.

“તમે મને જવાબ દઇ શકતાં નથી.” લીમા બોલી, “તમે તેમ કરવા માંગો નહીં, પણ આ બાબમાં તો ખરેખર તેમજ છે. મોડમુવાઝેલ, તમે માહરા ધક્ષીને માહરી પાસથી ખુચવી—એરી લેવ છો.”

“તે તમારો નથી,” હેલન પુકારી.

“તે માહરોજ છે.” લીમાં જીરુસાથી બોલી, “અને કોઈ ખીજને। કદી થશે નહીં. મોડમુવાએલ, તમારી મોટી ખુબસુરતી, અતુલ દોલત ને મનહદ સેતા છતાં તમે તેના થરોજ નહીં. જો હું તમારા જેવા આલા માનદાનની નર્મરી હતે તો માહરા જેવી કોઇ ગરીબની છોકરીને લુટવાથી કાસો દુર રહેતે. યાદ રાખજો, મોડમુવાએલ, કે તમે તેને માહરી પાસથી મુચવી બી લેશો તો બી તે તમને કદી સાચા પ્યારથી ચાહી શકનાર નથી। જેવા મોટા ને સાચા પ્યારથી તેણે મને ચાહી હતી. તમારી પ્રત્યેના મો પ્યાર માહરી પછીનોજ રહેશે અને થશે. ખુદા ન્યાયી છે। તે કદી મને માહરી પાસથી તેને લેવા દશે નહીં.”

તે બોલતાં એકદમ અટકી ગઇ. તે બીહી ગઇ હતી, પોતાના મવાજમાં થયેલા એકાએક ફેરફારથી તે ચમકીને બીહી જવાથી તે બોલતાં અટકી ગઇ. તેણીનું મગજ ભરતી ખાવા લાગ્યું.

“શું હું લેલી થઈ જાઉં છું.” તેણી ગભરાતમાં મનમાં બબડી, “માહરી હાડમારીઓએ મને દિવાની કરી મેલી છે શું?”

અને તેણીના વધતા મોટા તરખાત વચ્ચે તેણીએ જોયું કે પ્રીન્સેસ ફેલન કંઈ બોલતી હતી પણ તેણી તે સમજી શકતી ન હતી, ફેલનના મુખમાં ઉપર ફેલાઇ રહેલું તીરસ્કારનું હસ્તું તે જોઇ શકતી હતી પણ તેણીના મુંખમાંથી નીકળતા શબ્દો તેણી સાંભળી શકતી ન હતી.

“ઓ ખુદા!” તેણી ગભરાતથી બોલી, “શું હું લેલી થઈ જાઉં છું? સમજી કેમ શકતી નથી?”

બસ ધીકારથી હસ્તી ફેલનને તેણીને દિવાની કરી મેલતો. દેખાવજ તેણીની ચક્ષુઓ સમક્ષ સ્થિર બનીને ખડો રહ્યો. બીજું, કશુંજ તેણીને જાણે આગ્યું નહીં. તેણીએ વમાવ્યું કે તેણી દિવાની થઇ ગઇ હતી-હા, દિવાનીજ! આ શું તેણીનો ભરથાર ફેલનની બોર્ડમાં આવી ઉભો હતો. તે એક ધણેજ વિચિત્ર પણ તેણીને તો જાસ્તીજ ચક્રબચ બનાવી મેલતો। આરો હતો અને તેથી તે જાસ્તીજ મગજથી બેમગજ બની.

તેઓ તેની તરફ જોઇ હસ્તાં હતાં! ઓ ખુદા! શું ત્યારે દુન્યામાં દયા કે ન્યાય જેવું કશુંજ નહીં હતું? તેઓ હસ્તાં હતાં અને વળી પ્રીન્સ તેણીને (ફેલનને) પ્યારથી ચુમી લેતો હતો.

“તે માહરો છે,” પ્રીન્સેસ હેલન બોલી.

તે શપ્તોદ્યે આગમાં તેલ ઢાળ્યું, તે બત્રીત મગજની થયલી દુઃખી અળખાએ તે ટેબલ ઉપર પડેલાં ખંજર ઉપર એક નજર કરી. તે નજરમાં ખુન વસેલું જોષ શકાતું હતું. તેણીની નજરના તે બયાનક ચમકારાથી હેલન ચરચરી ગઇ.

“તમે ઘેલાં છો,” તે બોલી.

“ઘેલાં!” લીમાં પુકારી અને ખડખડાટ હસી. તે હસ્તુ એક દિવાના મનુષ્યનાં જેવુંજ આખાદ હતું.

“તમને દિવાનશાળામાં મોકલવાં જોઇએ,” હેલને જાસ્તી ખીલી જઇ કહ્યું અને વળી નોકરને બોલાવવા ચંગ વગાડવા ગઇ.

“એને હાથ ન લગાડતાં,” લીમાં બોલી. તેણી આંખોમાં દિવાન્યતપણું ખુલ્લી રીતે જોષ લેવાતું હતું, “એને હાથ ન લગાડતાં.”

“હું નોકરને બોલાવી તમને અતરેથી લઇ જવા કહેવા માંગુ છું,” હેલન બોલી. હેલન એવું કહી ચંગ વગાડવા ગઇ. તેજ પળે લીમાંએ ત્રાપ મારી પેલું ખુલ્લું ખંજર ઉપાડી લીધું અને હેલનના દિલ ઉપર ધસી જઇ તે તેણીની છાતીમાં જોર સમેત ધક્કેલી દીધું. એક ચીચારી સાથે હેલન એક ધડાકા સમેત જમીન ઉપર પુટી પડી.

તે પળ માત્ર ગાંધેય આંત્રેલું દિવાન્યતપણું નાખુદ થઇ ગયું. શું થયું હતું તે તે સ્પષ્ટ જોષ શકી અને ત્યારે તેના પોતાના ગભરાટનો પાર રહ્યો નહોતો. તે મુસાફરીની જહેમત, લીચ્છા સાથની તકરાર અને હેલનની તીવ્રસ્કારભરી વાતચીત એ બધાંની અસર હેઠળ તે પળ માત્ર હેંશ બોલી બેઠી જે દિવાનું કૃત્ય કરી ચુકી હતી તેથી તે હવે ગાબરી બની અને કંઈજ ન સુઝવાથી તે ખંજર હાથમાંથી ફેંકી દઇ વીજળી વેગે ત્યાંથી નીકળી નાહી.

‘ખુન! ખુન!’ તેણીની પુઠેજ પોકારો થઇ રહ્યા અને તે મોટા મહાલમાં ગડબડ સડબડ થઇ રહી. તેણીને કોઈ મળ્યું નહોતું. તે સરભોગ દાદર ઉતરી નીચે ઉતરી ને બાહરનું બારણું ખોલી, રસ્તા ઉપર આવી, ત્યાંથી દોડાવજ કરી. ‘ખુન! ખુન!’ શપ્તોદ્યો ધ્વની ચારે દીશાથી થતો

હોય એમ તેણીને લાગ્યું. બાંધા તેણી તરફ હપરત રહી બેઠ રહ્યાં હતાં. પચ તેણી આજુબાજુ સહજ ખી નજર કર્યા વીના સીદી રેલ્વે સ્ટેશન તરફ દેડી.

તે સ્ટેશન ઉપર બીહીધેલી ધુળેલી જઇ ચેલી. 'ખુન! ખુન!' હજ તે શબ્દો તેની પુઠેજ હતા એમ તેણીને લાગ્યું.

લંડન જતા મેલનો ટાઇમ થયો હતો. તેણી કાલે સહવારના લંડન પુગી, સાંજના લીન પુગી જશે અને ત્યાં જઇ શું કરવું તેનો નક્કી નિશ્ચય તેણીએ હવે કરી નાખ્યો હતો. ટીકીટ કપાવી તેણી એક ફાળામાં ચઢી બેઠી.

પુગી. અતે તે પોતાને વતન પુગી. લીનના સ્ટેશન ઉપર તેણી ઉતરી. 'ખુન! ખુન!' હજ તેના મગજમાં રમી રહ્યું હતું. તેણીએ આજુબાજુ નીચાહ કાંધી અને સ્ટેશન બહાર પડી, એલનવોટર બણી ચાલી. પોતાના સુંદર ઝુંપડાં ઉપર તેણીએ નજર સરખી ન કરી. તે સરભોગ નદી કીનારે ગઇ. પેલા ન્હાના પુલ ઉપર જઇ ઉભી કે જે ઉપર લીચા સાથ તે અનેક વેળા ત્યાંની સુંદરતા નીહાળતી ઉભી હતી. એક નજર તેણીએ પોતાના પોતાના મકાન બણી કરી અને પછી—

'ખુન! ખુન! અને પોલીસની ધાકચી બચવા અને છટકવા તેણીએ ઉધે મસ્તક તે બલબલ વહેતાં પાણીમાં નખાવી દીધું. એક ધબકારો ને પાણી તે બાપડી ઉપર ફરી વળ્યું.'

ખીજ સહવારે તે મીલર પોતાની બોટની શોધમાં નદી કીનારે આવ્યો ત્યારે તેણે કંઇ જોયું.

'હેલન, પેલું પાણીમાં સોના જેવું શું ચમકે છે?' તે પુકાર્યો અને તે શું હતું તે જોવા તે ગયો.

મકરણ ૪૬.

માડામ લ કોટેસ બનતી ઉતાવળે પેરીસ પુગી. લીમાને પકડી પાડ-
તી બની શકતી દરેક તજવીજ તેણીએ કરી જોઇ. પણ નહી, તે તેણીને
થ આવી નહી.

પેરીસના પેતાના મકાનમાં પુગતાંજ તેણીએ નોકરને લીમા માટે પુછ્યું.

“હા, માડામ, કોઇ અંગ્રેજ અમળા મોશય લ કોટને મળવા આવી ગઇ
તી.” તેણે કહ્યું.

“પછી?” તેણીએ આતુરતાથી પુછ્યું.

“પછી તે મળીને ગઇ.” તે નોકરે કહ્યું.

“ગઇ.”

“હા, માડામ, ગઇ.”

માડામે તે સાંભળી છુટકારાનો શ્વાસ ખેંચ્યો.

“મોશય લ કોટ ઘરમાં છે?”

“નહીજ, તેવણ હોટલ ડ સયશનમાં ગયા છે.”

“ઠીક છે. હું ત્યાંજ સીધી જાઉં છું,” માડામ બોલી અને એક ગાડી
ગાતી તે હેલનના મહાત્મ્ય બણી જવા ઉપડી.

ત્યાં પુગતાંજ તેણી કંઈ સમજી શકી નહીં કે શું થયું હતું. ત્યાં
ધો મોહલ્લો લોકોથી ભરાઇ ગયો હતો.

“શું છે?” તેણીએ ગાડીમાંથી ઉતરી પડી એક ઉભેલાને પ્રશ્ન કર્યો.

“બુન! બુન!” દશ બાર જણાઓ સામતાં તેના જવાબમાં પુકાર્યા.
તે તે સાંભળી માડામના પેટમાં ફાળ પડી.

તે લોકોની ગીરદીને ખીસાડતી મહાત્મ્યમાં દાખલ થઇ. લીઆ ગભ-
પણે અવતારે ત્યાં ઉભો હતો.

“લીઆ, શું થયું છે?”

“ખુન, મમ્મા!”

“કોણનું?”

“હેલનનું.”

“કોણે ક્યું?”

લીઝાએ મા બણી જોયું, તેણી તેની નજીક ગઇ અને તેના કાનમાં પડી પુછવા લાગી.

ત્યાં બધે ગભરાટ થઇ રહ્યો હતો. ડાક્ટરોની ધમચકરી ચાલી રહી હતી. ધા ધણો ઉડો પડ્યો હતો પણ તે કંઈ જીવલેણ નિવડે એમ ન હતું, એમ ડાક્ટરોએ ખારીક તપાસ પછી મત આપ્યું. હૃદયની જરાકજ બાબતમાં તે ધા થવાથી તે મોટા ભાગે બચી શકશે એવી ડાક્ટરોએ આશા આપી.

આખા પેરીસમાં તે બનાવની ચકચાર થઇ રહી. શું કામ ખુન થયું હતું, કોણે ક્યું હતું તે વીશે જખરી ઉઠાપોઠ મચી રહી. ખરી ખીના કોઇજ જાણી શક્યું નહીં. પોલીસે ખારીક તહેકીક કરી પણ કંઈજ માલમ પડ્યું નહીં. અને હેલનનેજ પુછી વધુ શોધ ચલાવવાનું નક્કી કર્યું; અને હાલ તુરત કેટલાક દીવસો સુધી હેલનને કંઈજ પુછી શકાય એમ ન હોવાથી તરેહવાર તર્કવિતર્કોમાં સર્વ પડ્યા. અલબત્ત સહજસાહજ ખરી વાત માડામ અને લીઝા કળી શકતાં હતાં, પણ તેઓએ મૌન્ય ધરવામાં ડહાપણ જોયું.

અતે હેલનની હાલત સહજસાહજ સુધરતાં માડામ વેસેએ શું થયું હતું તે જાણવા માગ્યું. પણ તેણીએ કશો ખુલાશો આપવા ના પાડી.

“મેં તેણીને ઘેલી કરી મુગી હતી.” તે મનથી બોલી, “તે ખિચારીના કશો વાંક નથી. મેં તેણી પાસથી તેણીની સર્વથી કીમતી ચીજ છીનવી લીધી હતી. માહરે જરા માયાળું બનવું હતું. પણ હવે હું તેણીને ફસાવવા ચાહતી નથી. શું બન્યુંજ તે કદી કોઇ જાણશે નહીં,” તેણીના તે વિચારો હતા અને તેણી તેને દૃઢતાથી વળગી રહી.

“કંઈજ બન્યું નથી, ફક્ત અકસમાત હતો. અકસમાતથી હું ખંજર ઉપર ટુટી પડી અને મને ધા થયો,” તેણીએ આ ખુલાસો કર્યો. બહુ દાખી

દાખીને પૂછતાં પણ તેણી બોલી નહી. તેણીએ માડામ લ કોટેસ ડ સોલ-
ડાના પાસ વીનવીને માંગી લીધું કે તેણીએ એ બાબત કદી છેડવીજ નહી.

તેણીની ઇચ્છા મુજબ પોલીસને ખબર કરવામાં આવી કે તે માત્ર
એક અકસ્માત હતો અને જે ગડબડ સરખા થઈ હતી ને નાહકની હતી
માટે પોલીસે તે તપાસથી હાથ ઉઠાવવો. છાપાઓમાં પણ તેજ મતલબના
સમાચારો આપી દેવામાં આવ્યા; અને એ રીતે એ બનાવ ઉપર સેવટનો
પડદો પડ્યો.

*

*

*

*

લીમાના મરણના સમાચાર લીનની પેલી આમર સ્કુલના વડા શીક્ષકે
લીઆ ઉપર લખી ચોકલ્યા. અને તે સમાચાર સમજી લીઆ ઉપર જે
અસર થઈ તેનું ખ્યાન અમારી કલમથી થઈ શકે એમ નથી. તે સમાચાર
સુણતાજ તેનામાં મનમ ફેરફાર થઈ ગયો. તે તે પછીથી ફેરવાઈ ગયો.
તે કદિ તે દિવસ પછી મોકળે મને હર્યો હોય એમ જણાયું નથી. તે
કરડો, આકળો અને ચીડાડી સ્વભાવનોજ તે પછીથી બન્યો. તેનો આનંદ,
તેનો શાખ, તેની દુન્યા માહેની મજાહ સર્વ મરી ગયું.

તે પ્રીન્સેસ હેલન સાથે પરણ્યો. ખરો પણ તે લગ્ન સુખી તો નજ
નીવડયાં. તેઆ વચ્ચે એક ન દેખાય એવી આડ સદા રહી. લીમાનું નામ
તેઓએ પોતા વચ્ચે કદી યાદ ન કર્યું પણ તેની યાદનો પડછાયો તે ધણી-
ધણીઆણી વચ્ચે આડરૂપ સદા રહ્યો.

મોશય લ કોટ ડ સોલડાના વખતના વહેવા સાથે એક નામાર્કીત
રાજદારી થઈ પડ્યો. જે દેશને ખાતર તેણે લીમાનો ભોગ લીધો હતો તે
દેશમાં તેનું નામ સત્તા સમાન થઈ પડ્યું; પણ ને કદી સુખી તો થયોજ
નહી; કદી તેને હતો કોઈએ જોયો નહીં. કોઈ કોઈ વખત તે પોતાનો
સર્વ વૈભવ, દાસત, માન, મરતબો બધું ત્યાગી દઈ લીમા સાથે તે સુંદર
ન્હાના કોટેજમાં જઈ વસવાના ખ્યાલમાં તલ્લીન થઈ જતો અને ત્યારે-અને
ત્યારે તેણે કાંઈલાં ધોર કૃત્યનો તેને અનહદ પશ્ચાતાપ થતો.

તે પાપની યાદ તેને અહોનીશ થતી રહી. તે સુંદર છોકરીનો દયા-
મણી અહેરો તેની નજર સમક્ષ અવાર નવાર ખડો થઈ તેને મરણ સુધીજ

સંતાપી રહ્યો. ખચ્ચીતજ કર ને જો નો નિયમ જો તેને ન લાગ્યું પડે
તો પછી કુદરતની લીલાજ ક્યાં રહી ?

*

*

*

લીનના કપ્પરતાનમાં એક ન્હાની કપર આગળ દુઃખી દિલે ઉભેલા તે
માથાપની માત્ર એકજ ધ્રુજા હવે આ જાંઘડીમાં બાકી રહી હતી. અને તે
તે કપર ઉપરના કોસ ઉપર શું નામ કેતરવું તે હતી.

“પેલું ફેન્ય નામ તો કદી નહીં,” જોન ડરવન્ટ કડવાસથી બોલ્યો,
“તે ધીક્કારાયલું છે. અને માહર પણ નહીં; તે આપીત થઇ ચુક્યું છે.”
અને આજે તે કપર ઉપર નીચલાજ સાદા શબ્દો નજરે આવે છે:-

“લીનની લલના.”

